

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ORTAÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TARİH ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI

CUMHURİYETTEN GÜNÜMÜZE SİVAS'TA ORTAÖĞRETİM
(1923-1997)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ayşe ŞİMŞEK

HAZİRAN - 2006

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ORTAÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

TARİH ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI

CUMHURİYETTEN GÜNÜMÜZE SİVAS'TA ORTAÖĞRETİM

(1923-1997)

Ayşe ŞİMŞEK

Karadeniz Teknik Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü'nce

Bilim Uzmanı (Tarih Öğretmenliği)

Unvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tez'dir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih :

Tezin Sözlü Savunma Tarihi :

Tezin Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Rahmi ÇİÇEK (imza)

Jüri Üyesi : Prof Dr. Mesut ÇAPA

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. İsmail Hakkı Demircioğlu

Enstitü Müdürü : Prof. Dr. Osman PEHLİVAN

Haziran - 2006

TRABZON

0. SUNUŞ

00. ÖNSÖZ

Geçmişten günümüze eğitim tarihini incelediğimizde, eğitime her zaman önem verildiğini görüyoruz. İnsanlık tarihi kadar eski olan eğitme, öğretme ve buna paralel olarak eğitilme ve öğrenme, insanın doğuşu ile başlayan ve hayat boyu süren bir süreci ifade eden olgu ve kavramlardır. Eğitim terimi de bütün bunları kapsamaktadır.

Dünyada ve günümüz Türkiye'sinde eğitime artık geçmişte olduğundakinden daha fazla önem verilmektedir. Çünkü eğitim, sadece geçmiş kültürün gelecek kuşaklara aktarılması değildir, aynı zamanda, kişiyi hayata hazırlama sürecidir. Eğitim konusu, önemi herkesçe bilinen bir konu olmakta birlikte, işlevi, hedefi ve nasıl yapılacağı konuları her zaman tartışma konusu olmuştur. Çünkü eğitim, toplumsal bir süreçtir ve eğitimin kurumlaşması, devlet politikasıyla direkt olarak ilişkilidir.

Bu çalışma hazırlanırken, Cumhuriyet öncesi ve sonrasında hazırlanan ve istatistiksel bilgilerin verildiği salnameler ve nüfus sayım bilgileri ve yerel gazetelerin yanı sıra hem ulusal hem de yerel tarih ve eğitim kaynaklarından istifade edilmiştir. Cumhuriyet dönemi Sivas'taki ortaöğretim kurumlarının (ortaokul ve liseler) öğrenci sayılarının tespitinde temel kaynağımız ise diploma ve sınıf geçme defterleri olmuştur. Şunu de belirtmeliyiz ki, Üçüncü Bölüm'de Sivas'taki okulların öğrenci gelişimine değinirken ve okullar hakkında bilgi verilirken, sadece il merkezi dikkate alınmıştır. Bununla birlikte, il merkezinde bulunan ortaöğretim okullarından birkaçı hakkındaki bilgilere (Gazi Lisesi ve Endüstri Meslek Lisesi) -tüm gayretlerimize rağmen- ulaşamamıştır. İl merkezindeki diğer okullar hakkında aldığımız tüm bilgiler, ulaşılan arşiv belgelerinin incelenmesi sonucu ortaya çıkarılmıştır. Tezin hazırlanmasında yerel gazetelerin arşivlerine de müracaat edilmiştir.

Çalışmanın hazırlanması sürecinde, belgeleri inceleme olanağı sağlayan Sivas Valiliği'ne, Sivas Belediyesi'ne, Sivas il merkezinde bulunan ortaokul ve liselerin idârecilerine; belgelerin incelenmesinde her zaman yanımda bulunan eşime; çalışmanın genel çerçevesinin oluşmasında yardımcı olan ve bizi yönlendiren danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Rahmi Çiçek Bey'e; ve çalışmanın bilgisayar ortamına aktarılmasında bizlere yardımcı olan Dr. M. Ali Şimşek Bey'e teşekkür ederim.

Trabzon, Haziran 2006

Ayşe ŞİMŞEK

01. İÇİNDEKİLER

0. SUNUŞ	III
00. ÖNSÖZ	III
01. İÇİNDEKİLER	IV
02. ÖZET	VIII
03. SUMMARY	IX
04. TABLOLAR LİSTESİ	X
05. KISALTMALAR LİSTESİ	XI

GİRİŞ.....	1
------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

1. CUMHURİYET ÖNCESİ SİVAS VE SİVAS'TA EĞİTİM	7
10. TARİHSEL GEÇMİŞİ	7
11. İDÂRÎ YAPISI	9
12. NÜFUS VE NÜFUS ARTIŞI	13
13. CUMHURİYET ÖNCESİ SİVAS'TA EĞİTİM	17
130. TANZİMAT ÖNCESİ	19
131. TANZİMAT SONRASI	24
132. CUMHURİYET ÖNCESİ SİVAS'TA OKULLAŞMA	27

İKİNCİ BÖLÜM

2. CUMHURİYET DÖNEMİNDE TÜRKİYE'DE ORTAÖĞRETİM.....	37
20. CUMHURİYET DÖNEMİNE GENEL BİR BAKIŞ	37
200. HÜKÜMETLER VE HÜKÜMET PROGRAMLARI	38
201. EĞİTİMLE İLGİLİ YAPILAN YENİLİKLER	49
2010. <i>Tevhîd-i Tedrîsât</i>	52
2011. <i>Harf İnkılâbı</i>	55
2012. <i>Millet Mektepleri</i>	56
202. TÜRKİYE'DE NÜFUS GELİŞİMİ	63
203. OKULLAŞMA SÜRECİ	63
21. TÜRKİYE GENELİNDE ORTAÖĞRETİM.....	73
210. DERS PROGRAMLARI	80
2100. <i>Ortaokullar</i>	83

2101. Liseler.....	84
211. ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	91
212. BÜTÇE VE EĞİTİM HARCAMALARI	96

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. CUMHURİYET DÖNEMİNDE SİVAS'TA ORTAÖĞRETİM (1923-1997).....108

30. CUMHURİYET DÖNEMİ SİVAS'A GENEL BİR BAKIŞ108

300. NÜFUS YAPISI.....	108
301. İDÂRÎ YAPISI.....	112
302. OKULLAŞMA SÜRECİ	116
303. BÜTÇE VE YATIRIMLAR	117

31. SİVAS İL MERKEZİNDE ORTAÖĞRETİM119

310. 1923-1950 ARASI ORTAÖĞRETİM KURUMLARI121

3100. Ortaokullar ve Dengi Okullar122

31000. Kız Öğretmen Okulu.....	124
31001. Kız Orta Okulu.....	125
31002. Sivas Ortaokulu.....	126
31003. Akşam Erkek Sanat Enstitüsü	126
31004. İmam-Hatip Okulu (Birinci Devre).....	127
31005. Erkek Sanat Ortaokulu	127
31006. Sivas Lisesi (Birinci Devre).....	127

3101. Liseler ve Dengi Okullar128

31010. Sivas Lisesi (İkinci Devre).....	130
31011. Sanatlar Evi.....	131
31012. Erkek Öğretmen Okulu (Dârül Muallimîn-i Sıbyân)	132
31013. Erkek Sanat Enstitüsü	135
31014. Akşam Kız Sanat Okulu.....	137
31015. Kız Sanat Enstitüsü	137
31016. Mıntıka Ziraat Okulu	137
31017. İlk Musiki Okulu.....	138
31018. Küçük Sıhhiye Memurları Okulu	138
31019. Trakit Makinist Okulu.....	138
31020. Sağlık Komiserleri Okulu	138

311. 1950-1960 YILLARI ARASI ORTAÖĞRETİM KURUMLARI139

3110. Ortaokullar ve Dengi Okullar139

31100. Erkek Sanat Ortaokulu.....	141
31101. Sivas Ortaokulu.....	141
31102. Sivas Erkek Ortaokulu	141
31103. Sivas Atatürk Ortaokulu.....	142
31104. Selçuk Ortaokulu	142
31105. Sivas Lisesi (Birinci Devre).....	143

3111. Liseler ve Dengi Okullar.....	143
31110. Erkek Sanat Enstitüsü	144
31111. Akşam Tekniker Okulu.....	144
31112. İlköğretmen Okulu	144
31113. Sivas Lisesi (İkinci Devre).....	145
31114. Kız Sanat Enstitüsü	145
31115. Akşam Kız Sanat Okulu.....	145
31116. Akşam Ticaret Lisesi	146
312. 1960-1980 ARASI ORTAÖĞRETİM KURUMLARI	146
3120. Ortaokullar ve Dengi Okullar	147
31200. Sivas Atatürk Ortaokulu.....	148
31201. Dörteylül Ortaokulu.....	149
31202. Selçuk Ortaokulu	150
31203. Cumhuriyet Ortaokulu	150
31204. Danişment Gazi Ortaokulu.....	151
31205. Behrampaşa Ortaokulu.....	151
31206. Erkek Sanat Ortaokulu.....	152
31207. İmam-Hatip Okulu (Birinci Devre).....	152
31208. İmam-Hatip Lisesi (Birinci Devre)	153
3121. Liseler ve Dengi Okullar.....	153
31210. Akşam Tekniker Okulu.....	155
31211. İlköğretmen Okulu	155
31212. Erkek Sanat Enstitüsü	156
31213. Atatürk Lisesi.....	156
31214. Kongre Lisesi.....	157
31215. İmam-Hatip Okulu (İkinci Devre)	157
31216. İmam-Hatip Lisesi	157
31217. Sivas Teknik Lisesi, Teknik Lise ve Endüstri Meslek Lisesi	158
31218. Akşam Kız Sanat Okulu.....	158
31219. Kız Sanat Enstitüsü	158
31220. Sivas Kız Teknik Lise ve Kız Meslek Lisesi	158
31221. Akşam Ticaret Lisesi	159
31222. Ticaret Lisesi.....	159
31223. Sivas Lisesi	160
313. 1980-1997 ARASI ORTAÖĞRETİM KURUMLARI	161
3130. Ortaokullar ve Dengi Okullar	165
31300. Sivas Atatürk Ortaokulu.....	166
31301. Dörteylül Ortaokulu.....	167
31302. Selçuk Ortaokulu	168
31303. Cumhuriyet Ortaokulu	168
31304. Danişment Gazi Ortaokulu.....	168
31305. Kadıburhanettin İlköğretim Okulu (İkinci Kademe)	169
31306. Buruciye İlkokulu ve Sanat Ortaokulu.....	169

VII

31307. Başöğretmen Ortaokulu	170
31308. Behrampaşa Ortaokulu.....	170
31309. Fevzipaşa Ortaokulu	171
31310. İmam-Hatip Lisesi (Birinci Devre)	172
31311. Karşıyaka Ortaokulu	172
31312. İzzettin Keykavus Ortaokulu	172
3131. Liseler ve Dengi Okullar.....	173
31310. Atatürk Lisesi.....	174
31311. Selçuk Anadolu Lisesi	175
31312. Sivas Fen Lisesi	175
31313. Sivas Anadolu Teknik Lisesi, Teknik Lise ve Endüstri Meslek Lisesi	175
31314. Sivas Kız Teknik Lise ve Kız Meslek Lisesi	176
31315. Cumhuriyet Lisesi.....	176
31316. Kongre Lisesi.....	176
31317. Hacı Mehmet Sabancı Lisesi.....	177
31318. Prof. Dr. Ahmet Necati Erşan Anadolu Öğretmen Lisesi	178
31319. İmam-Hatip Lisesi	178
31320. Anadolu İmam-Hatip Lisesi ve İmam-Hatip Lisesi	179
31321. Sivas Lisesi	180
31322. Akşam Ticaret Lisesi	181
31323. Ticaret Lisesi.....	181
31324. Ticaret Meslek Lisesi.....	181
31325. Şehit Üsteğmen Celalettin Yılmaz Anadolu İletişim Meslek Lisesi	182
4. SONUÇ	183
5. YARARLANILAN KAYNAKLAR	190
EKLER.....	196
Ek 1: CUMHURİYET'E KADAR SİVAS KRONOLOJİSİ	196
Ek 2: TÜRKİYE CUMHURİYETİ HÜKÜMETLERİ.....	197
Ek 3: CUMHURBAŞKANI GAZİ MUSTAFA KEMAL, SİVAS'TA YENİ TÜRK HARFLERİNİ HALKA BİZZAT ÖĞRETİRKEN	200
ÖZGEÇMİŞ	201

02. ÖZET

Bu çalışmanın konusu, "Cumhuriyetten Günümüze Sivas'ta Ortaöğretim (1923-1997)"dir. Bu konuyu seçmekteki amacım, Sivas'ta MEB'e bağlı bir eğitim kurumunda öğretmenlik görevimi yapıyor olduğumdan, ortaöğretim kurumlarını incelemek yoluyla yaşadığım şehre hizmet edebilmek ve bölgenin eğitim tarihine bir nebze de olsa katkıda bulunabilmek arzusudur. Hazırladığımız bu çalışma, Sivas'ın Cumhuriyet öncesi ve sonrası eğitim tarihi içindeki yerini belirlemeye yönelik genel bir çerçeve sunmaktadır. Bu amaca yönelik olarak çalışma, Giriş ve üç bölümden oluşmaktadır.

Birinci Bölüm'de, tarihsel geçmişi, idârî yapılanma, nüfus ve nüfus artışı, Cumhuriyet öncesi Sivas'ta eğitim başlıkları altında Cumhuriyet Öncesi Sivas ve Sivas'ta Eğitim konusu ele alınmıştır. Bu bölümde, Sivas'ın, nüfus, eğitim ve ekonomik gelişmeler açısından en verimli çağını Selçuklular döneminde yaşadığı görülmüştür.

İkinci Bölüm'de, Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinin 1923–1997 yılları arası eğitimde meydana gelen gelişmeler genel çerçevede ele alınmıştır. Bu bölümde, genel olarak Türkiye'nin siyasî yapısı, nüfusunda meydana gelen gelişmeler, eğitim tarihi ve ortaöğretimin, eğitim tarihi içindeki yeri incelenmiştir.

Üçüncü Bölüm, "Cumhuriyet Döneminde Sivas'ta Ortaöğretim" konusuna ayrılmıştır. Bu bölümde, önce Sivas'ın Türkiye içindeki yeri tespit edilmeye çalışılmış, sonra ortaöğretimin Sivas'taki genel yapısına değinilmiştir. Daha sonra da Sivas'taki (merkez ilçedeki) ortaöğretim kurumları (ortaokul ve liseleri), 1923–1950 arası, 1950–1960 arası, 1960–1980 arası ve 1980–1997 arası şeklinde dört zaman dilimine göre ana başlık altında ayrıntılı olarak incelemeye çalışılmıştır. Dönemler incelenirken, o dönemin temel özellikleri hakkında kısaca bir bilgi verilmiş, daha sonra o dönemde açılan okullar, kapanan okullar ve öğretime devam eden okullar, öğrenci sayıları... vb. lise ve ortaokul düzeyinde ayrı ayrı ele alınmıştır.

Bu tez çalışması, ilköğretimin sekiz yıla çıkarıldığı 1997 yılına kadarki ortaöğretim okullarını kapsamaktadır. Çalışma, Sivas'la ilgili değerlendirmelerin verildiği sonuçla sonlandırılmıştır.

03. SUMMARY

The aim of this study focuses on “Secondary Education in Sivas from the introduction Period of the Republic to the Present Day (1923-1997)”. The reason which has a causative relation with the determination of such a subject is the aspiration to be able to serve to the city I live and make a modest attribute to the educational history of the district by means of studying of the secondary schools, as I am occupying a teaching position, in Sivas, in an education institution of Ministry of National Education. This study presents an overall frame aimed to conclude the position of Sivas in the educational history considering both Pre Republic and Post Republic periods. Intended for this aim, this study includes an Introduction and three more sections.

In the first section, the topic of Sivas and the Education in Sivas in the Pre Republic Period was discussed in the categories such as its historical development, official structure, population and population growth. In this section it section it was seen that Sivas had its most prolific age in the period of Seljuk Dynasty in terms of population, education and economic growth.

In the second section the Republic Period improvements of Turkey in the field of education during the years from 1923 to 1997 were presented in an overall frame. In this part the political constitution of Turkey, the alterations in its population, the history of its education and the position of secondary education in its educational history were evaluated.

Third section, in a detailed form, includes the topic of “Secondary Education in Sivas in the Republic Period”. In this section, it was aimed to determine the position of Sivas in Turkey, following this specification the general structure of secondary education was addressed. At the last stage, the secondary education institutions (secondary schools and high schools) in Sivas (that are only in the central province) were elaborately studied within four main titles classified accordingly to the years between 1923-1950, 1950-1960, 1960-1980, 1980-1997. As the periods were studied, after giving brief information about the characteristics of the periods, the schools that were founded and closed, the schools that were attending, the number of the students ... etc. were separately evaluated on the categories of high school and secondary school.

This thesis includes the secondary schools until the year of 1997 in which the term of the primary education was set as eight years. The study was concluded with the inference in which the final assessment about Sivas was presented.

04. TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: 1890 Yılında Sivas Vilâyeti	12
Tablo 2. Abdülhamit Döneminde İlk ve Orta Dereceli Okullarda Okutulan Dersler.....	27
Tablo 3. 1884 Sivas Vilâyet Salnamesi'nde, Sivas Merkez Sancağı'ndaki Müslüman ve Gayr-ı Müslimlerin Okullaşma Oranları	28
Tablo 4. Müslümanların, Sivas Merkez Sancağı'ndaki Türlerine Göre Okul, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları (1890)	33
Tablo 5: 1927 ve 1935 Yıllarında Okuma-Yazma Bilenlerin Oranı	59
Tablo 6: 1928-1935 Yılları Arası Millet Mektepleri Hakkında Genel Sayısal Değerlendirme	60
Tablo 7: 1935-1990 Yılları Arası Cinsiyetine Göre Okuma-Yazma Oranları	62
Tablo 8: Ortaokul ve Liselerde 1934-64 Arası Öğrenci Sayısında Gelişme	67
Tablo 9: 1960'lı Yıllara Kadar Ortaokul ve Liselerde Öğrenci Artış Oranları.....	67
Tablo 10: Ortaöğretimde Okul, Öğrenci ve Öğretmen Sayılarındaki Gelişmeler (1965-1980)	68
Tablo 11: Ortaöğretimde (Genel, Meslekî ve Teknik) Öğrenci/Öğretmen Oranlarındaki Gelişmeler (1965-1980)	68
Tablo 12: Perspektif Plan Döneminde Ortaöğretimdeki Gelişmeler (1973-1996).....	70
Tablo 13: Yıllar İtibarıyla Öğrenci Sayıları ve Okullaşma Oranları (1980-1997).....	71
Tablo 14: Cinsiyete Göre Ortaokullardaki Gelişim Oranları (Öğrenci ve Öğretmen, Kadın ve Erkek) (1923-1997)	72
Tablo 15: Cinsiyete Göre Liselerdeki Gelişim Oranları (Öğrenci ve Öğretmen, Kadın ve Erkek) (1923-1997)	73
Tablo 16: 1937-1938'de Genel Ortaokul ve Liselerin Haftalık Ders Dağıtım Çizelgesi	81
Tablo 17: 1981-1982'de Genel Ortaokul ve Liselerde Haftalık Ders Dağıtım Çizelgesi	82
Tablo 18: Ortaöğretim Kurumlarında Not Verme İle İlgili Esasların Karşılaştırılması (1923-1975 Yılları).....	93
Tablo 19: Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Bütçesinin (MEGSB) Genel Bütçeye Oranı (1000 TL).....	97
Tablo 20: Nüfus Sayım Yıllarına Göre Sivas'ın Nüfus Yapısı (1927-1997).....	110

05. KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.t.	: Adı geçen tez
a.g.y.	: Adı geçen yer
bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
CÜ	: Cumhuriyet Üniversitesi
E	: Erkek
K	: Kız
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
M.Ö.	: Milattan Önce
S.	: Sayı
s.	: sayfa
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
ss.	: sayfaları arası
T	: Toplam
trs.	: Tarihsiz

GİRİŞ

Eğitimin tarihi, toplumların tarihi kadar eskidir. İnsan toplum hayatı yaşamaya başladıktan sonra formal eğitim doğmuştur. İnsanın, gözlem ve algılama yolu ile edindiği bilgi birikimini başkalarına aktarmak ihtiyacı duyması ve bu bilgi birikimini onlara kazandırma çabası içine girmesiyle en basit anlamda eğitim başlamıştır. Dolayısıyla ortaya çıkan ilk eğitim informal eğitimidir. Zamanla bilgi birikimin niteliği ve niceliği değişmiş, bu bilgi birikiminin aktarılmasında informal eğitim, ihtiyacı karşılayamaz hale gelmiştir. Bunun üzerine, informal eğitimin yetersiz olduğu alanlarda formal (örgün) eğitime geçilmiştir¹. Formal eğitimin başlamasıyla her iki eğitim yolu birlikte, insanlara bilgiler ve beceriler kazandırmaya devam etmektedir.

Peki, eğitim nedir? Kısaca bunun üzerinde durmak istiyoruz. Eğitim, önceden belirlenmiş amaçlar doğrultusunda bilgi, beceri, tutum, davranış ve alışkanlıklar kazandırma sürecidir. Eğitimin hem bireye hem de topluma yönelik amaçları vardır. Eğitim, bireye yönelik amaçları ile bireyi ilgi, istidat ve yetenekleri doğrultusunda okullara ve programlara yönlendirerek onları bedensel ve zihinsel yönden geliştirmeye; topluma yönelik amaçları ile de toplumun sosyal ve kültürel birikimini yeni kuşaklara aktararak bu birikimi muhafaza etmeye çalışır².

Eğitimin çok farklı tanımları yapılmıştır. Bunun önde gelen nedenlerinden biri eğitimin zamana ve mekâna göre farklılık göstermesidir. Bazı ülkelerde eğitim bireyi ön plana alıp, bireye yönelik amaç ve içeriğe ağırlık verirken; bazı ülkelerde de toplumu ön plana alıp topluma yönelik amaç ve içeriğe ağırlık vermektedir. Eğitimdeki bu farklılık tanıma da yansımış, biçim ve içerik açısından farklı eğitim tanımları yapılmıştır. Durkheim, eğitimi, “genç kuşağın yöntemli bir biçimde toplumsallaştırılmasıdır”³ biçiminde tanımlamıştır. Durkheim’in tanımı tamamen toplumu ön plana alan bir eğitim anlayışını yansıtmaktadır. Tyler ise eğitimi, “bireylerin davranış biçimlerini değiştirme süreci”⁴ olarak tanımlamıştır.

¹ Hakkı Kızıloluk, "Sınıf Ortamında Öğretmen Öğrenci İletişiminin Yatay veya Dikey Olmasının Öğrenme Üzerindeki Etkileri", **CÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, C. XXV, S. 1, Sivas Mayıs 2001 (ss. 151-159), s. 151.

² Kızıloluk, a.g.m., s. 151-152.

³ Bkz. Kızıloluk, a.g.m., s. 152.

⁴ Bkz. Kızıloluk, a.g.m., s. 152.

Tyler'in tanımı ise toplumun geri plana itildiği bir eğitim anlayışını yansıtmaktadır. Tyler'in tanımına yakın bir tanım da Ertürk tarafından yapılmıştır. Ona göre eğitim, "bireyin davranışlarında, kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir"⁵. Tezcan tarafından yapılan bir diğer tanım da şudur: Eğitim; "Bireylerin toplumsal yeteneğinin en elverişli düzeyde kişisel gelişmesinin elde edilmesi için seçilmiş ve deneyimli bir çevreyi içine alan toplumsal bir süreçtir"⁶.

Eğitimle ilgili birkaç tanım verdikten sonra, eğitimin ne amaçla yapıldığı üzerinde durmak gerekiyor. Çünkü her sistem, bir amaç üzerine kuruludur. Eğitimin en genel amacı, insanı bedensel, zihinsel ve duyuşsal yönden geliştirmek, onu üretken hale getirmektir. Bunu gerçekleştirebilmek için eğitim, insanın ilgi ve yeteneklerini belirler, onu ilgi ve yetenekleri doğrultusunda programlara ve okullara yönlendirir; böylece bir yandan onun ilgi ve yeteneklerinin gelişmesini sağlarken, diğer yandan ona doğal ve sosyal varlıkların, olayların bilgisini kazandırır. İnsan bu bilgileri kullanarak doğal ve sosyal varlıkları tanımaya ve anlamaya çalışır.

Buna göre eğitimin amacı, bir taraftan "bireyi öznellikten kurtarıp ona devlet içinde nesnellik kazandırmak"⁷ ve " insanların davranışları ve düşünceleri genel ahlakla ve kanunlarla uyumlulaştırmak"⁸, diğer taraftan da onun ilgi ve yeteneklerini belirleyip geliştirmesine yardımcı olmak ve onu toplumsallaştırmaktır.

Şöyle ki, eğitim, insana sosyal değerlerin, sosyal normların bilgisini kazandırır. İnsan bu bilgileri kullanarak davranışlarını toplumun beklentileri doğrultusunda biçimlendirir. Böylece toplumsal çevreye uyum sağlar ve toplum tarafından dışlanmaktan kurtulur. Eğitim insana bedensel, zihinsel ve duygusal beceriler kazandırır. Onu düşünebilen, bilgi üretebilen, doğal ve sosyal olayları açıklayabilen; koşulları olduğu zaman bu koşulların nasıl bir olay meydana getireceğini önceden görebilen insanlar haline getirmeye çalışır. Dolayısıyla, eğitim gören insan, edindiği bilgileri kullanarak maddeye biçim verebilir ve onu bir araç haline getirebilir. Böylece teknolojiyi ve kültürü üretir. Ürettiği araçları

⁵ Kızıloluk, a.g.m., s. 152. Eğitim tanımları için ayrıca bkz. Ali Tüer, **Osmanlı-Türk Modernleşme Sürecinde Eğitim Düşüncesi**, Balıkesir 1999, s. 11-15; <http://www.ceit.metu.edu.tr/turkce/ot/2.htm> (30.05.2006)

⁶ Bkz. Vahap Sağ, "Toplumsal Değişim ve Eğitim Üzerine", **CÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, C. XXVII, S. 1, Sivas Mayıs 2003 (ss. 11-25), s. 12.

⁷ Halis Çetin, "Devlet, İdeoloji ve Eğitim", **CÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, C. XXV, S. 2, Sivas Aralık 2001 (ss. 201-211), s. 209.

⁸ Çetin, a.g.m., s. 210.

beslenme, giyinme, barınma, korunma, ulaşım, iletişim, eğitim, eğlenme gibi doğal ve sosyal ihtiyaçlarının tatmininde kullanır⁹.

Eğitim için yapılan tanımlar dikkate alındığında onun temel işlevlerinden birinin, kültür değerlerini sonradan gelenlere aktarmakta olduğu görülür; “Eğitimin temel amacı kültür nakli ve daha önemlisi toplumu, arzulanan bir geleceğe götürmektedir”. Eğitimin önemini ortaya koyan, şu ifadeler de, onun önem ve işlevini ortaya koymaktadır: “Eğitim, toplumun kendini daha yüksek bir düzeyde ve daha iyi bir şekilde kanıtlaması için kullandığı bir alettir”. “Eğitimin ereği; bir toplumun gelecekteki nesillerinin kendilerinden daha müreffeh ve daha mutlu bir şekilde hayatlarını idame ettirebilmeleri için nasıl ve ne gibi şartlar altında hareket edeceklerini onlara öğretmektir”¹⁰.

Yukarıda verilen eğitim tanımlarından ve amaçlarından şunu anlıyoruz ki, eğitim, toplumsal bir süreçtir. Toplumsal bir süreç olan eğitimin de bir amaç ve işlev üzerine kurulması gerekir. Bütün toplumlarda eğitimin toplumsal işlevlerinden biri; “toplumun kültürel mirasının birikimi ve sürekliliğini sağlamaktır. Bu işlev sonucu, her kuşak kültür birikimini, önceki kuşaktan devralarak sürdürebilme yeteneğini kazanmış olur. Eğitimin ikinci toplumsal işlevi; bireyin toplumsallaştırılmasının kazandırılarak, bireye toplumun yapılması ve yapılmaması gereken değerlerinin verilmesidir. Eğitimin toplumsal alandaki işlevlerinden bir diğeri de, siyasal alandaki işlevleridir. “Siyasal bakımdan eğitimin başlıca iki görevi vardır. Birincisi, mevcut siyasal sisteme (devlet düzenine) sadakati sağlamaktır. Eğitimin ikinci siyasal işlevi, önderlerin seçimi ve eğitilmesi ile ilgili olanıdır”¹¹.

Eğitimle yakın ilişkili bir diğer kavram da öğretimdir. Çünkü eğitim, bilgi, beceri kazandırma işini öğretim etkinlikleri ile gerçekleştirir. Öğretim kavramının da çok değişik tanımları yapılmıştır. Varış’a göre öğretim, öğrenmenin gerçekleşmesi ve bireyde istenen davranışların gelişmesi için uygulanan süreçlerin tümüdür. Diğer bir tanıma göre ise öğretim, belli bir konuda birbirini izleyen öğretme etkinliklerinin oluşturduğu süreçtir ve bu süreç, öğretmen ile öğrenci arasında geçer. Bu sürecin bir tarafında bilgi beceri kazandıran kişi konumunda olan öğretmen; diğer tarafında bu bilgileri, becerileri kazanan kişi konumunda olan öğrenci bulunur. Buna göre öğretim, öğretmen tarafından gerçekleştirilen bir eylem iken, öğrencinin gerçekleştirdiği eylem de öğrenme olmaktadır. Dolayısıyla, öğretim sürecinin temelinde öğrenme etkinliği vardır; bir yerde öğretimin

⁹ Kızılloluk, a.g.m., s. 152.

¹⁰ Sağ, a.g.m., s. 12. Eğitimin amacı ve toplumsal işlevi hakkında farklı görüşler için bkz. Türer, a.g.e., s. 18-24.

¹¹ Bkz. Sağ, a.g.m., s. 13.

gerçekleşmesi öğrenme etkinliğinin gerçekleşmesine bağlıdır. Öğrenme, bilgi, beceri kazanma etkinliği olarak tanımlanabilir. Öğrenme etkinliği her ne kadar öğrencinin etkinliği ise de bunun gerçekleşmesinde öğretim sürecinin diğer yanında bulunan öğretmenin rolü büyüktür. Sonuçta öğrenme, öğretmen ile öğrenci arasındaki iletişimin bir ürünüdür. Öğretmenin, belli bir konuda öğrencilerine bilgiler, beceriler kazandırabilmesi; kendisiyle öğrencileri arasında bir iletişimin kurulmasına bağlıdır. O nedenle öğrenmenin iletişimden ayrı düşünülmesi mümkün değildir¹².

Öğretim, "örgün veya yaygın öğrenmeyi kolaylaştırıcı faaliyetlerin, araçların ve rehberlik hizmetinin sağlanması" olarak da tanımlanmaktadır¹³. Eğitim ve öğretim, insanın doğumu ile başlayan birer olgudurlar. Eğitim, toplumsal bir olgu olduğu için, örgünleşmeyi gerektirir. Örgün eğitim ise devletin zorunlu kurumlarından biridir. Nitekim Foucault bu konuda şunları söylemiştir: "Hiçbir bilgi kendi içinde bir iktidar formu, bir iktidar fonksiyonu ve diğer iktidar formlarına bağlı bulunan bir iletişim, kayıt, insanları toplayıp kontrol etme ve kendi sistemini yayma düzeni olmaksızın şekillenemez, varlığını devam ettiremez. Hiçbir iktidar da bilginin üretimi, düzenlenmesi, dağıtımı ve alıkonması olmaksızın uygulanamaz, gerçekleşemez"¹⁴. Bourricaud ise devlet ile eğitim arasındaki ilişkiye (eğitim-siyaset ilişkisine) şu ifadeleriyle değinir: "Eğitim sayesinde toplumsal itaat, bir bütün halinde ortak ilke ve değerler etrafında siyasal iktidarla birlik ve beraberliğe kavuşturularak meşrulaştırılır. Bu meşrulaştırma sürecinde bireylere verilen eğitim ile neyin iyi neyin kötü, hangi davranışın meşru hangisinin meşru olmadığı öğretilerek bireyin toplumsallaşması sağlanır. Böylece bireyler hem toplumsal hem de siyasal olarak hangi yargısal ölçütlere göre yargılanacaklarını öğrenirler"¹⁵.

Görüldüğü gibi, eğitim sayesinde insanların davranışları ve düşünceleri genel ahlakla ve kanunlarla uyumlulaştırılmaktadır¹⁶. Çünkü eğitim, öncelikle toplumsal bir değişim sürecidir ve planlıdır. Oysa toplumsal değişim sürecinde eğitim ve eğitim düşüncesine çağlara göre yaklaştığımızda ilkçağda eğitimin gelişigüzel, plansız bir süreç olduğunu görüyoruz. Gençler; akrabalar arasındaki zorunluluklar sistemine, ekonomik örgütlenme süreçlerine, töreye uygun biçimde eğitilir. Zaman içinde farklı anlamlar yüklenen erdemli bireyler yetiştirmek, bu çağda eğitimin temel amacıdır.

¹² Kızılloluk, a.g.m., s. 152-153.

¹³ <http://www.ceit.metu.edu.tr/turkce/ot/2.htm> (30.05.2006)

¹⁴ Çetin, a.g.m., s. 208.

¹⁵ Çetin, a.g.m., s. 209

¹⁶ Çetin, a.g.m., s. 210.

Ortaçağda ise eğitim esas olarak dinî karakterdedir. İlkçağdaki dağınıklığın yerini öğretim bütünlüğü almıştır. Kiliselere, manastırlara bağlı yatılı okullarda müzik, aritmetik, geometri, astronomi, gramer, retorik öğretimi yapılır. Bu dönem, başta Aristoteles (M.Ö. 384-322) olmak üzere, eski çağ düşünürlerinin başvuru kaynağı olarak kullanıldığı, gözlem ve araştırmaya kapalı, tartışmalarda esas olarak tümdengelim yönteminin kullanıldığı, skolastik düşüncenin egemen olduğu bir dönemdir. Ortaçağ eğitimi, insanı ideal üstün bir dünyaya hazırlayan bir ruh eğitimidir. Skolastik düşünce, Aristoteles'in sarsılmaz düşünsel otoritesine dayalı olarak bütün bilimleri mantık üzerine kurmaya çalışır. Mantık, dili çözümlemeyle başlar, sonra hükümler ve akıl yürütmelere (istidlal) geçilerek sonunda en açık kanıtlama biçimi olarak bütün düşünce tasıma (kıyasa) dayandırılır. Doğaya ait bilimler (riyâzat, tabiat), bireysel ve sosyal yaşantıya ait bilimler (ahlak, siyaset) ve buluşa yaratışa ait bilimler, tasımın ortaya çıkardığı "gerçeklere" dayalı olarak şekillendirilir. Doğauştü İlahî âlem de tasımla ispatlanmaya çalışılır. İslam dünyasında tefsir ve hadis, bu ispatlamaya malzeme sunar. Durkheim, ortaçağdaki Hristiyan toplumlar, serbest eleştiriye günümüzde verilen değeri vermiş olsalardı varlıklarını sürdüremezlerdi, görüşündedir¹⁷.

XII. yüzyıldan itibaren kentlerde yaşayanlar (tüccar ve küçük esnaf) asillere verdikleri hizmetin karşılığında şehirlerde, mahkemesi, milis gücüyle kurallarını kendileri koyacakları yaşama alanları istemeleri, kentlerde yavaş yavaş şekillenen, gelişen yaşam biçimi, eğitimin kiliseden dolayısıyla feodal yapıdan giderek bağımsızlaşmasının koşullarını hazırlamıştır. Örneğin, XIII. yüzyılın başında Fransa'da, bir piskoposun yönetiminde "üniversitas" (genel birlik) adı altında hem öğretmenleri hem de öğrencileri içine alan bir örgüt ortaya çıkmıştır. Bazı hayır sahiplerinin, burada okuyan öğrencilerin barınacakları "kolej" adı altında misafirhaneler açması, sonuçta üniversitenin bağrında, yavaş yavaş gece okulu biçiminde bir ortaokul şekillenmeye başlamasını sağlamıştır.

XV.-XVI. yüzyıllar hümanizm ve yeniden uyanış (Rönesans) dönemidir. Artık ortaçağa özgü öğretim bütünlüğü iyice bozulmuştur. Bir yanda kilise okullarında ezberci eğitim devam ederken öte yanda; kentlerde manastırların verdikleri eğitimden farklı, gelişen sosyal yaşamın ticaret, muhasebe, hesap erbabı gibi ihtiyaçlarını karşılayan, gözlem ve deneye kapılarını açan laik özel okullar ortaya çıkmaya başlamıştır. Böylece çağdaş özel eğitimin okullaşmanın altyapısı yavaş yavaş ortaya çıkmaktadır. Gelişen üretim ilişkilerine bağlı olarak ortaya çıkan yeni sosyal güçler kendi çıkarlarını gerçekleştirecek bu okulları

¹⁷ Bkz. Türer, a.g.e., s. 16.

desteklerler. Böylece kilise ve manastırdan giderek bağımsızlaşan, yeni kimliğini modernleşme sürecine borçlu bir eğitim sistemi yavaş yavaş şekillenmeye başlar.

Bu süreç içinde ortaya çıkan yeni eğitim düşünceleri yalnızca sosyal değişimin birer ürünü değil; fakat aynı zamanda sosyal değişimin yönünü ve hızını da etkileyen olgular olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin hümanist eğitim düşüncesinin (Erasmus, Rabelais) özgür eğitimi, bilgiyi doğrudan doğruya nesnenin kendisinden öğrenmeyi, çocukları özgür düşünmeye alıştırmayı, savunurken; aynı zamanda, bilimsel yöntemi kullanacak insanı yetiştirmek isteyen XVII. yüzyıl eğitimi (Descartes, Bacon) için koşulları hazırladığı ileri sürülebilir. XVII. yüzyılın gözlem ve deneyi öne çıkaran eğitimi de, Aydınlanma döneminin (XVIII. yüzyıl) aklın egemenliğini, doğa ve insan sevgisini, yaparak yaşayarak öğrenmeyi (Kant, J.J. Rousseau, Pestolazzi) başa alan eğitimi için bir hazırlık dönemi gibidir. Bütün bu eğitim düşüncelerinin Rönesans'tan bu yana neye katkıda bulunduklarını görmek için, XIX. yüzyıla bakmak yeter: Avrupa'da, gücünü soydan ve topraktan alan aristokrasinin belirleyici gücü oluşturduğu feodal yapıların arka arkaya çözülüşleri; sanayi devrimleriyle teknoloji de, ulaşım bankacılık, iletişim alanlarında ortaya çıkan olağanüstü gelişme, bu gelişmeyle ortaya çıkan yeni yeni kurumlar; nihayet bütün bu gelişmelerle ekonomik, siyasal sosyal yapısı yavaş yavaş şekillenen modern devletler. XIX. yüzyıla doğru; okullar yavaş yavaş birer devlet okulu haline gelmeye, eğitim sistemleri modern siyasal sistemler içinde birer alt sistem olarak toplumsal örgütlenmedeki özgün yerlerini almaya başlarlar¹⁸. Son yüzyılda eğitim alanında psikoloji ve sosyolojideki gelişmelerle de desteklenen pek çok yeni yaklaşıma tanık olunmuştur.

Yukarıda, eğitim hakkında; eğitim ne olduğu, neyi amaçladığı, ne gibi işlevleri yerine getirdiği ve eğitime yönelik yaklaşımları genel olarak ve kısaca vermemizin sebebi, eğitimin önemine vurgu yapmak ve örgün eğitimin zorunluluğuna değinmektir. Günümüzde hem örgün hem de yaygın eğitimi, imkânlar ve yeni yaklaşımlar çerçevesinde geliştirmek, mümkün olan en fazla verimi almak, devletlerin amaçlarından biri olmuş; hükümetlerin programlarında -ekonominin yanında- özellikle üzerinde durulmaya çalışılmıştır.

Ülkemizde, Cumhuriyet'in ilk yıllarında imkânsızlık içinde dahi olsa eğitime önem verilmeye çalışılması, -yukarıda kısaca bahsettiğimiz- eğitimin önemine olan bilinçten kaynaklanmaktadır. Bu yaklaşım çerçevesinde, çalışmamızın Birinci Bölüm'ü 1923-1997 arası Cumhuriyet döneminde genel olarak eğitim ve özellikle ortaöğretime yönelik çalışmalara ayrılmıştır.

¹⁸ Bkz. Türer, a.g.e., s. 16-18.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. CUMHURİYET ÖNCESİ SIVAS VE SIVAS'TA EĞİTİM

10. TARİHSEL GEÇMİŞİ

Bir yerleşim yeri olarak geçmişi M.Ö. 7000-5000'li yıllara (Neolitik Döneme) kadar götürülen ve arkeoloji literatüründe Doğu Kapadokya olarak da bilinen Sivas (bölgesi), tarih boyunca farklı dönemlerde Talaurs, Megalopolis, Karama, Diospolis (Diopolis) ve Sebast (Sebastos, Sebastia) gibi isimler almıştır¹⁹. Sivas, Anadolu'da M.Ö. 1800'lü yıllarda ilk siyasi birliği kurarak imparatorluğa geçen Hititlerin yerleşim alanları içerisinde de bulunmuş, daha sonraki yıllarda Firigyalıların, Lidyalıların, Romalıların ve Bizanslıların egemenliğinde kalmıştır²⁰.

Geçmişte Sivas'ın önemli bir merkez olması, onun, Roma ve Bizanslılar zamanında Avrupa ile Asya arasındaki Baharat Yolu ve Mezopotamya ile Karadeniz arasındaki ticaret yolu üzerinde olmasından kaynaklanmaktadır²¹. Nitekim Bizans İmparatoru Justinianus şehrin bu özelliklerini göz önünde tutarak surlarını ve kalesini yeniden onarmış, noksanlıklarını tamamlatmıştır. Bu devirde Sebat adını taşıyan şehir Kapadokya'da kurulan Armenia 1 ve Armenia 2 eyaletinin de merkezi olmuştur²².

Sivas, orta çağda da önemini yitirmemiştir. Şöyle ki, 1071 Malazgirt Zaferi ile birlikte Selçuklu Türkleri Anadolu'ya girmeye başlamıştır. Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah'ın komutanlarından Emir Danişment (Ahmed Gazi) tarafından 1075²³ (?) yılında fethedilerek Sivas bölgesinde Danişment Beyliği kurulmuştur. 1175 yılında II. Kılıçaslan tarafından

¹⁹ Bkz. Mustafa Demir, **Türkiye Selçukluları ve Beylikler Devrinde Sivas Şehri** (Basılmamış Doktora Tezi), Ege Üniv. SBE, İzmir 1996, s. 3-4; Hikmet Denizli, **Sivas Tarihi ve Anıtları**, Özbelsan Aş Kültür Hizmeti, Sivas trs., s. 14-15. Ayrıca bkz. Rıdvan Nâfiz, İsmail Hakkı, **Sivas Şehri** (Haz. Recep Toparlı), Seyran Yayınları, 2005, s. 18-20; **Yurt Ansiklopedisi**, Anadolu Yayıncılık, İstanbul 1981, IX, 6851; Muammer Tokat, Erdoğan Dursun, **Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Sivas'ta Eğitim**, Sivas 1998, s. 2.

²⁰ Geniş bilgi için bkz. Nâfiz, a.g.e., s. 11-17; Denizli, a.g.e., s. 1-14; **Yurt Ansiklopedisi**, IX, 6851-6854, 6873-6874; Tokat, a.g.e., s. 2-5.

²¹ Bkz. Demir, a.g.e., s. 8-10; Denizli, a.g.e., s. 15; **Yurt Ansiklopedisi**, IX, 6857; Tokat, a.g.e., s. 2.

²² Bkz. Denizli, a.g.e., s. 15.

²³ Sivas'ın fethedildiği tarih (1071, 1074, 1077, 1080, 1085 ?) hakkında farklı görüşler için bkz. Demir, a.g.e., s. 21-25.

Danışmendli devri sona erdirilmiş ve Sivas, Selçuklu ülkesine ilhak edilmiştir. Sivas, Sultan İzzettin Keykavus (ö. 1219/1220?) tarafından Selçuklu Devleti'nin Konya ile birlikte ana merkezlerinden biri haline getirilmiştir. 1343 yılında Eratna Devleti ve 1380 (1381?) yılında Kadı Burhanettin Devleti de yine burada kurulmuştur²⁴.

Bu arada, 1243 yılında II. Keyhüsrev'in Köseadağ Savaşını kaybetmesi ile bu bölgeye kadar uzanıp zaman zaman baskınlar düzenleyen Moğollar tarafından yağma edilmiştir. XIII. yüzyılın ikinci yarısı ile XIV. yüzyılın birinci yarısı arasında İlhanlıların nüfuzu altındaki Selçuklu hâkimiyeti altında kalmıştır. 1327 yılından itibaren Moğollara bağlı olarak Sivas'ta niyâbet idâresini üstlenen Emîr Eratna Bey, 1335 yılından itibaren İlhanlı Devleti'nin dağılma sürecine girmesiyle Eratna Beyliğini kurmuş ve 1343 yılında tam olarak bağımsızlığını ele geçirmiştir. Eratna yönetimi, 1380 (ya da 1381?) yılında Kadı Burhaneddin'in bağımsızlığını ilan etmesiyle sona ermiştir²⁵.

Bu dönemde bu bölgeyi ziyaret eden İbn Batûta, *Seyahatname*'sinde Sivas'ın ulaştığını medeniyet düzeyine şu şekilde işaret etmektedir: "Sivas; Irak mülkünün beldelerinden biri olarak Rum yöresinde bulunan şehirlerin en büyüğüdür. Beyler ve valiler orada oturur. Yörenin yapılış biçimi güzeldir. Sokakları geniş ve çarşıları kalabalıktır. Orada *Dâru's-Siyâde* denilen bir konak vardır ki soylu kimselerden başkaları oraya konuk olamaz. Peygamber soyundan gelenlerin işlerini görmekle görevlendirilenler, adı geçen konakta oturmaktadır. Saygın kimseler *Dâru's-Siyâde*'de ikamet ettikçe yiyecekleri, mefrûşâtları, hizmetçileri vb. verildiği gibi dönüşlerinde de gerekli olan yol azıkları sağlanırdı"²⁶.

1380 (1381?)-1398 yıllarında bu bölgeye hükmeden Kâdı Burhaneddin'in ölümü (1398) ile birlikte Osmanlılara geçen Sivas, 1402 yılında Yıldırım Bayezıt'ın Timur'a yenilmesiyle yağmalanmış ve harap edilmiştir²⁷. Tarihte Fetret Devri diye anılan bu devir, Osmanlı birliğini sağlayan Çelebi Mehmet'le son bulmuştur. Çelebi Mehmet bu dönemde

²⁴ Geniş bilgi için bkz. Nâfiz, a.g.e., s. 23, 28-105; Denizli, a.g.e., s. 15-17; **Yurt Ansiklopedisi**, IX, 6854-6856, 6873-6874; Tokat, a.g.e., s. 5-7. XI. yüzyılda Danışmendliler Dönemi'nde Sivas ve yöresi "Danışmend İli" olarak anılmıştır. Bkz. **Yurt Ansiklopedisi**, IX, 6851; Tokat, a.g.e., s. 2.

²⁵ Geniş bilgi için bkz. Demir, a.g.e., s. 66-77.

²⁶ Bkz. İbn Batûta, *Seyahatname*; Nâfiz, a.g.e., s. 22.

²⁷ Geniş bilgi için bkz. Demir, a.g.e., s. 78-91; Denizli, a.g.e., s. 17-18; **Yurt Ansiklopedisi**, IX, 6856-6857. Sivas, daha önceki yıllarda farklı zamanlarda, Sasanîler, Emevîler, Abbasîler, Bizanslılar tarafından ya savaş sebebiyle tahrip edilmiş ya da yağmalanmıştır (Geniş bilgi için bkz. Demir, a.g.e., s. 14-21.). 575 yılında Sasanî Kralı I. Hüsrev tarafından tahrip edilen Sivas'ın, VII. ve VIII. yüzyıllarda önce Emevîler ve sonra Abbasîler tarafından da zaman zaman fethedildiği görülmektedir. Bkz. Demir, a.g.e., s. 14-15.

Amasya'da oturmakta; Sivas, Tokat, Samsun, Çorum sancakları da Amasya'ya bağlı bulunmaktadır (1413)²⁸.

1413 yılında Sivas, tekrar Osmanlıların egemenliğine girmiş ve büyük bir eyâlet merkezi olmuştur. XVI. yüzyılda (1516'da yapılan bir düzenlemeyle) Eyâlet-i Rûm (Anadolu Eyâleti) denilen Sivas eyâleti, Paşa Sancağı olan Sivas'tan başka Amasya, Çorum, Yozgat, Divriği, Samsun ve Arapkir livâlarını (sancaklarını) ihtiva etmek üzere Orta Fırat havalisinden, Orta Karadeniz bölümüne kadar büyük bir alandan oluşmuştur²⁹. Buna göre, o tarihte Sivas Eyâleti, merkez sancağı dâhil olmak üzere 7 sancaktan meydana gelmekteydi.

XIV. yüzyılda Timur'un istilasına uğrayan Sivas ve yöresi, daha sonraki yıllarda herhangi bir istilaya uğramamış olmakla birlikte, XVII.-XVIII. yüzyılları arası çeşitli isyanların ve huzursuzlukların merkezi durumuna gelmiştir. Buna bağlı olarak Sivas'ın hem ekonomik önemi hem de nüfusu azalmıştır. XIX. yüzyılda Tanzimat ve Meşrutiyet devirlerini ise, önceki dönemlere nispetle daha sakin geçirmiştir³⁰. 500 yıllık bir süreden sonra, Timur'un yıktığı ve harap ettiği Sivas'a belirli bazı eserler yapılmış ve Sivas bu şekilde Cumhuriyet hükümetine teslim edilmiştir³¹.

Sivas, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda da önemli bir role sahiptir. Nitekim milli mücadelenin en önemli tarihlerinden biri olan 4 Eylül'de Mustafa Kemal'in başkanlığında ilk kongreye (Sivas Kongresi) ev sahipliği yapmış ve yeni devletin, Türkiye Cumhuriyeti'nin temelleri de burada atılmıştır.

Daha iyi bir fikir vermesi açısından EKLER'de, yukarıda genel hatlarıyla aktardığımız Sivas'ın tarihsel geçmişini özetleyen bir kronoloji'ye yer verdik. Oraya aktardığımız kronoloji, yukarıda genel hatlarıyla verdiğimiz bilgileri daha kısa ve daha ayrıntılı olarak vermektedir (Bkz. Ek 1).

11. İDÂRÎ YAPISI

Yukarıda Sivas'ın tarihsel geçmişinden bahsederken, bir yerleşim yeri olarak onun Hititlere kadar dayandığını ve Firigyalıların, Lidyalıların, Romalıların ve Bizanslıların

²⁸ Bkz. Denizli, a.g.e., s. 20.

²⁹ Geniş bilgi için bkz. Nâfiz, a.g.e., s. 23; Denizli, a.g.e., s. 21; **Yurt Ansiklopedisi**, IX, 6858.

³⁰ Bkz. Denizli, a.g.e., s. 21.

³¹ Bkz. Denizli, a.g.e., s. 21.

egemenliğinde kaldığını, daha sonra bir süre Moğolların hâkimiyeti altına girdiğini ve sonraki dönemlerde birçok yönetimin merkezi durumuna geldiğinden bahsetmiştik.

Sivas, kuruluşundan bu yana bir şehir merkezi olduğu gibi bazı dönemlerde "thema" merkezi, bazen bir beyliğin ya da devletin başşehri, bazen de bir "niyâbet" merkezi olarak karşımıza çıkmaktadır³². Milattan önceki yüzyıllarda genellikle kendi içinde "otonomi" idâre şekli içinde bulunmuştur. Şehrin bu otonomi, yani kendi kendine idâre şekli, Roma İmparatorluğu'nun idârî yapısı içinde kaldırılmıştır³³.

Sivas, Pers hâkimiyeti içine girdiğinde bütün Kapadokya ahalisi ile birlikte Anadolu Daskyleion Pers Satraplığı'na bağlı hale gelmiştir³⁴. Daha sonraki yıllarda Roma Komutanı Pompeus tarafından Roma İmparatorluğu'na bağlanan Sivas şehri, Roma hâkimiyeti başlangıcında yarı bağımsız Pont Krallığı'na bağlı bir şehirdir. Daha sonra ise Roma eyâletlerinden ilk önce Galatia ve daha sonra Provincia Cappadocia'ya bağlı bir yerleşim yeri haline gelmiştir³⁵.

Bizans devleti döneminde de Sivas'ın ayrı bir yeri vardır. Bilindiği gibi Bizans Devleti, Anadolu coğrafyasını thema denilen idârî birimlere ayırmıştı. Bizans yönetimi içinde bu thema'lardan en büyüğüne Anadolu adı verildiği gibi bu on dört thema'nın toplamına da aynı ad verilmişti. Bu thema taksimatında Sivas Theması, onbirinci thema olarak Küçük Armenia'dan başlar ve Kapadokya'nın bir kısmını içine alır. Bu thema'nın merkezi Sivas şehri idi³⁶.

İdarî yapılanma açısından Sivas'ın konumu en net olarak Danişmendliler zamanında belirginleşir. Şöyle ki, Sivas'ı Bizanslılardan alan Danişmendliler burayı devletin merkezi (saltanat merkezi) haline getirir. Sivas'ın aynı konumu Konya Selçukluları döneminde de devam eder. Sivas önceleri Konya'ya bağlansa da çok geçmeden yine Saltanat merkezi olur ve bu durumunu Amasya, Kayseri ile de paylaşmak suretiyle uzun zaman devam ettirir. Sınırları, Anadolu Selçuklularının sınırlarına bağlı olarak zamanla değişiklik gösteren Sivas, Moğollar ve bilhassa Eratna Devleti'nin hâkimiyeti altında iken de yine bir başşehirdir. Eratna Devleti'nin sınırları ise o dönemde; Kayseri, Amasya, Tokat, Çorum, Develi, Karahisar, Ürgüp, Niğde, Aksaray, Erzincan ve çevrelerini içine almakta

³² Demir, a.g.e., s. 91.

³³ Demir, a.g.e., s. 92.

³⁴ Demir, a.g.e., s. 92.

³⁵ Demir, a.g.e., s. 92.

³⁶ Bkz. Demir, a.g.e., s. 92-93. Ayrıca bkz. **Yurt Ansiklopedisi**, IX, 6854.

idi. Eratna hâkimiyetinden sonra yönetime geçen Kadı Burhanettin, Sivas'ın sınırlarını daha da genişletmiştir³⁷.

1518'de eyâlet merkezi olmadan önce Sivas, Amasya'ya bağlı bir şehirdir. 1518'de durum, tersine değişerek Sivas, Eyâlet merkezi olmuş ve Amasya da Sivas'a bağlanmıştır. Bu tarihlerde Sivas'a "Eyâlet-i Sugrâ" (Küçük Eyâlet), Eyâlet-i Rûm (Anadolu Eyâleti) denirdi. 1537'de Amasya, Sivas'tan ayrılarak ayrı bir vilâyet haline gelmiştir. Bununla birlikte 1551 yılında Amasya, tekrar Sivas'a bağlanmıştır. Mâlî yönden ise Sivas ve Amasya, Tokat eyâletine bağlıydılar. Kanunî Sultan Süleyman zamanındaki idârî Kanunnâme'ye göre de Sivas, bir beylerbeylik merkezidir. Bu dönemde Sivas Eyâleti'nin sınırları ise şu şekildedir: Doğusu, Erzurum ve Diyarbakır'dır. Kuzeyde Karadeniz, Batıda Karaman ve Anadolu, Güneyde Maraş ve Karaman eyâletleriyle çevrilidir. Amasya, Bozok, Canik, Çorum, Divriği, Arapkir ve bir de merkez olmak üzere 7 adet sancağı vardır³⁸.

Sivas'ın eyâlet olması XIX. yüzyılda da devam etmiştir. Örneğin 1847 yılında Sivas Vilâyeti'nin, merkez sancak, Amasya ve Divriği sancaklarından, 1867'de ise Sivas Merkez, Amasya ve Karahisar-ı Şarkî (Şebinkarahisar) sancaklarından oluştuğu görülmektedir. Bu dönemde Sivas Merkez Sancağı'nın ise Sivas Merkez Kaza, Azîziye (bugünkü Pınarbaşı), Koçgiri (bugünkü Zara), Tokat, Divriği, Darende, Gürün ve Tonus (bugünkü Şarkışla) olmak üzere 8 kazası bulunmaktadır. Günümüzde Sivas İli sınırları içinde yer alan Suşehri ve Koyulhisar kazaları ise, 1867'de Karahisar-ı Şarkî Sancağı'na bağlı durumdadır³⁹.

1863 yılından sonra yapılan teşkilatlandırmada Sivas, vilâyet haline getirilerek kendisine Amasya, Tokat, Şebinkarahisar Sancakları tabi kılınmıştır. 1870'de Koçhisar ve Zara nahiyeleri, 1875'de Yıldızeli, 1877'de Şarkışla, 1902'de Kangal nahiyeleri ilçe olmuştur. 1922'de ise Sancakların ilgası üzerine Tokat, Amasya ve Şebinkarahisar sancakları Sivas'tan ayrılıp müstakil birer vilâyet oldular. Böylece Sivas, Merkez kazası dâhil 11 kazadan ibaret oldu. Bunlar; Sivas (Merkez Kaza), Koçhisar, Yıldızeli, Darende, Kangal, Azîziye, Şarkışla, Divriği, Gürün ve Zara ilçeleridir. 1927'de Azîziye, Kayseri'ye verildi. 1934'de Şebinkarahisar vilâyeti ilçe olunca, ona bağlı olan Suşehri ve Koyulhisar

³⁷ Bkz. **1967 Sivas Yıllığı**, Valilik Yayınları, Sivas 1968, s. 41-42. Geniş bilgi için ayrıca bkz. Demir, a.g.e., s. 93-102.

³⁸ Bkz. **1967 Sivas Yıllığı**, s. 42. Ayrıca bkz. Demir, a.g.e., s. 102; Denizli, a.g.e., s. 21.

³⁹ Bkz. **Yurt Ansiklopedisi**, IX, 6858.

Sivas'a, Sivas'ın ilçesi olan Darende de Malatya'ya bağlandı. 1948'de ise İmranlı ilçe oldu. Gemerek, Şarkışla ilçesine bağlı bir bucak iken 1953'de ilçe olmuştur⁴⁰.

Yukarıda verilen bilgilere göre, Sivas Vilâyetinin sancak sayılarının zaman zaman değiştiği görülmektedir. Bunun sebeplerinden biri, kazaların sancak olması ya da bir sancağın başka bir vilâyete bağlanması olduğu görülmektedir.

1890 tarihli Salnâme'de Sivas Vilâyeti'nin sınırları şu şekilde çizilmektedir: "Sivas vilâyetini şarken Ma'mûretül-azîz ve Erzurum şimâlen Trabzon garben Kastamonu ile Ankara ve cenûben Adana ve Halep vilâyetleri ihâta etmiştir. İmtidâd-ı sathîsi bî-hesâbü't-terbîi takrîben 194.800 kilometreyi hâvi olup imtidâd-ı tûlisi Kemah cihetinde kâin Penkan karyesinden Amasya sancağında vâki Hacıhamza karyesine değin takrîben 585 kilometre yani 110 saat olduğu gibi imtidâd-ı arzîsi dahi Azîziye kazasında sarımsaklı karyesinden Niksar kazasının şimâl tarafında vâki Karakoğa Dağı'na kadar 334 kilometre yani 60 saat miktarı ve merkez vilâyet bulunan nefis-i Sivas şehrinin arzı şimâlîsi 39 derece 58 dakika olduğu misilli Dersaadet'ten itibaren tûl-i şarkîsi dahi tamam 8 derecedir. Vilâyetin taksimatı 26 kaza ve 4 livâdan ibaret olup devâir-i nevâhîsi 247 adettir. Ve bu livâlar Sivas, Tokat, Amasya ve Karahisar sancaklarıdır ki, zîrde kazalarıyla beraber ta'dâd olunur"⁴¹.

Sivas vilâyetinin bu tarihteki sancak (livâ) ve kazalarının isimleri, aşağıda 1890 yılına ait Sivas vilâyetinin idâri yapısında verilmektedir. **Salnâme-i Vilâyet-i Sivas**'ta verilen bilgilere göre şöyle bir tabloyla karşılaşmaktayız.

Tablo 1: 1890 Yılında Sivas Vilâyeti

	Günümüzde Bağlı Bulunduğu İl
I. Merkez Sancağı	
1. Koçgiri (Zara) Kazası	Sivas
2. Azîziye (Pınarbaşı) Kazası	Kayseri
3. Divriği Kazası	Sivas
4. Gürün Kazası	Sivas
5. Darende Kazası	Malatya
6. Yıldızeli Kazası	Sivas
7. Tonus (Şarkışla) Kazası	Sivas
8. Hafik Kazası	Sivas
II. Tokat Sancağı	

⁴⁰ Bkz. **1967 Sivas Yıllığı**, s. 42; **Yurt Ansiklopedisi**, IX, 6858-6859, 6870-6871, 6907. Ayrıca bkz. Nâfiz, a.g.e., s. 113.

⁴¹ Bkz. Fikri Karaman, **Salname-i Vilâyet-i Sivas(1308/1890)** (Sivas, Amasya, Tokat ve Karahisar-ı Şarkî), İstanbul 2001, s. 101.

1. Erbaa Kazası	Tokat
2. Zile Kazası	Tokat
3. Niksar Kazası	Tokat
III. Amasya Sancağı	
1. Merzifon Kazası	Amasya
2. Madensim (Gümüşhacıköyü) Kazası	Amasya
3. Ladik Kazası	Samsun
4. Osmancık Kazası	Çorum
5. Köprü Kazası	Samsun
6. Mecidözü Kazası	Çorum
7. Havza Kazası	Samsun
IV. Karahisar-ı Şarkî Sancağı	
1. Alucra Kazası	Giresun
2. Suşehri Kazası	Giresun
3. Hamidiye (Mesudiye) Kazası	Ordu
4. Koyulhisar Kazası	Sivas
Kaynak: Karaman, Salnâme-i Vilâyet-i Sivas , s. 116.	

Cuinet, 1892'de Sivas Vilâyeti'nin 4 sancak, 26 kaza, 257 nahiye ve 4.761 köyden oluştuğu bilgisini vermektedir⁴².

Sivas'ın tarihsel geçmişine paralel olarak, idârî yapısı hakkında genel hatlarıyla verdiğimiz bu açıklamalardan sonra, şimdi de farklı dönemlere ait elde edebildiğimiz nüfus bilgileri verilecektir.

12. NÜFUS VE NÜFUS ARTIŞI

Sivas'ın ister merkezin nüfusu olsun ister merkeze bağlı yerleşim yerlerinin nüfusu olsun, bu konuda bilgi alabileceğimiz kaynaklar genellikle eyâlet merkezlerinin yıllık olarak hazırladığı ve sâlnâme ismi verilen kitaplardır. Sivas'ta bu türden çalışma 1290 h. yılından itibaren yapılmaya başlanmış ve Cumhuriyete kadar da aralıksız devam etmiştir. Ne var ki günümüzde bu tür sadece iki kitap bulunmaktadır. Bunlar, 1302 ve 1325 yıllarında hazırlanan sâlnâmelerdir⁴³.

Sivas merkezi nüfusu ile ilgili yapılan değerlendirmelere göre Selçuklu devrinde 1150'li yıllarda, daha genel bir ifadeyle XII. yüzyılın ilk yarısında 10-15 bin, 1221'li yıllarda, daha genel bir ifadeyle XIII. yüzyıllarda yaklaşık 30-40 bin kişi yaşadığı tahmin edilmektedir. Verilen rakamların çok üzerinde bir nüfusun varlığından da

⁴² Yurt Ansiklopedisi, IX, 6861.

⁴³ Bkz. 1967 Sivas Yıllığı, s. 77.

bahsedilmektedir⁴⁴. XIV. yüzyıl başında Türkiye'nin en kalabalık şehri olan Sivas, Türklerin Batı Anadolu'ya göç etmeye başlaması ile XIV. yüzyıl sonlarından itibaren buradaki nüfus azalmaya başlamış, hatta 1454 tarihli Tahrîr Defteri'ne göre azınlık durumuna düşen Türk nüfusunun 1.100 kişi ve gayr-ı Müslim nüfusun ise 1.700 kişiden oluştuğu belirtilmiştir. Bu bilgiye göre 1454 tarihinde Sivas'ta yaklaşık 3.000 kişi yaşarken, bir başka bilgiye göre 1485 yılında şehir nüfusu, 3.500 kişiye çıkmıştır⁴⁵.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde içine kapanık bir şehir görünümü arzeden Sivas'ta hareketli bir nüfus gözlenmez. Osmanlıların son dönemine doğru iç göç olayının arttığı, nüfusun şehri terk ettiği görülmektedir. Bu dönemlerde, yurt dışından gelen göçmenler Sivas'a yerleştirilmişlerdir⁴⁶.

1826 yılında Sivas'ı ziyaret eden Fontaigne, bu tarihte Sivas'ın 8.000 haneden meydana geldiğini ve nüfusunun 40.000 olduğunu belirtmiştir⁴⁷. Bu nüfus, Sivas merkez kentin nüfusu olmalıdır.

Veli Paşazâde Selim Sırrı Bey'in düzenlediği kayıtlara göre, 1831 Osmanlı Nüfus Sayımı'nda, Sivas ve kazalarında yaklaşık 100.000, Divriği Sancağı'nda ise yaklaşık 15.000 müslüman erkek yaşamaktaydı. 1831 Osmanlı Nüfus Sayımı'na göre, Sivas ve Divriği'nde erkek nüfusun dağılımı şöyledi:

Yer Adı	Müslüman	Reâya	Toplam
Sivas Kazaları	97.253	18.537	115.790
Divriği Sancağı	14.593	-	14.593
Toplam	118.846	18.537	130.383
Kaynak: Yurt Ansiklopedisi , IX, 6859.			

1870 Sivas Vilâyet Salnamesi'nin verilere göre, Sivas Merkez Sancağı'nda erkek nüfusu 30.000'e yaklaşmıştır. Aynı Salname'de geçen Sivas Merkez Sancağı ile diğer kazalarındaki Müslüman ve Hristiyan erkek nüfusun oranı ise şu şekildedir:

Yer Adı	Müslüman	Reaya	Toplam
Sivas Merkez Kaza	28.212	1.045	29.257
Koçgiri	16.732	1.780	18.512
Divriği	12.625	3.452	16.077

⁴⁴ Geniş bilgi ve tartışmalar için bkz. Demir, a.g.e., s. 119-122. Sivas'ın Alaettin Keykubat zamanındaki (XIII. yüzyıldaki) nüfusunun 120.000 olduğu belirtilmektedir. Bkz. Nâfiz, a.g.e., s. 22; Ökmen, Mustafa, "Sivas'ta Kentsel Gelişme", **CÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C. II, S. 1, Sivas 2001 (ss. 239-264), s. 249.

⁴⁵ Bkz. Demir, a.g.e., s. 122-123.

⁴⁶ İbrahim Yasak, Ahmet Kaleli, **Dünden Bugüne Sivas İli**, Seyran Yayınları, Sivas 1988, s. 32-33.

⁴⁷ Nâfiz, a.g.e., s. 23.

Gürün	5.409	2.932	8.341
Tenos	10.059	1.713	11.772
Suşehri	15.567	210	15.777
Koyulhisar	5.817	323	6.140
Toplam	94.421	11.455	105.876
Kaynak: Yurt Ansiklopedisi , IX, 6859.			

1888 Sivas Vilâyet Salnâmesi'ne göre ise Sivas Merkez Sancağı'nın toplam erkek nüfusu 150.000 dolayındadır. Aynı Salnâme'ye göre sancağın Merkez Kaza dışındaki kazaların Müslüman ve Hıristiyan erkek nüfus oranları şu şekilde verilmiştir:

Yer Adı	Müslüman	Hıristiyan	Toplam
Hafik	14.132	5.926	20.058
Koçgiri	14.500	3.288	17.788
Divriği	13.374	3.988	17.362
Tenos	16.566	6.305	22.871
Gürün	4.977	3.757	8.734
Suşehri	7.586	5.788	13.374
Koyulhisar	7.820	290	8.110
Toplam	78.955	29.342	108.297
Kaynak: Yurt Ansiklopedisi , IX, 6859.			

1888 Sivas Vilâyet Salnâmesi'ne göre, Sivas kent merkezinde 12.397'si erkek, 12.370'i de kadın olmak üzere, toplam 24.767 müslüman yaşamaktadır. Bu dönemde, Merkez Kaza'nın 90.000'e yaklaşan toplum nüfusunun 64.836'sı Müslüman idi. Salname'de kadın-erkek nüfusunun dinsel dağılımı olarak verilen bilgilerden anlaşıldığına göre Sivas merkez kazanın toplum nüfusu (erkek, kadın, Müslim, gayr-ı Müslim) 87.615'tir⁴⁸.

1881/1882-1893 Osmanlı nüfus sayımlarının verilere göre ise XIX. yüzyılın son çeyreğinde Sivas Vilâyeti'nde toplam 926.671 kişinin yaşadığı belirtilmiştir⁴⁹.

Salnâme-i Vilâyet-i Sivas'ta 1890 yılına ait nüfus verileri ise şu şekildedir:

1890 yılında Sivas Vilâyet Nüfusu

	Müslim	Gayr-ı Müslim	Muhacir	Toplam
I. Merkez Sancağı	64.836	22.779	-	
1. Koçgiri (Zara) Kazası	14.500	3.288	1.378	
2. Aziziye (Pınarbaşı) Kazası	26.126	1.700	9.200	
3. Divriği Kazası	13.374	3.988	-	
4. Gürün Kazası	4.977	3.757	157	
5. Darende Kazası	8.207	974	-	
6. Yıldızeli Kazası	-	-	-	17.000

⁴⁸ Bkz. **Yurt Ansiklopedisi**, IX, 6859.

⁴⁹ Bkz. **Yurt Ansiklopedisi**, IX, 6859.

7. Tonus (Şarkışla) Kazası	16.566	6.305	-	
8. Hafik Kazası	14.132	5.926	1.600	
II. Tokat Sancağı	34.877	6.834	-	
1. Erba Kazası	18.350	2.816	-	
2. Zile Kazası	26.900	1.205	6.868	
3. Niksar Kazası	8.350	2.280	200	
III. Amasya Sancağı	14.589	3.191	1.239	
1. Merzifon Kazası	7.480	2.930	504	
2. Madensim (Gümüşhacıköyü) Kazası	9.559	2.897	180	
3. Ladik Kazası	4.795	777	-	
4. Osmancık Kazası	7.855	47	114	
5. Köprü Kazası	16.215	1.399	1.011	
6. Mecidözü Kazası	14.046	163	1.513	
7. Havza Kazası	5.681	2.090	511	
IV. Karahisar-ı Şarkî Sancağı	17.544	8.054	-	
1. Alucra Kazası	7.586	5.788	400	
2. Suşehri Kazası	10.925	205	40	
3. Hamidiye (Mesudiye) Kazası	25.304	3.482	-	
4. Koyulhisar Kazası	7.820	290	-	
Toplam	400.594	93.165	24.915	518.674
Kaynak: Karaman, Salnâme-i Vilâyet-i Sivas , s. 117.				

Cuinet ise, 1890 başlarında Sivas Vilâyeti'nin toplam nüfusunun 1.086.015 olduğunu yazmaktadır. Ona göre bu sayının yarısı (yaklaşık 550.000) Sivas Merkez Sancağı'nda bulunmaktadır⁵⁰.

1890 ile 1903 Sivas Vilâyet Salnameleri'nde sadece Sivas Merkez Kaza'da bulunan nüfus farkının % 10 azaldığını; 1890 yılında 111.719 olan sayının 101.148'e düştüğünü görüyoruz.

S. Shaw'ın verilerine göre 1885-1914 arası Sivas Vilâyeti'nin toplam nüfusunun 903.116'dan 1.158.809'a çıkarak, % 28 artış gösterdiği anlaşılmaktadır⁵¹.

1918 yılına baktığımızda ise Sivas vilâyetinin toplam nüfusunun 800.000 civarında olduğu, bu nüfusun yaklaşık 55.000'inin Sivas Merkez Kaza'da bulunduğunu ve Sivas kent nüfusunun ise 40.000 civarında olduğunu görüyoruz⁵². Burada şu durumun göz önünde bulundurulması gerekir: Bu yıllarda Sivas Vilâyeti, Merkez Sancak'ın dışında üç sancağı daha içeriyordu. Bunlar; Amasya Sancağı, Karahisar-ı Şarkî (Şebinkarahisar) Sancağı ve Tokat Sancağı'dır. Merkez Sancak'a bağlı 10 kaza bulunmaktadır. Bunlar da şunlardır: Azîziye (Pınarbaşı; bugün Kayseri'ye bağlı), Şarkışla, Yıldızeli, Hafik, Zara, Divriği,

⁵⁰ Yurt Ansiklopedisi, IX, 6859.

⁵¹ Yurt Ansiklopedisi, IX, 6860.

⁵² Bkz. Yurt Ansiklopedisi, IX, 6865.

Darende (bugün Malatya'ya bağlı), Kangal, Gürün ve Merkez Kaza. Bugün Sivas İli sınırları içinde yer alan Suşehri ve Koyulhisar ise o dönemde Karahisar-ı Şarkî Sancağı'nın birer kazası durumundadır⁵³.

Tarih boyunca il merkezinin nüfusu değişen şartlara göre şöyle bir durum göstermiştir⁵⁴. Sivas;

- 1825 yılı 90.000 kişi ile Türkiye'nin 18. şehri
- 1850 yılı 98.000 kişi ile Türkiye'nin 19. şehri
- 1875 yılı 55.000 kişi ile Türkiye'nin 26. şehri
- 1927 yılı 28.000 kişi ile Türkiye'nin 16. şehri'dir.

Yukarda verdiğimiz genel bilgilere göre Sivas şehri, ekonomik ve kültürel açılardan yüksek olduğu Danişmendliler ve Selçuklular döneminde, nüfus açısından da yüksek bir düzeydir. Osmanlı döneminde ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında nüfus, daha önceki döneme kıyasla oran açısından düşüktür. Yukarda Sivas Vilâyeti ile ilgili verilen bilgilerin farklı dönemlerde birbirinden çok farklı olmasının en önemli sebebi, vilâyete yeni sancak ya da kazaların bağlanması veya mevcut sancak ya da kazalarının başka bir sancağa dönüştürülmesi ya da başka bir sancağa bağlanmasıdır.

Selçuklular döneminden Cumhuriyet'e kadar geçen zaman diliminde, nüfus açısından Sivas merkez ve Sivas sancağı ile ilgili verdiğimiz bilgilerden sonra şimdi de Cumhuriyet öncesi Sivas'taki eğitim konusunu ele alacağız.

13. CUMHURİYET ÖNCESİ SIVAS'TA EĞİTİM

Sivas dâhil Türkiye'de, Cumhuriyet devri (okul devri) öncesi eğitimi iki çerçevede; Tanzimat'tan öncesi (medrese devri) ve Tanzimat'tan sonrası (mektep devri) şeklinde değerlendirmek mümkündür. Medrese devri, ilk zamanlarda Osmanlı Devleti'nin yükselmesinde ve Türk-İslâm medeniyetinin meydana gelmesinde şüphesiz, mevcut eğitim ve öğretim müesseselerinin, özellikle medreselerin büyük rolü olmuştur. Devrin meşhur medreselerinden olan Bursa medresesi, İstanbul'daki Fatih ve Süleymaniye medreseleri bunların başında gelir. Osmanlı Müslüman toplumunun genel eğitimiyle uğraşan ve ilkokul

⁵³ Bkz. **Yurt Ansiklopedisi**, IX, 6865

⁵⁴ 1825-1980 yılları arası verilen rakamlar için bkz. **Sivas İli 1984-1985 Yılı Ekonomik Raporu**, s. 34. Ayrıca bkz. Necmettin Çubukçu, **Sivas İli Yakın Çevre İncelemesi**, Zühal Yayınları, Sivas trs., s. 5.

seviyesinde olan müesseseler ise sıbyân mektepleri idi. Her köy ve mahallede bulunan sıbyân mekteplerinde eğitimin ve öğretimin esası dinin ve ahlakın öğretilmesinden ibaretti⁵⁵.

Medreseler ve sıbyân mektepleri, devletin kontrolünden ve sorumluluğundan uzak müstakil öğretim müesseseleri idiler. Zira, bunların hemen hemen hepsi de, vakfa bağlı müesseselerdi. Dolayısıyla dinî ve sosyal yönü ağır basan kuruluşlardı. Başlangıçta güç olmaları evvela vakfa bağlı olmalarından, sonra devletin dışında yani siyasî otoritenin kontrolünden uzak bulunmalarından ileri geliyordu. Devlet güçlü, toplum istikrarlı ve vakıflar gerçek görevi yerine getirip sağlam kaldığı müddetçe, eğitim müesseseleri ilimle uğraşabilmeler ve Osmanlı toplumuna hizmet verebilmişlerdir. Fakat, XVII. Yüzyıldan itibaren devletin zayıflamaya, sosyal ve ekonomik düzeninin bozulmaya başlamasıyla, evvela, vakıf müessesesi sonra da ona bağlı eğitim ve öğretim sistemi çökmeye yüz tutmuştu⁵⁶.

Tanzimat sonrası devir ise mektep devridir (1839-1918). Bu devirde yeni eğitim reformu uygulanmaya konmadan önce, Osmanlı imparatorluğunda mevcut eğitim müesseselerinin genel durumu ise şu şekildeydi: a) Müslümanlara ait mektepler (sıbyân mektepleri, medreseler, çeşitli askerî mektepler Enderun, vs.), b) Gayr-i Müslimlere ait mektepler (Bulgar, Rum, Ermeni, Yahudi, Sırp gibi çeşitli cemaatlerin mektepleri). Bütün bu mektepler birbirinden metot, felsefe ve dinî-siyasî inanç yönünden ayrı idiler. Dolayısıyla Osmanlı toplumunda birleştirici olmaktan çok, parçalayıcı unsurlar olarak varlıklarını sürdürüyorlardı. Kısaca, eğitim sisteminde ve müesseselerinde her hangi bir bütünlük söz konusu değildi. Bu haliyle bile, Osmanlı maarifi modern olmaktan çok uzak idi. Ayrıca, bu mekteplerin hemen hemen hepsinde de dinî eğitim az veya çok ağır basmakta idi. Bu dönemde, eğitimi, devletin denetimi ve gözetimi altına koyabilecek yeni bir düzen yaratmak ve laikleştirebilmek için plansız ve programsız bir eğitim reformu dönemine geçilmiştir. Yapılan uygulamalar, mevcut eğitim sistemini ikiye bölerek mektep-medrese ikiliği ve rekabetini doğurmuştur. Sonuçta medrese kendi kabuğuna çekilmiş; mektep ise taklitçilikten bir adım öteye gidememiştir. Bu dönemde, medrese dejeneredir;

⁵⁵ Bayram Kodaman, **Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi**, TTK Basımevi, Ankara 1991, s. VIII-IX.

⁵⁶ Kodaman, a.g.e., s. X.

mekte  ş ursuz ve hedefsizdir⁵⁷. Bu ortam, okul devri yani Cumhuriyetle birlikte sonlandırılacaktır.

Biz burada, Sivas'taki eēitimi, önce Tanzimat  ncesinde; Danişmendliler döneminden Tanzimat'a kadarki süreç içerisindeki durumu çerçevesinde ele alacaēız. Daha sonra da Tanzimat'la birlikte yapılan deēiřiklikler çerçevesinde Cumhuriyet'e kadarki süreci inceleyeceēız.

130. TANZÎMAT ÖNCESİ

Tanzimat  ncesi Sivas'ta eēitimi, Danişmendlilerle başlatmak mümkündür. Çünkü Sivas'ta eēitime, Danişmendliler devrinden beri önem verilmekte ve geliştirilmesine gayret gösterilmekteydi. Danişmendli G m řteēin'den itibaren Danişmendli şehirlerde medrese yapma geleneēi başlamıştır. 1150'li yıllardan önce Sivas'ta eēitim, küçük mek nlerde, mescit ve camilerde eēitim kurumlaşması başlamış olmalıdır. Nitekim Niksar'da Yaēıbasan Medresesi'nin bir eşi olan ve Sivas'taki ilk Danişmendli-Türk medresesi konumunda bulunan Yaēıbasan Medresesi'nin inşası, b   k bir ihtimalle Danişmendliler dönemine rastlamaktadır⁵⁸.

Danişmendlilerin bařlattıēı eēitim süreci, Selçuklular tarafından geliştirilerek devam ettirilmiş ve XIII. yüzyıl, Sivas'ı, medreseleri ile b   k bir eēitim ve bilim şehri durumuna getirmiştir. Zira, 1271 yılında Sivas'ta    medresenin birden inş  edildiēini görüyoruz. Bunlar şunlardır: Bur ciye Medresesi⁵⁹,  ifte Min reli Medrese⁶⁰ ve Gök Medrese⁶¹. Bu

⁵⁷ Bkz. Kodaman, a.g.e., s. XI-XIII.

⁵⁸ Bkz. Demir, a.g.e., s. 211-212.

⁵⁹ Bur ciye Medresesi, 1271 yılında Anadolu Selçuklu sultanlarından III. Gıy seddin Keyhusrev zamanında Hibetullah Bur cerd  oēlu Muzaffer Bey tarafından ilmiye çalışmaları için medrese olarak yapılmış ve devrin pozitif ilimlerinin okutulduēu bin  olarak uzun yıllar kullanılmıştır. Bkz. Denizli, a.g.e., s. 106.

⁶⁰  ifte Minareli Medrese (Dâru'l-Had s), 670 h. (1271 m.) yılında Selçuklu vezir Muhammed oēlu Muhammed tarafından yaptırılmıştır (Bkz. Denizli, a.g.e., s. 104.). Çifte Minareli Medrese, 1300/1882 yılından sonra harap olduēundan dolayı Sırrı Paşa zamanında yıktırılmış ve şimdiki bina, hastane olarak yaptırılmışsa da sonradan okul olmuştur. Daha sonra burası bir askeri müfrezeye verilmiş, hemen sonra 1317/1889 yılında Sivas Askerî Rüştiyesi bu binaya nakledilmiş ve 1332/1913-14 yılından sonra da ilkokul ( n n  Mektebi) olarak kullanılmıştır. Bkz. Nâfiz, a.g.e., s. 128; Denizli, a.g.e., s. 105; Tokat, a.g.e., s. 66.

⁶¹ Sivas Gök Medrese, İzzeddin Keyhüsrev döneminde [670 h. (1271 m.) yılında] Anadolu Selçuklu Devleti'nin vezirlerinden biri olan S hip Ata Fahreddin Ali tarafından medrese olarak yaptırılmıştır (Bkz. Denizli, a.g.e., s. 91; Tokat, a.g.e., s. 67.). Bu    medreseden bir diēeri de Sivas şif iye Medresesi'dir. Sivas şif iye Medresesi, 614 h. (1217 m.) yılında Selçuklu Sultanı I. İzzeddin Keyk vus tarafından Dâru's-Sıhha (Hastane) olarak yaptırılmış, 1768 yılında çıkarılan bir fermanla medreseye çevrilmiş, I. Dünya Savaşı esnasında ise lev zım anbarı olarak kullanılmıştır. Bkz. Nâfiz, a.g.e., s. 114-115; Denizli, a.g.e., s. 86; Tokat, a.g.e., s. 68.

medreselerde din eğitimi yanında farklı bilim dallarına ait eğitim ve araştırma faaliyetleri de sürdürülmüştür⁶². Sivas'ta ilim faaliyetlerinin asıl yoğunlaştığı dönem olan XIII. yüzyıl'da⁶³, Alaettin Keykubat zamanındaki medreselerin, birer Dârü'l-Fünûn (üniversite) niteliği taşıdığı belirtilmektedir⁶⁴.

Yukarıda adı geçen Sivas Gök Medrese Vakfiyesi'nde verilen bilgilere göre 1280 yılında Sivas'ta 9 medrese bulunmaktadır⁶⁵. Bu medreseler şunlardır: Subaşı Medresesi, Kemaliye Medresesi, Necmeddin Medresesi, Bulgarî Medresesi, Hokkabaz Medresesi, Şemseddin el-Cezerî Medresesi, Emirüddin Ali el-Hamevî Medresesi, Medrese-yi Şerîfe ve Necmeddin Tusî Medresesi⁶⁶.

Sivas'ın nüfus açısından en kalabalık olduğu dönem, eğitim ve ekonomisine paralel olarak çok olumlu gelişmelerin yaşandığı XIII. ve XIV. yüzyılları arası olduğu görülmektedir. Bu dönem, Danişmendlilerin ve Selçukluların Sivas'a hâkim olduğu zamana rastlamaktadır. XIV. yüzyıla birlikte hem nüfus hem eğitim hem de ekonomik alanda gerileme süreci başlamıştır. Diğer bir ifadeyle, Sivas şehrinin hem fizikî dokusunun hem sosyo-ekonomik yapısının hem de eğitim açısından gerilemeye başlamasının Moğol istilasıyla başladığı, Timur'un gelişiyle iyice bozulduğu ve sonraki dönemlerde her ne kadar biraz iyileşme görülse de hiçbir XIII. yüzyıldaki konumuna gelemediği görülmektedir.

Sivas şehri, Osmanlı devrine gelindiğinde beyler beyliği merkezi olsa bile, Selçuklu devrindeki kültürel düzeyini, nüfusunu, iktisadî canlılığını, idârî konumunu yakalayamamış, eski konumunu kaybetmiştir. Zira Danişmendliler devrinden Kadı Burhaneddin devrine kadar Sivas, "Danişmend İli" denilen Kızılırmak havzasının bir merkezi olmuştu⁶⁷.

Sivas şehri, Danişmendli Emirliği'nin, uzun bir süre idârî ve siyasî merkezi olduktan sonra, Selçuklu devrinde bir vilâyet merkezi durumuna gerilemiş, idârî statüsü, Kayseri şehri ile aynı konuma sahip olmuştu. XIV. yüzyılda Selçuklu Devleti dağıldıktan sonra

⁶² Demir, a.g.e., s. 212.

⁶³ Demir, a.g.e., s. 214.

⁶⁴ Bkz. Nâfiz, a.g.e., s. 22.

⁶⁵ Bkz. Denizli, a.g.e., s. 103.

⁶⁶ Bkz. Demir, a.g.e., s. 195-196; **Yurt Ansiklopedisi**, IX, 6857.

⁶⁷ Demir, a.g.e., s. 228.

burası yine Danişmend İli'nde kurulan emirliklerin merkezliğini yaptı ve idârî açıdan gelişme imkânı buldu⁶⁸.

Sivas'ın bu konuma gelmesi, şehirdeki imar faaliyetlerinin yoğun bir şekilde sürdürülmesini sağlamıştır. Danişmendli Emiri Yağıbasan'dan Kadı Burhaneddin'e kadar, Osmanlı öncesi Türk idârecilerinden birçoğunun şehirde imar faaliyetlerine ve mimarî yapılarına rastlamak mümkündür. Yalnız şunu söylemek gerekir ki Sivas'ın tarihte tespit edilebilen mimarîsinin en büyük yoğunluğu, yine Türkiye Selçukluları devrinde, XIII. yüzyılda ve bilhassa bu yüzyılın ikinci yarısında yaşanmıştır⁶⁹.

Sivas'taki kültürel hareketliliğin XIII. yüzyılın başından itibaren daha da arttığı görülüyor. Bunda önemli olan etkenlerden biri, I. İzzettin Keykavus'un kültürel faaliyetlere verdiği önem olmuştur. I. İzzettin Keykavus'un, Sivas'ı Türkiye Selçuklularının devlet merkezi haline getirmesi, buradaki kültürel yapının daha da gelişmesini sağlamıştır. Yine I. İzzettin Keykavus, ilim adamlarına hürmet ve ihtiram göstermiş, bu dönemde Sivas'a birçok bilgin, edip ve şair gelmiştir⁷⁰.

Tanzimat öncesi eğitim hakkında daha iyi bir fikir edinebilmek için, idârî ve mâlî açı(lar)dan özerk statüde yönetilen medreseler sisteminden kısaca bahsetmek yerinde olacaktır.

İlk örneklerine X. yüzyılda, önce Taberan'da, sonra Bağdat'ta rastlanan "medrese", "ders görülen ve öğretim yapılan yer" anlamına gelmektedir. Günümüzün ilköğretim okulları durumundaki sıbyân mekteplerinden sonra ileri seviyede tahsilin görüldüğü orta ve yüksek öğretim kurumlarına karşılık gelmektedir⁷¹.

Medreselerin geniş anlamda devlet eliyle kurulması, tahsilin parasız olması, öğrencilere burs bağlanması ve medrese teşkilatının en küçük ayrıntılara kadar tespiti Selçukluların

⁶⁸ Demir, a.g.e., s. 228.

⁶⁹ Demir, a.g.e., s. 229.

⁷⁰ Bkz. Demir, a.g.e., s. 206.

⁷¹ Bkz. Baltacı, Cahid, **XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri**, İstanbul 1976, s. 25; Hızlı, Mefail, **Mahkeme Sicillerine Göre Osmanlı Klasik Dönemi Bursa Medreselerinde Eğitim-Öğretim**, Esra Fakülte Kitabevi, Bursa 1997, s. 8-9. Konu ile ilgili olarak ayrıca bkz. Er, Hamit, **Medreseden Mektebe Geçiş Sürecinde Darülhilafe Medreseleri**, Rağbet Yayınları, İstanbul 2003, s. 9. Anadolu'da ilk kurulan medrese Konya'da II. Kılınç Arslan tarafından yaptırılan Şemseddin Altun Aba Medresesi'dir. Bundan sonra Konya'da Şerif Mes'ud, Sırçalı Medrese, Karatay Medresesi, Molla Atik, Hatuniye; Kayseri'de Sahibiye, Avgunu, Seraceddin, Hand Hatun; Sivas'ta Gök Medrese, Keykavus, Buruciye; Afyon'da Yusuf b. Yakup; Sinop'ta Süleyman Fervâne; Kırşehir'de Caca Bey; Malatya'da Ulu Camii Medresesi; Antalya'da İmâret, Atâ Bey, Karatay ve Ulu Camii medreseleri ve daha bir çokları yaptırılmıştır. Bkz. Baltacı, a.g.e., s. 10; Er, a.g.e., s. 9-10.

eseridir. Selçuk Devleti'nden devraldığı askerî, idârî, sosyal ve kültürel mirası iyi bir şekilde değerlendiren Osmanlılar, zamanla genişleyen topraklarında yüzlerce Selçuklu tipi medrese açmışlardır. Cahid Baltacı, yaptığı araştırma sonucu, tespit ettiği Osmanlı medreselerinin 500 civarında olduğunu, Osmanlılardan önce yapılmış olanlarla birlikte bu rakamın 1.000'e ulaşacağını belirtir⁷². Bunların ilki Orhan Gazi tarafından İznik'de kurulmuştur (İznik Orhaniyesi, 731/1330-1?). Bina ve öğretim tarzı bakımından Selçuklu geleneğini devam ettiren bu medrese, Çelebi Sultan Mehmed devrinde (1413-1421) Bursa'da yaptırılan Sultâniye Medresesi'ne kadar Osmanlı medreselerinin en önemlilerinden biri olarak kalmıştır⁷³.

Osmanlı'nın şahsında medreseler, tarihlerinin en görkemli dönemlerini, -devletin de yükselme (imparatorluk) devrini sürdürdüğü- XV-XVI. yüzyıllarda yaşamıştır. İstanbul'un fethinden sonra II. Mehmed (Sultan Fatih)'in yaptırdığı "Semâniye/Fatih Medreseleri (Sahn-ı Semân Medresesi)" ve Kanûnî Sultan Süleyman'ın kurduğu "Süleymaniye Medreseleri" medreseleşme süreci, zirveye çıkmıştır⁷⁴.

Kanunî'nin ölümünden yüzyıl sonra medreselerde büyük ve hızlı bir çöküş ve bozulma meydana gelmiştir. Medreselerde bozulan düzenin düzeltilmesi için III. Murad (1574-1595), Sultan III. Mehmed (1595-1603), I. Ahmed (1603-1617), IV. Murad (1623-1640), II. Mustafa (1695-1703), III. Selim (1789-1807), II. Mahmud (1808-1839) ve I. Abdülmecid (1839-1861) döneminde ıslah çalışmaları yapılmış⁷⁵ fakat, medresenin hazin geleceğini engelleyememişlerdir⁷⁶. Medreseler açısından, Osmanlı Devleti'ne sırasıyla payitahtlık yapan İznik, Bursa, Edirne ve özellikle İstanbul'un ayrı bir yeri vardır.

Kadrosunu öğretim elemanları (müderris ve muid) ve idârî personel (mütevellî, nâzır, noktacı ve diğer idârî görevliler) oluşturan⁷⁷ medreselerdeki öğrenim süreleri, kesinlik arz etmemekle birlikte, talebe, hoca ve medresenin vaziyetine göre değişmekteydi⁷⁸. Aynı şekilde, medreselerde okutulan dersler ve takip edilen kitaplarda da bir sınırlama yoktu.

⁷² Baltacı, a.g.e., s. 19; Hızlı, a.g.e., s. 9.

⁷³ Hızlı, a.g.e., s. 9-10.

⁷⁴ Bkz. Hızlı, a.g.e., s. 26-30; Er, a.g.e., s. 10. Bunların derecelendirmeleri hakkında bkz. Hızlı, a.g.e., s. 28-30; Er, a.g.e., s. 11.

⁷⁵ Hızlı, a.g.e., s. 21; Yahya Akyüz, **Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1999'a)**, Genişletilmiş 7. baskı, İstanbul 1999, s. 71.

⁷⁶ Medreselerin bozulma biçimleri hakkında bkz. Akyüz, a.g.e., s. 68-71.

⁷⁷ Medresenin öğretim elemanları, idârî personelleri ve bunların seçilmeleri, terfileri, görevleri vb. hususlarda geniş bilgi için bkz. Hızlı, a.g.e., s. 42-116.

⁷⁸ Baltacı, a.g.e., s. 36-43.

Ders ve kitap seçme işi tamamen hocanın tercihinine bırakılmış idi⁷⁹. Medreselerden mezuniyet, derslerini bitirdiğinde talebeye verilen "*icâzet-nâme*" (şahsa özel, ders okutma izni veren yetki belgesi; bir çeşit "diploma/sertifika") ile olurdu.

Türer, Osmanlı klasik eğitim düşüncesinin karakteristik özelliklerini şu şekilde saptamıştır⁸⁰:

1. Osmanlı klasik eğitim sistemi parçalı bir özellik taşıdığı halde; eğitim ve öğretim yaşantıları amaç ve ölçütler bakımından, bütünsel ve işe-vuruk bir eğitim düşüncesinden kaynak almıştır.

2. Osmanlı klasik eğitim düşüncesi amaç ve ölçütlerini, İslam düşüncesinden, töreden ve geleneksel yaşam biçiminden almıştır. Eğitim düşüncesi medreselerde ve sıbyân mekteplerinde, İslam düşüncesi ekseninde bir algılama ve yasama biçiminin bir ifadesi olarak; yaşamı öbür dünyaya hazırlık olarak ele almış, insanı en başta "ahiret imarını mamur" etmek üzere yetiştirmeyi amaç edinmiştir. Bu özelliğiyle aynı zamanda bir gönül eğitimi niteliği taşımaktadır. Bu eğitim düşüncesinin, eğitimin daha çok meslek eğitimi niteliği gösterdiği saray çevresinde, gelenek, görenek örf ve iş eğitimi de kapsayacak biçimde iş görebilmesi; İslam düşüncesinin gelenek, görenek töreyi de kapsayacak biçimde kavramlaşabilme özelliğinden kaynaklanmaktadır.

3. Eğitim düşüncesi ideolojik boyutta; sistem içinde en somut ifadesini padişahla kul arasındaki ilişkide bulan, pîr-mürit, hoca-talebe, usta-çırak, efendi-hizmetli arasında şekillenen statükoya (hukuksal duruma) meşruiyet kazandıracak düşünce ve inancın üretimiyle ilgilenmiştir.

4. Maddî üretim boyutunda ise; esas olarak sistemi ayakta tutacak, sistemdeki ilişkileri belirlenen statükoya uygun biçimde yeniden üretecek asker-sivil bürokratik kadroların yetiştirilmesiyle ilgilenmiştir.

5. Eğitim düşüncesinin sistem içinde oynadığı rol, eğitim-öğretim etkinliklerinin esas olarak yüksek öğretim biçiminde örgütlenmesi ve sürdürülmesi sonucunu doğurmuştur. Halkın eğitim ihtiyacı ise, yine bu eğitim düşüncesinden kaynak alacak -ilk öğretime karşılık düşecek- şekilde camilerin yanında kurulan sıbyân mektepleriyle karşılanmıştır.

⁷⁹ Bkz. Hızlı, a.g.e., s. 147.

⁸⁰ Bkz. Ali Türer, **Osmanlı-Türk Modernleşme Sürecinde Eğitim Düşüncesi**, Balıkesir 1999, s. 94-95.

6. Eğitim örgütlenmesi açısından bakıldığında, saray dışındaki eğitim kurumlarının mali ve idari yönden ihtiyaçlarını vakıflar eliyle vakıf senetlerinde gösterildiği şekliyle karşıladıkları; ancak yönetsel ve örgütsel bakımdan ilmiye teşkilatı içinde yer aldıkları görülmektedir. Osmanlı Klasik Eğitim Sistemi, düşünsel dayanağını İslam düşüncesinde bulmuş, töre ve geleneğe uygun bir biçimde örgütlenmiştir. Saray çevresindeki eğitim "iş içinde eğitim" ilkesinin daha fazla yasama geçtiği bir alan olarak, medrese eğitimine oranla töreye ve geleneğe daha fazla yaslanmıştır.

7. Program anlayışı yönüyle bakıldığında medreseler, Enderun ve dış saraylarda gerçekleşen eğitim yaşantıları içinde program düzenlemelerinin kendi içlerinde bir bütünlük taşıdığı görülmektedir. Medreselerde ve sıbyân mekteplerinde hedefler, içerik, eğitim durumları ve sınama durumlarının, iskolastik düşünceye uygun biçimde; dogmatik, araştırmaya ve bilimsel yönetime, özgür ve nesnel düşünmeye kapalı; daha önce söylenmiş ya da yazılmış olanları karşılaştırmaya, tekrara ve ezbere dayalı ve eğitim öğretimde öğretmeni merkeze alır bir biçimde düzenlendiği görülmektedir. Saray çevresinde ise başlangıçta iskolastik anlayışa göre eğitilen öğrenci, giderek meslek eğitiminin öngördüğü şekilde iş içinde eğitime tabi tutulmaktadır. Programın eğitim yaşantıları haline dönüşme sürecinde, uygulamada ve sınama durumlarında öğretmene tam bir insiyatif tanındığı; bu yönüyle eğitimin usta-çırak, hoca-talebe ilişkisi içinde şekillendiği görülmektedir. Bu sistem içinde, öğrencinin başarısını teyit ve yükselmesine "icazet", tümüyle hocanın takdirine kalmış bir olgudur.

131. TANZİMAT SONRASI

Medrese, memleketin ihtiyaç duyduğu eleman ihtiyacını karşılayamayınca, yeni arayışlar içerisine girilmiş ve batı eğitim sistemi ve anlayışı örnek alınarak yeni eğitim kurumları kurulmaya başlanmıştır. Bunların başında Mühendishane-i Bahrî-i Hümayun gelir. Arkasından Mühendishane-i Berrî-i Hümayun ve Tıphane-i Âmire takip eder. Bunların ışında Batı eğitim sistemini model alan daha birçok yeni okul açılmıştır. Mekteb-i Maârifî-i Adliye (1838), Mekteb-i Ulûm-i Edebiye (1839), Rüştîye ve İdadîler (1838), Mülkiye Mektebi (1859), Hukuk Mektebi (1874) gibi okullar, bunlar arasındadır⁸¹. XVIII.

⁸¹ Bkz. Er, a.g.e., s. 22; Akyüz, a.g.e., s.124-130; Kodaman, a.g.e., s. 2, 14. Ayrıca bkz. Bernard Lewis, **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, TTK, Ankara 1996, s. 84-87.

yüzyılın sonları ve XIX. yüzyılın başlarından itibaren sayıları gittikçe artacak iptidâî, rüşî ve idadî okulların açıldığını görüyoruz⁸².

1914 yılında Islah-ı Medâris Nizâmnâmesi'ni yayınlayan Mustafa Hayri Efendi (1867-1967) tarafından Dârülhilafetil Aliyye Medresesi kurulmuştur. Bu medrese, mekteplerde olduğu gibi sınıf sistemine göre düzenlenmiştir. Altı yıllık ilk öğretim sonrasında dört yıl ortaokul, dört yıl lise ve dört yıl da üniversite olmak üzere toplam on iki yıl olarak düşünülmüştür⁸³.

I. Dünya Savaşı ile birlikte eli silah tutan öğrencilerin cepheye gönderilmesi sonucu boşalan medreselerde, 1918 yılında hemen hemen hiç kimse kalmamıştır. Cumhuriyet'in ilanından sonra, bir taraftan Maârif Vekâleti'ne bağlı öğretim müesseseleri, diğer taraftan Şer'îye ve Evkaf Vekâleti'ne bağlı medreselerin bulunmasıyla ortaya çıkan iki başlı eğitim sistemine son verilmesi kararlaştırılmış ve 3 Mart 1924'de çıkarılan Tevhîd-i Tedrisât Kanunu ile tüm eğitim kurumları Maârif Vekâleti'ne devredilmiştir⁸⁴. Bu aynı zamanda medreseler sürecinin bittiği tarihtir.

1840-1875 yılları arasında modern eğitim alanında atılan adımlara bakınca, Tanzimat dönemindeki değişim ve yenilenmenin en yoğun yaşandığı alanın eğitim olduğu hemen göze çarpacaktır. Tanzimat döneminde eğitime, toplumsal değişim yolunda başat bir rol yüklenmiştir⁸⁵.

Okullaşma boyutunda; 1872 yılına kadar bir Üniversite (Dârülfünun), öğretmen yetiştirecek 2 yüksek okul (Dârül Muallimîn-i Rüşî ve Dârül Muallimât), Mekteb-i Maârif-i Adliye, bir Mülkiye mektebi (meslek okulu), 1 Mahrec-i Aklâm (katip okulu), İstanbul ve bütün vilâyetler ve mutasarrıflıklarda 384 Rüşîye, Galatasaray'da bir Sultanî açılmıştır. Mesleki okul olarak da Mithat Paşa tarafından 1860'da açılan bir "ıslahhane" ve 1869'da İstanbul'da açılan "kız sanayi mektebi" bilinmektedir. Kız öğrencilerle erkek öğrencilerin belirli bir yaştan sonra aynı okulda öğrenimlerine izin verilmemesi; kız öğrenciler için ayrı rüşîyelerin (8 rüşîye), bir kız öğretmen okulunun açılması (Dârül Muallimât) dikkati çeken bir diğer olgudur. 1972 yılında Mülkiye'de 70, Dârül Muallimîn'de 200, Dârül Muallimât'da 37, Mahrec-i Aklâm'da 88, Rüşîyelerde ise toplam

⁸² Geniş bilgi için bkz. Kodaman, a.g.e., s. 57-144. Bu okulların ders programları için bkz. Kodaman, a.g.e., s. 87-88, 111, 117, 131-133, 142.

⁸³ Er, a.g.e., s. 41, 51.

⁸⁴ Er, a.g.e., s. 53.

⁸⁵ Türeci, a.g.e., s. 135-136.

20.385 öğrenci okuduğu belirtilmektedir. Yeni okulların kitap ihtiyacını karşılamak için yabancı dilden (özellikle Fransızca'dan) çeviriye hız verilmiş, bunun için "Encümen-i Dâniş" adı altında bir kurul oluşturulmuş; telif ve tercüme yönetmenliği çıkarılmıştır. Matbaanın yaygın bir biçimde kullanılmasını da bu dönemin diğer bir özelliği olarak kaydetmek gerekir⁸⁶.

Tanzimat, modern eğitimin alt yapısının hızla oluşmaya başladığı bir dönemdir. Fakat Nizamname'de devlet sınırları içinde 30 bin sıbyân mektebinin olması gerektiği vurgulanmaktadır. Oysa, 1860'larda ülke sınırları içinde 10 bin sıbyân mektebi olduğu düşünüldüğünde; sorunun büyüklüğü ve atılan adımların yetersizliği yeterince ortaya çıkmaktadır. 1848 yılında Dârül Muallimîn-i Rüştü adıyla açılan öğretmen okulu, ancak 1868 yılında Dârül Muallimîn-i Sıbyân açıldıktan sonra sıbyân, rüştiye ve idadîye şubeleri olan bir okul haline dönüşebilmiştir. Yukarıdaki rakamlara bakıldığında bu okulun öğretmen ihtiyacını karşılamakta oldukça yetersiz olduğu anlaşılmaktadır. Dârül Muallimîn-i Sıbyân adıyla ilkokul öğretmeni yetiştirmek üzere açılan okul, öğretmenlik mesleğini yakın bir döneme kadar elinde tutan ulemânın direnci nedeniyle bir yıl sonra kapanmış; ancak, 1872 yılında yeniden faaliyete geçebilmiştir. Yeniden faaliyete geçen Dârül Muallimîn-i Sıbyân'ın programına mantık, matematik, Farisî gibi derslerin alınması, "Elifbâ-yı Tedrîs Usulü" gibi bir meslek dersine yer verilmesi çok önemli bir yenilik olarak değerlendirmek gerekmektedir. 1874 tarihli bir ilanda sıbyân şubesi programında tanık olunan Usûl-i Tedrîsiyye (pedagoji) dersi, özel olarak Avrupa'ya eğitime yollanan Selim Sabit Efendi tarafından verilmektedir. Diğer şubelerin programlarında böyle bir derse tanık olunmamaktadır.

İdadîlerin esas olarak 1892-1906 yılları arasında yaygınlaştığı görülmektedir. 1896 yılında 54 taşra idadîsinde 7.644 öğrenci bulunmaktadır. İstanbul'daki 3 idadîde ise 1.087 öğrenci öğrenim görmektedir. 1906'da ise taşrada toplam idadî sayısı 84'dür. Özel ve askeri okullarla bu sayı 109'a kadar çıkar. 1889 yılından itibaren idadî bulunan merkezlerdeki rüştiyeler, idadîye dönüştürülmeye başlanır. 1889'da 22 rüştiye, öğretim kadrolarıyla birlikte idadîlere dönüştürülmüştür⁸⁷.

1902 yılından sonra yatılı idadîlerin bir kısmının ziraat, bir kısmının Ticaret ve Sanayi Şubeleri, bir kısmı da her iki şubeyi içerecek şekilde "muhtelif gayeli" mesleki

⁸⁶ Türier, a.g.e., s. 139-140.

⁸⁷ Türier, a.g.e., s. 175.

uzmanlaşmayı sağlayacak okullar haline getirilmek istenmiş, ancak bu uzun sürmemiş 1906 yılında bu uygulamaya son verilmiştir⁸⁸.

İstanbul'da 1907'ye doğru 6 adet idadî vardır. Edebiyat, Edebiyat Tarihi, Umumi Tarih ve Felsefe gibi kültür derslerine programlarda ya hiç yer verilmemiş, ya da oldukça yetersiz bir biçimde yer verilmiştir⁸⁹. Örneğin Abdülhamit döneminde ilk ve orta dereceli okullarda okutulan dersler aşağıda tablo olarak gösterilmiştir⁹⁰:

Tablo 2. Abdülhamit Döneminde İlk ve Orta Dereceli Okullarda Okutulan Dersler

OKULLAR	DERSLER
İptidaî 4 Yıl	Elifba, Kur'an-ı Kerim, Tecvit, Ahlak, İlmihal, Yazı, Hesap, Osmanlı Tarihi, Osmanlı Coğrafyası
Rüştiye 3 Yıl İptidaî İle Birlikte 4 Yıl	Elifba, Kur'an-ı Kerim, Tecvit, Ulum-ı Diniye, Kıraat, İmla, Hesap, Tarih, Coğrafya, Yararlı Bilgiler, İdâre-i Beytiye, Hıfzıssıhha, El Hünnerleri
İdadî Rüştiye Üzerinde 4 Yıl	Türkçe, Usûl-i Tahrîr, Kitâbet, Arabî, Farisî, Fransızca, Kavânîn, Hesap, Usul-i Defteri, Cebir, Müsellesat, Hendese, Kozmografya, Fizik, Kimya, Mevalid, Mihanik, Coğrafya, Tarih, İlm-i Servet, İlm-i Eşyâ, Mâlûmât-ı Ziraiye ve Sıhhiye, Resim, Azınlık Dilleri.

132. CUMHURİYET ÖNCESİ SIVAS'TA OKULLAŞMA

Osmanlılar yönetiminde eyâlet merkezi olan Sivas aynı zamanda bölgenin bir kültür merkezi idi. 1649'da Sivas'a uğrayan Evliya Çelebi gördüğü medreselere hayran kalarak onları teker teker kaydeder. Bunlar; "Kızıl Medrese, Hamam Medresesi. Aşağı Hisar Medresesi, Hasan Pasa Medresesi, Sivasî Efendi Medresesi"dir. Evliya Çelebi bunlar dışında ayrıca, 140 tane ilkokulun (mahalle okulunun) varlığından da bahsetmektedir⁹¹.

⁸⁸ Türer, a.g.e., s. 175.

⁸⁹ Türer, a.g.e., s. 175.

⁹⁰ Osman Ergin, **Türkiye Maarif Tarihi**, Eser Matbaası, İstanbul 1977, III-IV, 895-906, 930-931; Türer, a.g.e., s. 176. Ayrıca bkz. Kodaman, a.g.e., s. 87-88, 111, 117, 131-133, 142. İbtidâîler, günümüzdeki ilkokullara karşılık gelmektedir. Rüşdiye ve idadîler ise ekseriyet ortaöğretimin birinci ve ikinci devresi için kullanılmaktadır. Fakat, zaman zaman diğerlerinin yerine kullanıldığı olmaktadır. Geniş bilgi için bkz. Hasan Ali Koçer, **Türkiye'de Modern Eğitimin Doğusu ve Gelişimi (1773-1923)**, MEB Yayınları, İstanbul 1992, s. 91-94, 101-102, 127-129.

⁹¹ Evliya Çelebi, **Seyahatname**, İkra Yayıncılık, İstanbul 1986, III-IV, 202; Yasak, a.g.e., s. 34; Tokat, a.g.e., s. 69.

1875 Sivas Vilâyet Salnamesi'ne göre vilâyetin (toplam 4 sancağın) tümünde, 133 medrese, 19.362'si erkek, 7.181'si kız olmak üzere Müslüman öğrenci, Müslüman olmayan öğrencilerin toplam sayısı ise 5.959 idi⁹².

1884 Sivas Vilâyet Salnamesi'ne göre Sivas Merkez Kaza'nın 114'ü Müslüman, toplam 129 okulunda, toplam 5.243 öğrenci okumaktaydı. Sivas Merkez Sancağı'ndaki 641 müslüman okulunda, 12.616'sı erkek, 3.989'u kız olmak üzere 16.605 müslüman öğrenci vardı. Müslüman olmayanların 106 okulunda ise 4.271'i erkek, 827'si de kız olmak üzere toplam 5.098 öğrenci ders görmekteydi⁹³.

Verilen bu bilgileri tablo olarak şu şekilde gösterebiliriz:

1884 Sivas Vilâyet Salnamesi'ne göre Sivas Merkez Kaza Okul ve Öğrenci Sayıları

Müslüman				Müslüman Olmayan				Toplam			
Okul Sayısı	Öğrenci			Okul Sayısı	Öğrenci			Okul Sayısı	Öğrenci		
	E	K	T		E	K	T		E	K	T
114	2.693	1.063	3.756	15	1.121	366	1.487	129	3.814	1.429	5.243
E: Erkek, K: Kız, T: Toplam											

Sivas Merkez Sancağı'yla ilgili ise şöyle bir tablo verilmektedir:

Tablo 3. 1884 Sivas Vilâyet Salnamesi'nde, Sivas Merkez Sancağı'ndaki Müslüman ve Gayr-ı Müslimlerin Okullaşma Oranları

Yer Adı	Müslüman			Gayr-ı Müslim			Toplam	
	Okul Sayısı	Öğrenci		Okul Sayısı	Öğrenci		Okul	Öğrenci
		Erkek	Kız		Erkek	Kız		
Sivas	114	2.693	1.063	15	1.121	366	129	5.243
Tenos	103	1.791	416	15	597	12	118	2.816
Hafik	99	1.795	704	22	220	100	121	2.819
Koçgiri	14	235	90	2	50	7	16	382
Yıldızeli	126	1.796	403	3	265	15	129	2.479
Divriği	25	1.588	400	14	800	102	39	2.890
Gürün	32	672	102	3	70	17	35	861
Suşehri	63	886	411	25	1.083	176	88	2.556
Koyulhisar	65	1.160	400	7	65	32	72	1.657
Toplam	641	12.616	3.989	106	4.271	827	747	21.703
Kaynak: Yurt Ansiklopedisi, IX, 6864.								

⁹² Yurt Ansiklopedisi, IX, 6861, 6863; Yıldırım, a.g.e., s. 292; Tokat, a.g.e., s. 69.

⁹³ Yurt Ansiklopedisi, IX, 6864; Yıldırım, a.g.e., s. 293; Tokat, a.g.e., s. 69.

1888 Sivas Vilâyet Salnâmesi'nde ise Sivas Kenti'nde 5 medrese, 1 mülkî rüştiye, 1 askerî rüştiye, 1 ilköğretmen okulu, 4 iptidaiye, 30 sıbyân okulu ve gayr-ı Müslimlerin 5 okulunun bulunduğu bilgisi verilmektedir⁹⁴.

1888 Sivas Vilâyet Salnamesi'nde verilen bilgiye göre Sivas, Koçgiri, Koyulhisar, Gürün ve Divriği'de birer rüştiye bulunmaktadır. Bu rüştiyelerin öğrenci dağılımları ise şöyledir:

Yer Adı	Öğrenci Sayısı
Sivas	115
Koçgiri	40
Koyulhisar	49
Gürün	51
Divriği	69
Toplam	324
Kaynak: Yurt Ansiklopedisi , IX, 6864.	

1890 yılı itibariyle Sivas Sancağı okullaşma durumu ise şu şekildedir:

I. Sivas Merkez Sancağı: Şehir merkezinde eğitim kurumu olarak 5 medrese, 1 mekteb-i rüşdî-i mülkiye ve 1 mekteb-i rüşdî-i askeriye, 1 Dârül Muallimîn, 4 mekteb-i ibtidâî, 30 sıbyân mektebi ve 5 gayr-ı Müslim mektebi bulunmaktadır⁹⁵.

1. Koçgiri (Zara) Kazası: Merkezde 2 medrese, 1 Rüşdiye mektebi, 2 İslam, 1 Ermeni, 1 Protestan mektebi ve merkeze bağlı bulunan yerlerde ise toplam 45 mektep bulunmaktadır. Zikredilen medreselerden birisi 1263 (1847), diğeri 1272 (1855) yılında inşa edilmiştir⁹⁶.

2. Azîziye (Pınarbaşı) Kazası: Merkez ve merkeze bağlı bulunan yerlerde toplam 10 medrese, 76 İslam mektebi ve 8 Hristiyan mektebi bulunmaktadır⁹⁷.

3. Divriği Kazası: Merkezde 3 medrese, 1 Rüşdiye mektebi, 9 İslam mektebi, 1 Hristiyan mektebi ve merkeze bağlı bulunan yerlerde ise toplam 35 mektep bulunmaktadır⁹⁸.

4. Gürün Kazası: Merkezde 2 medrese, merkez ve merkeze bağlı bulunan yerlerde ise toplam 30 İslam ve 2 Hristiyan mektebi bulunmaktadır⁹⁹.

⁹⁴ **Yurt Ansiklopedisi**, IX, 6861.

⁹⁵ Bkz. Karaman, a.g.e., s. 101.

⁹⁶ Bkz. Karaman, a.g.e., s. 103.

⁹⁷ Bkz. Karaman, a.g.e., s. 104.

⁹⁸ Bkz. Karaman, a.g.e., s. 103-104.

⁹⁹ Bkz. Karaman, a.g.e., s. 105.

5. Darende Kazası: Merkezde 1 Rüşdiye mektebi ve 8 medrese, merkez ve merkeze bağlı bulunan yerlerde ise toplam 20 Müslim ve 4 Hıristiyan mektebi bulunmaktadır¹⁰⁰.

6. Yıldızeli Kazası: Merkez ve merkeze bağlı bulunan yerlerde toplam 120 İslam ve 2 Hıristiyan mektebi bulunmaktadır¹⁰¹.

7. Tonus (Şarkışla) Kazası: Merkez ve merkeze bağlı bulunan yerlerde toplam 3 medrese, 28 Müslim ve 10 gayr-ı Müslim mektebi bulunmaktadır¹⁰².

8. Hafik Kazası: Merkez ve merkeze bağlı bulunan yerlerde toplam 150 İslam ve 22 Hıristiyan mektebi bulunmaktadır¹⁰³.

II. Tokat Sancağı: Merkezde 15 medrese, 1 rüşdiye mektebi, 13 Müslim ve 16 gayr-ı Müslim sıbyân mektebi bulunmaktadır¹⁰⁴.

1. Erba Kazası: Merkezde 1 mekteb-i rüşdî ve 1 medrese, merkeze bağlı yerlerde ise 3 medrese, 102 İslâm ve 43 Hıristiyan mektebi bulunmaktadır¹⁰⁵.

2. Zile Kazası: Merkezde 6 medrese ve 1 rüşdiye mektebi bulunmaktadır. Merkeze bağlı yerlerde 39 İslâm ve 1 Hıristiyan mektebi bulunmaktadır¹⁰⁶.

3. Niksar Kazası: Merkez ve merkeze bağlı bulunan yerlerde toplam 4 İslâm, 2 Hıristiyan mektebi ve 1 rüşdiye mektebi bulunmaktadır¹⁰⁷.

III. Amasya Sancağı: 27 medrese, 1 mekteb-i rüşdî, 22 İslâm, 3 Ermeni, 1 Rum, 1 Protestan ve 1 Katolik mektebi bulunmaktadır¹⁰⁸.

1. Merzifon Kazası: Merkez ve merkeze bağlı bulunan yerlerde toplam 5 medrese, 1 mekteb-i rüşdî, 24 İslâm ve 7 Hıristiyan mektebi bulunmaktadır¹⁰⁹.

2. Madensim (Gümüşhacıköyü) Kazası: Merkez ve merkeze bağlı bulunan yerlerde toplam 1 mekteb-i rüşdî, 49 Müslim ve 4 gayr-ı Müslim mektebi bulunmaktadır¹¹⁰.

¹⁰⁰ Bkz. Karaman, a.g.e., s. 105.

¹⁰¹ Bkz. Karaman, a.g.e., s. 102.

¹⁰² Bkz. Karaman, a.g.e., s. 104.

¹⁰³ Bkz. Karaman, a.g.e., s. 102.

¹⁰⁴ Bkz. Karaman, a.g.e., s. 106.

¹⁰⁵ Bkz. Karaman, a.g.e., s. 106.

¹⁰⁶ Bkz. Karaman, a.g.e., s. 107.

¹⁰⁷ Bkz. Karaman, a.g.e., s. 107.

¹⁰⁸ Bkz. Karaman, a.g.e., s. 108.

¹⁰⁹ Bkz. Karaman, a.g.e., s. 108.

¹¹⁰ Bkz. Karaman, a.g.e., s. 110.

3. Ladik Kazası: Merkez ve merkeze bağlı bulunan yerlerde toplam 1 mekteb-i rüşdî, 50 İslâm, 19 Hristiyan mektebi ve 3 medrese bulunmaktadır¹¹¹.

4. Osmancık Kazası: Merkez ve merkeze bağlı bulunan yerlerde toplam 2 medrese ve 15 mektep bulunmaktadır¹¹².

5. Köprü Kazası: Merkezde 6 medrese ve 1 mekteb-i rüşdî bulunmaktadır. Merkez ve merkeze bağlı bulunan yerlerde ise toplam 189 İslâm ve 4 Hristiyan mektebi bulunmaktadır¹¹³.

6. Mecidözü Kazası: Merkezde 1 rüşdiye mektebi bulunmaktadır. Merkez ve merkeze bağlı bulunan yerlerde ise toplam 1 medrese, 61 İslâm ve 2 Hristiyan mektebi bulunmaktadır¹¹⁴.

7. Havza Kazası: Merkez ve merkeze bağlı bulunan yerlerde toplam 77 İslâm ve 7 Hristiyan mektebi bulunmaktadır¹¹⁵.

IV. Karahisar-ı Şarkî Sancağı: 3 medrese, 1 mekteb-i rüşdî, 15 İslâm ve 4 Hristiyan mektebi bulunmaktadır¹¹⁶.

1. Alucra Kazası: Merkez ve merkeze bağlı bulunan yerlerde toplam 6 medrese, 53 İslâm ve 3 Hristiyan mektebi bulunmaktadır¹¹⁷.

2. Suşehri Kazası: Merkez ve merkeze bağlı bulunan yerlerde toplam 63 İslâm ve 25 Hristiyan mektebi bulunmaktadır¹¹⁸.

3. Hamidiye (Mesudiye) Kazası: Merkezde 1 mekteb-i rüşdî vardır. Merkez ve merkeze bağlı bulunan yerlerde ise toplam 6 medrese, 80 İslâm ve 20 Hristiyan mektebi bulunmaktadır¹¹⁹.

4. Koyulhisar Kazası: Merkezde 1 medrese, 1 mekteb-i rüşdî vardır. Merkez ve merkeze bağlı bulunan yerlerde ise toplam 65 sıbyân mektebi bulunmaktadır¹²⁰.

Öğrenci sayısı hakkında ise herhangi bir bilgi verilmemektedir.

¹¹¹ Bkz. Karaman, a.g.e., s. 109.

¹¹² Bkz. Karaman, a.g.e., s. 110.

¹¹³ Bkz. Karaman, a.g.e., s. 111.

¹¹⁴ Bkz. Karaman, a.g.e., s. 109.

¹¹⁵ Bkz. Karaman, a.g.e., s. 110.

¹¹⁶ Bkz. Karaman, a.g.e., s. 112.

¹¹⁷ Bkz. Karaman, a.g.e., s. 112.

¹¹⁸ Bkz. Karaman, a.g.e., s. 112.

¹¹⁹ Bkz. Karaman, a.g.e., s. 113.

¹²⁰ Bkz. Karaman, a.g.e., s. 113.

Cuinet'ye göre 1890 yılında Sivas Sancağı'nda Gregoryan Ermenilerin 9 erkek (öğrenci sayısı 1.020) ve 3 kız okulu (öğrenci sayısı 230) vardı. Katolik Ermenilerin okullarının bulunmamasına rağmen bunların papazları 200 kadar Ermeniye eğitim veriyordu. Protestan Ermenilerin ise 1 erkek (öğrenci sayısı 34), 1 kız ortaokul-lisesi (öğrenci sayısı 37) ve 6 ilkokulu (öğrenci sayısı 360) vardı. Rum-Ortodoksların 60 öğrencilik bir ilkokulları vardı. Burada belirtilmesi gereken önemli husus bu okulda Yunan dili öğretilmemesidir¹²¹.

Sancakla ilgili bu bilgileri veren Cuinet, Merkez Kaza ile ilgili olarak da şu istatistiği vermektedir¹²².

Okul	Müslüman	Öğrenci
7	Medrese	90
76	İlkokul (Erkek)	2.603
38	İlkokul (Kız)	1.063
	Ermeni	
10	İlkokul (Erkek)	1.121
5	İlkokul (Kız)	366
	Rum-Ortodoks	
3	İlkokul (Kız)	58
Toplam	138	5.301

Cuinet'ye göre yine 1890 yılında Sivas kent merkezinde bulunan bu okullardaki öğrenci sayıları ise şu şekildedir¹²³:

Okul	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı
Medrese	1	20	3
Askerî Rüştîye	1	289	13
Mülkî Rüştîye	1	154	5
İptidaiye	5	1.047	10
Sıbyân Okulu	30	501	30
Dârül-Muallimîn	1	60	10
Toplam	39	2.071	71

1316 tarihli Maârif Salnâmesi'ne göre ise, Sivas İdadî'sinde 84'ü Müslüman ve 18'i de Müslüman olmayan toplam 102 öğrenci vardı. Kız rüştiyesinde 147, Dârül-Muallimîn'de 9 öğrenci vardı.

¹²¹ Bkz. Yıldırım, a.g.e., s. 293.

¹²² Bkz. Yıldırım, a.g.e., s. 293.

¹²³ Bkz. Yıldırım, a.g.e., s. 293.

Cuinet, 1890'da Sivas Merkez Sancağı'ndaki 32 medresede 410 öğrencinin, 2 rüştiyede de 443 öğrencinin bulunduğunu yazmaktadır. Ona göre 1890'da, Müslümanların Sivas Merkez Sancağı'nda yüksek ve orta dereceli okullarının öğrenci ve öğretmen sayılarının dağılımı şöyledir:

Tablo 4. Müslümanların, Sivas Merkez Sancağı'ndaki Türlerine Göre Okul, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları (1890)

Okul Türü		Sayıları
Medrese		
	Okul	32
	Öğrenci	410
	Öğretmen	50
Dârül Muallimîn (Öğretmen Okul)		
	Okul	1
	Öğrenci	60
	Öğretmen	10
Rüştiye		
	Okul	2
	Öğrenci	443
	Öğretmen	15
Kaynak: Yurt Ansiklopedisi , IX, 6864; Yıldırım, a.g.e., s. 295.		

Yine Cuinet'ye göre, 1890'da Müslümanların Sivas Merkez Sancağı'nda 485'i erkek, 102'si de kız ilkokullarında, toplam 18.233 öğrenci vardı. Müslüman olmayan 5.468 öğrenci ise toplam 104 kız ve erkek okulunda okuyordu¹²⁴.

1890'da Sivas kent merkezinde 1 medrese, 1'i askerî, 1'i mülkî olmak üzere 2 rüştiye, 5 iptidaie, 30 sıbyân okulu ile 1 Dârül Muallimîn vardı. Bu okulların toplam öğrenci sayısı ise 2.071 idi¹²⁵.

Cuinet'ye göre, aynı yıl içinde Sivas Kenti'nde Müslümanların çeşitli düzeylerdeki okulları ile öğrenci ve öğretmen sayılarının dağılımı şöyleydi:

Okul Derecesi	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı
Medrese	1	20	3
Askerî Rüştiye	1	289	13
Mülkî Rüştiye	1	154	5
İptidaie	5	1.017	10

¹²⁴ **Yurt Ansiklopedisi**, IX, 6864; Yıldırım, a.g.e., s. 295 (dipnot 6).

¹²⁵ **Yurt Ansiklopedisi**, IX, 6864; Tokat, a.g.e., s. 69. Verilen bilgilere göre, 1892-1893 yılı itibariyle tüm imparatorluk için toplum okul sayıları usûl-i cedîde (iptidâî mektepler) için 3.326, usûl-i atîka (sıbyân mektepleri) için 20.174 iken, Sivas'ta 271 adet usûl-i cedîde, 1.366 adet usûl-i atîka bulunmaktadır. Bkz. Akyüz, a.g.e., s. 200.

Sıbyân Okulu	30	501	30
Dârül Muallimîn	1	60	10
Toplam	39	2.071	71
Kaynak: Yurt Ansiklopedisi , IX, 6864. Ayrıca bkz. Tokat, a.g.e., s. 69.			

1898 Maarif Salnamesi'ne göre Sivas İdadîsi'nde (lise) 84'ü Müslüman ve 18'i de Müslüman olmayan, toplam 102 öğrenci bulunmaktaydı¹²⁶.

1898 Maarif Salnamesi'ne göre Sivas Vilâyeti'nin başlıca ortaöğrenim kurumlarının kazalara dağılımı ile öğrenci sayıları şu şekildedir:

Kaza Adı	Okul Adı	Öğrenci Sayısı
Sivas Merkez	Kız Rüştîyesi	147
	Askerî Rüştîye	-
	Dârül Muallimîn	9
Koçgiri	Koçgiri Rüştîyesi	27
Divriği	Divriği Rüştîyesi	80
Koyulhisar	Koyulhisar Rüştîyesi	26
Suşehri	Suşehri Rüştîyesi	-
Gürün	Gürün Rüştîyesi	49
Kaynak: Yurt Ansiklopedisi, IX, 6864.		

1903 Maârif Salnâmesi Sivas Vilâyeti'ndeki 7 medreseden 5'inin Sivas Merkez Kaza'da bulunduğunu, vilâyetin toplam medrese öğrencisi sayısının 439 olduğunu belirtmektedir. Bu medreselerin dağılımı ise şöyledir:

Kaza Adı	Medrese Adı	Öğrenci Sayısı
Sivas Merkez	Sâhibiye	89
	Şifâiye	41
	Bürûciye	72
	İhsâniye	64
	Şemsiye	35
Gürün	İrfâniye	38
Tenos	Hamîdiye	100
Kaynak: Yurt Ansiklopedisi , IX, 6865.		

1903 Maârif Salnamesi, Sivas merkezinde 1 öğretmen okulu ile kız ve erkek öğrenciler için birer rüştiye; Koçgiri, Gürün, Divriği ve Suşehri'nde birer rüştiye bulunduğunu belirtmekte ve Sivas Vilâyeti'nde Müslüman öğrencilerin okuduğu rüştiyelerin dağılımını şu şekilde vermektedir:

Okulun Adı	Öğrenci Sayısı
Koçgiri Rüştîyesi	39

¹²⁶ **Yurt Ansiklopedisi**, IX, 6864.

Divriği Rüştîyesi	58
Gürün Rüştîyesi	66
Suşehri Rüştîyesi	34
Sivas Erkek Rüştîyesi	-
Sivas Kız Rüştîyesi	200
Hamîdiye	100
Kaynak: Yurt Ansiklopedisi , IX, 6865.	

1903 Maârif Salnâmesi'ne göre Sivas Merkez Sancağı'nda Müslüman olmayanların, 2'si ortaöğretim düzeyinde olmak üzere toplam 64 okulu bulunmakta ve bu okullarda 3.747 öğrenci öğrenim görmektedir. Diğer taraftan aynı salnâme, Sivas Merkez Kaza'da, Fransızların erkek çocuklar için 1 Cizvit lisesi, kız çocukları için de 1 ilkokulu; Amerikalıların 1 erkek lisesi ile 1 kız ortaokulu olduğunu kaydetmektedir. Sözü edilen salnâmeye göre Sivas Merkez Kaza'da yabancı devletlerin orta dereceli okullarıyla öğrenci sayılarının dağılımı şöyleydi:

Okulun Adı	Bağlı Olduğu Devlet	Öğrenci Sayısı		
		K	E	T
Cizvit Lisesi	Fransa	-	401	401
Cizvit İlkokulu	Fransa	279	-	279
Protestan Lisesi	ABD	-	340	340
Protestan Ortaokulu	ABD	55	-	55
Kaynak: Yurt Ansiklopedisi , IX, 6865 ¹²⁷ .				

Bu okullardan Cizvit Lisesi 1299, Cizvit ilkokulu 1308, Protestan Lisesi ve Ortaokulu ise 1271 yıllarında açılmıştı¹²⁸.

1905 yılında ise Sivas Vilâyeti'nde 406 ilkokul, 1 kız ortaokulu, 4 erkek ortaokulu, 1 lise ve 1 de öğretmen okulu bulunuyordu¹²⁹. Aynı tarihte Sivas kazasında yabancılara ait 4 okul, gayr-ı Müslimlere ait 12 okul, 1 kız ortaokulu, 1 öğretmen okulu, 1 ortaokul, 1 lise ve 134 ilkokul vardı¹³⁰.

¹²⁷ Ayrıca bkz. Tokat, a.g.e., s. 70 (rakamlar biraz farklı verilmektedir).

¹²⁸ Yıldırım, a.g.e., s. 295 (bu kaynakta bu okullar için verilen öğrenci sayıları, yukarıda zikredilenlerden biraz farklıdır. Şöyle ki, Cizvit Lisesi'nde 419 erkek, Cizvit İlkokulu'nda 290 kız, Protestan Lisesi'nde 120 erkek, Protestan Ortaokulu'nda 50 kız kadar öğrenci bulunduğu belirtilmektedir. Bkz. a.g.y.).

¹²⁹ Yasak, a.g.e., s. 53; Yıldırım, a.g.e., s. 296. 1905-1907 yıllarında Sivas Sancağı'nda bulunan iptidâlerin, rüşdiyelerin, sayıları, erkek, kız, karma, özel okul olma durumları ve öğrenci sayıları için bkz. Kodaman, a.g.e., s. 90, 103, 128.

¹³⁰ Yıldırım, a.g.e., s. 296.

1907 Sivas Vilâyet Salnamesi'ne göre ise Sivas Merkez Kaza'da 6 medresenin varlığından söz edilmektedir¹³¹. Fakat burada okuyan öğrencilerin sayısı hakkında herhangi bir malumat verilmemektedir.

Yukarıda verdiğimiz bilgiler ışığında Cumhuriyet Öncesi Eğitim'le ilgili olarak şöyle bir sonuç gitmek mümkün görünmektedir:

Sivas zaman zaman ekonomik ve kültürel olarak doruk noktasına ulaşacak şekilde gelişmiş, zaman zaman da sönük dönemler yaşamıştır. Cumhuriyetin kurulduğu ilk yıllarda gerek nüfus gerekse sanayi açısından kentin böyle sönük bir dönem yaşadığını görüyoruz. 0 yıllarda diğer Anadolu kentlerinden pek farklı olmayan Sivas, ülkenin içinde bulunduğu ekonomik durgunluğun görüntüsünü de yansıtmaktadır. 1900-1923 yılları arasında kent, tamamen küçük sanayi ve tarımın egemen olduğu bir konumdadır¹³².

Selçuklu döneminden bu yana, gayr-ı Müslim unsurlarla birlikte yaşayan Türkler, Sivas'a egemen olduktan sonra özellikle ilk dönemlerde eğitim-öğretme, bilimsel faaliyetlere ve kültüre önem vermiştir. Medreselerine gayr-ı Müslimlere kapılarını açan Türkler, egemenliği altında bulunan yabancı unsurların, kendi okullarını açmalarına, kendi kültürlerini devam ettirmelerine imkân sağlamıştır.

XIV. yüzyıldan itibaren Sivas, Osmanlı'nın merkezinin batıda bulunması ve Batı'ya, Doğu'dan daha çok yönelmesinin bir sonuca olarak, hem ekonomik, hem nüfus, hem de eğitim-öğretim açısından sönükleşmiş, durağanlaşmıştır. Bazı dönemlerde meydana gelen nüfus artışları ve ekonomik gelişmeler, mevcut durağanlık ve sönüklüğü değiştirmeye yetmemiştir.

İkinci Bölüm'de de görüleceği üzere, diğer vilâyetlerle, özellikle ülkenin batısında bulunan vilâyetlerle karşılaştırıldığında Sivas'ın nüfus, ekonomi ve eğitim yapısında meydana gelen gelişmelerin yeterli olmadığı, diğer bir ifadeyle doğu vilâyetlerinden daha iyi konumda ama batı vilâyetlerinden daha aşağı konumda olduğu görülecektir.

¹³¹ **Yurt Ansiklopedisi**, IX, 6861.

¹³² Ökmen, a.g.m., s. 241.

İKİNCİ BÖLÜM

2. CUMHURİYET DÖNEMİNDE TÜRKİYE'DE ORTAÖĞRETİM

20. CUMHURİYET DÖNEMİNE GENEL BİR BAKIŞ

Cumhuriyet döneminde, dönemlerine göre Sivas'ta ortaöğretime geçmeden önce, Cumhuriyetin kurulduğu ilk dönemden bahsetmemiz yerinde olacaktır. Çünkü dönem, I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Mücadelesi'nin bittiği ve bağımsızlığın yeni elde edildiği bir dönemdir. Yeni Cumhuriyet'in ilk yılları olmakla birlikte, Türkiye Cumhuriyeti'nin geleceği bu dönemde belirlenmiş, köklü değişikliklere gidilmiş, önemli siyasal, ekonomik, hukukî ve kültürel köklü değişimler gerçekleştirilmeye başlanmıştır.

23 Nisan 1920'de Ankara'da toplanan TBMM, 1 Kasım 1922'de saltanatı kaldırmış, 29 Ekim 1923'de ülkenin yönetim biçimini Cumhuriyet olarak ilan etmiş, 3 Mart 1924'de Halifeliği kaldırmış, cezâ kanunu, medeni kanun... gibi birçok kanunlar değiştirilmiş, 3 Mart 1924'de) "Tevhîd-i Tedrîsât Kânûnu" çıkarılmıştır¹³³. Tevhîd-i Tedrîsât Kanunu ile birlikte, okul ile klasik medrese arasındaki ikilem ortadan kaldırılmış, eğitimde laikleşme başlamış ve vakıfların eğitim kurumları ile ilişkileri kesilmiştir. Bütün bunlar, Türk eğitim tarihinin geleceğinde önemli değişimleri beraberinde getirecektir. Eğitim açısından bakıldığında harf inkılâbının (1 Kasım 1928), en köklü devrimlerden biri olduğu görülecektir. Nitekim, dönemin siyasal, ekonomik, hukukî ve kültürel değişimleri gerçekleştirildiğinde, toplumun yüzde onu bile okur-yazar olmadığından, bunların (devrimlerin) kitlelere (ulaştırılması) benimsetilmesi ve kökleştirilmesi için eğitim, her zamankinden fazla bir yükümlülük üstlenmiştir.

¹³³ Bkz. Hamza Eroğlu, *Türk İnkılâp Tarihi*, İstanbul 1982, s. 529-531.

200. Hükümetler ve Hükümet Programları

Bu başlık altında, 1997 yılına kadar Cumhuriyet Türkiye'sinde kurulan hükümetler ve hükümet programlarında, ortaöğretime yönelik olarak gerçekleştirmeyi istedikleri hedeflerden bahsedeceğiz.

Bilindiği gibi, saltanatla yönetilen Osmanlı Devleti, 1 Kasım 1922'de saltanatın kaldırılması ile siyasal alanda varlığını resmen yitirmiştir. 23 Nisan 1920'de kurulan TBMM, yönetim biçimini Cumhuriyet olarak ilan ettiği Türkiye Cumhuriyeti adıyla yeni devleti kurmuş ve M. Kemal Atatürk'ü Cumhurbaşkanı olarak seçmiştir. İsmet İnönü ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri başlamış ve 1. İnönü Hükümeti'nden bu yana günümüze kadar 59 hükümet kurulmuştur (Bkz. Ek 2: Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri). Biz burada, 1997 yılına kadar kurulan hükümetlerin, bu yıla kadar ortaokul ve liseleri kapsayan ortaöğretime yönelik olarak hükümet programlarında belirtilen hedeflerine -kısaca- bakmak istiyoruz.

M. Kemal Atatürk, eğitime bakışını şu şekilde ifade etmekteydi: “Milli Eğitimin gayesi, yalnız hükümetin memur yetiştirmek değil, daha çok memlekete ahlaklı, karakterli, cumhuriyetçi, inkılâpçı, olumlu, atılgan, başladığı işleri başarabilecek kabiliyette, dürüst, düşünceli, iradeli, hayatta rastlayacağı engelleri aşmaya kudretli karakter sahibi genç yetiştirmektir. Bunun içinde de öğretim programları ve sistemleri ona göre düzenlenmelidir¹³⁴”. Bu yaklaşım, sonraki dönemlerde gelen hükümetler tarafından da aynen benimsenmiştir.

1923 tarihinde 1. İnönü ile başlayan Cumhuriyet döneminin hükümetlerine ve programlarına baktığımızda, eğitime yönelik şöyle bir tabloyla karşılaşyoruz:

İnönü Hükümetlerinin programlarında eğitime yönelik bir açıklamada bulunulmamaktadır¹³⁵. Tevhîd-i Tedrisât Kanunu çıkarıldıktan sonra kurulan Okyar Hükümeti (22.11.1924-3.3.1925), hükümet programında, eğitim hizmetleri içerisinde tevhîd-i tedrisât esaslarının kabulü ve uygulaması konusu üzerinde titizlikle duracaklarını ifade etmektedirler¹³⁶.

¹³⁴ A. B. Palazoğlu, **Atatürk'ün Eğitimle İlgili Düşünceleri**, MEB Eğitim Araçları ve Donatım Dairesi Başkanlığı Yayını, Ankara 1999, s. 213.

¹³⁵ Burada, değinilebilecek konulardan biri 1930'lu yılların başında -ki, V. İnönü Hükümeti dönemine denk gelmektedir- din derslerinin önce kent ilkokullarında, daha sonra da köy okullarında; ortaokul kısmında kaldırılmasıdır. Bkz. Akyüz, a.g.e., s. 303, 306.

¹³⁶ N. Dağlı, B. Aktürk, **Hükümetler ve Programları (1920-1960)**, Ankara 1988, I, 29.

“Fena bir ilk öğretim, fena bir hayata başlayış demektir.” diyen I. Bayar Hükümeti (1.11.1937-11.11.1938)’nin programında üzerinde durulan konu, ilk öğretimi bitiren bir öğrencinin hepsini istidat ve kabiliyetleri doğrultusunda geliştirmelerini sağlayarak üniversiteye dayanan bir mekanizma karşısında bırakmak istekleridir¹³⁷. Bunun yanında ortaokullara ve liselere layık olan büyük ehemmiyeti vermeye devam edeceklerini de ayrıca ifade etmektedir.

Yapılan Harf İnkılabı'nın uygulanması konusunu program dâhilinde açıklayan I. Saydam Hükümeti (25.01.1939-03.04.1939), bunu tüm eğitim kurumlarında başarılı bir uygulamayla, okulda öğrencilere, açılacak kurslarla halka öğretme yolunda gayret içerisinde sonuçlandırılmaya çalışacaklarını belirtmektedir¹³⁸. Eğitime ayrılan bütçeyi açıklarken gururla söz eden II. Saraçoğlu Hükümeti (09.03.1943-07.08.1946) ise, bize şu bilgileri vermektedir: “... Esasen gönderdiğimiz bütçeye atılacak bir göz bizim bu kararımızı ve umumiyetle çalışma programımızı vâzıhan ifade eder. En büyük ilaveyi maârif yaptık. Buraya konan para geçen seneye nazaran 14.5 milyon lira fazladır. Diğer bir tabirle on sene evvel on milyon lira olan maârif bütçesi gelecek sene 43 milyon lira olacaktır. Bundan maada, hususî dairelerin maârif işlerine tahsis ettiği paralar on sene evvel 12 milyon lira iken bu miktar içinde bulunduğumuz yılda 19 milyon lirayı bulmuştur. Bunlara mukabil yüksek tahsil talebesi on sene evvel 7.000 iken bu sene 16.600'ü bulmuştur. Lise talebesi on sene evvel 6.800 iken bu sene 30.000'i bulmuştur. Ortaokul talebesi de on sene içinde 35.000'den 100.000'e çıkmıştır. İlk tahsil talebesi de on sene içinde 525.000'den 970.000'i bulmuştur. Bundan başka güzel sanatlar akademisinde en sene evvel 157 talebe mevcut iken bu rakam bugün 547'yi bulmuştur. Altı yıl önce 68 talebesi alan konservatuar da bugün 147 talebeye mâliktir. Bunlardan maada, teknik öğretim talebeleri üç sene içinde 9.000'den 14.500'e çıkmış, köy enstitüleri talebesi de dört sene içinde 3.000'den 12.000'e varmıştır. Son senelerde halkımızda ve maârifimizde gördüğümüz hamleleri takviye etmek ve biran evvel bilgili ve verimli vatandaş adedini arttırmak için bütün kuvvetimizle bu cereyana katılmakta vatan ve millet için büyük faydalar gördük ve bu cereyanın hızını azaltmamak için önümüzdeki senenin maârif bütçesine 14.5 milyon lirayı ilave ederken cidden haz duyduk.”¹³⁹

¹³⁷ Dağlı, a.g.e., I, 78-79.

¹³⁸ Dağlı, a.g.e., I, 90.

¹³⁹ Dağlı, a.g.e., I, 113-114.

Cumhuriyet'in XV. hükümeti olan Peker Hükümeti (7.8.1946-10.9.1947)'nin programında ise, daha önceki hükümetler tarafından da uygulanan köy okullarının yapımında köylülerin bizzat çalıştırılmasına atıfta bulunularak, bu uygulamanın aynen devam ettirilmesinin, bunun yanında malzemelerin hükümet tarafından karşılanacağıının üzerinde durulmakta, “şehir ve kasabalardaki ilkokul yapımı da köylerdeki esaslara benzer usullere bağlanacaktır¹⁴⁰,” denilmektedir. Bunun yanı sıra, diğer dönemlerden farklı olarak yapılacak bir uygulama olarak, liseleri bitirip olgunluk imtihanlarını vermiş olan gençlerin, burslu veya yatılı olanlara ait müsabaka dışında üniversite fakültelerine ve yüksek okullara girebilmelerini önleyen kayıtların ve imtihanların kaldırılmasına gayret edileceği; tıp ve kimya gibi laboratuvar ve klinik durumları öğrenci kabulünde bir sınırlamayı zarûrî kılmış olan kollarda eksiklerin giderileceği; yakın yıllarda bu okullara da olgunluk imtihanını vermiş her öğrencinin kabulünün sağlanacağı belirtilmektedirler¹⁴¹.

1948'lere kadar siyasî yapıyı belirleyen Cumhuriyet Halk Partisi'nin 13-14 Mayıs 1931 tarihli Genel Kurulu'nda kabul edilen programında ise "Millî Talim ve Terbiye" başlığı altında mektepler hakkında şu fikirlere yer verilmiştir:

...

2- Mektepler hakkında fikirlerimiz:

a) Şehirlerde, köylerde veya köyler mıntıkasında vaziyet ve ihtiyaca göre gündüzlü ve yatılı ilk mektepleri, muntazam bir tatbik programı altında, arttırılacaklardır. Köy mekteplerinde sıhhat, yaşayış ve mıntıkası ile münasebeti olan ziraat ve sanat fikirleri verilecektir.

b) Meslek ve sanat mektepleri memleketin ihtiyacına yetiyecek derecede arttırılacak ve lüzumlu kurslar açılacaktır.

c) Her vilayet merkezinde ve orta tahsili memlekete yaymak esası gözetilerek icap eden kazalar mıntıkalarında orta mektep bulundurmak lüzumuna kaniyiz. Orta mektepten uzak muhitlerdeki vatan çocuklarımızın huzur ve emniyetle istifadelerini temin için talebeyi gece ücretle yatıracak teşkilat yapmaya çalışılacaktır. Bu mekteplerde mıntıkalarıyla münasebeti olan mesleki malûmat verilmesine itina olunacaktır.

¹⁴⁰ Dağlı, a.g.e., I, 130.

¹⁴¹ Dağlı, a.g.e., I, s. 131.

d) Liselerimizi yüksek tahsile tam kabiliyetli talebe yetiştirecek surette her noktayı nazardan takviye ve ikmal edeceğiz.

e) Darülfünun ıslah ve tensik edilerek lazım olan dereceye yükseltilecektir. Yüksek mektepler kendilerinden beklenen neticeleri verebilecek mükemmeliyete getirilecektir...¹⁴²

1950-1960 yılları arası dönem Menderes'in kurduğu hükümetler dönemidir. I. Menderes Hükümeti (22.3.1950-9.3.1951) döneminde eğitim sisteminde köklü bir takım değişiklikler olmuştur. Bunlardan en önemlisi ise ilkokul ve ortaokulda Din Dersi'nin zorunlu hale getirilmesidir. 1956-1957 eğitim öğretim yılında orta okullara Din Dersi konulmuştur¹⁴³. Bunu yapma gayesini ise şu şekilde belirtmektedir: “Maddî bakımdan ne kadar ilerlemiş olursa olsun, millî ahlâkı sarsılmaz esaslara dayanmayan, ruhunda manevî kıymetlere yer vermeyen bir cemiyetin, bugünkü karışık dünya şartları içinde kötü akıbetlere sürükleneceği tabiidir. Talim ve terbiye sisteminde bu gayeyi göz önünde bulundurmayan, gençliğini millî karakterine ve ananelerine göre manevi ve insani kıymetlerle teçhiz edemeyen bir memlekette ilmin ve teknik bilginin yayılmış olması, hür ve müstakil bir millet olarak yaşamanın teminatı sayılamaz. Yıllardan beri sarıh bir istikametten ve rasyonel bir plandan mahrum olduğu için mütemadi değişikliklere, sarsıntılara uğrayan maârifimizin, milletçe katlanılan büyük maddî fedakârlıklara mütenasip bir verimlilik arz etmediği açık bir hakikattir. Hükümetimiz, Parti programımızda tespit edilmiş esaslar dairesinde, bu büyük milli davayı bir kül halinde ehemmiyetle ele almış bulunuyor. Tamamıyla demokratik bir ruh ile ve ilmin son neticelerine göre tespit edilecek geniş ve teferruatlı bir plan içinde maârif nimetini memleketin 'her tarafına müsavi şartlarla yaymayı temin edecek kanun, tasarılarını hazırlıklarımız biter bitmez yüksek tasvibinize arz edeceğiz¹⁴⁴.” Bu dönemin bir diğer özelliği de dinî eğitime ağırlık veren İmam Hatip okullarının açılmaya başlanmasıdır. Zamanla da bu okulların sayısı artmıştır.

II. Menderes Hükümeti (09.03.1951-17.05.1954) döneminde maârif müesseselerinin ahenkli bir şekilde gelişmelerini sağlamak amacıyla ilk, orta, yüksek ve teknik öğretim şubeleri bir tek umumî maârif siyasetine göre idâre edilmesi yoluna gidileceği belirtilmiştir¹⁴⁵. Ayrıca, teknik öğretim okullarında ziraat ve yol kalkınmasının

¹⁴² Bkz. Türer, a.g.e., s. 292-293.

¹⁴³ Akyüz, a.g.e., s. 303, 306.

¹⁴⁴ Dağlı, a.g.e., I, 161-162.

¹⁴⁵ Dağlı, a.g.e., I, 176.

makineleşmesine muvazi olarak bölge ihtiyaçlarına lüzumlu ustaları yetiştirmek üzere kurslar ve şubelerin kurulmasına önem verilecektir.

III. Menderes Hükümeti (17.05.1954-09.12.1955) dönemi hükümet programında ise eğitime verdikleri önemi belirtmek üzere ayrılan bütçeden bahsedilmekte ve şu bilgiler verilmektedir: “1950 yılında iktidara geldiğimiz zaman ilk iş olarak iktisadî kaynaklarımızı ve malî imkânlarımızı takviye edecek işlere girişmiş olmamıza rağmen maârif hizmetlerine 1950'nin 197 milyon lirasına mukabil 1954 yılında 313 milyon Lira tahsis etmiş bulunuyoruz¹⁴⁶”.

5 kez hükümet kuran Menderes'ten sonra Gürsel, Cumhuriyet'in 24. hükümetini kurmuştur. I. Gürsel Hükümeti (30.5.1960-5.1.1961), Millî Eğitim davasını, baş dava olarak görmüş; Menderes Hükümeti döneminde Millî Eğitim teşkilâtında yapılan bir takım değişiklikleri eleştirerek, istikrarsız olarak nitelendirdiği Milli Eğitim teşkilatını yeniden ele alacaklarını belirtmiştir¹⁴⁷.

Gürsel Hükümeti'nden sonra koalisyonlar dönemi başlamaktadır. I. Koalisyon (VIII. İnönü) Hükümeti (20.11.1961-25.6.1962) döneminde ele alınan konular, daha önceki dönemler içerisinde ele alınan kararlar olmuş ve bunu, programlarında şöyle ifade etmişlerdir: “Millî Eğitim, sadece genç nesilleri yetiştirmenin bir vasıtası değil, aynı zamanda özellikle millî kalkınmayı hızlandıracak ve gerçekleştirecek verimli bir yatırım olarak öne alınmıştır. Bütün faaliyetimizi, uzun vadeli ve esaslı bir plana bağlamak amacındayız. İlköğretim on yıllık bir süre içinde sağlanmak tertibine bağlanmıştır. İlkokulu 'bitiren ve çeşitli sebeplerle ortaöğretime devam imkânı bulamayan çocuklar ve yetişkinler için kısa süreli yetiştirme programları hazırlanacaktır. Bu arada tarım ve el sanatları alanında meslekî ve teknik öğretim kursları ve okuma yazma öğretimi çalışmaları temin olunacaktır. Orta ve yüksek öğretim kurumlarımız iyi yetiştirme esasına göre düzenlenecektir. Devlet Planlama Teşkilâtının lüzumlu gördüğü sektörlerin ihtiyaç ve gelişmeleri dikkate alınacaktır. Teknik öğretim ve meslekî öğretim, kalkınma mukaddera-tımıza sıkı sıkıya bağlıdır. Bu alana daha çok öğrenci sevkine çalışacağız. Büyük meselemiz, her konuda ehliyetli ve yeter sayıda öğretmen bulunmamasıdır¹⁴⁸”. II. Koalisyon (IX. İnönü) Hükümeti (25.06.1962-25.12.1963) döneminde de aynı program

¹⁴⁶ Dağlı, a.g.e., I, 197.

¹⁴⁷ Dağlı, a.g.e., II, 11-12.

¹⁴⁸ Dağlı, a.g.e., II, 23.

dikkate alınmış ve buna ilave olarak ilköğretimde, 1970 yılına kadar, okuma çağında bulunan bütün çocukların okul içine alınmasının sağlanmasına çalışılacağı ve bölgeler arası farklılıkları ortadan kaldıracak tedbirler üzerinde durulacağı belirtilmiştir¹⁴⁹. III. Koalisyon (X. İnönü) Hükümeti (25.12.1963-20.02.1965) ise ağırlıklı olarak mesleki eğitim kurumları üzerinde durulacağını belirtmiştir¹⁵⁰. Aynı yaklaşım, IV. Koalisyon (Ürgüplü) Hükümeti (20.2.1965-27.10.1965) programında da sergilenmiştir¹⁵¹.

1965-1971 yılları arası, Demirel'in üç kez hükümet kurduğu bir dönemdir. Hükümet programlarında, I. Demirel Hükümeti (27.10.1965-03.11.1969)'nin üzerinde durduğu konular, ilköğretilimi bitiren öğrencilerden okumak isteyen zeki fakat fakir öğrencilerin yurtlara ücretsiz yerleştirilmesinin sağlanmasına daha fazla çalışılacağı; meslekî eğitimin daha da yaygınlaştırılması; İmam-Hatip okulları, meslekî orta ve teknik okul mezunlarına yüksek öğretim imkânlarını açık tutarak kabiliyetlerini geliştirmelerine olanak sağlanacağı olduğu görülmektedir¹⁵². II. ve III. Demirel Hükümetleri (03.11.1969-06.03.1970 ve 06.03.1970-12.03.1971) programları ise eğitimle ilgili konular olarak: Türkiye'de eğitimle ilgili olarak çeşitli meselelerin varlığı; bunları telafi etmek için, yeni eğitim-öğretim programları geliştireceği; her tip okulun dengeli şekilde yurt sathına yayılması; parasız yatılı ve burslu öğrenci sayılarının artırılmasına ağırlık ve öncelik verilmesi; ortaokulların, en küçük kasabalara kadar götürülme gayreti içinde olunması; kız teknik öğretim kurumlarının, özellikle gezici kadın kurslarının yurdun her köşesine ulaştırılmaya çalışılması; ilköğretimden üniversiteye kadar bütün öğretim kurumlarının, çağın yeniliklerine uygun hale getirilmesi; yeni bir yöntem uygulaması çerçevesinde mektupla öğretim metodu ile okullar arası seviye farklılığının giderilmeye çalışılması; müfredat ve ders kitaplarının yenilenmesine hız verilmesi; meslek okullarında ortaöğretimlerini tamamlayanların üniversite ve yüksek okullara devam edebilmelerini fırsat eşitliği bakımından imkân veren gerekli tedbirler alarak meslek okullarının programlarının bu maksada göre düzenlenmesi¹⁵³ arzusu ve gayreti içinde olunacağını belirtmektedir.

1971-1980 arası kurulan hükümetler, zaman itibarıyla kısa süreli olmuş, bu dönemde onbir hükümet (33.-43. hükümetler) kurulmuştur. Bu dönemde kurulan I. ve II. Erim Hükümetlerinin (26.03.1971-11.12.1971 ve 11.12.1971-22.05.1972 arası), “Ön planda

¹⁴⁹ Dağlı, a.g.e., II, 43-44.

¹⁵⁰ Dağlı, a.g.e., II, 62-63.

¹⁵¹ Dağlı, a.g.e., II, 80.

¹⁵² Dağlı, a.g.e., II, 94-95.

¹⁵³ Dağlı, a.g.e., II, 142-144, 183-184.

yapabileceğimize inandığımız ve yapmaya kararlı olduğumuz reformlar” başlığı altında ifade ettikleri konulardan birisi de Millî Eğitim reformudur. Bu başlık altında değerlendirdikleri reformlar ise şunlardır: "Atatürk'ün eğitimde birlik (Tevhîd-i Tedrisât) ilkesine aykırı bütün uygulamalara son verilecektir. Din işlerinin yönetimi, siyasal ve kişisel çıkar hesaplarının üstünde tutulacak ve laik devlet esaslarına göre ele alınacaktır. Din görevlilerinin meslek-içi ve meslek-dışı eğitimi bu ilkeler ışığında düzenlenecektir. İmam-Hatip Okulları, ortaöğretim sistemine uyacak biçimde ıslah olunacaktır. Ortaöğretimde VII. ve VIII. Eğitim Şûralarında başlatılmış çalışmalar, en kısa zamanda tamamlanarak değerlendirilecek ve uygulamaya konulacaktır. Özellikle Teknik öğretimin geliştirilmesine önem verilecektir. İlk ve ortaöğretimde tek kitap düzeni uygulanacaktır. İmam-Hatip okullarının ortaöğretime dayandırılması ile ilgili kararlar korunacaktır. Zorunlu öğretim süresinin ileride bütün yurda yayılmasına hazırlık olarak çok yönlü öğretim yapan ve öğrenciyi hem üst okullara hem de çalışma hayatına hazırlayacak sekiz yıllık okulların deneme olarak kurulmaları için gerekli hazırlıklara hemen başlanacaktır¹⁵⁴". Bu dönemde dikkati çeken konulardan birisi de ilköğretim ve orta okulların birleştirilmesi ve zorunlu hale getirilmesi (Zorunlu 8 Yıllık Kesintisiz Eğitim) düşüncesinin temellerinin atılması ve bunun hükümet programında zikredilmesidir. Cumhuriyet'in 35. hükümeti olan Melen Hükümeti (22.05.1972-15.04.1973) de bu konuyu programına taşımış, ilkokulların sekiz yıla çıkarılması çalışmalarına devam edileceğini ve bu okulların yurt ölçüsünde yayılmasına çalışılacağını belirtmiştir¹⁵⁵.

Talu Hükümeti (15.04.1973-26.1.1974), programında eğitim konusuna fazla değinmemiş, eğitim politikalarının, III. Beş Yıllık Kalkınma Planı'na dayandırılarak yürütüleceğini belirtmiş ve acil olarak, halen Parlamento'da bulunan "Millî Eğitim Temel Kanunu Tasarısı"nı kanunlaştırmaya çalışacakları açıklamaları yapmıştır¹⁵⁶.

I. Ecevit Hükümeti (26.01.1974-17.11.1974)'in programında ise ilk ve ortaöğretime mecburi ahlak dersleri konulacağı; bütün meslek ve sanat dallarında eğitimin ilköğretime dayalı olacağı; ortaokullarda meslek ve sanat eğitimi veren çeşitli bölüm ve programlar bulunacağı ve liselerde de şartlara göre değişen çeşitli bölümler bulunacağı belirtilmektedir¹⁵⁷.

¹⁵⁴ Dağlı, a.g.e., II, 203-204, 221-222.

¹⁵⁵ Dağlı, a.g.e., II, 241-242.

¹⁵⁶ Dağlı, a.g.e., II, 257.

¹⁵⁷ Dağlı, a.g.e., II, 282-283.

Irmak Hükümeti (17.11.1974-31.03.1975), mektupla eğitimin daha verimli olmasına çalışmayı hedeflemektedir¹⁵⁸.

IV. Demirel Hükümeti (31.03.1975-21.06.1977), Millî eğitimdeki amaçlarının; “Milletimizin bütün fertlerini, Türk milletinin millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; Atatürk inkılâplarına ve Türk milliyetçiliğine bağlı; insan haklarına ve millî, demokratik, layık, sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş; büyük ve şanlı tarihimize iftihar eden, milletimizin geleceğine güvenle bakan, her türlü taklitçilikten uzak, millî şahsiyetini müdrik, ilim, teknik ve medeniyet yarışında insanlığa örnek olmayı hedef alan vatandaşlar olarak yetiştirmek” olduğunu belirtmiş ve bu doğrultuda yapacakları işleri şöylece sıralamışlardır:

- Öğrenci bursları miktar ve sayı itibarıyla artırılacak, parasız yatılı öğrenci sayısı çoğaltılacaktır. Yurtlar, öğrenci kredileri, ders araçları ve gereçleri, artan ihtiyacı karşılayacak seviyeye çıkarılacaktır.

- Yüksek öğretimde fırsat eşitliğini sağlamak, liselerdeki birikimi önlemek ve meslek okullarına rağbeti artırmak için, meslek okullarının ikinci döneminden mezun olanların üniversite ve yüksek okulların giriş imtihanlarına katılmaları ve imtihanda başarılı olanların lise mezunları gibi bütün üniversite ve yüksek okullara girebilmeleri sağlanacaktır.

Kalkınmaya ve üretime katkısı olan meslekî ve teknik öğretime önem verilecek, meslekî ve teknik liselerin artırılması yoluna gidilecektir.

- İl ve ilçelerde binaları tamamlanmış olan meslek okulları öğrenime açılacaktır.

- Okullarda kitap enflasyonuna ve ders kitapları ile ilgili ticarî istismarlara son verilecektir. Ders kitapları konusunda dar gelirli ailelerin yükünü azaltıcı tedbirler alınacaktır.

- Eğitimde radyo, televizyon ve eğitim laboratuvarlarından geniş şekilde yararlanılacaktır. Radyo ve televizyon yoluyla yapılacak eğitimin, millî eğitim temel amaçlarına uyması ve köylere kadar ulaşması sağlanacaktır. Öğretim üyelerinin az ve

¹⁵⁸ Dağlı, a.g.e., II, 308-309.

yetersiz olduğu eğitim kuruluşlarında kapalı devre televizyonları ile ders verilme imkânlarından faydalanılmasına çalışılacaktır.

- İlk ve ortaöğretimde okutulmakta olan ahlâk dersleri, gayesine uygun ve millî ahlâk esaslarına göre düzenlenecek ve bu dersleri, öncelikle İlahiyat Fakültesi, İslâmî Bilimler Fakültesi, Yüksek İslâm Enstitüsü ve İmam-Hatip okulları mezunları okutacaklardır.

- Din derslerinin normal ders saatleri içinde ve gerekli vasıfları taşıyan öğretmenlerce verilmesi sağlanacaktır¹⁵⁹.

II. ve III. Ecevit Hükümetleri (21.06.1977-21.07.1977 ve 05.01.1978-12.11.1979) ise izleyecekleri eğitim politikasını, “Özgürlükçü demokrasiyi güçlendirici; insanlıkçı ve barışçı; Atatürk ülkelerini ve milliyetçiliğini, Devletimizin güvencesi olarak ve çağdaş uygarlığın göstergesi olarak yeni kuşakların bilincinde yaşatıcı; Milli birliği ve bağımsızlığı güçlendirici; Millî kültürü, Çağdaş insanlık kültürüyle uyumlu olarak geliştirici, nitelikte olacaktır.” şeklinde belirtmiştir. Programa göre ilkokul öğrencilerinin kitap gereksinimleri devletçe karşılanacaktır¹⁶⁰.

V. ve VI. Demirel Hükümetleri (21.07.1977-05.01.1978 ve 12.11.1979-12.09.1980), daha önceki dönemlerinden farkı olarak, bu iki hükümet programlarında; İmam-Hatip okullarına ve diğer meslek liselerine, üniversiteye girişlerinde diğer okullara tanınan imkânların aynısının verileceğini belirtmişlerdir. “İmam-Hatip Lisesi ve diğer meslek lisesi mezunlarını, üniversite ve yüksekokullara giriş imtihanlarında, diğer lise mezunları ile aynı şarta tabi tutacağız. İmam-Hatip Lisesi mezunlarını, ilkokullarda din ve ahlâk dersleri hocası olarak görev yapmalarını sağlayacağız, İmam-hatip liselerinin ilkokullara dayalı olmasını ve sayılarının ve kontenjanlarının artmasını temin edeceğiz.”¹⁶¹

1980 yılında kurulan ve programında daha çok daha çok meslekî ve teknik öğretime ağırlık veren¹⁶² Ulusu Hükümeti (20.09.1980- 13.12.1983)'nden sonra Özal Hükümeti dönemi (45. ve 46. hükümet) başlamıştır. I. Özal Hükümeti (13.12.1983-21.12.1987) programında, eğitimin öneminden bahsettikten sonra, ortaöğretimde genel eğitim ağırlığının, tedricen ve nispi olarak azaltılarak, yetenekli ve arzulu gençlerimiz için yükseköğretime açık mesleki ve teknik öğretime büyük ağırlık verileceği

¹⁵⁹ Dağlı, a.g.e., II, 324-325.

¹⁶⁰ Dağlı, a.g.e., II, 371-373, 435-436.

¹⁶¹ Dağlı, a.g.e., II, 388-391, 466.

¹⁶² Dağlı, a.g.e., III, 18-19.

belirtilmektedir¹⁶³. II. Özal Hükümeti (21.12.1987-09.11.1989)'nin programında ise Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kanunu'nun çıkarıldığı, uygulamanın başlatıldığı ve millî eğitim dahil birçok kamu kuruluşunun bilgisayara geçtiği açıklaması yapılmakta, bunun devam edeceği ve mesleki eğitime ağırlık verileceği belirtilmektedir¹⁶⁴. İlk ve ortaöğretimde ikili öğrenimin kaldırılması ve sınıflardaki öğrenci sayısının azaltılması da hedefler arasındadır¹⁶⁵.

Akbulut Hükümeti (09.11.1989-23.06.1991) ise programında, ANAP'ın 46. hükümet döneminde yaptığı icraatlardan bahsetmekte, ilk ve ortaöğretimde ikili öğretimin kaldırılması, sınıflardaki öğrenci sayısını azaltmayı hedeflenmektedir¹⁶⁶.

ANAP hükümetinin izlediği Milli Eğitim politikasını ve hizmetlerini şükranla anan I Yılmaz Hükümeti (23.06.1991-20.11.1991), programında, daha önceki programlarda zikredilen hedeflerin gerçekleştirilmesine devam edileceği; zorunlu eğitimi 2000 yılına kadar 8 yıl, 2000 yılından sonrası için de 10 yıl olmasını sağlayacak kanuni düzenleme yapılacağı; çıraklık eğitimine önem verilmeye devam edileceği ifade edilir. Çağ nüfusunun okullaşma oranlarının, okul öncesi eğitimde yüzde 11.5'e; ilk ve ortaokulda yüzde 100'e; ortaöğretimde, mesleki ve teknik öğretim ağırlıklı olmak üzere yüzde 45'e ve yüksek öğretimde (Açık Öğretim dâhil) yüzde 20'ye ulaşması yönünde çalışılacağı belirtildikten sonra eğitimde sayısal gelişmeler yanında, eğitimin nitelik ve kalitesinin yükseltilmesi de temel hedefler arasında zikredilir¹⁶⁷.

VII. Demirel Hükümeti (21.11.1991-25.06.1993) ise programında hedefleri arasında şunu zikretmektedir: "Ortaöğretim sadeleştirilerek, birlik sağlanacaktır. Kaynakların verimli kullanılmasıyla çok amaçlı lise sistemine mutlaka geçilecektir. Bütün öğrenciler laik dünya görüşüne dayalı kültür derslerini mutlaka ortak olarak görecektir."¹⁶⁸

I. Çiller Hükümeti (25.06.1993-05.10.1995), programında, "Laik, evrensel, cumhuriyetçi, milli kültürü geliştirici, yaratıcı, özgür düşünceye dayalı bir eğitim politikası esastır. Kişilik sahibi, nitelikli insan yetiştirmek amaçtır. Eğitimde kaliteye, çağdaşlığa ve fırsat eşitliğine önem verilecektir. Eğitim teknolojisinin kalitesi arttırılacak bilgisayar

¹⁶³ Bkz. <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/hp45.htm> (02.06.2006)

¹⁶⁴ Bkz. <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/hp46.htm> (02.06.2006)

¹⁶⁵ Dağlı, a.g.e., III, 96-97.

¹⁶⁶ Bkz. <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/hp47.htm> (02.06.2006)

¹⁶⁷ Bkz. <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/hp48.htm> (02.06.2006)

¹⁶⁸ Bkz. <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/hp49.htm> (02.06.2006)

kullanımına, donanım ve yazılımına önem verilecektir." derken¹⁶⁹, II. Çiller Hükümeti (05.10.1995-30.10.1995)'nin programında, 8 yıllık zorunlu temel eğitimin gerçekleştirilmesi için gerekli yasal düzenlemelerin süratle tamamlanması hedeflenmektedir. Hükümet programında çıraklık eğitimine de ayrıca önem verileceği belirtilmiştir¹⁷⁰.

Benzer programlar ortaya koyan II. ve III. Yılmaz Hükümetleri (06.03.1996-28.06.1996 ve 30.06.1997-11.01.1999), programlarında, eğitimin tüm kademelerinde, Atatürk İlke ve İnkılaplarını özümsemiş, milli, manevi ve ahlaki değerlerimizi benimsemiş, bilimsel düşünceye yatkın bilgi çağının gereklerini yerine getirebilecek bilgi ve becerilerle donanmış insanlar yetiştirmek, temel amaç olarak benimseneceği; sekiz yıllık zorunlu ve kesintisiz ilköğretim (temel eğitim) uygulamaya konulacağı, din ve ahlak eğitimi ve öğretiminin ilköğretim (temel eğitim) ve ortaöğretim kurumlarında zorunlu din kültürü ve ahlak öğretimine devam edileceği; ortaöğretimde mesleki teknik ve beceri kazandıran öğretime önem verileceği; her kademedeki okulların, uygulanabilir bir plan çerçevesinde çağdaş eğitim araçları ile donatılacağı gibi hedefler ortaya konulmuştur¹⁷¹.

Cumhuriyet'in 54. hükümeti olan Erbakan hükümeti (28.06.1996-30.06.1997)'nin programında ise, eğitimde, millî, manevî ve ahlakî değerlerimizi benimsemiş, bilgili, ilmi düşünceye sahip, herkese karşı saygılı ve hoşgörülü, laik, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, bilgi çağının gereklerini yerine getirebilecek bilgi ve becerilerle donanmış insanlar yetiştirmenin temel amaç olarak benimseneceği; zorunlu eğitimin 8 yıla çıkarılacağı; öğrencilerin ilgi ve kabiliyetlerine göre çeşitli meslek alanlarında eğitim görebilmeleri için ilköğretimin ikinci kademesinde yönlendirme sistemine işlerlik kazandırılacağı; kamu yatırımları içinde eğitimin payının yüzde 12'ye (1995'te % 9.2'dir), enerji sektörünün payı ise yüzde 22'ye (1995'te % 13.1'dir) yükseltileceği belirtilmiştir¹⁷².

Hükümetler ve programları ile ilgili olarak şunu söyleyebiliriz ki, Cumhuriyet hükümetleri, eğitimi kalkınmanın temel araçlarından biri olarak benimsemişler, bu alanda gelişmelerin sağlanabilmesi için asla küçümsenemeyecek gayretler göstermişlerdir. Cumhuriyet dönemine ilişkin eğitim istatistikleri incelendiğinde, ortaöğretimdeki okul

¹⁶⁹ Bkz. <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/hp50.htm> (02.06.2006)

¹⁷⁰ Bkz. <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/hp51.htm> (02.06.2006)

¹⁷¹ Bkz. <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/hp53.htm> (02.06.2006) ve <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/hp55.htm> (02.06.2006)

¹⁷² Bkz. <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/hp54.htm> (02.06.2006)

sayısının 135, öğretmen sayısının 164, öğrenci sayısının ise 531 kat arttığı görülmektedir. Ancak, sağlanan nitel ve nicel gelişmelerin arzu edilen düzeye ulaşmadığı da görülmektedir. Eğitimdeki temel göstergeler (okur-yazarlık oranı, kademelere göre okullaşma oranı, nüfusun ortalama eğitim süresi vb.) açısından Türkiye'nin dünyadaki alt-orta gelirli ülkeler (Dünya Bankası sınıflandırması) ortalamasının gerisinde kalması, bu sektörde ciddi sorunlar yaşandığının belirtilerinden sadece biridir¹⁷³.

201. Eğitimle İlgili Yapılan Yenilikler

Cumhuriyet döneminde yapılan eğitimle ilgili yeniliklere geçmeden önce, bu yeniliklerin arka planı olarak kabul edilebilecek gelişmelerden kısaca bahsetmek gerekecektir. Çünkü, Cumhuriyet'le başlayan modern okullaşma süreci, Tanzimat'la başlayan modernleşme çabalarının bir sonucudur.

Geleneksel yaşam biçiminden kaynağını alan eski eğitim kurumlarının yanı başında, bunların tutucu, engelleyici işlevlerine rağmen, devleti kurtarmaya çalışan elit kesim eliyle III. Selim'den itibaren eğitim alanında gerçekleştirilen kurumlaşmanın belli başlı özellikleri Türer tarafından şu şekilde özetlenmektedir¹⁷⁴:

1. Eğitimde modernleşme ihtiyacı, geleneksel merkezîyetçi yapıdaki çözülmenin önüne geçebilmek için Batının askeri, teknik, kurumsal deneyimini Osmanlı toplumsal yapılaşmasına taşıyacak askeri, teknik, bürokrat devlet kadrolarını yetiştirme ihtiyacından doğmuştur.

2. Batıda modern eğitim, geleneksel eğitim içinde yaşanan değişim ve farklılaşmanın ürünüdür; oysa Osmanlı-Türk modernleşme sürecinde eğitim, geleneksel eğitim düşüncesi içinden çıkamamıştır.

3. Tanzimat Dönemi'nde yeni mektepler; otoriteyi bürokrasinin elinde toplayacak, askerî teknik kadroları yetiştirecek. "Osmanlılık" düşüncesi etrafında siyasi birliği sağlayacak kadrolara duyulan ihtiyaç nedeniyle; Batıdaki yeni eğitim sistemleri -özellikle de Fransız eğitim sistemi- örnek alınarak oluşturulan kurumlardır. Oysa Batıda yeni okullar -özellikle de üniversite-; kent yaşamındaki ekonomik kültürel canlanmanın yol açtığı, yani

¹⁷³ Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Ortaöğretim: Genel Eğitim, Meslek Eğitimi, Teknik Eğitim Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara 2001, s. 2.

¹⁷⁴ Bkz. Türer, a.g.e., s. 197-199.

sivil toplumun içinde oluşan yeni ihtiyaçlardan beslenerek ortaya çıkmıştır. (İttihat ve Terakki hükümetleriyle birlikte, eğitim etkinliklerinde Almanya örnek alınmaya başlanmıştır.)

4. Avrupa'da okul reformuna ihtiyaç duyan en önemli kesim, yeni üretim ilişkileri içinde giderek güçlenen, toplumla çok sıkı bağları olan ticaret ve sanayi burjuvazisidir. Oysa Osmanlı devletinde bu ihtiyaç toplumsal dayanağını; toplumun içinde gelişen yeni üretici güçlerde değil, tümüyle devletin geleceğinden endişe duyan askeri ve bürokratik çevrelerde bulmuştur.

5. Tanzimat'tan II. Meşrutiyet'e geçen süre içinde ulemanın XVIII. yüzyıla kadar elinde tuttuğu ideolojik-kültürel boyutta sistemi yeniden üretme inisiyatifi; giderek tümüyle, modern eğitim içinde yetişmiş asker-sivil bürokratlar kadroların eline geçmiştir. Bu nöbet değişimi, sancılı karakterine rağmen radikal kopuşlarla gerçekleşmemiştir. Ulemanın içinde bölünmeyle de desteklenen ve giderek gelişen modern eğitim karşısında, geleneksel medrese eğitimi; kendi içinde bir takım küçük değişimler yaşasa da, modernleşme sürecinin ikici ve uzlaştırıcı karakteri nedeniyle orijinal varlığını sürdürmeye devam etmiştir.

6. Sistemde, çözülmenin askeri alandaki zafiyetten kaynaklandığının düşünülmesi, ulemanın direncinin en zayıf olduğu alan olması nedeniyle; eğitimde modernleşme, askerî alandan başlamıştır. 1970 yılında başlatılan Darülfünun oluşturma girişimi, ulemâ ve tutucu çevrelerin direnci nedeniyle başarısız olmuştur. Askeri alanın dışında ilk yüksek okul 1877 yılında kurulan Mülkiye Mektebi'dir.

7. Ortaöğretimin boyutunda okullaşma ihtiyacı, askeri okullara öğrenci hazırlama ihtiyacından doğmuştur. Tanzimat Hareketi'nin "Osmanlılık" düşüncesi etrafında siyasi birlik arayışı, "Osmanlılık" düşüncesi etrafında bir vatandaşlık bilinci geliştirmiş devlet adamı yetiştirme ihtiyacı; ortaöğretim boyutunda idadî ve sultanîlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır.

8. Osmanlı Devleti'nde eğitimde modernleşmeye dönük kurumlaşma, Abdülhamit saltanatının merkezi otoriteyi ülkenin en ücra köşelerine kadar götürme ihtiyacına bağlı olarak İstanbul dışında yaygınlaşmaya başlamıştır.

9. İlköğretim boyutunda halkın sisteme olan bağlılığını güçlendirecek nitelikte dini eğitim verme düşüncesi, sistemin çözülme süreci içine girmesiyle birlikte daha da önem kazanmış; bu amaçla ilköğretim zorunlu hale getirilmek istenmiştir.

10. Sıbyân mekteplerinin rüştiyeler için öğrenci yetiştirmede yetersiz kalması, 1870'li yıllardan itibaren "iptidaî" adıyla yeni bir okullaşma tipinin gündeme gelmesine neden olmuştur.

11. "Tedrisat-ı İptidaîye Kanunu"nun kabul edilmesiyle, ulaşılmak istenen hedefe ilköğretim boyutunda yeni bir unsur eklenmiştir. Bu yeni unsur; yaygın eğitim, "halk eğitimi" niteliği taşıyacak ilköğretim yolu ile kırsal alanda ekonomik-kültürel yaşamı canlandıracak bireyler yetiştirme düşüncesidir. Bu kanunla ilkokulların programlarına; Elişi, Resim, Müzik, Beden Eğitimi, Sağlık Bilgisi, Köy Ekonomisi gibi dersler girmiştir.

12. Askerî yüksek okullara alınacak öğrencilerin yeni bir anlayışla yetiştirilmek istenmesi, yeni açılan rüştiyeler için gerekli eğitici-öğretici kadroların yetiştirilmesi düşüncesini de beraberinde getirmiş; bu nedenle 1848'de Darül Muallimîn-i Rüşî adıyla ilk öğretmen okulu kurulmuştur. Sıbyân mektepleri üzerindeki ulemâ etkinliği nedeniyle, Darül Muallimîn-i Sıbyân ancak 1868 yılında "iptidaî" adıyla yeni bir okullaşma biçiminin gündeme gelmesiyle kurulabilmiştir.

13. Modernleşme dönemi eğitim düşüncesi içinde sistemli pedagojik arayışlar ilköğretim boyutunda okul reformuyla -iptidaîlerle- birlikte, çocuklara daha kolay okuma yazma öğretebilme düşüncesiyle birlikte gündeme gelmiştir. Darül Muallimîn-i Sıbyân'ın programına "Usul-ü Tedrisiyye" dersi 1874'den itibaren girebilmiştir. Eğitim ortamında sıra, masa, yazı tahtası gibi araç ve gereçler; ilk kez, önce askeri okullarda daha sonra ise iptidaîler de kullanılmaya başlanmıştır. Bu dönemde eğitim, hoca ile talebe arasında bire bir ilişki olmaktan giderek kurtulmaya, hoca ile grup arasında taşınmaya başlamıştır. Askeri yüksek okullar dışında Galatasaray Sultanîsi, Mülkiye, Hukuk Mektebi modern eğitime öncülük yapan belli başlı okullardır. Bütünsel olarak bakıldığında, geçmişin ezberci, tekrara dayalı, gözlem ve deneye kapalı niteliği bu dönemde de devam etmiştir.

Tanzimât döneminden itibaren daha belirgin olarak gözlemlenen eğitimdeki reform çalışmaları, Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte daha da artmış ve bu dönemde, eğitime yönelik devrimler yapılmıştır. Bunların en önemli ikisi, eğitim kurumlarının tek bir çatı altında birleştirilmesi ve harf inkılâbıdır. Bu dönemin en önemli çalışmalarından biri de,

özellikle harf inkılâbının sağlıklı işleme amacıyla yürütülen okuma-yazma seferberliğidir.

Aşağıda, tevhîd-i tedrîsat, harf inkılabı ve millet mektepleri, önemine binaen ayrı başlıklar altında incelenecektir.

2010. Tevhîd-i Tedrîsât

Cumhuriyet öncesine eğitim tarihine baktığımızda, Tanzimat'la ve meşrutiyetle birlikte Osmanlı Devleti'nin, Batılılaşma mecburiyetinde kaldıktan sonra -diğer alanlarda olduğu gibi eğitim alanında da- Batı tarzı kurumlar kurup desteklemeye başladığını görüyoruz. İmparatorluk, eski askerî düzenini yıkmadan, onların yanı sıra batı örneğinde subaylar yetiştirmeye ve ordular kurmaya başlamıştır. Hem devlet destekli batı tarzı eğitim kurumları kurulmakta hem de vakıfların yönetimindeki medreseler devam etmektedir. Bu durum, sonraki dönemde eğitim alanında bir ikilik meydana getirecekti. Şöyle ki, askerî okullar tarzında kurulan Batı örneğinde eğitim kurumları iyice yerleştikten sonra, XIX. yüzyılın ortalarına doğru Batı örneğinde ilk sivil okullar da kurulmaya başlanmıştı. İlk kurulan Batı tipi okullar, Fransız örneğine göre örgütlenen Osmanlı devlet dairelerine memur yetiştirmeye yönelikti. 1845'ten itibaren de Osmanlı eğitim sistemi, Batı eğitim sistemlerine göre ilk, orta ve yüksek öğretim kademeleri olarak örgütlenmeye başlamış; sıbyân mekteplerini ilköğretim düzeyi kabul edip, orta ve yüksek öğretim kademelerini kurma çalışmalarına başlamıştı. Zamanla ilköğretim düzeyinde önce Sıbyân Mektepleri ıslah edilmek istenmiş, bu mümkün olmayınca, Devlet, "ibtidaî" adlı ilkokullar kurma yoluna gitmişti. Şahıs ve derneklerin kurduğu bu tip ibtidaîleri de desteklemiştir. II. Abdülhamit döneminde medreselere kayıtlı öğrencilerin askerlikten muaf tutulması, çok sayıda kişinin medreselere hücum etmesine yol açmış; bu da medreselere ilgiyi arttırmış, ama bir yandan da onların çöküşünü hızlandırmış, reform girişimlerini engellemiştir. Ama medreseler hem ortaöğretim hem de yüksek öğretim düzeyinde eğitim kurumları olarak Batı tipi rüşdiyelerin, idadîlerin, sultanîlerin, yüksek okullar ve Dârülfünûnların yanibaşında yaşamaya, öğretim yapmaya, öğrenci yetiştirmeye devam etmişlerdir. Üstelik medreseden yetişenlerle mektepten yetişenler az-çok birbirlerine zıt hayat görüşlerinde kişiler olmuşlardır. Alaylı ve mektepli subayların birbirlerine düşmanlığı gibi, medreseden yetişenlerle mektepten yetişenler de birbirlerine düşman olmuşlardır. Cumhuriyet hükümeti kurulduğunda, Osmanlı Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinin eseri olan mektep-medrese ikiliği aynen devam etmektedir.

Diğer taraftan, Batı örneğine göre kurulmuş okullar arasında da birlik yoktu. Şöyle ki, ilkönce yüksek askerî okullar kendi liselerini (askerî idadîler) ve ortaokullarını (askerî rüşdiyeler) kurmuşlardı. Bunun dışında her bakanlık kendi ihtiyacı olan kalifiye elemanlarını kendi kurdukları okullarda yetiştiriyorlardı. Ülkedeki eğitim kurumları Harbiye Nezâreti, Maârif-i Umûmiyye Nezâreti, Evkaf Nezâreti, Şer'iyye Nezâreti (Ders Nezâreti), Ziraat, Ticaret, Orman ve Maâdin vs.. nezaretler tarafından idâre ediliyordu. Nitekim ikinci Meşrûtiyet döneminde askerî rüşdiyelerin Maârif Nezâretine devredilmesi ve bozulmak üzere olan medrese ve sıbyân mektepleri vakıflarının Maârife devredilmesi gibi eğitimde birlik amaçlanmış, fakat medrese-mektep ikiliği ve eğitim kurumlarının organizasyon bozukluğu önlenememiştir¹⁷⁵.

Genel çerçevesini çizdiğimiz okul ve medreselerden oluşan eğitim sistemi, 1924 tarihinde tek bir teşkilat altında bir araya getirilecektir. Tevhid-i Tedrîsat Kanunu'ndan önce 15 Temmuz 1923 yılında Maârif Vekâleti tarafından oluşturulan Birinci Heyet-i İlmiye'nin aldığı kararlardan bahsetmek gerekir¹⁷⁶. Çünkü bu kararlar, sözü geçen kanunun ilk basamağını oluşturmaktadır. Birinci Heyet-i İlmiye'nin aldığı kararlardan bazıları şunlardır¹⁷⁷:

- İlköğretim altı yıldır. Öğretim zorunluluğu 7-14 yaşları arasındadır. Birinci ve ikinci sınıf mevcudu 30'u, diğerleri 40'ı aşamaz; öğrenci çok olursa şubelere ayrılır. Zorunlu eğitim yaşında bulunan çocukların yabancı okullara devamları yasaktır.

- Maârif Vekâletinden başka bakanlıklar ilköğretim yaptıramaz. Bu bakanlıkların elinde var olanlar Maârife devredilecektir. Yabancılar dâhil, bütün özel okullar Maârif Vekâleti'nin denetimi altındadır. Yasa ve yönetmeliklere uymayan ve başka amaçlarla açıldığı anlaşılanlar, derhal kapatılacaktır.

- Küçük köyler için, seçilecek yerlerde Leylî Köy Mektepleri (Yatılı Bölge Okulları gibi) kurulacak, hattâ gezici öğretmenler kullanılacaktır. İlkokul öğretmenleri hakkında bir yasa hazırlanmıştır.

¹⁷⁵ Bkz. Mustafa Ergün, **Atatürk Devri Türk Eğitimi**, a.g.y. Ayrıca bkz. Tülay Alim Baran, "Cumhuriyetin Eğitim Politikasına Kısa Bir Tarihçe ve Mustafa Necati", **Trakya Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Dergisi C Serisi Sosyal Bilimler**, C. II, S. 1, Aralık 2002 (ss. 1-10), s. 2-3.

¹⁷⁶ İlki 1923 yılında olmak üzere toplam üç Heyet-i İlmiye toplantısı yapılmıştır. İkincisi, 1924 yılında, üçüncüsü ise 1925 yılında gerçekleşmiştir. Bkz. **Millî Eğitim Şûraları (1939-1995)**, s. 7-9.

¹⁷⁷ Bkz. Mustafa Ergün, a.g.y. Ayrıca bkz. Akyüz, a.g.e., s. 348.

- İlköğretimden sonra ortaöğretime gidemeyecekler için, zorunlu öğretim iki yıl daha devam eder. İki yıllık "ihzarî mektepler"de hayatî ve meslekî eğitim yaptırılır.

- Kadınlar, Heyet-i İlmiye'ye girebilecekler ve ilköğretim müfettişi olarak da atanabileceklerdir.

- Din dersi öğretmenlerinin seçiminde, diğer öğretmenlerdeki gibi şartlar aranılacaktır. Din dersleri programı, din ve eğitim adamlarından kurulu bir komisyonca yapılacaktır.

- Sultanî adının lise olmasına karar verilmiştir. Liselerin 4+4+3 = 11 yıl olmasına; fen ve edebiyat şubelerinin lise son sınıfta ayrılmasına karar verilmiştir.

3 Mart 1924 tarihinde ise TBMM, Şer'iye ve Evkaf Vekâletlerini kaldıran yasa, daha sonra da Tevhid-i Tedrisat yasası görüşülerek kabul edilmiştir. Mecliste kabul edilen yasanın ana maddeleri şunlardır:

Madde 1- Türkiye dâhilindeki bütün müessesat-ı ilmiye ve tedrisiye Maârif Vekâletine merbuttur.

Madde 2- Şer'iye ve Evkâf Vekâleti veyahut hususi vakıflar tarafından idâre olunan bilcümle medrese ve mektepler Maârif Vekâletine devir ve raptedilmiştir.

Madde 3- Şer'iye ve Evkaf Vekâleti bütçesinde mekâtib ve medârise tahsis olunan mebâliğ, Maârif bütçesine nakledilecektir.

Madde 4- Maârif Vekâleti, yüksek dinîyat mütehasısları yetiştirmek üzere Dârülfünunda bir İlâhiyat Fakültesi tesis ve imamet ve hitabet gibi hidemât-ı dîniyenin îfâsı vazifesiyle mükellef memurların yetişmesi için de ayrı mektepler küşâd edecektir.

Madde 5- Bu kanunun neşri tarihinden itibaren terbiye ve tedrisat-ı umumiyye ile müştegil olup şimdiye kadar Müdafaa-ı Milliyeye merbut olan askerî rüşdi ve idadîlerle, Sıhhiye Vekâletine merbut olan Darüleytamlar bütçeleri ve heyet-i talîmiyeleri ile beraber Maârif Vekâletine raptolunmuştur. Mezkur rüşdi ve idadîlerde bulunan heyet-i talîmiyelerin cihet-i irtibatları âtiyen ait olacağı Vekâletler arasında tahvil ve tanzim edilecek ve o zamana kadar orduya mensup olan muallimler orduya nisbetlerini muhafaza edecektir¹⁷⁸.

¹⁷⁸ Bkz. Ergün, a.g.y. Diğer taraftan, medreseler kapatıldıktan sonra, Medrese-i Süleymaniye yerine İstanbul Dârülfünunu'nda bir İlâhiyat Fakültesi kurulacak ve Tevhid-i Tedrisat Kânûnu'na göre askerî idadîler "lise"ye çevrilecektir. Ama askerî okullar 22 Nisan 1925 tarih ve 637 sayılı bir kanunla tekrar Millî

İleriki yıllarda, 1924 yılından itibaren ilköğretim zorunlu ve parasız eğitime başlanacak, 1926'dan itibaren ortaöğretimde karma eğitime geçilecek, kız ve erkeklerin aynı okuldan aynı programla bir arada okumaları sağlanacaktır¹⁷⁹.

2011. Harf İnkılâbı

Türk Eğitim Sistemi, Batı örneğine göre kurulmaya ve Türk aydınları Batı dünyasını bir başka gözle görmeye başladıktan sonra ve eğitimdeki başarısızlık ve verim düşüklüğü sebebiyle, yazının değiştirilmesi veya ıslah edilmesi istenmeye başlanmıştır. Bu aşamaya gelinmesinin ana faktörlerden en önemlisi, o zaman çözümlenilmesine başlanılan ilköğretim sorunu, usul-ü atik-usul-ü cedit akımları olmuştur. Yazı tartışmalarının ta başlangıcından itibaren Arap harflerinin ıslah edilmesi önerilerinin karşısına Latin harflerinin kabul edilmesi önerisi çıkartılmıştır. Ama İkinci Meşrûtiyet dönemine kadar Latin harflerinin kabul edilmesi önerisi açıkça ileri sürülmemiştir. İkinci Meşrûtiyet döneminde yazı sorunu etrafındaki tartışmalar, bu konuda iki grubu ortaya çıkarmıştır: (a) Arap harflerinin ıslah edilmesini savunanlar, (b) Arap harflerinin bırakılarak tamamen Latin harflerinin kabul edilmesini savunanlar. Tartışmalar ve ıslah çalışmaları, inceleme ve araştırmalar 1928 yılına kadar devam edecektir¹⁸⁰.

Ulu Önder Atatürk, kurucusu olduğu ve "En büyük eserim!" dediği "Cumhuriyet'in ilânından sonra, okuma ve yazmanın herkese kolaylıkla öğretilmesi; bilgi ve kültürün ülkenin her yanına yayılması; Türk dilinin bağımsızlığının sağlanması; Türkçenin Arap harfleriyle yazılışındaki zorluğun bir an önce giderilmesi; Türk dilinin yapısına uymayan Arap harflerinden kurtarılması ve yapısına en uygun Latin esasından alınan yeni Türk harflerinin uygulanması amacıyla Türk Harf İnkılâbı yapılmasının gereğine inanmıştır. Bu amaçlar doğrultusunda, 1927 yılında Türk Harf İnkılâbı ile ilgili çalışmaların başlanmasına karar verilmiş ve Atatürk'ün emriyle, Lisanımızda Latin harflerinin suret ve imkânı tatbikini düşünmek üzere Millî Eğitim Bakanlığı tarafından kurulan Dil Komisyonu, 26 Haziran 1928'de çalışmalarına başlamıştır.

Atatürk; 9 Ağustos 1928 Perşembe akşamı İstanbul Sarayburnu'nda yaptığı konuşmada; "Arkadaşlar, bizim ahenkdar, zengin lisanımız yeni Türk harfleriyle kendini gösterecektir.

Savunma Bakanlığına bağlanmışlardır. Tevhîd-i Tedrîsât Kanunu ile getirilen düzenlemeler için ayrıca bkz. Akyüz, a.g.e., s. 283-286.

¹⁷⁹ Baran, a.g.m., s. 4.

¹⁸⁰ Yeni yazının kabulüne kadar geçen süreç için bkz. Lewis, a.g.e., s. 275-278, 420-430; Binbaşoğlu, a.g.e., s. 185-188.

Asırlardan beri kafalarımızı demir çerçeve içinde bulunduran, anlaşılmayan ve anlamadığımız İşaretlerden kendimizi kurtarmak ve bu lüzumu anlamak mecburiyetindeyiz... Çok işler yapılmıştır. Ama bugün yapmaya mecbur olduğumuz son değil, lâkin çok lüzumlu bir iş daha vardır: Yeni Türk harflerini çabuk öğrenmelidir. Her vatandaşa, kadına, erkeğe, hamala, sandalcıya öğretiniz. Bunu vatanperverlik ve milliyetperverlik vazifesi biliniz." diyerek, harf inkılâbını başlatmış ve ülkemiz; öğrencisi bütün Türk ulusu olan, büyük bir okul hâline gelmiştir.

Türk ulusuna çağdaş bilim ve kültür yolunu açan; bizi biz yapan, diğer uluslardan ayıran, ulusal karakter ve irademiz ile manevî gücümüzün kaynağı, değerlerimizin temeli olan güzel ve zengin Türkçemizi ifade edecek yeni harflerle ilgili olarak Atatürk, 1 Kasım 1928 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni Açış Nutku'nda; "Büyük Türk milleti, cehaletten az emekle, kısa yoldan ancak kendi güzel ve asıl diline kolay uyan böyle bir vasıta ile sıyrılabilir. Bu okuma yazma anahtarı ancak, Latin esasından alman Türk alfabesidir." demiştir.

Aynı gün, Türk Harflerinin Kabul ve Tatbikî Hakkında Kanun, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kabul edilmiş ve 3 Kasım 1928'de resmî gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (Kanun no: 1353). Mustafa Kemal Atatürk, bizzat kendisi, "başöğretmen" unvanı ile eline tebeşir alarak, kara tahta başında halka ders vermiş ve toplumun bilinç kazanması için, çabalar içerisine girmiştir.

Tanzimat ve Meşrutiyet dönemine kadar Sübyan mektebi denilen ve içerisinde İptidai ve Rüştîyeleri de alan okula, daha sonra Mekatib-i İptidaiye-yi Umûmiye adı konulmuş, Cumhuriyet döneminde ise önce ilk mektep, sonra okul ve daha sonra ilkokul denilmiştir¹⁸¹.

1924 Anayasası ile ilkokullar zorunlu hale getirilmiştir. 1926'da her türlü eğitim giderleri için, ücret alınması kaldırılmış ve parasız yatılı okulları da açılmıştır¹⁸².

2012. Millet Mektepleri

Cumhuriyetin ilân edilmesiyle beraber ülkede okuma-yazma bilmeyen büyük kitlenin Cumhuriyet ilkelerine göre nasıl eğitileceği, en azından nasıl okutulacağı tartışılmaya

¹⁸¹ Ergin, a.g.e., V, 2050; Sağ, a.g.m., s. 20.

¹⁸² Sağ, a.g.m., s. 20.

başlanmıştı. Sorunun çözümü için teklif edilen önerilerin başında "Halk mektepleri" veya "Halk Dershaneleri"nin kurulması geliyordu. Bu arada Türk Ocaklarının "Halk Evi" olması, gece okullarının veya seyyar okulların kurulması vs. de öneriler arasındadır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında genel bir eğitim seferberliği başlatılmıştır. Bu amaçla 1929 yılında kabul edilen bir kararname ile 16-45 yaş arasında genç ve yetişkinlere yönelik olarak Millet Mektepleri oluşturulma yoluna gidilmiştir. Amaç, Türkiye halkını okuyup yazmaya muktedir hale getirmek ve ona hayat geçiminin gerektirdiği ana bilgileri kazandırmaktır. Kararname'de devlet kurumlarının, hapishanelerin, özel ve ticari müesseselerin kendi bünyelerinde işçilerine, hizmetlilerine okuma yazma öğretmek üzere dersaneler oluşturmaları istenmektedir. Ayrıca, köy ya da mahalle heyetlerinde üye olabilmek için 1931 yılından itibaren okuma yazma bildiğini veya millet mekteplerinden mezun olduğunu gösteren belge isteneceği vurgulanmaktadır. Seyyar veya sabit biçimde oluşturulacak dersliklerle Cuma hariç haftanın altı günü birer saat eğitim verilmek amaçlanmıştır. 1929-1935 yılları arasında Millet Mektepleri şahadetnamesi alanların sayısı 2.376.845'i bulmuştur."¹⁸³

Millet mekteplerinin yanı sıra, halka yaygın eğitim vermek amacıyla oluşturulan bir başka kurum da Halk Evleri'dir. Halk Evleri, 1931 yılında kapatılan Türk Ocakları'nın yerine halkı aydınlatmak, çağdaşlaştırmak, aynı ülkeye bağlı bir ulus haline getirmek amacıyla kurulmuştur. 1952 yılında Demokrat Parti tarafından kapatılıncaya kadar faaliyette bulunan Halk Evleri; Dil-Tarih-Edebiyat, Sanat, Temsil, Sosyal Yardım, Halk Dershaneleri ve Kurslar, Spor, Kitap ve Yayın, Köycülük ve Müze ve Sergi bölümleriyle bu amaç doğrultusunda çok önemli bir işlev yüklenmiştir. Yaşam boyu eğitim ilkesi doğrultusunda, konuşma-sohbet, ekip çalışması, dramatizasyon, alan gezisi, forum, tartışma, panel, sergi, seminer, konferans gibi iletişim yöntemleri; Halk Evleri'nde başarılı bir şekilde kullanılmıştır¹⁸⁴.

Mustafa Necati bakanlığı döneminde 1927 yılında ürünlerini veren Halk dersaneleri, 1928 Eylülünde sayıca 3.304'ü bulmuş ve 64.302 kişiye halk eğitimi çalışmasını yürütmektedir. Yazı inkılâbından sonra Millet Mektepleri adı altında örgütlen Halk dersaneleri, daha ziyade halka yeni harfleri öğretme fonksiyonunu icrâ etmiştir.

¹⁸³ Türer, a.g.e., s. 323. Millet Mektepleri konusunda ayrıca bkz. Akyüz, a.g.e., s. 350-351; Binbaşoğlu, a.g.e., s. 209-211.

¹⁸⁴ Türer, a.g.e., s. 323.

Bakanlığın hazırlayıp 24/11/1928'de yürürlüğe giren yönetmeliğe göre Millet Mektepleri, yeni Türk harflerinin kolay bir şekilde okunup yazılabilmemesinden bütün milleti faydalandırabilmek ve büyük halk kitlelerini hızla okur-yazar duruma getirebilmek için kuruluyordu. Ne eski ne de yeni yazı bilmeyen yetişkinler dört aylık A Kurslarında; eski harfleri okuyup yazabilenler de iki ay süreli B Kurslarında yeni harfleri öğreneceklerdi. Bu okulların genel başkanı, Başöğretmen Gazi Mustafa Kemal idi. Müfettişler Eğitim Bakanlığı'na, o da genel başkana bu okulların durumları hakkında rapor vereceklerdi. Okullar, İlköğretim Genel Müdürlüğü'nün Halk Terbiyesi şubesine bağlı olacak, ama bunların nerelerde, nasıl kurulacaklarını Maârif Mıntıkları belirleyecekti. İl, ilçe, nahiye ve köylerde bu örgütün iyi işleyebilmesi için ne tür çalışmalar yapılacağı, hangi öğretmenlerin ve aydınların bu okullarda öğretmenlik yapabilecekleri, bu okulların hangi binalarda kurulacakları ayrıntılı olarak belirlenmişti (Madde: 19-25).

16-40 yaşları arasındaki vatandaşlar bu okullara devam etmeye veya dışardan sınav vererek belge almaya mecbur idiler. Öğretmeni veya okulu olmayan köylerde, köylünün boş olduğu mevsimlerde gidip, onlara yeni yazıyı öğretecek seyyar talim heyetleri kurulmuştu (Madde: 42-43 ve Seyyar Talim Heyetleri İzahnamesi).

Ayrıca her fırsatta ve her çeşit vasıta ile halkın yeni yazıya ilgilerini çekmek, okuma-yazmanın faydalarını anlatmak için bir propaganda örgütü kurulacaktı (Madde: 44).

Maârif Vekili Mustafa Necati Bey, 2 Aralık 1928'de Valiliklere gönderdiği genelgede, Millet Mekteplerinde 1 Ocak 1929'dan itibaren derslere başlanacağını, bunun için o zamana kadar her öğretmene bir Millet Mektebi Dershanesi kurulacağını, bir kurs döneminde başarılı olamayanların öbür kursa katılacaklarını, tek öğretmenli köylerde hem A hem de B Dershanesi açılacağını vs.. bildirdikten sonra 10 Ocak 1929'daki bu işlerle ilgili sayısal bilgileri ve karşılaşılan zorlukları Bakanlığa bildirmelerini istemiştir. Bakanın bu genelgesinden sonra, 1928 Kasım sonu ve 1929 başlarında tüm yurttaki yoğun bir Millet Mektebi açma çalışması başlamıştır¹⁸⁵.

1929 Eylülünde Millet Mektepleri yönetmeliği yeniden değiştirilmiştir. Bu yeni yönetmeliğin öncekilerden farkları kısaca şunlar olmuştur: Millet mekteplerinin amacı, yalnızca yeni yazıyı öğretmek değil, insanlara, hayat ve geçiminin gerektirdiği ana bilgileri de kazandırmaktır. Bu okulların örgütü eski yönetmelikten biraz daha geniş tutulmuş, sabit

¹⁸⁵ Ergün, a.g.y.

ve gezici A ve B Dershanelerin yanı sıra Halk Okuma Odaları ve Köy Yatılı Dershaneleri de bu işle görevlendirilmiştir. A Dershanelerinde yalnızca okuma-yazma öğretilirken, B Dershanelerinde hayat için gerekli bazı bilgiler de veriliyordu. Bu okulları Eğitim Bakanlığı idâre edecekti ama yerel örgütlenmeyi Valilikler yapacaktı. Valiler yılda iki kez sayısal bilgileri ve genel düşüncelerini rapor halinde Bakanlığa bildireceklerdi¹⁸⁶.

Millet Mektepleri, kadınlara ve erkeklere ve karma olarak üç çeşit açılmıştır. Cuma günü dışında her gün bir saat ders yapılıyor, eğer bir günde daha fazla ders yapılabilirse (en fazla 2 saat) öğretim günleri haftada üç güne kadar indiriliyordu. Millet Mektepleri her yıl 1 Kasım'da açılıyor, dershanelerdeki öğretim dört ay sürüyordu. Başarılı olanlara da diplomaları Mart ayı içinde veriliyordu. Aynı prensipler içinde çalışan gezici dershanelerde öğleden önce 12-16 yaş arasındaki çocuklar, öğleden sonra ise 16-45 yaş arasındaki yetişkinler okutuluyordu. Devlet daireleri, hademelerini, hamalları olan işletmeler hamallarını, hapishaneler mahkûmlarını, işçi çalıştıranlar işçilerini okutmak zorunda idiler. Millet mekteplerinin B Dershanelerinde mükemmel bir okuma-yazmanın yanı sıra hesap ve ölçüler, sağlık bilgisi ve yurt bilgisi de anlatılıyordu. Ayrıca, devlet hizmetinde görev yapan herkesin bu dershanelerden belge alması zorunlu tutulmuştu. Hatta bu hizmetlilerin memur kesimi daha 8-25 Ekim 1928 tarihleri arasında yeni harfleri okuma-yazmadan sınava çekilmişti. 1927-28'de Halk Dershaneleri olarak açılan bu okullar, 1928-35 arası Millet Mektepleri, 1936-1950 arasında da Ulus Okulları adıyla çalışma yapmışlardır. Ancak sayısal durumunun da gösterdiği gibi, 1928-1929 yıllarından sonra etkinliği gittikçe azalmış, ruhu gittikçe sönmüş bir kurum olmuşlardır. Bu nedenle, 1928 yazı inkılâbının bir parçası olarak, eğitim inkılâpları dönemi içinde değerlendirilmişlerdir¹⁸⁷.

Ergün tarafından, 1928-1935 devresinde Millet Mektepleri ile ilgili olarak aşağıdaki tablo verilmiştir¹⁸⁸:

Tablo 5: 1927 ve 1935 Yıllarında Okuma-Yazma Bilenlerin Oranı

Yıllar	Kadın %	Erkek %	Genel %
1927	4	17.4	10.7
1935	10.5	29.3	19.9
Artış	6.5	11.9	9.2

¹⁸⁶ Ergün, a.g.y.

¹⁸⁷ Bu konuda bkz. Ergin, a.g.e., V, 2142-2143.

¹⁸⁸ Ergün, a.g.y.

Aşağıdaki tablo ise 1928-1935 yılları arasında Millet Mektepleri hakkında genel sayısal bilgileri yansıtmaktadır¹⁸⁹:

Tablo 6: 1928-1935 Yılları Arası Millet Mektepleri Hakkında Genel Sayısal Değerlendirme

		Köyler			Şehirler			Genel
		Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Toplam
Dershane Sayısı	A	23.748	4.678	32.403	9.812	4.198	14.010	46.413
	B	4.678	1.121	5.799	4.401	1.101	5.502	11.310
Öğretmen Sayısı	A	25.848	3.426	29.274	9.025	4.923	13.948	43.222
	B	2.955	497	3.452	3.518	1.623	5.141	8.593
Kayıtlı Öğrenci Sayısı	A	998.331	480.361	1478.692	346.243	298.457	644.700	2.092.392
	B	142.193	42.323	184.516	130.718	65.641	196.359	380.955
Belge Alan Öğrenci Sayısı	A	493.706	160.136	653.845	190.852	125.443	316.295	970.140
	B	90.902	24.737	115.639	84.200	41.143	125.343	240.982
Başarı Oranı %	A	49.9	33.3	41.6	55.1	42.0	48.6	46.4
	B	64.0	58.8	61.4	64.9	63.2	64.0	63.4
Dışardan Belge Alanlar	A	28.996	11.347	40.343	64.635	11.141	75.776	116.119
	B	3.204	542	3.746	20.383	2.785	23.168	26.914
Belge Alanlar	A	552.705	171.483	694.188	255.487	136.584	392.071	1.086.259
	B	94.106	25.279	119.385	104.583	43.928	148.511	67.896
Kaynak: Millet Mektepleri Faaliyet İstatistiği.								

12 Eylül 1980 tarihinde yeni bir okuma-yazma seferberliği daha başlatılmıştır. Aşağıda vereceğimiz birinci tablo, 1980 yılına kadar geçen sürede açılan kurs ve kursiyer sayısını, sonraki iki tablo ise 1980 yılında başlatılan okuma-yazma seferberliğinin I. ve II. kademesine ilişkin sayısal verilerdir¹⁹⁰:

Yıllar	Kurs Sayısı	Yararlanan Kursiyer Sayısı
1928	20.489	597.010
1929	12.887	262.433
1930	9.602	188.311
1931	5.915	108.470
1932	7.428	90.935
1933	2.683	40.851
1934	3.670	66.255
1935	2.274	40.229
1936	3.122	57.275
1937	2.901	57.081
1938	1.967	5.766
1939	296	4.584
1940	976	24.920
1941	569	14.085
1942	923	27.642

¹⁸⁹ Ergün, a.g.y.

¹⁹⁰ Cumhuriyet Döneminde Türk Millî Eğitim Sistemindeki Gelişmeler (1923-1988), s. 141-143.

1943	972	19.928
1944	3.129	57.274
1945	2.454	37.285
1946	1.492	22.755
1947	753	11.323
1948	206	5.087
1949	114	2.738
1950	27	1.424
1951	196	3.090
1952	242	3.276
1953	1.775	16.707
1954	1.524	17.924
1955	2.785	19.374
1956	1.549	18.172
1957	1.832	14.632
1958	1.350	13.129
1959	1.219	17.965
1960	13.789	81.450
1961	8.074	66.074
1962	5.443	61.885
1963	3.781	42.642
1964	3.727	33.436
1965	2.246	25.505
1966	2.374	28.620
1967	2.100	25.055
1968	3,114	33.288
1969	2.114	22.529
1970	2,866	35.433
1971	1.430	19.420
1972	1.728	22.895
1973	4.341	56.680
1974	4.714	58.325
1975	2.230	27.593
1976	1779	20.678
1977	1.220	14.328
1978	734	8.899
1979	324	3.805
1980	362	3.976
Toplam	165.807	2.560.436

1980 yılından sonra başlayan okuma yazma seferberliğin sayısal göstergeleri ise şu şekildedir:

Okuma-Yazma Seferberliği (I. Kademe)

Dönem	Dönem Tarihi	Kurs Sayısı	Kursiyer Sayısı
1.	23.3.1981- 5.10.1981	54.486	1.186.580
2.	5.10.1981- 8.3.1982	37.765	779.009

3.	8.2.1982- 4.10.1982	13.293	273,910
4.	4.10.1982-23.3.1983	24.604	525.443
5	23.3.1983-17.10.1983	8.190	165.784
6.	17.10.1983-8.9.1984	34.470	692.462
7.	8.9.1984- 8.9.1985	6.088	138.447
8.	8.9.1985- 8.9.1986	8.384	154.708
Toplam		187.280	3.916.943
Kaynak: MEGSB Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü.			

Okuma-Yazma Seferberliği (II. Kademe)

Kurs Sayısı	Kursiyer Sayısı
9.788	183.788
Kaynak: MEGSB Çıraklık ve Yaygın Eğitim, Genel Müdürlüğü.	

Bütün bu çabalara rağmen, 1990 sayımına göre okuma yazma bilmeyenlerin oranı % 19.5'dir ve bu oranın cinsiyetlere göre dağılımında kadın okuma-yazma bilmeme oranı % 28 gibi yüksek bir değere ulaşırken erkek okuma-yazma bilmezliği % 11.2'dir. VII. BYKP sonunda (1997 tahminlerine göre), iyimser bir tahminle % 10 okuma-yazma bilmeyen bulunmaktadır¹⁹¹.

1990 dâhil Cumhuriyet tarihinde yapılan nüfus sayım yıllarına göre, okuma yazma bilen/bilmeyen, kadın/erkek oranı ise şu şekilde gerçekleşmiştir:

Tablo 7: 1935-1990 Yılları Arası Cinsiyetine Göre Okuma-Yazma Oranları

Sayım Yılı	Okuryazarlık Durumunun Toplam İçindeki Oranı (%)						Okuryazarlık Durumunun Kendi İçindeki Oranı (%)			
	Okuma Yazma Bilmeyen			Okuma Yazma Bilen			Okuma Yazma		Okuma Yazma Bilen	
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
1935	80.75	70.65	90.19	19.25	29.35	9.81	42.26	57.74	73.65	26.35
1940	75.45	63.80	87.08	24.55	36.20	12.92	42.22	57.78	73.64	26.36
1945	69.78	56.33	83.16	30.22	43.67	16.84	40.27	59.73	72.08	27.92
1950	67.18	54.26	80.15	32.37	45.34	19.35	40.45	59.55	70.16	29.84
1955	58.83	43.94	74.14	40.87	55.79	25.52	37.87	62.13	69.22	30.78
1960	60.44	46.33	75.11	39.49	53.59	24.83	39.08	60.92	69.18	30.82
1965	51.20	35.86	67.11	48.72	64.04	32.83	35.68	64.32	66.95	33.05
1970	43.79	29.69	58.20	56.21	70.31	41.80	34.28	65.72	63.23	36.77
1975	36.22	23.74	49.45	63.62	76.02	50.47	33.73	66.27	61.50	38.50
1980	32.51	20.01	45.32	67.45	79.94	54.65	31.17	68.83	60.01	39.99
1985	22.51	13.45	31.77	77.29	86.35	68.02	30.23	69.77	56.49	43.51

¹⁹¹ Akın Atauz, **Eğitim-Nüfus ve Kalkınma İlişkileri**, s. 10-11 [web adresi: http://www.kbam.metu.edu.tr/published/egitim_nufus_kalkinma.pdf (5/30/2006)].

1990	19.50	11.18	28.01	80.46	88.78	71.95	28.99	71.01	55.79	44.21
Kaynak: DİE, 1990 Nüfus Sayımı İstatistikleri.										

202. Türkiye'de Nüfus Gelişimi

Eğitimin toplumsal bir olgu olduğunu daha önce belirtmiştik. Dolayısıyla eğitimi incelerken, ayrıca ülkenin nüfusuna da değinmek gerekiyor. Çünkü eğitim, nüfusun değişme dinamiklerini etkileyebilecek önemli faktörlerden biridir. Nüfusun artış hızından, toplumun hayatta kalma stratejilerine, ortalama hayat beklentisine, yaş gruplarına dağılımına, aile planlamasına ve ortalama aile büyüklüğüne, üreme sağlığının korunmasına, nüfusun insan gücüne dönüşümünden istihdam örüntüsüne, insan gücünün niteliğine ve yaratıcılığına kadar, eğitimin nüfus üzerinde birçok etkisinden bahsedebiliriz¹⁹².

Eğitimle nüfus arasındaki karşılıklı etkileşimler, temelde nüfus büyüklüğünün eğitim hizmetinin ölçeğini belirlemesi bakımından ele alınabilir. Eğitim hizmeti götürülecek kütle ne kadar büyükse, hizmetin götürülmesiyle ilgili örgütlenmenin yapısı o denli büyüyecek ve karmaşıklaşacak, hizmete ayrılacak bütçe kabarcak ve kalitenin geliştirilmesi için yapılması gereken yatırımlar artacaktır. Bir başka anlatımla, artış hızları arasındaki fark eğer bütçe lehine değilse, eğitimin niteliğinde ve niceliğinde düşmeler olacaktır¹⁹³.

Türkiye'nin gelişen nüfusuna baktığımızda 1927'deki nüfusuna oranla sürekli artış gösterdiğini, 1945 ve 1997 sayımlarına göre ilgili yıllarda belirgin bir azalma olduğu görülürken, diğer yıllarda % 20-29 arasında bir artış gerçekleşmektedir¹⁹⁴.

203. Okullaşma Süreci

İnsanlık tarihine eğitim süreci açısından baktığımızda, şunu görürüz: İlkel toplumlarda eğitim ayrı bir faaliyet dalı olarak örgütlenmemiş, bu görev aileye, akraba gurubuna ve gündelik hayatta bireyin yer aldığı, genel olarak topluma bırakılmıştır. Yazının bulunması ve toprağa yerleşme, eğitimin örgütlenmesi ve kurumsallaşması açısından bir başlangıç noktası oluşturmuştur. Ortaçağ Avrupa'sında eğitim dinsel niteliktedir. İlkçağlardaki hümanist eğitim, yerini teosankrit ve skolastik bir eğitime bırakmıştır. Ortaçağ dinsel

¹⁹² Atauz, a.g.e., s. 1.

¹⁹³ Atauz, a.g.e., s. 1.

¹⁹⁴ Bkz. Sivas İli 1990 GNS; DİE; Türkiye İstatistik Yıllığı, 1991.

eğitim idealinin kaynağı manastır okulları olmuştur. Yeniçağ'da Rönesans ve Reform hareketleri eğitime yeni boyutlar kazandırmıştır. Rönesans'ın hümanist eğitimi, çok yönlü aristokrat ve seçkin eğitimidir. 17. yüzyılda rasyonel ve empirik akımlarla doğa bilimleri ve akıl ön plana geçmiştir. 18. yüzyıl ise bir aydınlanma çağıdır. 18. yüzyılın ikinci yarısı ile 19. yüzyıl, Sanayi Çağı'dır. Sanayi devriminden yaklaşık yüzyıl sonra ilk örnekleri kullanılmaya başlanan bilgisayarlar bilgi çağının ilk habercisi olmuştur¹⁹⁵. İnsanlık tarihi süreci içerisinde insan sürekli olarak bir şeyi öğretmek, öğrenmek, eğitmek ve eğitilmek durumunda kalmıştır. Yönlendirmeyi hedef alan, bilgi aktarımını sağlayan ve kişinin kendi yeteneklerini fark etmesinde yardımcı olan eğitimin en önemli yeri, bu hedefleri gerçekleştirecek öğretim kurumları yani okullardır.

Türkiye'de okullaşma durumundan bahsetmeden önce kısaca Türk Millî Eğitim Sisteminden bahsetmek yerinde olacaktır. Türk Millî Eğitim Sistemi, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu ve 9. Millî Eğitim Şûrası kararları¹⁹⁶ gereğince örgün eğitim ve yaygın eğitim olmak üzere iki ana bölümden kurulmuştur. Örgün eğitim; okul öncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim ve yüksek öğretim kurumlarını; yaygın eğitim de örgün eğitim yanında veya dışında düzenlenen eğitim faaliyetlerinin tümünü kapsamaktadır.

Okulöncesi eğitim; isteğe bağlı olarak zorunlu ilköğretim çağına gelmemiş 3-5 yaş grubundaki çocukların eğitimini kapsar. Okulöncesi eğitim kurumları, bağımsız anaokulları olarak kurulabildikleri gibi, gerekli görülen yerlerde ilköğretim okullarına bağlı anasınıfları halinde veya ilgili diğer öğretim kurumlarına bağlı uygulama sınıfları olarak da açılabilir. Okulöncesi eğitimin amacı, çocukların bedensel, zihinsel, duygusal gelişimini ve iyi alışkanlıklar kazanmasını, onların ilköğretime hazırlanmasını, koşulları elverişsiz çevrelerden gelen çocuklar için ortak bir yetişme ortamı yaratılmasını, Türkçe'nin doğru ve güzel kullanılmasını sağlamaktır.

İlköğretim; 6-13 yaş grubundaki çocukların eğitim ve öğretimini kapsar. İlköğretimin amacı; her Türk çocuğunun iyi birer yurttaş olabilmesi için, gerekli temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlık kazanmasını, milli ahlak anlayışına uygun olarak yetişmesini, ilgi, yeti ve yetenekleri doğrultusunda hayata ve bir üst öğrenime hazırlanmasını sağlamaktır. İlköğretim kız ve erkek bütün yurttaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır.

¹⁹⁵ Banu Bulurman, **Enformasyon Toplumu ve Eğitim** [web adresi: <http://www.bekirhoca.com/ogretmen/uzman/strateji/enformasyon.asp> (30.05.2006)]

¹⁹⁶ Bkz. **Millî Eğitim Şûraları (1939-1995)**, Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Şûra Genel Sekreterliği, Ankara 1995, s. 71-119.

İlköğretim kurumları sekiz yıllık okullardan oluşur. Bu okullarda kesintisiz eğitim yapılır ve ilköğretim eğitimini tamamlayan öğrenciler ilköğretim diploması almaya hak kazanır.

Ortaöğretim; ilköğretime dayalı en az üç yıllık genel, mesleki ve teknik öğretim kurumlarının tümünü kapsar. Ortaöğretimin amacı; öğrencilere asgari ortak bir genel kültür vermek, birey ve toplum sorunlarını tanıtmak ve çözüm yolları aramak, ülkenin sosyo-ekonomik ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunacak bilinci kazandırarak öğrencileri ilgi, yeti ve yetenekleri doğrultusunda yükseköğretime, hayata veya iş alanlarına hazırlamaktır.

Yükseköğretim; ortaöğretime dayalı, en az iki yıllık yüksek öğrenim veren eğitim kurumlarının tümünü kapsar. Yükseköğretimin amacı; ülkenin bilim politikasına, toplumun yüksek düzeyde ve çeşitli kademelerdeki insan gücü gereksinimine göre öğrencileri ilgi, yeti ve yetenekleri doğrultusunda yetiştirmek, bilimsel alanlarda araştırma yapmak, araştırma-inceleme sonuçlarını gösteren ve bilim-teknik ilerlemesini sağlayan her türlü yayını yapmak, hükümet tarafından istenecek inceleme ve araştırmaları sonuçlandırarak düşüncelerini bildirmek, Türk toplumunun genel seviyesini yükseltici ve kamuoyunu aydınlatıcı bilimsel verileri sözlü ve yazılıyla halka yaymak ve yaygın eğitim hizmetinde bulunmaktır. Yükseköğretim kurumları; üniversite, fakülte, enstitü, yüksekokul, konservatuar, meslek yüksek okulu ile uygulama ve araştırma merkezlerinden oluşmaktadır¹⁹⁷.

Yaygın eğitimin amacı, milli eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak, örgün eğitim sistemine hiç girmemiş olan veya herhangi bir kademesinde bulunan ya da bu kademedan çıkmış yurttaşlara örgün eğitimin yanında veya dışında; okuma-yazma öğretmek, eksik eğitimlerini tamamlamaları için sürekli eğitim olanağını hazırlamak, ... çeşitli mesleklerde çalışanlara, gelişmeleri için gerekli bilgi ve becerileri kazandırmak, boş zamanlarını yararlı bir biçimde değerlendirme ve kullanma alışkanlıkları kazandırmaktır¹⁹⁸.

İlköğretimin zorunlu 8 yıllık eğitime dönüştüğü 1997 yılından önce ortaöğretim, 1997 yılı öncesi uygulaması açısından ilköğretime dayalı, en az üç yıllık öğrenim veren genel, meslekî ve teknik öğretim kurumlarına karşılık gelir. Ortaöğretimin amacı; öğrenciyi (a) yüksek öğretime hazırlamak, (b) hem mesleğe, hem de yüksek öğretime hazırlamak, (c)

¹⁹⁷ **2002 Yılı Başında Milli Eğitim**, MEB, Aralık 2001; Türkmen, a.g.e., s. 13-14.

¹⁹⁸ Türkmen, a.g.e., s. 16.

hayata ve iş alanlarına hazırlamaktır¹⁹⁹. Bu tarihten önceki ortaokul ve liseler, ortaöğretim kurumları çerçevesine girer.

Ortaöğretimin kapsamını bu şekilde belirledikten sonra şimdi, Cumhuriyet'in farklı yıllarındaki okullaşma süreci üzerine bazı değerler ve değerlendirmeler verilecektir.

13 Mart 1924 tarihinde Maârif Vekili Vasıf Bey'in gazetelerde yansıyan açıklamalarına göre, kapatılma emrini verdiği medreselerin son durumu şu şekildedir: Yönetmeliği, programı ve kadrosu olan 29 Dârülhilâfe Medresesi vardı. Bu medreseler ibtidaî, ibtidai hâriç ve dâhil adlı hazırlık kısımlarıyla sahn kısımlarından oluşuyordu. Öğrencilerin yarıdan fazlası hazırlık kısmında kayıtlı idiler. Kapatılan medreselerde (ibtidaî kısımlarında) 16.245 öğrenci vardı. Bunlardan yaşları uygun olanlar ilkokullara ve liselerin ilkokul kısımlarına alınacaktı. Hazırlık kısımları kapatılan Dârülhilâfe medreseleri yerine İmam-Hatip okulları kuruldu. Programlarını da Bakanlığın hazırladığı bu İmam-Hatip okulları, başlangıçta 29 tane idi. Giderek her ders yılında sayıları biraz daha azalan bu okullar, 1929-1930 öğretim yılında tamamen lağvedilmiştir. Dârülhilâfe medreselerinin ibtidai dâhil ve hâriç sınıflarının öğrencileri de liseler ve ilköğretmen okullarına kaydedildi. Dârülhilâfe medreseleri dışında vilâyet, kaza ve köylerde 479 tane de medâris-i ilmiye var idi²⁰⁰.

Cumhuriyet'in ilk dönemlerine baktığımızda yetmişdört (74) ortaokul ve ondokuz (19) lise açıldığı görüyoruz. 1940-41 öğretim yılında faal olan resmî ortaokulların sayısı ise yüz kırkikiyi (142), resmî lise sayısı ise kırkdördü (44) bulmaktadır. Bu rakamlara resmî olmayan (husûsî) azınlık ve ecnebî ortaokul ve liseleri katarak Türkiye'de ortaokul sayısı 159'a, lise sayısı da 78'e çıkar²⁰¹. Ayrıca, Meslekî ve Teknik Öğretim alanında ortaokul ve liseler düzeyinde Cumhuriyet'in başında 9 adet olan okul sayısı, 1950'li yılların başında 400'e ulaşmıştır²⁰².

1938 yılında meslekî ve teknik okullarda (Köy Enstitüleri ve öğretmen okulları dâhil) 12.350 öğrenci okurken, bu sayı 1950 yılında gelindiğinde 53.289 olmuştur; yani ortaokul

¹⁹⁹ Bkz. *Cumhuriyet Döneminde Türk Millî Eğitim Sistemindeki Gelişmeler (1923-1988)*, s. 62; *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Ortaöğretim ... Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, s. 41.

²⁰⁰ Bkz. Ergün, a.g.y.

²⁰¹ Ergin, a.g.e., V, 2067.

²⁰² Bkz. Türer, a.g.e., s. 322.

ve liselerde yukarıda tanık olunan öğrenci artış hızındaki düşmeye karşılık bu tarihler arasındaki 12 yıl içinde bu okulda okuyan öğrenci, % 331.4 oranında artmıştır²⁰³.

Aşağıda, 1934-64 yılları arası ortaokul ve liselerde gerçekleşen öğrenci sayısındaki gelişmeler tablo olarak verilmektedir:

Tablo 8: Ortaokul ve Liselerde 1934-64 Arası Öğrenci Sayısında Gelişme

Ortaokullarda		Liselerde	
1934	42.332	1935-36	10.882
1944	75.319	1943-44	23.985
1954	92.339	1955-56	33.412
1964	344.139	1963-64	102.384
Kaynak: Türer, a.g.e., s. 331.			

Yukarıda verilen Tablo'ya göre 1923 yılından itibaren ortaokul ve liselerdeki öğrenci artış oranları şu şekildedir²⁰⁴:

Tablo 9: 1960'lı Yıllara Kadar Ortaokul ve Liselerde Öğrenci Artış Oranları

Ortaokullarda	%	Liselerde	%
1923-1934 Arası 11 Yıl İçinde Artış	616.9	1923-1935 Arası 12 Yıl İçinde Artış	776.1
1934-1944 Arası 10 Yıl İçinde Artış	77	1935-1943 Arası 8 Yıl içinde Artış	120.4
1944-1954 Arası 10 Yıl İçinde Artış	22.6	1943-1955 Arası 12 Yıl İçinde Artış	39
1954-64 Arası 10 Yıl İçinde Artış	272.6	1955-1963 Arası 8 Yıl İçinde Artış	206.4

1923 yılından 1935 yılına kadar lisede okuyan öğrenci sayısı 1923 yılına göre % 770 artmıştır. 1944 yılına kadar çizelgede tanık olunan ortaokul ve liselerdeki öğrenci artış hızı, eğitim düşüncesi dikkate alındığında; bir yandan ilk öğretim, Millet Mektepleri, Halk Evleri yolu ile cahilliği önleme yolunda yaygın eğitime yönelik seferberlik devam ederken, bir yandan orta ve yüksek öğretim yolu ile genç devleti yönetecek kadroların yetiştirilmesine nasıl önem verildiğini gösteren çarpıcı bir olgudur. Oysa 1944-54 yılları arasında ilkokullarda öğrenci artış hızı ile ortaokul ve liselerde öğrenci artış hızı karşılaştırıldığında bunun kadar bir başka çarpıcı sonuç ortaya çıkmaktadır. 1954 yılında, 1944 yılına göre ilkokul okuyan öğrencilerin sayısındaki artış oranı % 77 iken bu oran aynı yıllar arasında ortaokullarda % 22.6'dır. Bu rakamlar bu yıllarda ilkokulu bitirenlerden çok önemli bir bölümünün hayata atıldığını, göstermektedir; 1943-1955 arasındaki 12 yıl

²⁰³ Türer, a.g.e., s. 332.

²⁰⁴ Türer, a.g.e., s. 331.

içinde liselerde okuyan öğrenci artış hızındaki artışın sadece % 39.3 oranında kalması ise bunun lise boyutunda da devam ettiğini göstermektedir²⁰⁵.

1965-1966 yılı temel alındığında ise 1965-1980 yılları arasındaki sayısal gelişme aşağıdaki şekildedir. Söz konusu 15 yıllık dönemde ortaöğretimde okul öğrenci ve öğretmen sayılarında 3 katın üzerinde artış meydana gelmiş, 1965-1966'da 3.000'i bulmayan okul sayısı 1980-1981'de 7.000'i aşmış; yine 1965-1966 ders yılında 700.000 dolayındaki öğrenci sayısı 1980-1981'de 2 milyonun üzerine çıkmıştır. Öğretmen sayılarında da önemli artışlar meydana gelmiştir²⁰⁶.

Tablo 10: Ortaöğretimde Okul, Öğrenci ve Öğretmen Sayılarındaki Gelişmeler (1965-1980)

Yıl	Toplam		Ortaokul		Lise		Mesleki ve Teknik Eğitim	
	Sayı	Gelişme Endeksi	Sayı	Gelişme Endeksi	Sayı	Gelişme Endeksi	Sayı	Gelişme Endeksi
Okul								
1965-66	1.969	100	943	100	240	100	786	100
1970-71	3.273	166	1.842	195	548	228	913	116
1975-76	4.897	249	2.793	296	873	364	1.231	157
1980-81	7.346	373	4.315	458	1.167	486	1.864	237
Öğrenci								
1965-66	701.340	100	412.376	100	111.181	100	177.221	100
1970-71	1.299.811	185	810.983	197	253.742	227	235.086	133
1975-76	1.810.853	258	1.038.844	252	385.688	347	386.321	218
1980-81	2.202.124	314	1.147.187	278	534.605	481	520.332	294
Öğretmen								
1965-66	32.187	100	15.084	100	5999	100	11.104	100
1970-71	54.692	170	28.452	189	11.219	187	15.021	135
1975-76	76.321	237	27.500	182	27.300	455	21.521	194
1980-81	111.166	345	35.863	238	41.334	689	33.969	306
Kaynak: DİE Verileri ; Oğuzkan, a.g.e., s. 62.								

Aynı yıllara ait türlerine göre ortaöğretim öğrenci ve öğretmen oranlarındaki gelişmeler ise şu şekilde gerçekleşmiştir:

Tablo 11: Ortaöğretimde (Genel, Meslekî ve Teknik) Öğrenci/Öğretmen Oranlarındaki Gelişmeler (1965-1980)

Okul	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci/Öğretmen Oranı
Genel Ortaokul			
1965-66	412.376	15.084	27.3
1970-71	810.983	28.452	28.5
1975-76	1.038.844	27.500	37.8

²⁰⁵ Türer, a.g.e., s. 331-332.

²⁰⁶ Türer, a.g.e., s. 332.

1980-81	1.147.187	35.863	32.0
Genel Lise			
1965-66	111.181	5.999	18.5
1970-71	253.742	11.219	22.6
1975-76	385.688	27.300	14.1
1980-81	534.605	41.334	12.9
Meslekî ve Teknik Okullar			
1965-66	177.783	11.104	16.0
1970-71	235.086	15.021	15.7
1975-76	386.321	21.521	18.0
1980-81	520.332	33.969	15.3

Kaynak: **DİE Verileri** (Bkz. Oğuzkan, a.g.e., s. 149'dan naklen.)

Sağlanan gelişme kaba sayılar olarak dikkate alındığında, öğrenci sayılarında en büyük artışın ortaokullarda olduğu görülmektedir. Artışlar gelişme endekslerinde belirtildiği şekliyle karşılaştırıldığında ise en büyük gelişme liselerde görülmüştür. Kalkınma Planlarında ortaöğretimin ikinci devresinde ağırlığın özellikle meslekî ve teknik eğitime verileceği ve en büyük öğrenci artışının bu kesimlerde gerçekleştirileceği yolunda tekrarlanan resmî politikaya rağmen 1965-1980 yılları arasında sayısal gelişmelerin bu beklentilere uygun olmadığı görülmüştür²⁰⁷.

Zorunlu eğitim, 1924 yılında bir devlet politikası oldu. 1953 yılında yapılan V. Milli Eğitim Şurası, bütünüyle ilköğretim sorunlarına ayrılmıştı. 1963 yılında, I. BYKP ile birlikte yapılan 15 yıllık perspektif planda 7+1 yıllık eğitime geçilmesi ve çağ nüfusunun tamamının okullaşması öngörülmüştü. Oysa 1969'da 5 yıllık ilkokul düzeyinde okullaşma ancak % 69'a ulaşmıştı. III. BYKP'de, 22 yıllık perspektifle, temel eğitimin 8 yıla çıkması hedefleniyor ve 1977'de okullaşma oranının % 100'e çıkması öngörülmüyordu. Oysa, III. BYKP sonunda ancak % 87.5 okullaşmaya ulaşılabilmişti²⁰⁸. 1981'deki Şûra (X. Millî Eğitim Şurası)'da temel eğitimin 8 yıla çıkartılması, eğitime giriş yaşının 6 olması, taşınmalı eğitime ve yatılı eğitime önem verilmesi gibi konular, karara bağlanmıştır²⁰⁹.

1990 yılında ise 7-11 yaş grubunun ancak % 87.1'i okullaşmıştı (bundan sonraki sayımlarda yaş grupları sorulmadığından, istatistiklerde bu konuda bilgi bulunmamaktadır)²¹⁰.

Baloğlu ise 1990'larda ulaşılan mevcut okullaşma oranı olarak şu bilgileri vermiştir: Türkiye'de her 100 kişiden 22.6'sı okur yazar değildir. Bitirilen son öğretim kurumuna

²⁰⁷ Oğuzkan, a.g.e., s. 61-62.

²⁰⁸ Atauz, a.g.e., s. 10.

²⁰⁹ Atauz, a.g.e., s. 10.

²¹⁰ Atauz, a.g.e., s. 10.

göre; % 43.4'ü ilkokul, % 6.6'sı ortaokul, % 4.5'i lise, % 2.1'i meslek okulu, % 2.2'si yüksek okul veya fakülte mezunudur²¹¹.

Farklı yıllara göre okullaşma oranını yaş gruplarına çerçevesinde ayırdığımızda karşımıza çıkan tablo şudur²¹²:

	Yaşlar			
	15	16	17	18
Türkiye Geneli	% 48	% 40	% 26	% 17

Yukarıdaki tabloda 1994 yılında 15-18 yaşları arası okullaşma oranı verilirken, aşağıdaki tabloda 1995 yılına ait, 25-64 yaş grubu nüfusun, tamamladıkları eğitim kademelerine göre dağılımına göre²¹³, ilköğretim ve daha alt kesimi oluşturan kısım % 77, lise kesimi 15, yükseköğretim 8, en az lise mezunu ise 25-64 yaş grubu nüfusunun % 23'lük dilimine karşılık gelmektedir.

Daha ileriki yaşlara ait okullaşma oranı ise şudur²¹⁴:

	Yaş Grupları			
	25-34	35-44	45-54	55-64
Türkiye	26	23	20	14

Tablodan anlaşılan şu ki, 1995 yılı itibariyle 25-64 yaş grubu nüfusun (ortalama) yüzde ancak 21'i en az lise mezunudur.

1973-1996 Perspektif Plan dönemine baktığımızda dikkat çeken husus, toplam öğrenci sayısı açısından her dönemde Plan hedeflerinin aşılmış olmasıdır. Ancak, öğrencilerin genel ve meslekî-teknik okullara dağılımında Plan hedeflerinin gerçekleşmediği görülmektedir. Meslekî ve teknik eğitimdeki okullaşma oranı 1986-1987 öğretim yılında Plan hedeflerine yaklaşmış, daha sonraki yıllarda fark büyümüştür²¹⁵. Perspektif Plan dönemine ait ortaöğretimdeki gelişmeler (hedefler ve gerçekleşme oranları), aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 12: Perspektif Plan Döneminde Ortaöğretimdeki Gelişmeler (1973-1996)

Öğretim Yılı	Plan Hedefleri	Gerçekleşme
--------------	----------------	-------------

²¹¹ Bkz. Türer, a.g.e., s. 342.

²¹² 1994 yılı yaş gruplarına göre okullaşma oranları, bkz. **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Ortaöğretim ... ÖİK Raporu**, s. 4.

²¹³ 1995 yılı 25-64 yaş grubu nüfusun tamamladıkları eğitim kademelerine göre dağılımı için bkz. **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Ortaöğretim ... ÖİK Raporu**, s. 5.

²¹⁴ **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Ortaöğretim ... ÖİK Raporu**, s. 6.

²¹⁵ **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Ortaöğretim ... ÖİK Raporu**, s. 26.

	Öğrenci Sayısı (Bin)	Okullaşma Oranı			Öğrenci Sayısı (Bin)	Okullaşma Oranı (%)		
		GÖ	MTÖ	T		GÖ	MTÖ	T
1973-1974	535	13.2	7.0	21.4	499	11.2	9.0	20.2
1977-1978	667	13.4	11.5	24.9	716	14.6	10.0	26.7
1978-1979	852	14.5	14.9	29.4	902	18.0	11.8	29.8
1986-1987	1.130	15.8	19.1	34.9	1.309	20.8	19.7	40.5
1991-1992	1.487	16.0	24.4	40.4	1.581	23.0	17.6	40.6
1995-1996	1.841	15.7	29.1	44.8	2.223	31.7	23.5	55.2
Kaynak: DPT, MEB.								
GÖ: Genel Öğretim; MTÖ: Mesleki Teknik Öğretim; T: Toplam								

Aşağıda ise 1994-1997 yılları arası ortaöğretimde meydana gelen gelişmeler verilmektedir²¹⁶.

VII. BYKP Döneminde Ortaöğretimde Sağlanan Gelişmeler (1994-1997)

Öğretim Yılı			
	Öğrenci Sayısı	Okul. Oranı (%)	GE
1994-95	2.124.298	52.5	100
1995-96	2.223.236	55.2	105
1996-97	2.225.342	54.9	105
1997-98	2.263.396	55.7	107
Not: GE: Gelişme Endeksi			

1994-1997 yılları arası genel ortaöğretimde sağlanan gelişmeler ise şu şekildedir²¹⁷:

VII. BYKP Döneminde Genel Ortaöğretimde Sağlanan Gelişmeler

Öğretim Yılı	Genel Ortaöğretim		
	Öğrenci Sayısı	Okullaş. Oranı (%)	GE
1994-95	1.226.519	30.3	100
1995-96	1.277.115	31.7	104
1996-97	1.252.189	30.9	102
1997-98	1.313.892	32.3	107
Kaynak: MEB			

Aşağıdaki tabloda da görüleceği gibi, son yirmi yıllık, öğrenci sayıları ve okullaşma oranlarında ilk, orta ve yükseköğretimde kısmî bir artış meydana gelmiştir.

Tablo 13: Yıllar İtibarıyla Öğrenci Sayıları ve Okullaşma Oranları (1980-1997)

YIL	İlköğretim Öğrenci Sayısı	Ortaöğr.Öğr. Say.	Yükseköğretim Öğr. Say.	İlköğr. Okul. Oranı (%)	Ortaöğr. Okul. Oranı (%)	Yükseköğr. Okul. Oranı (%)
1980-1981	7.008.000	890.000	235.000	77.3	28.4	6.4
1981-1982	7.498.000	498.000	238.337	80.6	28.2	6.1

²¹⁶ Bkz. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Ortaöğretim ... ÖİK Raporu, s. 31.

²¹⁷ Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Ortaöğretim ... ÖİK Raporu, s. 32.

1982-1983	7.802.000	903.000	266.000	82.1	28.1	6.5
1983-1984	8.134.000	908.000	335.715	83.3	27.9	8.0
1984-1985	8.288.000	288.000	417.341	82.9	29.7	9.7
1985-1986	8.491.000	1.063.000	469.992	82.9	31.7	10.7
1986-1987	8.667.000	1.138.000	505.091	83.8	33.3	11.3
1987-1988	8.972.000	1.196.000	523.502	86.1	34.3	11.7
1988-1989	9.029.000	1.250.000	582.973	85.9	35.2	12.8
1989-1990	9.140.000	1.329.000	673.158	86.2	36.6	14.5
1990-1991	9.244.000	1.426.000	736.761	86.5	38.5	15.7
1991-1992	9.284.000	1.582.000	796.633	86.4	41.7	16.4
1992-1993	9.264.000	1.744.000	900.875	86.1	44.9	18.1
1993-1994	9.163.000	1.887.000	1.127.822	85.2	47.7	22.2
1994-1995	9.651.072	2.124.298	1.158.517	89.7	53.0	22.1
1995-1996	9.564.000	2.223.236	1.225.914	89.8	55.0	23.8
1996-1997	9.011.000	2.138.298	1.289.724	84.3	52.7	25.0
Kaynak: DPT Ekonomik ve Sosyal Göstergeler Gelişmeler kaynakları kullanılarak üretilmiştir ²¹⁸ .						

Tabloda verilen değerlere göre, Türkiye için okullaşma oranları son 20 yıllık süreçte bir artış eğilimi izlese de, bu oranlar ilköğretim kademesi dışında diğer kademelerde oldukça düşüktür. İlköğretim kademesinde de 1997 yılında yürürlüğe giren Sekiz Yıllık Kesintisiz Zorunlu Temel Eğitim Kanunu ile zorunlu temel eğitimin süresi sekiz yıla çıkarılmış ve bu kademedeki okullaşma oranında önemli iyileşmeler sağlanmıştır.

Konuyu bitirmeden önce, okullaşma sürecinde kız öğrencilerin oranları vermek istiyoruz. Kızları okullaştırma çabaları, Cumhuriyet'in ilk kuruluşunda başlamış ve halen de devam etmektedir. Fakat, okullaşma oranları dikkatle incelendiğinde kız öğrencilerin okullaşma oranının ancak % 40-50'sine karşılık geldiği görülmekte ve bu da, Cumhuriyet'ten itibaren gösterilmeye başlanan çabanın, daha da artması gerektiğini sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

1923-1997 arası çeşitli yıllara göre cinsiyet açısından ortaokul ve liselerdeki öğrenci ve öğretmen, kadın/kız ve erkek gelişme seyri şu şekilde gerçekleşmiştir:

Tablo 14: Cinsiyete Göre Ortaokullardaki Gelişim Oranları (Öğrenci ve Öğretmen, Kadın ve Erkek) (1923-1997)

Yıllar	Okul	Öğretmen			Öğrenci			Diploma Alan		
		Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kız	Toplam	Erkek	Kız
1923-24	72	796	-	-	5905	-	-	-	-	-
1933-34	201	2.136	1.620	516	42.332	31.058	11.294	5.116	3.980	1.136
1943-44	245	3.851	2.224	1.627	75.319	53.314	22.005	14.486	10.608	3.878
1953-54	507	5.311	2.904	2.407	92.339	68.053	24.286	15.827	11.847	3.980
1963-64	824	15.059	10.355	4.704	344.139	255.435	88.704	66.661	49.501	17.160
1973-74	2.299	26.849	17.499	9.350	926.887	663.702	263.185	196.336	136.065	60.271

²¹⁸ Türkmen, a.g.e., s. 16.

1983-84	4.258	42.365	28.043	14.322	1.450.624	938.125	512.499	297.375	183.140	114.235
1991-92	7.070	51.046	32.492	18.554	2.402.692	1.497.770	904.922	680.098	423.636	256.462
1992-93	7.544	56.055	35.331	20.724	2.556.339	1.575.026	981.313	731.451	451.906	479.545
1993-94	8.318	61.968	38.244	23.724	2.636.558	1.612.355	1.024.203	789.269	484.167	305.102
1994-95	8.897	64.871	38.619	26.252	2.674.986	1.623.762	1.051.224	813.692	489.222	324.471
1995-96	9.385	70.661	41.502	29.159	2.645.440	1.605.478	1.039.962	-	-	-
1996-97	9.891	72.373	45.220	45.220	2.609.514	1.569.008	1.040.506			

Kaynak: **MEB İstatistikleri**. Ayrıca bkz. Akyüz, a.g.e., s. 309.

Tablo 15: Cinsiyete Göre Liselerdeki Gelişim Oranları (Öğrenci ve Öğretmen, Kadın ve Erkek) (1923-1997)

Yıllar	Okul	Öğretmen			Öğrenci			Diploma Alan		
		Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kız	Toplam	Erkek	Kız
1923-24	23	513	-	-	1.241	-	-	-	-	-
1933-34	72	945	740	205	9.563	7.326	2.237	1.379	1.067	312
1943-44	80	1.694	1.105	586	28.906	22.876	6.030	5.383	4.122	1.261
1953-54	100	2.234	1.205	1.029	31.420	24.584	6.836	4.863	3.736	1.127
1963-64	217	6.097	3.484	2.613	102.384	75.916	26.468	19.578	14.392	5.186
1973-74	718	13.438	8.613	4.825	304.371	207.966	96.405	71.200	47.954	23.246
1983-84	1.190	49.697	30.727	18.970	529.765	308.388	221.377	131.171	75.736	55.435
1991-92	1.991	64.069	37.634	26.435	893.590	510.134	383.456	213.709	121.079	92.633
1992-93	2.020	69.413	40.631	28.782	990.760	571.049	419.711	309.502	180.977	128.525
1993-94	2.167	71.859	41.927	29.932	1.078.483	623.518	454.965	289.529	161.283	128.246
1994-95	2.137	68.839	39.608	29.231	1.155.827	673.509	482.318	269.860	152.941	116.919
1995-96	2.196	71.105	40.344	30.761	1.201.138	693.322	507.816	-	-	-

Kaynak: **MEB İstatistikleri**, 1998. Ayrıca bkz. Akyüz, a.g.e., s. 310.

Tablolardan da anlaşılacağı üzere, 1980'lerden sonra hem ortaokul hem de lise düzeyinde kız öğrencilerin sayılarında belirgin bir artış yaşanmaktadır.

21. TÜRKİYE GENELİNDE ORTAÖĞRETİM

Türk ortaöğretim kurumları, birisi ortaokul ve diğeri lise olmak üzere iki üniteden oluşmaktadır. Diğer bir ifadeyle ortaöğretim, ilkökula dayalı iki devreden oluşan ve genel eğitim kurumları ile meslekî ve teknik eğitim kurumlarını içine alan bir öğretim basamağıdır²¹⁹. Yasalarda, resmî belgelerde ve yayınlanan eserlerde bu anlayış egemen olmuştur. Nitekim, VIII. Millî Eğitim Şûrasında da ortaokul, ortaöğretimin ilk kademesi, lise ve dengi okullar ise bu eğitimin ikinci kademesi olarak tanımlanmıştır²²⁰. Ancak, bu

²¹⁹ Ortaöğretim kurumları, birinci ve ikinci devre şeklinde derecelendiği gibi, genel ya da meslekî ve teknik işlevini yürüten; resmî ya da özel statüde bulunan; erkek, kız ya da karma eğitim yapan; gündüzlü ya da yatılı (paralı veya parasız); öğretim dili Türkçe ya da yabancı dil olan; standart programlı ya da deneme veya farklı programlı olanlar şeklinde de sınıflandırılabilir. Bkz. Oğuzkan, a.g.e., s. 47-50.

²²⁰ Bkz. **Millî Eğitim Şûraları 1939-1993**, s. 59-60 (VIII. Millî Eğitim Şûrası); Oğuzkan, a.g.e., s. 31. Ayrıca bkz. **Cumhuriyet Döneminde Türk Millî Eğitim Sistemindeki Gelişmeler (1923-1988)**, s. 62.

Şûrayı hemen izleyen yıllarda ilkokul ile ortaokulu sekiz yıllık temel eğitim adı altında bütünleştirmeyi öngören bir görüşün belirdiğini görmekteyiz. Bu görüşe göre, ortaokul temel eğitimin ikinci devresini oluşturacak; ortaöğretim ise, sadece lise ve dengi meslekî ve teknik öğretim kurumlarını kapsayacaktır²²¹.

Ortaöğretimi ikinci devre kurumlarıyla sınırlandıran bu görüş, Millî Eğitim Temel Kanunu'na girerek 1973 yılında yasal nitelik kazanmıştır. Bu yasada ortaöğretim, temel eğitime dayalı en az üç yıllık öğrenim veren genel, meslekî ve teknik öğretim kurumlarının tümünü kapsayan bir eğitim basamağı olarak tanımlanmıştır (madde 26)²²². Bu tarihten sonra temel eğitim yerine ilköğretim deyiimi kullanılmıştır. Bu tarihten önce ortaöğretim kurumlarının, ilköğretim ile yükseköğretim arasındaki aşamayı oluşturan, ilköğretimin sağladığı temel bilgi ve becerilerin ötesinde genel veya mesleki teknik alanlarda öğrencilere daha geniş ve daha derin genel ve mesleki kültür kazandırmayı amaçlayan kurumlar olarak önemli bir eğitim basamağını oluşturduğu söylenebilir.

Ortaöğretimin kapsamının; sadece lise ve dengi okullardan ya da ortaokul, lise ve dengi okullardan oluşup oluşmaması, ortaöğretim kurumlarının geçmişten günümüze kadar geçirdiği süreçle yakından ilişkilidir. Genel hatlarıyla ortaöğretimin bugüne gelinceye kadar geçirdiği süreci inceleyecek olursak karşımıza şöyle bir tablo çıkacaktır:

XVIII. yüzyıla gelinceye kadar ülkedeki başlıca eğitim kurumları, din esasına göre düzenlenen ve devlet büyüklerinin ve hayırsever kişilerin bağışladıkları maddî olanaklarla kurulan, vakıflar ve din adamları tarafından yönetilen sıbyân mektepleri ile medreselerden oluşuyordu. XVIII. yüzyılın sonları ile XIX. yüzyılın içinde ise sıbyân mektepleri ile medreseler dışında ilk çağdaş eğitim kurumları olarak çeşitli türde askerî teknik ve ihtisas okulları kurulmuştur²²³.

1839 yılında Mekteb-i Maârif-i Adliye adlı ilk rüştiyenin açılışı, ülkemizde ortaöğretimin başlangıç noktası olarak kabul edilmektedir. İlk sivil ve çağdaş bir eğitim kurumu olan bu okuldan sonra, yeni rüştiyelerin açılması ve bunların sayılarının giderek artmasıyla Türk ortaöğretimi belirgin bir oluşum süreci içine girmiştir. Eğitim hizmetlerinin temelde bir kamu görevi olduğu ve devlet eliyle yürütülmesi gerektiği

²²¹ Bkz. **Millî Eğitim Şûraları 1939-1993**, s. 77, 86 (IX. Millî Eğitim Şûrası); Oğuzkan, a.g.e., s. 31.

²²² Bkz. Oğuzkan, a.g.e., s. 28, 31; **Cumhuriyet Döneminde Türk Millî Eğitim Sistemindeki Gelişmeler (1923-1988)**, s. 102.

²²³ Oğuzkan, a.g.e., s. 25. Ayrıca bkz. **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Ortaöğretim ... ÖİK Raporu**, s. 19-20.

düşüncesinden hareketle yapılan çeşitli düzenlemeler sonucunda, 1857 yılında Maârif-i Umumiye Nezareti adı altında eğitim işlerinin yönetilmesi ve yönlendirilmesi işini yapacak olan bir Bakanlık oluşturulmuştur²²⁴.

Eğitim işleriyle ilgili geniş kapsamlı ilk yasal düzenleme niteliğinde olan 1869 Maârif-i Umumiye Nizamnamesi²²⁵'ne göre sultanî adlı verilen yeni bir ortaöğretim kurumu oluşturulmuştur. Tanzimat döneminde başlatılan bir başka hareketle genel eğitim vermeyi amaçlayan rüştiye, idadî ve sultanî gibi öğretim kurumlarının yanı sıra, pratik meslek veya sanat kazandıran okulların gelişmesi olmuştur. Bu okulların ilk örnekleri, 1847 yılında Ziraat Nezareti'ne (Tarım Bakanlığı) bağlı olarak İstanbul yakınlarında açılan Ziraat Mektebi, 1858'de açılan Orman Mektebi, 1860'da çılan Telgraf Memurları Mektebi, 1861'de Ticaret Nezareti'nce (Ticaret Bakanlığı) açılan Ticaret Mektebi'dir²²⁶.

1909 yılında Maârif-i Umûmiye Kanunu Lâyihası adlı bir tasarı hazırlanarak, rüştiyeler ilköğretim kapsamına alındı, altı yıllık mekteb-i iptidailer (ilkokullar) kuruldu. İdadiler ilköğretime dayalı olarak pratik meslek ve sanat da kazandıran çok-amaçlı okullar haline getirilmeye çalışıldı. Diğer taraftan, ilk üç sınıfı birinci, son üç sınıfı ikinci devreyi oluşturmak üzere yeni sultanîler açılmaya başlandı; bu okulların ikinci devresinin son iki yılı fen ve edebiyat olmak üzere iki kola ayrıldı²²⁷.

Tanzimat'tan Osmanlı İmparatorluğu'nun dağıldığı yıllara kadar ortaöğretimde sağlanan başlıca gelişmeler ise genel hatlarıyla şunlardır:

(a) Rüştiyelerin açılmasıyla başlayan, idadî ve sultanîlerin kurulmasıyla da süren gelişmeler sonucunda, ilköğretime dayalı genel eğitim veren iki dereceli ve üç tür ortaöğretim kurumu oluştu;

²²⁴ Oğuzkan, a.g.e., s. 25; **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Ortaöğretim ... ÖİK Raporu**, s. 20. 1857 yılında Maârif-i Umumiye Nezâreti'nin kurulmasıyla eğitim bir devlet görevi olarak kabul edilmeye başlanmıştır. "Bu Bakanlığın görevlerini tanımlayan 3 Mart 1861 tarihli Genelgede, öğretim kurumlarının sıbyân (ilk), rüştiye (orta), mekâtib-i fûnun-u mütenevvia (yüksek dereceli çeşitli bilim ve meslek okulları) olmak üzere üç basamağa ayrılacağı, bir üst basamaktaki bir öğretim kurumuna gidebilmek için, bir alt basamakta öğreniminin tamamlamanın zorunlu olduğu bilinmekte idi." **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Ortaöğretim ... ÖİK Raporu**, s. 20.

²²⁵ Eğitimi, dinî kurumların egemenlik alanından çıkarmaya, "dünyevileştirmeye" dönük atılan (daha önceki) adımlarla Maârif-i Umumiye Nizamnamesi; eğitim yaşantılarını yönlendirmek, genel ve bütünsel bir eğitim yönetiminin kurallarını belirlemek amacıyla, yeni bir eğitim düşüncesi çerçevesinde hazırlanmış ilk belgedir. Türer, a.g.e., s. 139.

²²⁶ Oğuzkan, a.g.e., s. 26.

²²⁷ Oğuzkan, a.g.e., s. 27.

(b) genel eğitim veren okullardan ayrı olarak pratik meslekler ve sanatlar kazandıran birtakım okullar açıldı, bunların türleri çoğaldı;

(c) eğitim hizmetlerinin, temelde bir kamu görevi olduğu ve devlet eliyle yürütülmesi düşüncesi uygulanmaya kondu;

(ç) bununla birlikte, resmî okulların yanı sıra, özel okullara da gelişme olanağı tanındı;

(d) yenileşme hareketinin eğitim alanına yansımaları niteliğindeki bu gelişmelerin yanı sıra, din esasına dayalı okulların ve medreselerin toplum içindeki etkileri gittikçe azalsa da varlıkları devam etti;

(e) öte yandan ortaöğretim kurumlarında erkek ve kız öğrencilerin ayrı tutulması yolundaki uygulama sürdürüldü²²⁸.

1913 yılında idadîlerin amaç ve işlevleri yeniden gözden geçirilirken genel ve mesleki eğitimin sistem bütünlüğüne kavuşturulmasına özen gösterilmiştir. Bu çerçevede idadîler, bünyelerinde tarım, ticaret, sanat ve genel bilgi şubeleri bulunan eğitim kurumlarına dönüştürülmüştür. Ancak, sınırlı uygulama fırsatı bulunan bu girişimlerden kısa süre sonra vazgeçilmiştir²²⁹.

Kurtuluş Savaşı ile başlayan hareket ve Cumhuriyet dönemi, eğitim kurumlarında yeniden köklü düzenlemeler yapmıştır. Kurtuluş Savaşı sırasında bile ortaöğretim kurumları, amaç ve işlevleri ve programlarını tartışmak üzere 16 Temmuz 1921'de Ankara'da Mâârif Kongresi yapılmıştır²³⁰. 1 Mart 1922'de TBMM'ini açarken verdiği söylevde Atatürk, ortaöğretimin amacını ülkenin ihtiyaç duyduğu çeşitli hizmetlere ve sanatlara eleman yetiştirmek ve yüksek öğretime aday hazırlamak biçiminde belirtmiş, bu öğretim basamağında uygulanan yöntemlerin pratik olması gerektiğini söylemiştir²³¹.

Cumhuriyetin ilanından hemen sonra eğitim alanında en köklü reform, Tevhîd-i Tedrisât Kanunu (1924) ile gerçekleştirilmiş bulunan reformdur. Bu kanunla tüm öğretim kurumları Maârif Vekâleti'nin (Millî Eğitim Bakanlığı'nın²³²) denetimi altına giriyor,

²²⁸ Oğuzkan, a.g.e., s. 27.

²²⁹ **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Ortaöğretim ... ÖİK Raporu**, s. 20.

²³⁰ Oğuzkan, a.g.e., s. 27-28; **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Ortaöğretim ... ÖİK Raporu**, s. 20.

²³¹ Oğuzkan, a.g.e., s. 27-28.

²³² İlk kez Osmanlı İmparatorluğu döneminde 1857 tarihinde "Maârif-i Umumiye Nezareti" adıyla kurulan Millî Eğitim Bakanlığı, Cumhuriyet Tarihi boyunca, 1923'den 27 Aralık 1935 tarihine kadar "Maârif Vekâleti", 28 Aralık 1935'den 21 Eylül 1941 tarihine kadar "Kültür Bakanlığı", 22 Eylül 1941'den 9 Ekim 1946 tarihine kadar "Maârif Vekilliği", 10 Ekim 1946'dan sonra "Millî Eğitim Bakanlığı", 1950'den sonra "Maârif Vekâleti", 27 Mayıs 1960 tarihinden sonra "Millî Eğitim Bakanlığı" adıyla çalışmalarını

medreseler kaldırılıyor, Türk eğitim sistemi, lâik ve dünyevî bir nitelik kazanmış oluyordu. Bu yasayla ortaöğretim basamağında da din esasına dayalı geleneksel kurumlarla çağdaş kurumlar arasında süregelen ikili uygulamaya son verilmiş oluyordu.

Osmanlı İmparatorluğu'ndan idadî ve sultanî adı altında devralınan eğitim kurumları, 1924 yılında yapılan bir düzenlemeyle üç yıllık ortaokul ile üç yıllık lise haline getirildiler ve bunlar da beş yıllık ilkokula dayalı ortaöğretim basamağının sırasıyla birinci ve ikinci devresini oluşturdular²³³.

Cumhuriyet Türkiye'sinde doğrudan doğruya ortaöğretim ve bu basamağı oluşturan öğretim kurumları ile ilgili en eski yasal dayanaklardan biri, 1926 yılında kabul edilen 789 sayılı Maârif Teşkilatına Dair Kanun'dur. Bu yasada ortaöğretim kurumları olarak şu okullar sayılmıştır: (a) Ortaokullar, (b) liseler, (c) öğretmen okulları ve (ç) köy öğretmen okulları. Amaç, işlev ve programları bakımından birer ortaöğretim kurumu sayılan bölge sanat okullarının, masrafları il bütçeleri tarafından hazırlanmaya devam edilmesi kaydıyla, eğitim ve öğretim bakımından yönetimi 1927 yılında çıkarılan 1052 sayılı kanunla Millî Eğitim Bakanlığı'na verildi. Daha sonra 1935 yılında kabul edilen 2765 sayılı kanunla bölge sanat okulları, bütün mal varlıkları ve bütçeleriyle Millî Eğitim Bakanlığı'na devredildi. Bugünkü anlayış ve yasal duruma göre ortaöğretim bütünlüğü içinde yer alan Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı birçok meslekî ve teknik okulların açılması, eskilerinin genişletilmesi 1942 yılında çıkarılan 4304 sayılı yasayla sağlanmıştır. Yine ortaöğretim sistemi içinde uzun zamandan beri işlevini sürdüren imam-hatip okullarının (liselerinin) açılışı da, 1951 yılında alınan 601 sayılı Millî Eğitim Bakanlığı Müdürler Komisyonu kararıyla gerçekleşmiştir²³⁴.

M. Kemal Atatürk, 1 Mart 1922 yılında yaptığı meclis açılış konuşmasında, ortaöğretimin orta kısmına verdiği önemi şu şekilde vurgulamıştır:

... Efendiler! Medeni ve modern bir sosyal heyetin bilimsel ilerleme ve irfanda yalnız bu kadarla yetinilemeyeceği şüphesizdir.

sürdürmüştür. 1983 yılında, 179 ve 208 sayılı Kanun Hükmündeki Kararnamelerle eğitim hizmetleri, gençlik ve spor hizmetleri ile bir bütünlük içinde ele alınmış, Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı olarak yeniden teşkilatlandırılmıştır (Bkz. **Cumhuriyet Döneminde Türk Millî Eğitim Sistemindeki Gelişmeler (1923-1988)**, s. 17-22. Ayrıca bkz. Tokat, a.g.e., s. 54.). 24 Ocak 1989'da tekrar Millî Eğitim Bakanlığı adını almıştır.

²³³ Oğuzkan, a.g.e., s. 28; **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Ortaöğretim ... ÖİK Raporu**, s. 20-21.

²³⁴ Oğuzkan, a.g.e., s. 34-35.

Milletimizin dehasının gelişmesi ve bu sayede layık olduğu medeniyet düzeyine ulaşması elbette yüksek meslekler erbabını yetiştirmekle ve milli harsımızı îlâ ile kâbildir.

Bu iptidâî ve intihâî iki tahsil arasında, orta tahsilin de oluşması doğaldır. Orta tahsilin amacı memleketin muhtaç olduğu hizmet ve sanat erbabını yetiştirmek ve yüksek öğretime aday hazırlamaktır²³⁵.

1 Mart 1923 yılında yaptığı yine meclis açılış konuşmasında ise şunları söylemiştir:

Maârif faaliyetimiz ilk tahsilin fiilen umumî ve mecbur^olmasını, memlekette eğitim birliğini, ortaöğretimin iyi araçlarla donatılmasını ve kolaylaştırılmasını, meslek öğretiminin ilk ve orta derecesinden en yüksek derecesine kadar memlekette teminini, yüksek öğretimin ise sayıca olduğu kadar kıymette de bu yüzyılın ihtiyaçlarına cevap vermesini hedef tutmuştur.

Eğitim ve öğretimde uygulanacak yol, bilgiyi insan için fazla bir süs, bir zorbalık aracı, ya da medeni bir zevkten çok maddî yaşamda başarılı olmayı sağlayacak pratik ve kullanılması mümkün bir araç haline getirmektir²³⁶.

Bu dönemde (Cumhuriyet'in ilk yıllarında) ortaöğretim kurumlarının çok kanallı özelliğine dikkat çekmek gerekecektir. Meselâ sanat enstitülerinin birinci kademesi olan üç yıl öğrenim süreli sanat orta okulunu bitirenler genel liselere devam edemiyordu. Sadece tamamladığı orta okul türünün devamı mahiyetindeki ortaöğretim ikinci kademe okuluna gidebiliyorlardı. Zamanla bu uygulama yumuşatılmıştır. Belli şartları yerine getiren öğrencilere, ortaöğretimin ikinci kademesinde okul türü değiştirme fırsatı tanınmıştır. Tüm okul türlerinde ortaöğretim ikinci kademedeki öğrenim süresi üç yıla çıkartılmıştır²³⁷.

Okul türü-sayısı itibarıyla bakıldığında, günümüzde mesleki teknik okullar, orta öğrenim kurumları içinde önemli bir yer tutmaktadır. Dört temel kategori meslek lisesi vardır: Erkek teknik, kız teknik, ticaret turizm, din öğrenimi. Meslek liseleri 3 yıl, teknik liseler 4 yıllık bir eğitim yaparlar.

Erkek teknik öğretime bağlı liseler; Endüstri Meslek Lisesi, Anadolu Meslek Lisesi, Teknik Lise, Anadolu Teknik Lise ve Çok Programlı Lisedir. Bu okullarda 83 çeşit bölüm vardır.

²³⁵ Bkz. Türer, a.g.e., s. 290.

²³⁶ Bkz. Türer, a.g.e., s. 291.

²³⁷ Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Ortaöğretim ... ÖİK Raporu, s. 21.

Kız teknik öğretime bağlı liseler; Kız meslek lisesi, Anadolu Kız Meslek Lisesi, Kız Teknik Lisesi, Anadolu Kız Teknik Lisesi ve Çok Programlı Lisedir. Mesleki teknik okullar sistemi içindeki okullardaki toplam öğrenciye oranla, en az öğrenci kız teknik öğretimdedir. Bu okullarda 42 çeşit bölüm vardır.

Ticaret ve turizme bağlı liseler; Ticaret Meslek Lisesi, Anadolu Ticaret Meslek Lisesi, Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi ve Çok Programlı Lisedir.

Din eğitimine bağlı liseler; İmam-Hatip Lisesi ve Anadolu İmam-Hatip Lisesidir.

Bu okullarda uygulanan öğretim programları; ortak genel kültür, alan/bölüm dersi, alan seçmeli olarak sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırma, yönlendirme bakımından önem taşımaktadır. Genel dersler kabaca % 30, meslek dersleri % 60, seçmeli dersler % 10 oranındadır²³⁸.

Mevcut yaygın mesleki eğitim kurumları ise çıraklık eğitim merkezleri, akşam sanat okulları, halk eğitim merkezi, pratik sanat okulları ve olgunlaşma enstitüleridir²³⁹.

Perspektif Plan (1973-1995) öncesindeki ortaöğretimin genel yapısı ise şu şekilde özetlenebilir: Ortaöğretim beş yıllık ilkokula dayalı, öğrenim süresi üçer yıl olan iki kademedan meydana gelmektedir. Sanat enstitülerinin birinci sınıfını tamamlayanlar arasından öğrenci alan ve öğrenim süresi dört yıl olan teknisyen okulları da vardır. Meslek orta okullarını bitirenler, bu okulların devamı mahiyetindeki okullara devam edebilmektedir. Ancak, belli şartları yerine getirenler, ortaöğretimin ikinci kademesinde okul değiştirebilmektedir. İkinci kademe meslek okulları ile teknisyen okulu mezunlarının, sadece kendi alanlarındaki yüksek okul veya akademilere devam etme hakları vardır²⁴⁰.

Cumhuriyetin ilk yıllarında ortaöğretim kurumlarının çok kanallı özelliğine dikkat çekmek gerekecektir. Meselâ sanat enstitülerinin birinci kademesi olan üç yıl öğrenim süreli sanat orta okulunu bitirenler genel liselere devam edemiyordu. Sadece tamamladığı orta okul türünün devamı mahiyetindeki ortaöğretim ikinci kademe okuluna gidebiliyorlardı. Zamanla bu uygulama yumuşatılmıştır. Belli şartları yerine getiren

²³⁸ Atauz, a.g.e., s. 23.

²³⁹ Atauz, a.g.e., s. 34.

²⁴⁰ Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Ortaöğretim ... ÖİK Raporu, s. 21.

öğrencilere, ortaöğretimin ikinci kademesinde okul türü değiştirme fırsatı tanınmıştır. Tüm okul türlerinde ortaöğretim ikinci kademedeki öğrenim süresi üç yıla çıkartılmıştır²⁴¹.

1970 yılında toplanan VIII. Millî Eğitim Şûrası'nda ortaöğretim yeniden düzenlenirken ikinci devre genel, meslekî ve teknik eğitim kurumlarının bir bütünlük içinde düşünülmesi; ortaöğretimin birinci devresinin, mecburi öğretimin devamı ve ortaöğretimin ilk kademesi olarak, müşahede ve yöneltme kurumu mahiyetinde tek tip bir ortaokul halinde düzenlenmesi; ikinci devre ortaöğretimin birinci sınıfının yöneltme sınıfı olarak düzenlenmesi ve bu sınıf sonunda öğrencilerin ya yüksek öğretime hazırlayan programlara veya hem mesleğe hem de yüksek öğretime hazırlayan programlara ya da hayata ve mesleğe hazırlayan çeşitli programlara yönltilmeleri doğrultusunda görüş birliğine varılmış; bu hususların Millî Eğitim Bakanlığı tarafından gerçekleştirilmesi karara bağlanmıştır²⁴².

Yukarıda bahsettiğimiz gibi, 1973 yılında yürürlüğe girecek 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununun 24. maddesinde "ilk öğretim kurumları, 5 yıllık ilkokullar ile üç yıllık ortaokullardan meydana gelir" ifadesiyle ortaokullar ilköğretim (temel eğitim) kapsamına alınacaktır. Temel eğitimin bir program bütünlüğü içinde, 8 yıllık ilköğretim reformuyla yaşama geçmesi 1998 yılında gerçekleşmiştir²⁴³.

210. Ders Programları

Cumhuriyet'in başlarında sadece öğretim birliği (tevhîd-i tedrisât) sağlanmamış, aynı zamanda okulların ders programlarında da değişikliklere gidilmiştir. Gerçekte ders programlarındaki değişiklik, medrese-mektep ayrımında da hemen göze çarpmaktaydı. Cumhuriyet dönemiyle birlikte din ağırlıklı ders programları yerini çağa daha uygun programlara bırakmıştır.

1930'lı yıllara baktığımızda bu yıllarda Türkçe, Tarih, Coğrafya, Yurt Bilgisi, Sosyoloji, Felsefe, Cumhuriyet ve yurttaşlık eğitiminin verildiğini görüyoruz. Din ve Ahlak dersleri ise yıllara ve dönemlere göre farklılık arz etmektedir. Örneğin 1924 yılının ders programında orta okullarda Din Dersi vardır; fakat liselerde yoktur. 1930 yılında ortaokul programından kaldırılmıştır. 1922 orta okul programında, 1924 ve 1927 lise

²⁴¹ Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Ortaöğretim ... ÖİK Raporu, s. 21-22.

²⁴² Bkz. Cumhuriyet Döneminde Türk Millî Eğitim Sistemindeki Gelişmeler (1923-1988), s. 59-60.

Ayrıca bkz. Oğuzkan, a.g.e., s. 33.

²⁴³ Türer, a.g.e., s. 329.

programlarında yer alan Arapça ve Farsça dersleri, 1924 yılında orta okul programından, 1929-1930 öğretim yılında ise lise programlarından çıkarılmıştır²⁴⁴.

Her ne kadar zaman zaman derslerin adı ya da haftalık saati değişse de genel olarak yıllara göre ders programlarında fazla bir farklılık görülmemektedir. Örneğin, aşağıda 1937-1938 ve 1982-1983 eğitim-öğretim yıllarına ait ders programlarına²⁴⁵ baktığımızda aralarındaki farkın -hemen hemen- sadece meslek ya da seçmeli derslerde olduğunu görüyoruz. Diğer bir farklılık da ders saatlerinin azalması ya da artmasıdır.

Tablo 16: 1937-1938'de Genel Ortaokul ve Liselerin Haftalık Ders Dağıtım Çizelgesi

DERSLER	SINIFLAR						
	Ortaokul (Sınıflar)			Lise			
				Edebiyat (Sınıflar)			Fen
	1	2	3	1	2	3	3
Türkçe	5	4	4	(bkz. Edebiyat)			
Tarih	2	2	2	2	2	3	1
Coğrafya	2	2	2	2	2	1	1
Yurt Bilgisi	-	2	2				
Matematik	5	4	4	5	4	2	8*
Fen Bilgisi ve Kimya	-	-	3	(bkz. Kimya)			
Fizik	-	3	-	2	2	1	2
Biyoloji ve Hıfzıssıhha	-	2	3	-	-	-	
Tabii İlimler	3	-	-	3	2	1	1
Yabancı Dil	5	4	4	5	5	5	3
Elyazısı	2	-	-	-	-	-	-
Cimnastik	1	1	1	1	1	1	1
Resim	1	1	1	-	-	-	-
Müzik	1	1	1	-	-	-	-
Askerlik (erkeklerle)	-	2	2	2	2	2	2
Askerlik (kızlara)	-	1	1	1	1	1	1
Dikiş-Biçki (kızlara)	2	1	-	-	-		-
Ev İdâresi	-	1	-	-	-	-	-
Çocuk Bakımı (kızlara)	-	-	1	-	-	-	-
Serbest saat(erkeklerle)	2	-	-	-	-	-	-
Kimya	-	-		2	2	1	2

²⁴⁴ Bkz. Akyüz, a.g.e., s. 306. Ayrıca bkz. Cavit Binbaşıoğlu, **Türkiye'de Eğitim Bilimleri Tarihi**, MEB Yayınları, İstanbul 1995, s. 184. 1974 yılında yapılan IX. Millî Eğitim Şûrası'nın hemen hemen tüm gündemini ders programları oluşturmuştur. Bkz. **Millî Eğitim Şûraları (1939-1993)**, s. 71-119.

²⁴⁵ Bkz. Akyüz, a.g.e., s. 307-308.

Kimya Laboratuvarı	-	-	-	1	1	1/2	1
Laboratuvar (kızlar için)	-	-	-	1	1	1	1
Fizik Laboratuvarı	-	-	-	1	1	1/2	1
Edebiyat	-	-	-	3	3	5	2
Filozofi ve Sosyoloji	-	-	-	-	-	7**	3***
Psikoloji	-	-	-	-	2	-	-

* Cebir 2, Geometri 2, Teorik Aritmetik 1, Müsellesat 1, Mekanik 1, Kozmografya 1 saat ** Filozofi 3, Mantık 2, Sosyoloji 2 saat *** Sosyoloji 2, Mantık 1 saat

Tablo 17: 1981-1982'de Genel Ortaokul ve Liselerde Haftalık Ders Dağıtım Çizelgesi

DERSLER	SINIFLAR							
	Ortaokul			Lise				
				Edebiyat Kolu			Fen Kolu	
	1	2	3	1	2	3	2	3
Türkçe	5	5	5	-	-	-	-	-
Matematik	4	4	4	5	4	2	5	7
Sosyal bilgiler	4	4	3	-	-	-	-	-
Fen bilgisi	4	4	4	-	-	-	-	-
Yabancı Dil	3	3	3	4	4	5	4	4
Resim	1	1	1	-	-	-	-	-
Müzik	1	1	1	-	-	-	-	-
Beden Eğitimi	2	2	1	2	1	1	1	1
Din Bilgisi (isteğe bağlı)*	1	1	1	1	1	1	1	1
Ahlâk*	1	1	1	1	1	1	1	1
Seçmeli Ders**	4	4	4	-	-	-	-	-
T.C. İnkılâp Tarihi3	-	-	2	1	1	2	1	2
Türk Dili ve Edebiyatı	-	-	-	5	5	6	3	3
Psikoloji	-	-	-	-	2	-	2	-
Tarih	-	-	-	2	2	2	2	2
Sanat Tarihi	-	-	-	-	1	1	-	-
Coğrafya	-	-	-	2	2	2	2	1
Biyoloji	-	-	-	2	2	-	2	-
Fizik	-	-	-	3	2	2	3	4
Kimya	-	-	-	3	2	1	3	3
Millî Güvenlik	-	-	-	-	1	1	1	1
Turizm ve Sanat Eğt.	-	-	-	-	-	1	-	1
Seçmeli Ders****	-	-	-	2	2	2	2	2
Felsefe Grubu								
(Felsefe- Sosyoloji-Mantık)	-	-	-	-	-	6	-	-
Sosyoloji-Mantık								3

* 1982 Anayasası 14. maddesinde din kültürü ve ahlâk öğretimini ilk ve ortaöğretimde zorunlu hale getirmiş ve bu dersler *Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi* adı altında orta okullarda (haftada) her sınıfta 2, liselerde her sınıfta 1 saat olarak okutulmaya başlanmıştır.

** Orta okulda öğrenci *İş Bilgisi* (El, Ev İş) *Ticaret*, *Yabancı Dil* (pekiştirmek için) vb. derslerden ikisini seçer ve her biri haftada iki saat okutulur.

*** Bu ders 12 Eylül 1980 harekâtından sonra programa konmuş ve Eylül 1983'ten itibaren adı *İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük* olmuştur.

**** Lisede öğrenci, *Resim* ve *Müzik* derslerinden birini seçer.

***** Orta okul ve liselere daha sonra *Rehberlik ve Eğitici Çalışmalar* konmuştur. Haftada en çok 3

saat kadar yapılan bu derste öğrenci sorunları vb. konular ele alınmakta, öğrenciler gruplandırılarak yayın, müsamere, gezi, trafik, kooperatifçilik vb. kollarda eğitilmektedir. Liselere her sınıfta 1 saat *Sağlık Bilgisi* dersi de konmuştur.

Türk ortaöğretiminde öğretim süresi 3 ve 4 yıl olan iki ana eğitim kurumu bulunmaktadır. Öğretim süresi, teknik liselerde 4 yıl, diğer genel ve meslek liselerde ise 3 yıldır. Ayrıca önünde hazırlık sınıfı bulunan okulların öğretim süresi bir yıl uzamaktadır²⁴⁶.

Yukarıda ortaöğretim okullarında uygulandığı belirtilen programlar; ortak genel kültür, alan (bölüm), alan (bölüm) seçmeli ve seçmeli dersler olmak üzere dört grupta toplanmaktadır²⁴⁷. Tabloda fark edilebilecek farklı adlı dersler, özellikle alan seçmeli ve seçmeli olanlar için söz konusudur.

2100. Ortaokullar

Ortaokullar bağımsız veya liselerin bünyesinde olup, ilkokul mezunlarına 3 yıl eğitim ve öğretim hizmeti veren, öğrencileri hayata ve daha sonraki öğretim kurumlarına hazırlayan okullardır. Ortaokullar Genel ve Mesleki olmak üzere iki kısımda ele alınmıştır. Genel Ortaokullar: (a) Bağımsız Ortaokullar, (b) Bağımsız Akşam Ortaokulları, (c) Yatılı İlköğretim Bölge Okulu II. Kademe, (d) İlköğretim Okulu II. Kademe, (e) Genel Lise Bünyesindeki Ortaokullar, (f) Anadolu Lisesi Bünyesindeki Ortaokullar, (g) Öğretmen Lisesi bünyesindeki Ortaokullar, (h) Körler ve Ortopedik Özürlüler Ortaokulu, (ı) Özel Ortaokullar'ı kapsamaktadır. Bu okulların süreleri 3 yıldır²⁴⁸.

1927-1928 öğretim yılından önce erkek ve kız ortaokulları ayrı ayrı, bu öğretim yılından itibaren ortaokullarda karma öğretime geçilmiştir. 1928 inkılâbının etkisiyle ortaokul sayılarında bu yıldan sonra hızlı bir artış görülmekte; ortaokullar, illerden ilçelere, hatta köylere kadar yaygınlaşmaktadır.

Örnek olması amacıyla, aşağıda 1980 yıllarına ait ortaokul haftalık ders dağıtım çizelgesi verilmektedir:

Ortaokul Haftalık Ders Dağıtım Çizelgesi

Dersler	VI. Sınıf	V. Sınıf	VIII. Sınıf
Türkçe	5	5	5
Matematik	4	4	4
Fen Bilgisi	4	4	4
Millî Tarih	2	2	-
Millî Coğrafya	2	2	-

²⁴⁶ Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Ortaöğretim ... ÖİK Raporu, s. 44.

²⁴⁷ Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Ortaöğretim ... ÖİK Raporu, s. 50.

²⁴⁸ Oğuzkan, a.g.e., 84

Vatandaşlık Bilgileri	-	-	3
T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük	-	-	2
Yabancı Dil	3	3	3
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	2	2	2
Resim İş	1	1	1
Müzik	1	1	1
Beden Eğitimi	2	2	1
Seçmeli Dersler	4-8	4-8	4-8
Toplam	30 (34)	30 (34)	30 (34)
Rehberlik ve Eğitici Çalışmalar	3	3	3
Genel Toplam	33 (37)	33 (37)	33 (37)
Kaynak: MEB, Eğitim Araçları ve Hizmetleri , 1983 (Oğuzkan, a.g.e., s. 246'dan naklen).			

2101. Liseler

Yukarıda da bahsedildiği gibi liseler, genel, meslekî ve teknik olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Aşağıda, genel, meslekî ve teknik liselerin ders programlarına dair tablolar verilecektir.

Genel Lise Haftalık Ders Dağıtım Çizelgesi

DERSLER	IX. Sınıf	X. Sınıf		XI. Sınıf		
		Fen	Ed.	Mat.	Fen	Ed
Türk Dili ve Edebiyatı	5	4	6	3	3	6
Psikoloji	-	2	2	-	-	
Felsefe Grubu	-	-	-	3	3	6
Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi	1	1	1	1	1	1
Tarih	2	2	2	2	2	2
T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük	1	1	1	2	2	2
Sanat Tarihi	-	-	2	-	-	1
Coğrafya	2	2	2	2	2	2
Matematik	5	6	3	7	3	2
Biyoloji	3	-	2	-	4	
Fizik	3	4	2	4	3	2
Kimya	3	3	2	3	4	2
Yabancı Dil	5	4	4	3	3	4
Beden Eğitimi	2	2	2	1	1	1
Millî Güvenlik Bilgisi	-	1	1	1	1	1
Turizm Dersi	-	-	-	1	1	1
Sağlık Bilgisi	1	1		1	1	1
Seçmeli Dersler	2	2	2	1	1	1
TOPLAM	35	35	35	35	35	35
Rehberlik ve Eğitici Çalışmalar	3	3	3	3	3	3
GENEL TOPLAM	38	38	38	38	38	38

1. Türk Dili ve Edebiyatının, IX. Sınıf ile X. Sınıf Edebiyat kollarında 2 saati Kompozisyona, diğer sınıflarda 1 saati Kompozisyona, diğer saatler Dil ve Edebiyat çalışmalarına ayrılır.
2. Seçmeli derslerde sınıf açılabilmesi için en az 15 öğrencinin o dersi geçmesi gerekir.
Kaynak: MEGSB , 1985 (Oğuzkan, a.g.e., s. 247'den naklen).

Genel Liselerde Okul Zamanının Ana Ders Gruplarına Göre Dağılımı

Ders Grubu	Fen/Matematik Kolu		Edebiyat Kolu	
	Ders Saati	Yüzde	Ders Saati	Yüzde
Türk Dili ve Edebiyatı	12	10.5	17	14.9
Sosyal/Beşerî Bilimler*	21	18.4	27	23.7
Matematik/Fen**	41	36.0	29	25.4
Yabancı Dil	12	10.5	13	11.4
Diğer***	28	24.6	28	24.6
Toplam	114	100.0	114	100.0
(*) Tarih, T.C. İnkılâp tarihi ve Atatürkçülük, sanat tarihi, coğrafya, psikoloji, felsefe grubu dersler.				
(**) Matematik, biyoloji, fizik, kimya.				
(***) Beden eğitimi, millî güvenlik, din kültürü ve ahlâk bilgisi, turizm, sağlık bilgisi, rehberlik ve eğitici çalışmalar.				
Kaynak: 1985-1986 yılı resmî programı esas alınarak hazırlanmıştır. Bkz. Oğuzkan, a.g.e., s. 84.				

Perspektif Plan Döneminde (1973-96 arası) Öğrencilerin Genel ve Meslekî Teknik Liselere Dağılımı²⁴⁹

Öğretim Yılı	Genel Öğretim	Meslekî Teknik Öğretim
1973-1974	55.45	44.55
1977-1978	54.68	45.32
1981-1982	60.40	39.60
1986-1987	51.36	48.64
1991-1992	56.65	43.35
1995-1996	57.43	42.57
Kaynak: DPT, MEB.		

²⁴⁹ Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Ortaöğretim ... ÖİK Raporu, s. 26.

1994-1995 öğretim yılında ise ortaöğretim kurumlarındaki öğrenci sayısı 2.125 bin, okullaşma oranı da yüzde 52.5'tir. Öğrencilerin yüzde 42'si meslekî ve teknik, yüzde 58'i de genel liselere devam etmektedir²⁵⁰.

Ortaöğretimin yeniden yapılandırılması konusunda en ciddî adımın VI. BYKP'nda (1973-1977) atıldığı görülmektedir. Bu Plan dönemi sonuna kadar endüstri meslek liselerinden donanımı iyi olanların teknik liselere, diğerlerinin ise endüstri pratik sanat okullarına dönüştürülmesi öngörülmüştür. Plan döneminde endüstriyel okullara ayrılan yatırım ödenekleri de teknik liseler ile endüstri pratik sanat okulları arasında eşit olarak paylaştırılmıştır. Kısaca, öngörülen sistemde endüstri pratik sanat okullarına çok önemli roller verilmiştir²⁵¹.

Planda öngörülen modelde, teknik eğitim teknik liselerde, meslek eğitimi ise meslek liseleri ile pratik sanat okullarında verilecektir. Ancak, sadece endüstriyel meslekler için meslek lisesi modeli öngörülmemiştir. İç tutarlılık açısından modelin eleştirilecek en önemli aksaklığı budur. Uygulamada, Planlananın tam aksi gerçekleşmiş, endüstri meslek liseleri güçlenirken teknik liselerde beklenen gelişme sağlanamamış, açılan pratik sanat okullarının da hemen hemen tamamı kapatılmıştır²⁵².

Aşağıda teknik ve meslek liselerine ait haftalık ders dağıtım çizelgeleri verilmiştir:

Teknik Lise Öğretim Programları Haftalık Ders Dağıtım Çizelgesi (Makine Bölümü Örneği)

	Dersler	IX. Sınıf	X. Sınıf	XI. Sınıf	XII. Sınıf
Genel Bilgi Dersleri	Türk Dili Edebiyatı ve Kompozisyon	4	4	2	-
	Matematik	4	4	4	5
	Tarih	2	2	2	-
	Coğrafya	2	1	1	-
	TC İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük	1	1	2	-
	Fen Bilgisi	4	-	-	-
	Fizik	-	2	4	-
	Kimya	-	-	2	4
	Yabancı Dil	4	3	3	2
	Endüstriyel Psikoloji	-	2	-	-
	Sosyoloji-Mantık	-	-	-	3

²⁵⁰ Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Ortaöğretim ... ÖİK, s. 30.

²⁵¹ Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Ortaöğretim ... ÖİK, s. 24.

²⁵² Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Ortaöğretim ... ÖİK, s. 24.

	Millî Güvenlik Bilgisi	-	1	1	1
	Beden Eğitimi	2	2	1	-
	Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi	1	1	1	-
	Turizm	-	-	-	1
	Sağlık Bilgisi	1	1	1	-
	Genel Bilgi Derslerin Toplamı	25	24	24	16
Meslek Dersleri	Teknik Resim	4	4	2	-
	Kalıpcılık Bilgisi	-	-	-	4
	Mekanik	-	2	-	-
	Cisimlerin Dayanımı	-	-	2	-
	Hidrolik ve Enerji Makinaları	-	-	-	4
	Malzeme Bilgisi	2	-	-	-
	Makine Elemanları	-	-	3	-
	Metallerin İşlenmesi	-	-	3	-
	Endüstri Organizasyonu ve Yönetimi	-	-	-	2
	İş Etüdü	-	-	-	2
	Elekt. Bilgisi ve Uygulaması	-	-	-	3
	Atölye Teknolojisi	12	14	12	14
	Meslek Dersleri Toplamı	18	20	22	29
	Rehberlik ve Eğitici Kol Çalışmaları	3	3	3	3
	Genel Toplam	46	47	49	48
Kaynak: 24 Ekim 1983 Tarih ve 2150 Sayılı Tebliğler Dergisi.					

Endüstri Meslek Lisesi Öğretim Programları Haftalık Ders Dağıtım Çizelgesi
(Elektrik Bölümü Örneği)

	Dersler	IX. Sınıf	X. Sınıf	XI. Sınıf
Genel Bilgi Dersleri	Türk Dili ve Edebiyatı	4	4	2
	Matematik	4	2	-
	Tarih	2	1	2
	T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük	1	1	2
	Coğrafya	2	2	1
	Yabancı Dil	4	-	2
	Fen Bilgisi	4	1	-
	Millî Güvenlik Bilgisi	-	2	1
	Beden Eğitimi	2	1	1
	Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi	1	1	1
	Sağlık Bilgisi	1	-	1
	Turizm	-	-	1
	Genel Bilgi Dersleri Toplamı	25	16	14
Meslek Dersleri	Teknik Resim	4	-	-
	Meslek Resmi	-	3	3
	İşletme Bilgisi	-	-	2
	Elektroteknik Makineleri	4	3	-

Seçmeli Dersler	Endüstriyel Elektrik	-	2	3
	Enerji Makineleri	-	-	2
	Atölye Teknolojisi	-	2	-
	Laboratuvar	10	18	18
	Meslek Dersleri Toplamı	18	28	28
	Matematik ve Fen Grubu	-	2 (Kimya)	2 (Mat.) 2 (Fizik)
	Meslek Dersleri Grubu	-	2 (X)	4 (XX)
	Atölye Grubu			4 (Atöl.)
	Rehberlik ve Eğitici Kol Çalışmaları	3	3	3
	Genel Toplam	46	49	49
(X) 2 Saat Endüstriyel Elektrik - 2 Saat Temel Elektronik				
(XX) 4 Saat Endüstriyel Kumanda Devreleri - 4 Saat Elektronik - 4 Saat Elektrik Santralleri ve Şebekeleri - 4 Saat Uygulamalı Meslek Resmi - 4 Saat Gemi Elektriği				
Kaynak: 27 Şubat 1984 Tarih ve 2159 Sayılı Tebliğler Dergisi.				

Ticaret Lisesi Haftalık Ders Dağıtım Çizelgesi

Dersler		IX. Sınıf	X. Sınıf	XI. Sınıf
Genel Bilgi Dersleri	Türk Dili ve Edebiyatı	4	4	2
	Tarih	2	2	2
	T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük	1	1	2
	Coğrafya	2	2	1
	Matematik	4	3	-
	Fen Bilgisi	4	-	-
	Yabancı Dil	4	3	3
	Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi	1	1	1
	Millî Güvenlik Bilgisi	-	1	1
	Beden Eğitimi	2	2	1
	Sağlık Bilgisi	1	1	1
Genel Bilgi Derslerin Toplamı		25	20	14
Meslek Dersleri	Muhasebe	3	4	4
	Ekonomi	-	2	3
	Turizm	2		-
	Maliye	-	-	2
	Ticaret Matematiği	-	-	3
	Hukuk	-	2	2
	Pazarlama	2	-	-
	Daktilografi	4	3	2
Meslek Dersleri Toplamı		11	11	16
Zorunlu Seçmeli Dersler	Fen Bilgisi	-	5	-
	Biyoloji	-	-	6
	İstatistik	-	2	-
	Meslekî Uygulama	-	3	-

	I. Muhasebe Dalı	-	-	6
	II. Kooperatifçilik Dalı	-	-	6
	III. Sekreterlik Dalı	-	-	6
	IV. Bankacılık Dalı	-	-	6
	V. Turizm Dalı	-	-	6
Zorunlu Seçmeli Dersler		-	5	6
Toplamı				
Toplam		36	36	36
Rehberlik ve Eğitici Çatışmalar		3	3	3
Genel Toplam		39	39	39
Not: 1. Öğrenciler X. sınıfta (A) veya (B) grubunu seçerler. (B) grubunu seçenler XI. sınıfta dallara ayrılırlar.				
a. Programlarda (A) grubu seçmeli dersleri alarak mezun olacaklar. Felsefe Grubu ve Lise son sınıf Edebiyat Derslerinden;				
b. (B) grubu mecburi seçmeli dersleri alarak mezun olacaklar. Felsefe Grubu, Fen Bilgisi, Biyoloji ve Son sınıf edebiyat derslerinden sınav vermek suretiyle Lise Edebiyat Kolu mezunu sayılabileceklerdir.				
2. Bankacılık Dalının açıldığı Ticaret Liselerinde, X. sınıf Mesleki Uygulama Dersi yerine (Bankacılığa Giriş Dersi), Turizm Dalının açıldığı Ticaret Liselerinde ise X. sınıf meslekî Uygulama dersi yerine (Turizm İşletmeciliği Dersi) okunacaktır.				
3. Bankacılık Dalı ile Turizm Dalı Bakanlıkça izin verilen Ticaret Liselerinde açılacaktır.				
Kaynak: MEGSB ²⁵³ .				

**Kız Meslek Lisesi Haftalık Ders Dağıtım Çizelgesi (Hazır Giyim/Konfeksiyon
Bölümü Örneği)**

Dersler		IX. Sınıf	X. Sınıf	XI. Sınıf
Genel Bilgi Dersleri	Türk Dili ve Edebiyatı	4	4	2
	Tarih	2	1	2
	T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük	1	1	2
	Coğrafya	2	1	1
	Matematik	4	2	-
	Fen Bilgisi	4	-	-
	Yabancı Dil	4	2	2
	Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi	1	1	1
	Millî Güvenlik Bilgisi	-	1	1
	Beden Eğitimi	2	2	1
	Sağlık Bilgisi	1	1	1
	Turizm	-	-	1
Genel Bilgi Derslerin Toplamı		25	16	14
253	Kalıp Hazırlama ve Model Geliştirme Teknikleri	4	5	6

²⁵³ Oğuzkan, a.g.e., s. 250'dan naklen.

	Atölye Teknolojisi	7	13	10
	Tekstil Teknolojisi	-	2	-
	Giyim Süsleme Teknikleri	-	-	3
	Makine Teknolojisi	2	-	-
	Meslek Resmi	-	2	3
	Teknik Resim	2	-	-
	İşletme Bilgisi	-	-	2
	Genel Beslenme İlkeleri	-	2	-
Atelye ve Meslek Dersleri Toplamı		15	24	24
Zorunlu Seçmeli Dersler	A Grubu			
	Fen Matematik Dersleri			
	Kimya		2	
	Matematik			2
	Fizik			2
	B Grubu			
	Meslek Dersleri			
	Etek			
	Pantolon			
	Manto			
	Tayyör	-	2	4
Zorunlu Seçmeli Dersler Toplamı		-	2	4
Toplam		40	42	42
Rehberlik ve Eğitici Çatışmalar		3	3	3
Genel Toplam		43	45	45
Not: 1. öğrenciler X. ve XI. sınıflarda, zorunlu seçmeli derslerden, A veya B grubundan birini seçmek zorundadırlar.				
A Grubu Fen-Matematik derslerini seçen öğrenciler, A Grubunda yer alan dersleri aynen almak zorundadır.				
B Grubu meslek derslerini seçen öğrenciler, B grubu içinde yer alan derslerden birim seçmek zorundadır.				
4. Öğrenciler, XI. sınıfta seçmeli ders gruplarını değiştirebilirler.				
Kaynak: 28 Ocak 1985 tarih ve 2181 sayılı Tebliğler Dergisi.				

Endüstri Meslek Liseleri ile Teknik Liselerde Okul Zamanının Ana Ders Gruplarına Göre Dağılımı

Ders Grubu	Endüstri Meslek Lisesi (*)		Teknik Lise (**)	
	Ders Saati	Yüzde	Ders Saati	Yüzde
Genel Bilgi	55	38.2	89	46.8
Meslek Dersleri	28	19.4	37	19.5
Uygulamalı Çalışmalar	46	31.9	52	27.4
Seçmeli Dersler	6	4.2	-	-

Rehberlik ve Eğitici Çalışmalar	9	6.3	28	6.3
Toplam	144	100.0	190	100.0
(*) Elektrik Bölümü programı esas alınarak hesaplanmıştır. (**) Makine Bölümü programı esas alınarak hesaplanmıştır. Not: İki tür okul arasındaki toplam ders saati bakımından geniş fark, endüstri meslek liselerinin üç yıllık eğitim vermesine karşılık teknik liselerin dört yıl süreli olmasından ileri gelmektedir. Kaynak: 1985-1986 yılı resmî programı esas alınarak hazırlanmıştır ²⁵⁴ .				

211. Ölçme ve Değerlendirme

Öğrenci başarısının ölçülmesi ve değerlendirilmesi, millî eğitim okullarında iki uygulamaya tabi tutulmuştur. Birincisi sınıf geçme sistemi, diğeri ise ders geçme ve kredili sistemdir. Sınıf Geçme Sistemi yerine Ders Geçme ve Kredi Sistemi uygulaması, 1953-54 yılındaki kısa süreli ilk denemesinden sonra, VI., VIII., IX ve X. Millî Eğitim Şûralarında da ele alınmış, ancak 1991-1992 öğretim yılından itibaren uygulanmaya başlayabilmiş, fakat 1994-1995 eğitim-öğretim yılı sonunda uygulamadan vazgeçilmiştir²⁵⁵. Bu süre dışında ölçme ve değerlendirme, sınıf geçme sistemine göre gerçekleştirilmiştir.

Ders geçme ve kredi düzeni uygulaması hakkında yönetmelikte belirlenen temel noktalar şunlardır:

- Ders geçme ve kredi düzeni uygulamasının öğrencilerin ilgi, istek ve yetenekleri doğrultusunda, bireysel farklılıklarına ve yönelecekleri alanın özelliklerine cevap vermek üzere ortak ve seçmeli derslerden oluşması söz konusudur.
- Öğrenciler ortak ve seçmeli derslerden almış oldukları derslerin kredisine göre; Fen Bilimleri Alanı, Sosyal Bilimler Alanı, Sanat Alanı, Spor Alanı, Türkçe-Matematik Alanı, Yabancı Dil Alanı, Genel Kültür Alanından mezun olurlar.
- Genel liselerden öğrencilerin mezun olabilmesi için en az 144 krediyi tamamlamaları gerekmektedir.
- Ders geçme ve kredi düzeni uygulamasında en çok 25 öğrenciye bir danışman öğretmen görevlendirilmesi esas alınmıştır. Öğrenciyi birinci dönemden alan danışman öğretmen, mezun oluncaya kadar bu işlevini sürdürür.
- Bir seçmeli dersin öğretime açılabilmesi için en az 20 öğrencinin, beceriye dayalı derslerde en az 8 öğrencinin bu dersleri seçmiş olmaları gerekmektedir.

²⁵⁴ Bkz. Oğuzkan, a.g.e., s. 85.

²⁵⁵ Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Ortaöğretim ... ÖİK Raporu, s. 25; Atauz, a.g.e., s. 20.

f) Bir dönem, yaklaşık 19'haftayı (en az 90 işgünü) kapsar ve eğitim-öğretim, ölçme, değerlendirme, devam-devamsızlık bakımlarından bir bütündür. Öğrencinin derse devamı zorunludur. Bir dönem içinde, herhangi bir derse, o dersin haftalık ders saati sayısının toplam üç katından fazla özürsüz olarak devam etmeyen öğrenci, dersteki başarısı ne olursa olsun, o dersten başarısız sayılır.

g) Öğrenci başarısının tespiti, derslerin özelliklerine göre yazılı, sözlü ve uygulamalı sınavlara; bulunmaması halinde ödev, proje, ders içi ve dışı etkinliklerine dayandırılır.

Ders geçme ve kredi düzeni uygulamasında, değerlendirmede harfli not sistemi kullanılır. Harflerin dereceleri, not değerleri ve puanları aşağıdaki gibidir.

Ders Geçme ve Kredi Düzeni Uygulamasında Not Verme Düzeni

Derecesi	Harfli Değerler	Harflerin Not Değeri	Puan
Pekiyi	A	5	85-100
İyi	B	4	70-84
Orta	C	3	55-69
Geçer	D	2	45-54
Geçmez	E	1	0-44

Tabloda görüldüğü gibi bir dersten başarılı olabilmek için D ve üzeri (C, B, A) alınması gerekmektedir.

h) Öğrencinin lise öğrenimini 6 dönemde tamamlayabilmesi için her dönemde ortalama 24 kredilik ders almak ve bunlardan başarılı olması gerekir. Ancak, her dönem en fazla 30 kredilik ders almak ve bunları da başarmak koşuluyla, öğrenimini 5 dönemde de tamamlayabilir.

Öğrenciler öğretim programlarında belirlenen krediyi;

a) Altı dönemlik okullarda en çok 10 dönemde.

b) Sekiz dönemlik okullarda en çok 12 dönemde tamamlamak zorundadırlar.

ı) Mezun olma şartlarını taşıyan öğrencinin, seçmeli derslerden aldığı toplam kredinin en az 1/3'üne ait kredi toplamı ve 1/3'lük krediye ait dersler, hangi alana uyuyorsa öğrenciye o alana ait diploma verilir. Bu oranın hiçbirine uymaması halinde ise Genel Kültür Alanı diploması verilecektir²⁵⁶.

Sınıf geçme ve okulu bitirme kurallarında zaman zaman başka değişiklikler de meydana gelmiştir. 1923-1975 yılları arasında ortaöğretim kurumlarında not verme kuralları, aşağıdaki tabloda özet olarak gösterilmiştir.

²⁵⁶ Bkz. **Ortaöğretim Kurumlarında Ders Geçme ve Kredi Uygulaması İle İlgili Mevzuat**. MEB Yayınları, Ankara 1994, s. 9. Ayrıca bkz. Sertaç Hindistan, **Türk Eğitim Sisteminde Bir Değişim Girişimi Örneği Olarak “Ders Geçme ve Kredili Sistem”**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitimde Reform Dersi Ödevi, Ankara 2003

Tablo 18: Ortaöğretim Kurumlarında Not Verme İle İlgili Esasların Karşılaştırılması (1923-1975 Yılları)

	1923	1926	1930
Yazılı Yoklama	Her yıl iki yazılı yoklama	Her yıl iki yazılı yoklama	Her dönemde en az bir yazılı yoklama
Sözlü Yoklama	Ders kesiminden sonra bir sözlü	İmkân nispetinde sözlü	Sene sonunda bir sözlü
Ödev			
Not verme	10 esası üzerinden	6 esas üzerinden	5 esası üzerinden
Sınıfta kalma ve borçlu geçme	Basan için sözlü imtihanda en az üç almak ve yazılı imtihan notlarının ortalaması ile sözlü not ortalamasının en az beş-olması gerekir.	Üç dersten 2'den aşağı not alanlar sınıfta kalır.	3 dersten başarısız öğrenci sınıfta kalır.
Bitirme imtihanları	Lisede, her sınıfta, üst sınıfa geçmek için sözlü imtihan	Ortaöğretim her iki kademesinde üç yazılı diğerlerinden sözlü mezuniyet imtihanı yapılır.	Ortaokul bitirme imtihanı
Bakalorya imtihanı			Bakalorya imtihanı
Olgunluk imtihanı			
Öğretmenler kurulu toplantısı		-	Öğretmenler kurulunda bir dersten üzerinde anlaşmazlık olan öğrenci o desten imtihan edilir.
	1935	1937	1949
Yazılı yoklama	Her dönemde bir yazılı yoklama	Her dönemde bir yazılı yoklama	Zaman zaman yazılı yoklama
Sözlü yoklama	Bir sözlü	Yalnız sene sonunda geçemeyenler için sözlü	İmkân nispetinde sözlü
Ödev		Ödevler	Ödevler
Not verme	10 esası üzerinden	10 esası üzerinden	10 esası üzerinden
Sınıfta kalma ve borçlu geçme	3 dersten başarısız öğrenci sınıfta kalır	4 dersten başarısız öğrenci sınıfta kalır	1 dersten başarısız öğrenci sınıfta kalır.
Bitirme imtihanları	Ortaokul bitirme imtihanı	Birinci devreden üç dersten yazılı, diğerlerinden sözlü bitirme imtihanı; lisede lise bitirme imtihanı. Devlet olgunluk imtihanı	Devlet ortaokul imtihanı (eleme imtihanları ve sözlü imtihanlarla)
Bakalorya imtihanı	Lise bitirme imtihanı		Lise bitirme imtihanı (sözlü)
Olgunluk imtihanı			Devlet olgunluk imtihanı (yazılı)
Öğretmenler	Öğretmenler	1935'dekinin aynı	Kurulda uygun

kurulu toplantısı	kurulunca sene sonunda başarı gösteremeyen öğrenciler bir sözlü yoklamaya tabi tutulur.		görülmeleyen notlar o ders öğretmeninin uygun görmesi ile öğrencinin aleyhine veya lehine değiştirilir.
	1953	1955	1962-1963
Yazılı yoklama	Zaman zaman yazılı yoklama	Zaman zaman yazılı yoklama	Her dönemde üç yazılı yoklama
Sözlü yoklama	İmkân nispetinde sözlü	İmkân nispetinde, sözlü	İmkân nispetinde sözlü
Ödev	Ödevler	Ödevler	Ödevler
Not verme	10 esası üzerinden	10 esası üzerinden	10 esası üzerinden
Sınıfta kalma ve borçlu geçme	4 dersten başarısız öğrenci sınıfta katır. 1950'den itibaren bir dersten borçlu geçme vardır.	4 dersten başarısız öğrenci sınıfta kalır. Borçlu geçme vardır.	Bütünlemeye kalmada bir sınırlama yoktur. Borçlu geçme vardır.
Bitirme imtihanı Bakalorya imtihanı Olgunluk imtihanı	Devlet Ortaokul bitirme imtihanı Lise bitirme imtihanı Olgunluk imtihanı	Devlet Ortaokul bitirme imtihanı Devlet Lise bitirme imtihanı	Devlet Ortaokul bitirme imtihanı Devlet Lise bitirme imtihanı
Öğretmenler kurulu toplantısı	Öğrenci son kanaat dönemindeki çalışması ite zayıf derslerinden kurul karan İle geçirilir.	1953'dekinin aynı	Öğrenci son kanaat dönemindeki başarısına göre, kurulca geçirilebilir veya bırakılabilir.
	1963-1964	1966-1967	1967-1968
Yazılı Yoklama	Her dönemde üç yazılı yoklama	Her üç dönemde üç yazılı yoklama	Her dönemde üç yazılı yoklama
Sözlü yoklama	İmkân nispetinde sözlü	İmkân nispetinde sözlü	İmkân nispetinde sözlü
Ödev	Ödevler	Ödevler	Ödevler
Not verme	10 esası üzerinden	10 esası üzerinden	10 esası üzerinden
Sınıfta kalma ve borçlu geçme	5 dersten başarısız öğrenci sınıfta kalır. Borçlu geçme kaldırılmıştır.	I. devrelerde 4; II. devrelerde 5 ders ten başarısız öğrenci	4 dersten başarısız Öğrenci sınıfta kalır.
Bitirme imtihanı Bakalorya imtihanı Olgunluk imtihanı	Devlet Ortaokul bitirme imtihanı Devlet Lise bitirme imtihanı	Ortaokul bitirme imtihanı Lise bitirme imtihanı	Ortaokul bitirme imtihanı Lise bitirme imtihanı
Öğretmenler	1962-1963 öğretim	1963'dekinin aynı	Bazı durumları göz

kurulu toplantısı	yılının aynı		önünde bulundurarak öğrenciyi başarısız olduğu en çok üç dersten başarılı sayabilir.
	1968-1969	1969-1970	1972-1973
Yazılı yoklama	Her dönemde üç yazılı yoklama	Her dönemde üç yazılı yoklama	Her dönemde üç yazılı yoklama
Sözlü yoklama	İmkân nispetinde sözlü	Her dönemde en az bir sözlü	Her dönemde en az bir sözlü
Ödev	Ödevler	Ödevler	Ödevler
Not verme	10 esası üzerinden	10 esası üzerinden	10 esası üzerinden
Sınıfta kalma ve borçlu geçme	5 dersten başarısız öğrenci sınıfta kalır.	3 dersten başarısız öğrenci sınıfta kalır	Ortaokulda 4, lisede 5 dersten başarısız öğrenci sınıfta kalır. Bütünleme sonunda iki ve daha fazla dersten başarısız öğrenci isterse yalnız o dersleri izler ve o derslerden sınava girer. İsterse bütün dersleri izler ve hepsinden sorumludur. Bir dersten başarısız öğrenci borçlu sınıf geçer.
Bitirme imtihanı	Orta bitirme imtihanı	Ortaokul bitirme imtihanı	Ortaokul bitirme imtihanı
Bakalorya imtihanı	Lise bitirme imtihanı	Lise bitirme imtihanı	
Olgunluk imtihanı			
Öğretmenler kurulu toplantısı	1963 dekinin aynı	1963'dekinin aynı	1963'dekinin aynı
	1974-1975		
Yazılı yoklama	Her dönemde en az üç yazılı yoklama		
Sözlü yoklama			
Ödev	İmkân nispetinde sözlü		
	Ödevler		
Not verme	10 esası üzerinden	-	
Sınıfta kalma ve borçlu geçme	Tek dersten başarısız öğrenciler sorumlu olarak üst sınıfa devam ederler.		
Bitirme imtihanı	Ortaokul ve lise bitirme imtihanları kaldırılmıştır.		
Bakalorya imtihanı			

Olgunluk imtihamı		
Öğretmenler kurulu toplantısı	Bütünleme sınavları sonunda yıllık genel basan ortalaması en az 5.00 olan öğrenci, kaç dersten başarısız olursa olsun üst sınıfa geçirilebilir.	
Kaynak: 9 Eylül 1985 Tarih ve 2195 Sayılı Tebliğler Dergisi.		

212. Bütçe ve Eğitim Harcamaları

Eğitim ile ilgili, öğrenci sayıları ve okullaşma oranları kadar önemli bir diğer gösterge de eğitim harcamalarıdır. Eğitim harcamaları, eğitim kademeleri itibarıyla öğrenci sayısı, mevcut eğitim altyapısı, ülkelerin gelir seviyeleri, toplumda eğitime verilen önem gibi birçok faktöre bağlıdır. Harcamalar; kamu kaynaklarınca yapılan harcamalar, özel sektörün yaptığı harcamalar ve tüketim harcamaları gibi bölümlerden oluşmakta ve kıyaslanabilirliğin sağlanması açısından bütçe ve/veya GSMH'ya oran cinsinden ifade edilmektedir. Eğitim harcaması verileri, eğitim yatırımlarının maliyetlerinin, bu yatırımların karlılığının hem birey hem de devlet için doğru olarak hesaplanmasına önemli bir girdi teşkil etmektedir²⁵⁷.

Eğitim hizmetlerinin bütçe yönünden ele alınması ve bazı kararlara bağlanması 1869 yılında yayınlanan Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile başlamıştır. 1876 Anayasası ile bir Anayasa Kurumu haline getirilen bütçe, İkinci Meşrutiyet ile yeniden yürürlüğe konulan Anayasa tarafından ana hatlarıyla bugüne kadar uygulanan bütçe sistemi kurulmuştur. Ülkemizde modern ve gerçek anlamıyla hazırlanmış, onaylanmış ve uygulama alanına konmuş ilk bütçe 1909 tarihlidir. Millî Mücadele yıllarında bütçe avans şeklinde ve muvakkat kanunlarla hazırlanmıştır²⁵⁸.

Cumhuriyet döneminde 1924 Anayasası bütçe müzakere ve onay yetkisini kesin olarak TBMM'ne vermiştir. 1971 yılından itibaren Millî Eğitim Bakanlığının program bütçesi,

²⁵⁷ Türkmen, a.g.e., s. 18.

²⁵⁸ **Cumhuriyet Döneminde Türk Millî Eğitim Sistemindeki Gelişmeler (1923-1988)**, s. 209. Millî Eğitim Bakanlığına verilen ödenekler 1877 yılında 140.000 lira ve 1880'de ise 95.000 lira civarındadır. 1904-1908 yılları arasında eğitime ayrılan ödenek miktarı Sayıştay kayıtlarına göre 170.000-180.000 lira arasında değişmektedir. Bkz. **Cumhuriyet Döneminde Türk Millî Eğitim Sistemindeki Gelişmeler (1923-1988)**, s. 209.

geleneksel bütçe ile birlikte hazırlanmış, 1973 yılında da Program Bütçe, geleneksel bütçenin yerini almıştır. Millî Eğitim Bakanlığı, 1984 yılında Gençlik ve Spor Bakanlığı ile birleşerek Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı adını aldığından, her iki bakanlığın bütçeleri tek bir bütçe olarak hazırlanmıştır²⁵⁹.

Cumhuriyet yönetimi, öğretmen maaşları dâhil olmak üzere ilköğretim giderlerinin il özel idârelerince, genel eğitim veren orta dereceli okullar ile yüksek öğrenim giderlerinin devlet bütçesinde karşılandığı bir bütçe düzeni devralmıştır²⁶⁰.

Cumhuriyet Türkiye'si Osmanlı İmparatorluğundan harap bir ülke, ağır dış borçlar, geri bir tarım, son derece cılız bir sanayi ve eğitim düzeyi düşük bir insan-gücü kitlesi devralmıştır. Daha başlangıcından beri Cumhuriyet hükümetleri, eğitim sistemini yaygınlaştırmak ve geliştirmek üzere büyük malî çabalar gösterilmesi gerektiğini anlamışlar; yoksulluk içindeki ülkede ilköğretimle genel ve meslekî-teknik ortaöğretim ve yüksek öğretimi geliştirmek üzere çareler aramışlardır. Ülkenin maddî olanakları genişledikçe eğitime ayrılan bütçe ödenekleri de artmıştır. Böylece, eğitim masraflarının devlet bütçesindeki oranı 1927'de yüzde 3'ten 1945 yılında yüzde 8'e, 1962 yılında yüzde 14'e çıkmıştır²⁶¹.

Cumhuriyetten bu yana, Genel Bütçe, Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Bütçesi ve Öğretim Dairelerine göre yatırımlar, yüzdelik pay oranları ile birlikte genel bir fikir vermesi açısından tablolar halinde aşağıda belirtilecektir.

Tablo 19: Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Bütçesinin (MEGSB) Genel Bütçeye Oranı (1000 TL)

	Genel Bütçe	MEGSB Bütçesi	Oran %
1923	109.178	3.573	3.2
1927	194.455	6.159	3.1
1930	222.646	8.200	3.6
1935	195.011	9.058	4.6
1940	268.476	17.796	6.6
1945	603.405	51.013	8.4
1950	1.487.209	176.444	11.8
1955	2.940.727	372.358	12.6
1960	7.281.695	981.200	13.4
1965	14.421.419	2.402.664	16.6

²⁵⁹ Cumhuriyet Döneminde Türk Millî Eğitim Sistemindeki Gelişmeler (1923-1988), s. 210.

²⁶⁰ Cumhuriyet Döneminde Türk Millî Eğitim Sistemindeki Gelişmeler (1923-1988), s. 210.

²⁶¹ Oğuzkan, a.g.e., s. 192-193.

1970	28.860.265	3.374.898	11.6
1973	61.453.023	8.921.994	14.5
1974	82.416.411	12.775.171	15.5
1975	107.680.514	14.510.906	13.4
1976	153.637.351	21.661.984	14.0
1977	229.692.988	25.655.181	11.1
1978	276.148.529	27.263.072	9.8
1979	397.310.984	46.196.821	11.6
1980	756.687.182	88.255.576	11.6
1981	1.540.965.037	147.261.993	9.5
1982	1.780.640.059	187.657.832	10.5
1983	2.558.902.500	286.619.006	11.2
1984	3.211.982.000	341.555.656	10.6
1985	5.412.082.049	465.982.210	8.6
1986	7.104.111.000	618.523.532	8.7
1987	10.885.686.000	928.604.000	8.5
1988	20.706.923.000	1.797.372.000	8.7
Kaynak: Bütçe Kanunları ²⁶² .			

Aşağıda ise 1975-1983 yılları arası eğitim harcamalarının genel kamu harcamalarıyla karşılaştırılması, cârî fiyatlar çerçevesinde verilmiştir.

Eğitim Harcamalarının Genel Kamu Harcamaları İçindeki Yeri (Cârî Fiyatlarla)
(1975-1983 Yılları Arası)²⁶³ (BİN TL)

Yıl	Genel Kamu Harcamaları	Kamu Eğitim Harcamaları	
		Miktar	Yüzde
1975	114.228.171	24.319.178	21.2
1976	115.028.308	21.418.271	18.6
1977	240.200.746	42.587.592	17.7
1978	347.703.406	55.822.833	16.1
1979	611.411.806	90.704.537	15.0
1980	1.101.697.749	147.609.746	13.4
1981	1.539.401.108	192.035.095	12.5
1982	1.654.709.453	226.883.545	13.7
1983	2.783.141.041	339.320.929	12.2
Kaynak: DİE Verileri.			

Yukarıda bazı yıllara ait verilen eğitim harcamalarını başlıca üç kategoride toplamak mümkündür. Bunlar (a) öğretmen ve diğer eğitim personeli maaşları, ısıtma, aydınlatma, levazım gibi carî harcamalar, (b) arazi alımı, bina yapımı ve donatımı gibi yatırım harcamaları, (c) sermaye teşkili ve transfer harcamalarıdır. Her eğitim sisteminde eğitim giderlerinin büyük kısmını carî giderler oluşturur. Aşağıdaki tabloda 1975-1983 yılları arasında kamu eğitimi harcamalarının, carî harcamalar, yatırım harcamaları ile transfer

²⁶² Bkz. **Cumhuriyet Döneminde Türk Millî Eğitim Sistemindeki Gelişmeler (1923-1988)**, s. 211.

²⁶³ Bkz. Oğuzkan, a.g.e., s. 193.

harcamaları arasındaki bölünüşü gösterilmektedir. Son yıllarda toplam harcamaların yüzde 80'den fazlasının carî harcamalara gittiği; yatırım harcamalarına ise yüzde 10 dolayında bir pay ayrıldığı görülmektedir.

Kamu Eğitim Harcamalarının Ekonomik Sınıflandırmaya Göre Dağılımı (1975-1983 Yılları Arası)

Yıl	Carî	Yatırım	Transfer
1975	76.1	18.9	4.5
1976	75.1	21.6	3.3
1977	80.1	18.3	1.6
1978	88.0	8.6	3.4
1979	87.6	9.1	3.3
1980	89.4	7.3	3.3
1981	85.9	10.0	4.1
1982	85.7	12.0	2.3
1983	83.1	13.5	3.4
Kaynak: DİE Verileri (Oğuzkan, a.g.e., s. 194'den naklen)			

Carî giderler içinde en büyük harcama kalemini öğretmen aylıkları ve ücretleri oluşturmaktadır. Örneğin, 1971 yılına dair yapılan tahminlere göre Türkiye'nin eğitim carî giderlerinin yüzde 74'ü öğretmen aylıkları ile ücretlerine gittiği; bunu yüzde 10 ile yönetim harcamaları izlediği belirtilmektedir. Diğer carî harcamalar, ancak yüzde 15 dolayında tutmuştur²⁶⁴.

Aşağıdaki tabloda ise MEB carî harcamaları ile yatırım harcamalarının elde kesin rakamlarının bulunduğu son yıl olan 1977 yılında çeşitli eğitim işlevlerine ve düzeylerine dağılımı gösterilmiştir²⁶⁵.

İşlev	Carî (%)	Yatırım (%)
Yönetim	2.9	0.8
Temel Eğitim (*)	57.9	56.5
Genel Ortaöğretim	18.9	6.3
Meslekî ve Teknik Öğretim	9.1	20.3
Öğretmen Yetiştirme (**)	3.3	3.2
Yüksek Öğretim	5.5	10.5
Yaygın Eğitim	2.4	2.4
Toplam	100.0	100.0
(*) Ortaokullar dâhil. (**) Eğitim enstitüleri ile meslekî ve teknik öğretim kurumlarına öğretmen yetiştiren okullar dâhil.		

²⁶⁴ Bkz. Oğuzkan, a.g.e., s. 194.

²⁶⁵ Bkz. Oğuzkan, a.g.e., s. 195.

Ortaöğretim kurumları ise genel, meslek ve teknik okullar olarak çeşitli türlere ayrılmaktadır. Ortaöğretim türlerine göre yapılan yatırım ve carî harcama oranları farklı olmaktadır. Aşağıda, 1977 ve 1984 yıllarının karşılaştırılması verilmiştir:

Öğretim Türlerine Göre Ortaöğretimde Yatırım ve Carî Harcamalar Oranları
(1977 ve 1984 Yıllarının Karşılaştırılması)²⁶⁶

Öğretim Türü	1977		1984	
	Yatırım (%)	Carî (%)	Yatırım (%)	Carî (%)
Toplam Ortaöğretim	5.2	94.8	1.4	98.6
Genel Ortaöğretim	0.9	99.1	2.2	97.8
Erkek Teknik	23.8	76.2	13.9	86.1
Kız Teknik	5.0	95.0	8.0	92.0
Ticaret-Turizm	13.0	86.7	6.1	93.9
Din Eğitimi	10.0	90.0	2.6	97.4

Aşağıda vereceğimiz tablolarda ise hem genel bütçe ve genel bütçeden yatırıma ayrılan paylar, farklı yıllara ait hem MGSB (MEB)'ye ayrılan bütçe ve bütçeden yatırıma ayrılan pay ile birlikte verilmiştir.

Genel Bütçe Yatırımları İle MEGSB Bütçesi ve Yatırımlarının Karşılaştırılması²⁶⁷
(10.000 TL.)

Yıllar	Genel Bütçe Yat. Ödenekleri	Genel Bütçe Yatırım. Gn. Büt. İçindeki Payı (%)	MEGSB Bütçesi Yat. Ödenekleri	MEGSB Yat. Ödeneklerinin MEGSB Bütçesi İçindeki Payı (%)	MEGSB Yat. Ödeneklerinin Gn. Büt. Yat. Ödeneklerine Oranı (%)
1951	305.012	20	13.775	7.0	4.0
1955	877.359	30	49.785	13.0	5.7
1960	2.643.209	37	188.003	19.0	7.1
1961	2.717.338	31	286.520	21.4	10.5
1962	3.330.865	33	342.628	23.1	10.2
1963	3.937.150	33	564.561	28.0	14.3
1964	1.811.722	13	630.552	28.5	34.8
1965	1.835.909	12	569.544	24.0	31.0
1966	2.305.952	13	662.349	25.5	28.7
1967	2.434.610	14	785.298	26.5	32.3
1968	2.530.386	12	972.653	29.0	38.4
1969	2.916.397	11	928.253	27.0	31.8
1970	2.709.415	9	781.045	23.0	28.8

²⁶⁶ Bkz. Oğuzkan, a.g.e., s. 198.

²⁶⁷ Bkz. Cumhuriyet Döneminde Türk Millî Eğitim Sistemindeki Gelişmeler (1923-1988), s. 212.

1971	3.165.058	9	1.014.538	17.0	32.0
1972	4.365.926	9	1.107.711	14.0	25.4
1973	8.657.478	14	1.554.007	17.4	17.9
1974	12.498.736	15	2.443.486	19.1	19.5
1975	16.608.548	15	3.213.343	22.1	19.3
1976	20.775.664	13	4.178.255	19.2	20.1
1977	35.424.909	15	6.537.033	25.4	18.4
1978	33.471.208	12	5.065.696	18.5	15.1
1979	68.099.876	17	9.504.355	20.5	13.9
1980	120.516.478	16	11.669.342	13.2	9,6
1981	201.601.892	13	22.588.235	15.3	11.2
1982	214.514.910	12	26.444.376	14.0	12.3
1983	301.931.453	11	35.650.391	12.4	11.8
1984	408.794.000	12	49.947.000	14.6	12.2
1985	431.210.500	8	66.290.000	14.2	15.3
1986	536.742.000	7	86.812.000	14.0	16.1
1987	744.641.000	7	137.504.000	14.8	18.4
1988	1.291.845.000	6	308.559.000	17.1	23.9

Kaynak: **Bütçe Kanunları.**

Not: 1972 yılına kadar Bayındırlık Bakanlığı bütçesinde yer alan yatırım ödenekleri de dâhil edilmiştir.

1963-1988 yılları arası MEB (MEGSB) için ayrılan yatırım bütçesinin yaklaşık % 45-50'lik kısmı ilk öğretime yatırımlarına giderken²⁶⁸, aşağıdaki tabloda da görüleceği üzere ortaöğretim yatırımları için 1964-72 yılları arasında ayrılan payın, sonraki yıllarda büyük oranda azaldığı görülmektedir.

Ortaöğretim Genel Müdürlüğü Yatırımları²⁶⁹ (1.000 TL)

Yıllar	MEGSB Yatırımları	Ortaöğretim Yatırımları	Ortaöğretim Yatırımlarının MEGSB Yatırımlarına Oranı (%)
1963	564.561	60.850	10.8
1964	630.552	107.150	17.0
1965	569.544	117.000	20.5
1966	662.349	123.904	18.7
1967	785.298	152.999	19.5
1968	972.653	252.991	26.0
1969	928.253	228.500	24.6
1970	781.045	217.900	27.9
1971	1.014.538	240.000	23.7
1972	1.107.711	245.000	22.1
1973	1.554.007	86.680	5.6
1974	2.443.486	150.640	6.1
1975	3.213.343	224.259	6.9
1976	4.178.255	370.215	8.8

²⁶⁸ Bkz. Cumhuriyet Döneminde Türk Millî Eğitim Sistemindeki Gelişmeler (1923-1988), s. 213.

²⁶⁹ Bkz. Cumhuriyet Döneminde Türk Millî Eğitim Sistemindeki Gelişmeler (1923-1988), s. 214.

1977	6.537.033	452.425	6.9
1978	5.065.696	380.340	7.5
1979	9.504.355	539.210	5.6
1980	11.669.342	499.875	4.2
1981	22.588.235	1.311.000	5.8
1982	26.444.376	1.165.000	4.4
1983	35.650.391	1.571.000	4.4
1984	49.947.000	3.878.000	7.7
1985	66.290.000	8.637.000	13.0
1986	94.062.000	11.890.000	12.6
1987	157.204.000	24.000.000	15.2
1988	308.559.000	39.298.000	12.7
Kaynak: Bütçe Kanunları.			

Aşağıda verilecek tablolarda ise meslek ve teknik ortaöğretime yönelik yatırımların oranları verilmiş, MEGSB yatırımları ile meslek ve teknik öğretim yatırımlarının oranları birbiriyle karşılaştırılmıştır.

Erkek Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü Yatırımları²⁷⁰ (100 TL)

Yıllar	MEGSB Yatırımları	Erkek Teknik Öğretim Yatırımları	Erkek Teknik Öğretim Yatırımlarının MEGSB Yatırımlarına Oranı (%)
1963	564.561	51.775	9.2
1964	630.552	84.000	13.3
1965	569.544	52.000	9.1
1966	662.349	59.000	9.0
1967	785.298	91.990	11.7
1968	972.653	82.010	8.4
1969	928.253	84.000	9.0
1970	781.045	76.889	10.0
1971	1.014.538	86.499	9.0
1972	1.107.711	115.824	10.5
1973	1.554.007	244.075	15.7
1974	2.443.486	477.435	19.5
1975	3.213.343	665.821	20.7
1976	4.178.255	841.600	20.1
1977	6.537.033	1.155.952	17.6
1978	5.065.696	1.240.054	24.4
1979	9.504.355	1.637.345	17.2
1980	11.669.342	2.802.250	24.0
1981	22.588.235	5.658.951	25.0
1982	26.444.376	6.730.341	25.4
1983	35.650.391	7.701.259	21.6
1984	49.947.000	7.524.000	15.0
1985	66.290.000	5.275.000	7.9

²⁷⁰ Bkz. Cumhuriyet Döneminde Türk Millî Eğitim Sistemindeki Gelişmeler (1923-1988), s. 215

1986	94.062.000	7.521.500	7.9
1987	157.204.000	12.817.000	8.1
1988	308.559.000	16.500.000	5.3
Kaynak: Bütçe Kanunları			

Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü Yatırımları²⁷¹ (1000 TL)

Yıllar	MEGSB Yatırımları	Kız Teknik Öğretim Yatırımları	Öğretim Yatırımlarının MEGSB Yatırımlarına Oranı (%)
1963	564.561	11.800	2.1
1964	630.552	3.950	1.4
1965	569.544	9.500	1.7
1966	662.349	13.500	2.0
1967	785.298	23.793	3.0
1968	972.653	20.750	2.1
1969	928.253	26.528	2.9
1970	781.045	23.448	3.0
1971	1.014.538	27.788	2.7
1972	1.107.711	36.675	3.3
1973	1.554.007	55.900	3.6
1974	2.443.486	69.170	2.8
1975	3.213.343	48.696	1.5
1976	4.178.255	93.941	2.2
1977	6.537.033	181.864	2.7
1978	5.065.696	137.345	2.7
1979	9.504.355	165.125	1.7
1980	11.669.342	127.150	1.0
1981	22.588.235	280.653	1-2
1982	26.444.376	336.520	1.2
1983	35.650.391	1.225.000	3.4
1984	49.947.000	1.640.000	3.2
1985	66.290.000	1.400.000	2.1
1986	94.062.000	3.681.000	3.9
1987	157.204.000	5.015.000	3.1
1988	308.559.000	10.500.000	3.4
Kaynak: Bütçe Kanunları			

Ticaret-Turizm Öğretim Dairesi Başkanlığı Yatırımları²⁷² (1000 TL.)

Yıllar	MEGSB Yatırımları	Tic. Tur. Öğr. Yatırımları	Tic. Tur. Öğr. Yatırımlarının MEGSB Yatırımlarına Oranı (%)
1963	564.561	17.000	3.0
1964	630.552	10.562	1.7
1965	569.544	8.500	1.5

²⁷¹ Bkz. Cumhuriyet Döneminde Türk Millî Eğitim Sistemindeki Gelişmeler (1923-1988), s. 216.

²⁷² Bkz. Cumhuriyet Döneminde Türk Millî Eğitim Sistemindeki Gelişmeler (1923-1988), s. 217.

1966	662.349	10.062	1.5
1967	785.298	6.800	1.0
1968	927.653	9.270	1.0
1969	928.253	13.100	1.4
1970	781.045	9.134	1.2
1971	1.014.538	10.208	1.0
1972	1.107.711	18.000	1.6
1973	1.554.007	46.225	2.9
1974	2.443.486	77.100	3.1
1975	3.213.343	75.221	2.3
1976	4.178.255	105.783	2.5
1977	6.537.033	177.962	2.7
1978	5.065.696	243.425	4.8
1979	9.504.355	329.595	3.4
1980	11.669.342	270.887	2.3
1981	22.588.235	621.395	2.7
1982	26.444.376	696.619	2.6
1983	35.650.391	1.059.547	2.9
1984	49.947.000	1.205.000	2.4
1985	66.290.000	1.177.000	1.7
1986	94.062.000	2.405.000	2.5
1987	157.204.000	4.497.000	2.8
1988	308.559.000	12.265.000	3.9
Kaynak: Bütçe Kanunları.			

Din Öğretimi Genel Müdürlüğü Yatırımları²⁷³ (1000 TL)

Yıllar	MEGSB Yatırımları	Din Öğretimi Yatırımları	Din Öğretimi Yatırımlarının MEGSB Yatırımlarına Oranı (%)
1963	564.561	3.408	0.6
1964	630.552	3.000	0.5
1965	569.544	9.000	1.5
1966	662.349	8.800	1.3
1967	785.298	5.050	0.6
1968	972.653	7.500	0.8
1969	928.253	6.925	0.7
1970	781.045	7.418	0.9
1971	1.014.538	9.426	0.9
1972	1.107.711	16.424	1.4
1973	1.554.007	10.785	0.7
1974	2.443.486	25.270	1.0
1975	3.213.343	32.380	1.0
1976	4.178.255	29.605	0.7
1977	6.537.033	150.000	2.2
1978	5.065.696	94.875	1.8

²⁷³ Bkz. Cumhuriyet Döneminde Türk Millî Eğitim Sistemindeki Gelişmeler (1923-1988), s. 218.

1979	9.504.355	99.545	1.0
1980	11.669.342	189.010	1.6
1981	22.588.235	395.640	1.7
1982	26.444.376	472.672	1.7
1983	35.650.391	870.110	2.4
1984	49.947.000	1.013.000	2.0
1985	66.290.000	1.449.000	2.1
1986	94.062.000	2.955.000	3.1
1987	157.204.000	4.620.000	2.9
1988	308.559.000	8.500.000	2.7
Kaynak: Bütçe Kanunları.			

Öğretmen Okulları Genel Yatırımları Müdürlüğü²⁷⁴ (1000 TL.)

Yıllar	Millî Eğitim Bakanlığı Yatırımları	Öğretmen Okulları Yatırımları	Öğrt. Okulları Yatırımlarının MEGSB Yatırımlarına Oranı (%)
1963	564.561	76.765	13.6
1964	630.552	99.200	15.7
1965	569.544	92.100	16.2
1966	662.349	56.059	8.5
1967	785.298	88.477	11.3
1968	972.653	55.245	5.7
1969	928.253	78.000	8.4
1970	781.045	68.245	8.7
1971	1.014.538	82.874	8.2
1972	1.107.711	89.650	8.1
1973	1.554.007	83.400	5.4
1974	2.443.486	74.480	3.0
1975	3.213.343	85.050	2.6
1976	4.178.255	138.760	3.3
1977	6.537.033	149.688	2.2
1978	5.065.696	140.990	2.7
1979	9.504.355	129.950	1.3
1980	11.669.342	167.880	1.4
1981	22.588.235	308.455	1.3
1982	26.444.376	360.000	1.3

Kaynak: **Bütçe Kanunları.**

Not: 1983 yılında Eğitim Enstitüleri YÖK'e devredilmiştir. Öğretmen Liselerinin 1983 ve 1984 yıllarında yatırım ödeneği yoktur. Öğretmen Liseleri 1985 yılından itibaren ortaöğretim bünyesinde yer almıştır.

²⁷⁴ Bkz. Cumhuriyet Döneminde Türk Millî Eğitim Sistemindeki Gelişmeler (1923-1988), s. 219.

Yukarıda verilen tablolar incelendiğinde, din öğretimi, ticaret ve turizm öğretimi yatırımlarına MEB yatırım bütçesinden ayrılan payda, teknik öğretim ve öğretmen okullarına oranla artış sağlandığı görülmektedir.

Eğitime ayrılan payın düşük oluşunu, öğrenci başına düşen eğitim harcamalarının oranında da görmek mümkündür. Örneğin, aşağıdaki tabloda da görüleceği üzere 1994 yılında ilk öğretime kıyasla ortaöğretim ve yüksek öğretimde okuyan öğrenci başına düşen oranın, ortaöğretimin aleyhine seyrettiği görülmektedir.

Her Öğrenci İçin Yapılan Eğitim Harcamaları (1994)

İlköğretim	Ortaöğretim	Yüksek Öğretim
100	72	490

Tabloya göre, 1994 yılı itibarıyla, ilköğretime yapılan eğitim harcamaları 100 ise, ortaöğretimin oranı 72, yüksek öğretimin ise 490 olmaktadır²⁷⁵. Türkiye'de ortaöğretimdeki öğrenci maliyeti ise yüksek öğretimdeki öğrenci maliyetinin 1/7'si kadardır.

Gelişmiş ülkelere oranla değerlendirildiği, 1960-1980 yılları arasında Gayri Safi Millî Hasıladan eğitime ayrılan payın ne kadar düşük olduğu görülecektir. Bu yıllar arasında gelişmiş ülkeler Gayri Safi Millî Hasıladan eğitime ayrılan payı % 4'ten yüzde 6'ya, gelişmekte olan ülkeler ise % 2,5'ten % 4'e yükseltmiş ve ortalama olarak GSMH'nın gelişmiş ülkeler % 5,3'ünü, gelişmekte olan ülkeler ise % 3,2'sini eğitime harcamışken, aynı dönemde Türkiye'nin GSMH'den eğitime ayırdığı payın ortalama olarak % 2,5 civarında olduğu görülmektedir²⁷⁶.

Türkiye'nin 1989-1997 yılları arasında konsolide bütçeden eğitime ayırdığı ödenekler ve bunların GSMH içindeki payları ise şu şekildedir²⁷⁷:

Gayri Safi Millî Hasıladan Eğitime Ayrılan Paylar (1989-1997 Dönemi)

Yıllar	Gayri Safi Millî Hasıla (Milyon TL)	Eğitim Bütçesi (Milyon TL)	Eğitim Bütçesinin GSMH İçindeki Payı (%)			
			MEB	YÖK	YurtKur	Toplam
1989	230.369.900	4.126.841	1.29	0.46	0.05	1.79
1990	397.177.500	11.265.055	2.14	0.63	0.06	2.84
1991	634.392.800	20.075.530	2.36	0.74	0.07	3.16
1992	1.103.604.900	40.380.105	2.75	0.83	0.08	3.66
1993	1.997.322.600	76.076.485	2.88	0.83	0.10	3.81

²⁷⁵ Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Ortaöğretim ... ÖİK Raporu, s. 65.

²⁷⁶ Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Ortaöğretim ... ÖİK Raporu, s. 73.

²⁷⁷ Bkz. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Ortaöğretim ... ÖİK Raporu, s. 75.

1994	3.887.902.900	128.693.410	2.41	0.80	0.09	3, .1
1995	7.854.887.200	187.956.045	1.73	0.58	0.07	2.38
1996	14.978.067.300	363.075.900	1.71	0.61	0.09	2.41
1997	29.054.455.000	742.286.445	1.76	0.79	0.11	2.66
Kaynak: MEB.						

Aşağıdaki tabloda ise eğitim kademelerine göre her öğrenci için yapılan kamu harcamaları Dolar cinsinden gösterilmiştir.

Türkiye'nin Eğitim Kademelerine Göre Her Öğrenci İçin Yapılan Kamu Harcamaları (1994) (USA \$)²⁷⁸

İlköğretim	Ortaöğretim	Yüksek Öğretim
710	510	3.460

Yukarıdaki tablo, Türkiye'de ortaöğretimin ne kadar ihmal ettiğini açıkça ortaya koymaktadır. Yukarıda verilen diğer bilgiler ve tablolara göre de Türkiye'de eğitim harcamalarının değişken bir yapı arz ettiği ve ortaöğretime yeterince önem verilmediği gözlenmektedir.

²⁷⁸ Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Ortaöğretim ... ÖİK Raporu, s. 76.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. CUMHURİYET DÖNEMİNDE SİVAS'TA ORTAÖĞRETİM (1923-1997)

30. CUMHURİYET DÖNEMİ SİVAS'A GENEL BİR BAKIŞ

Bu ana başlık altında, nüfus, idârî yapısı, okullaşma süreci, bütçe ve yatırımları gibi açılardan Sivas'ın Cumhuriyet Tarihi'ndeki konumuna genel olarak değinilecek, bir sonraki ana başlık altında ise Sivas'ta ortaöğretim kurumları, dönemlere göre daha ayrıntılı ele alınacaktır.

300. Nüfus Yapısı

Tarihi seyir içerisinde çeşitli devletlerin egemenliğine giren Sivas, bu devletlerin birçoğuna ya başkentlik yapmış ya da askerî, siyasî, ekonomik ve kültürel açıdan önemli ve büyük bir şehir kimliğine sahip olmuştur²⁷⁹. Tarihi seyri içindeki fonksiyonu, hem nüfus hem de eğitim yapısını etkilemiştir.

Mevcut kayıtlara göre Selçuklular döneminde şehrin merkez nüfusu 120.000'i bulmuşken, Timur'un 1401 yılında şehri istilasından sonra yakılıp yıkılan ve harap edilen Sivas'ta nüfus hızla azalmıştır. Kayıtlara göre bu azalma 1825'te 98.000'e, 1850'de 90.000'e, 1875'te 55.000'e düşmüş, yurdumuzda ilk resmi nüfus sayımının yapıldığı 1927 yılında ise 29.706 olduğu görülmüştür²⁸⁰. Cumhuriyet dönemi öncesi ilk resmi kayıt, Osmanlı devletinin ilk resmi nüfus sayımı olan 1831 tarihli sayımın sonuçları içinde yer almaktadır. Buna göre ise bu yıllarda Sivas Sancağı'nda 97.253 müslim, 18.537 gayr-i müslim olmak üzere toplam 115.790 kişi yaşamaktadır²⁸¹.

Sivas'ın tarihi süreci içindeki en büyük ve önemli fonksiyonlardan birisi Sivas Kongresi'ne ev sahipliği yapmış olmasıdır. Açılışını, 4 Eylül 1919 günü saat 14.30'da

²⁷⁹ Yasak, a.g.e., s. 7; Ökmen, a.g.m., s. 240-241.

²⁸⁰ 1973 Sivas İl Yıllığı, s. 33.

²⁸¹ Bkz. Ökmen, a.g.m., s. 249.

Mustafa Kemal Paşa'nın yaptığı bu kongreyle Sivas İli, Millî Mücadele'nin kahramanlarına kucak açmış ve tarihî bir görev üstlenmiştir. Millî Mücadele'nin başarıyla sonuçlanması ve Türk İstiklal Savaşı'ndan onurla çıkılması sonucu; Anadolu'da Osmanlı Devleti'nin yerine genç bir Cumhuriyet kurulmuş oldu. Cumhuriyetle birlikte Sivas'ta gerek ticarî ve sanayi, gerek eğitim alanında yeni kıpırdanmalar başlamıştır. İlk yıllarda kamu yatırımları ağırlıklı olmuştur. Demiryolu hattı (1930), Cer Atelyesi (1939), Çimento Fabrikası (1943), Elektrik Santrali (1934) ve Hava alanı (1966) bu yatırımlara örnek olarak verilebilir²⁸². Yatırımların artmasına ve ekonominin gelişmesine paralel olarak nüfus da artış göstermiştir.

Sivas'ta, Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar devam eden nüfus azalışı bu noktada durmuş ve ileriki yıllarda artma eğilimi göstermiştir. Şöyle ki, 1925-1930 yıllarında Sivas gerek siyasî gerekse iktisadî bakımdan oldukça sönük bir hayata sahip olan Sivas, 1930 yılında demiryolunun gelmesi ile şehir nüfus ve alan bakımından gelişmeye başlamıştır. Nüfus 1935-1940 arasında % 4.6, 1940-1945 arasında % 1.4, 1945-1950'de % 3.2'lük artış göstermiştir²⁸³.

Daha uzun aralıklı dönem açısından baktığımızda, örneğin 1935-1965 yılları arasında kent nüfusunun 33.000'den 109.000'e çıkarak % 222'lik bir artış kaydettiği görülmektedir. Sivas kent nüfusu artışı ile Türkiye kentsel nüfusunun artışı karşılaştırılırsa, 1935'ten 1965'e kadar Sivas kent nüfusunun ortalama olarak artış hızının 7.4 olduğu ortaya çıkacaktır. Aynı oran Türkiye'de 5.1 olarak gerçekleşmiştir. Bu da göstermektedir ki, o yıllarda Sivas, demografik açıdan Türkiye'nin en hızlı kentleşen illerinden biridir²⁸⁴.

1935-1965 yılları arasında toplam 75.000 kişilik bir artış olduğu göz önüne alınırsa konu daha iyi anlaşılır. Sivas'ın 30 yılda aldığı nüfus miktarı, yaklaşık olarak İstanbul'un bir yılda aldığı nüfusa karşılık gelmektedir. Sivas'ta nüfus artışını dönemler itibari ile nedenleri açısından iki kısma ayırabiliriz. Birinci dönem 1935-1950 yılları arasını kapsar. Bu dönem Sivas'ta iki büyük fabrikanın kurulması ve demiryolunun çevreye ulaşımı sağlaması, çevre nüfusu kente çeken nedenler olmuştur. Yani çekici ve itici nedenler bu dönem kentleşmesi üzerinde etkilidir. İkinci dönemde itici nedenlerle kırdan kopan nüfus,

²⁸² Yasak, a.g.e., s. 21; Ökmen, a.g.m., s. 241-242.

²⁸³ Bkz. **1973 Sivas İl Yıllığı**, s. 33; Ökmen, a.g.m., s. 249.

²⁸⁴ Bkz. Ökmen, a.g.m., s. 249.

en yakın kente akmaktadır. Görüldüğü gibi iki dönem kentleşmesi arasında büyük farklar vardır, ama sonuç aynıdır²⁸⁵.

Sivas, Türkiye'nin en fazla göç veren şehirlerinden biridir. Ülkenin nüfus yoğunluğu giderek arttığı yıllarda dahi nüfusu hep azalmıştır. Örneğin, 1960 yılına kadar Türkiye geneline yakın bir artış gösterirken, 1960'dan sonra giderek azaldığı görülmektedir. 1990'a gelindiğinde ise Türkiye'de % 21.71 oranında artış varken, Sivas'ta % 1.23 oranında azalma söz konusu olduğu fark edilmektedir. Nüfusun azalması olayı, -Birinci Bölüm'de de belirttiğimiz gibi- Timur'un şehri yakıp yıkmasına kadar dayanmaktadır.

Sivas'ta 1927 yılından 1990 yılına gelindiğinde nüfusun yaklaşık iki kat arttığı görülmektedir; 1927 yılında 329.741 olan toplam nüfusun % 46.98'i erkek, % 53.02'si kadındır. Sonraki yıllarda kadın ve erkek nüfusu % 50'lerde seyretse de, genel olarak kadınların toplam nüfus içerisindeki paylarının az da olsa erkek nüfustan fazla olduğu izlenmektedir. Aşağıdaki tabloda, nüfus artışı, cinsiyet dağılımı, şehir ve köy payları yıllara göre ayrıntılı olarak verilmektedir²⁸⁶.

Tablo 20: Nüfus Sayım Yıllarına Göre Sivas'ın Nüfus Yapısı (1927-1997)

Yıl	Sivas'ın Nüfusu	Yıllık Nüfus Artışı (%)		Cinsiyet Dağılımı (%)		Nüfus Payları		Nüfusta Artışlar	
		Türkiye	Sivas	Erkek	Kadın	Şehir	Köy	Şehir	Köy
1927	329.741	-	-	46.98	53.02	17.30	82.70	-	-
1935	432.996	21.10	34.05	48.95	51.05	15.04	84.96	16.53	37.43
1940	468.243	19.59	15.65	49.38	50.62	16.81	83.19	37.89	11.44
1945	490.493	10.59	9.28	49.66	50.84	16.31	83.69	33.32	10.47
1950	542.004	21.73	19.97	49.38	50.62	17.04	82.96	28.67	18.23
1955	590.869	27.75	17.26	49.16	50.84	19.57	80.43	44.94	11.07
1960	669.922	28.53	25.11	50.17	49.83	22.31	77.69	51.39	18.16
1965	705.186	24.63	10.26	49.69	50.31	23.92	76.08	24.16	6.08
1970	731.921	25.19	7.44	48.97	51.03	28.88	71.12	45.12	-6.04
1975	741.713	25.01	2.66	50.63	49.37	32.13	67.87	24.00	-6.70
1980	750.144	20.65	2.26	49.69	50.31	36.42	63.05	27.33	-10.80
1985	772.209	24.88	5.80	49.57	50.43	40.84	59.16	28.68	-8.59
1990	767.481	21.71	-1.23	49.92	50.08	49.77	50.23	38.33	-33.96
1997	697.317	15.33	-1.40					38.3	-32.79

Kaynak: Sivas İli 1990 GNS; DİE, Türkiye İstatistik Yıllığı, 1991.

Tabloda verilen rakamlar karşılaştırıldığında, nüfus artışı düşük olan Sivas'ın 1940-1945 yılları arası nüfus artışındaki aşırı düşüşün sebebi, II. Dünya Savaşı'ndan

²⁸⁵ Bkz. Ökmen, a.g.m., s. 249.

²⁸⁶ Sivas Ekonomisi, s. 24.

kaynaklanmaktadır. Nitekim daha sonraki yıllar, olağan artışına tekrar geri dönmüştür²⁸⁷. 1970'lerden itibaren başlayan nüfus artış hızının düşmesi ya da azalması dış göçlere²⁸⁸; aynı yıllardan itibaren şehirleşme oranında meydana gelen artışlar ise iç göçlere bağlanabilir.

Tabloda da görüldüğü gibi, 1990 Genel Nüfus Sayımında Sivas'ın nüfusu, 767.481 olarak belirlenmiştir. Bu nüfusun % 49.92'sini erkekler, % 50.08'ini kadınlar oluşturmaktadır. Sivas'ta doğum oranı fazla olmasına rağmen, nüfus artış oranının giderek düştüğü görülmektedir. Şehirde yaşayanlar giderek artarken, köylerdeki nüfus payı ise azalmaktadır²⁸⁹.

Şehir nüfusundaki en fazla artış oranı 1970'li yıllarda yaşanmış ve % 45.12 civarında olmuştur. 1980'li yıllarda şehir nüfusu azalma gösterirken, 1990'a gelindiğinde bir artış olmuş ve şehir nüfusu % 38.33 oranında artmıştır. Aynı yıl köylerdeki nüfusun artışı % -33.96 oranında gerçekleşmiştir. Son yıllarda kırsal alandaki nüfusun büyük bir hızla şehirlere akmasına rağmen, nüfusun yarıdan fazlası yine köylerde bulunmaktadır. 1990 yılı itibarıyla şehirlerdeki nüfus payı % 49.77 iken köylerde % 50.23'tür. Bu durum Sivas'ta temel geçim kaynağının tarım olmasının bir sonucudur²⁹⁰.

1997 yılında yapılan Genel Nüfus Sayımı'ndaki sonuçlara göre ise, Sivas'ın toplam nüfusu 697.317 olarak tespit edilmiştir. Yıllık nüfus artış hızı % -0.014 olarak belirlenmiştir. Toplam nüfusun 395.762'si ilçe merkezinde, 301.555'i ise köy ve beldelerde bulunmaktadır. Bu rakamlar 1990 yılı nüfus sayımıyla karşılaştırıldığında, giderek kırsal kesim nüfusunun azaldığı ve şehir nüfusunun arttığı görülmektedir. 1997 yılında ilçe merkezindeki nüfus artış oranı % 0.04, köy ve beldelerin nüfus artış hızı % -0.09 olarak belirlenmiştir²⁹¹.

²⁸⁷ Sivas İli 1984-1985 Yılı Ekonomik Raporu, s. 35. Ayrıca bkz. Çubukçu, a.g.e., s. 5-6.

²⁸⁸ Cumhuriyet döneminde ise, Anadolu'nun diğer kentlerine ve ülke genelinin nüfus artış hızına oranla giderek düştüğü görülmektedir. İş alanlarının azlığı, işsizliğin büyük boyutlara ulaşması üzerine büyük kentlere ve yurt dışına nüfus akışı olmuştur. Öyle ki, yurt dışında 200 bin, İstanbul'da 800 bin, Ankara, Mersin, Bursa, Antalya, İzmir ve Kayseri gibi büyük kentlerde yaklaşık 600 bin civarında Sivas'lı yaşamaktadır. Bkz. Yasak, a.g.e., s. 33.

²⁸⁹ Sivas Ekonomisi, s. 24.

²⁹⁰ Sivas Ekonomisi, s. 24-25.

²⁹¹ Sivas Ekonomisi, s. 25.

Tablo incelendiğinde, Cumhuriyetin ilk yılları hâriç, tüm sayımlarda, Sivas nüfusunun artışının, Türkiye ortalamasının her zaman altında kaldığı görülmektedir. Cumhuriyet döneminde il merkezinin nüfusu değişen şartlara göre şöyle bir durum göstermiştir²⁹².

1927 yılı 28.000 kişi Türkiye'nin 16. şehri
 1935 yılı 34.000 kişi Türkiye'nin 12. şehri
 1940 yılı 42.000 kişi Türkiye'nin 13. şehri
 1945 yılı 45.000 kişi Türkiye'nin 10. şehri
 1950 yılı 53.000 kişi Türkiye'nin 11. şehri
 1955 yılı 67.000 kişi Türkiye'nin 11. şehri
 1960 yılı 94.000 kişi Türkiye'nin 10. şehri
 1965 yılı 109.000 kişi Türkiye'nin 10. şehri
 1970 yılı 132.527 kişi Türkiye'nin 13. şehri
 1975 yılı 149.201 kişi Türkiye'nin 18. şehri
 1980 yılı 172.864 kişi Türkiye'nin 17. şehri

301. İdârî Yapısı

Birinci Bölüm'de idârî yapısı başlığı altında da belirttiğimiz gibi Sivas, bazen eyâlet bazen vilâyet merkezi olmuş, farklı zamanlarda yapılan teşkilatlandırmalarda kendisine bazı kaza veya vilayetler bağlanmış veyahut kendisine bağlı olanlar, ya başka vilayetlere bağlanmış ya da ayrı bir sancak ya da vilayet haline getirilmiştir. XIX. yüzyılda, öncesinde bir nâhiye konumunda olan bazı yerleşim yerleri, ilçe haline getirilmiştir. Örneğin, 1870'de Koçhisar ve Zara nahiyeleri, 1875'de Yıldızeli, 1877'de Şarkışla, 1902'de Kangal nahiyeleri ilçe olmuştur.

1916 ve 1918 yılına geldiğimizde Sivas Merkez Sancağı'nın toplam 10 kazadan oluştuğunu görüyoruz. Bunlar sırasıyla şunlardır: Sivas Merkez Kaza, Azîziye, Koçgiri, Divriği, Tenos, Hafik, Darende, Kangal, Gürün ve Yıldızeli²⁹³.

1922'de ise Sancakların ilgası üzerine Sivas, Merkez kazası dâhil 11 kazadan oluşmaktadır. Bunlar; Sivas (Merkez Kaza), Koçhisar, Yıldızeli, Darende, Kangal, Azîziye, Şarkışla, Divriği, Gürün ve Zara ilçeleridir. 1927'de Azîziye, Kayseri'ye verilmiş.

²⁹² 1825-1980 yılları arası verilen rakamlar için bkz. **Sivas İli 1984-1985 Yılı Ekonomik Raporu**, s. 34. Ayrıca bkz. Çubukçu, a.g.e., s. 5.

²⁹³ **Yurt Ansiklopedisi**, IX, 6859, 6865.

1934'de Şebinkarahisar vilâyeti ilçe olunca, ona bağlı olan Suşehri ve Koyulhisar, Sivas'a; Sivas'ın ilçesi olan Darende de Malatya'ya bağlanmıştır. 1948'de ise İmranlı ilçe olmuştur. Gemerek ise Şarkışla ilçesine bağlı bir bucak iken 1953'de ilçe haline getirilmiştir²⁹⁴.

Sivas İli'nin 1967 yılı itibariyle idârî yapısı hakkında ise şu bilgiler verilmektedir: Sivas ili, 12 ilçe, 32 bucak ve 1.279 köyden ibarettir²⁹⁵. Sivas'ın ilçelerinin isimleri şunlardır: Merkez ilçe, Divriği, İmranlı, Koyulhisar, Hafik, Gemerek, Gürün, Yıldızeli, Suşehri, Şarkışla, Kangal ve Zara. Aşağıdaki tabloda, Sivas'ın ilçe ve bucak adları ile köy adetleri ayrıntılı olarak gösterilmektedir:

İlçeler, Bucaklar ve Köy Adetlerini Gösterir Tablo (1967 yılı)

İlçeler	Bucaklar	Köy Adedi	Belediye Teşkilatı olan Bucak ve Köyler
Merkez	Merkez	52	
	Bedirli	19	
	Kayadibi	22	
	Karaçayır	19	
	Ulaş	36	
Toplam	4	148	
Divriği	Merkez	41	
	Danişment	14	
	Gedikbaşı	13	
	Mursal	12	
	Sincan	30	
Toplam	4	110	
Gemerek	Merkez	34	4
Gürün	Merkez	14	
	Konakpınar	18	
	Yazyurdu	29	
Toplam	2	61	
Hafik	Merkez	41	
	Doğanşar	42	1
	Celallı	30	
	Karayün	18	
Toplam	3	131	
İmranlı	Merkez	72	
	Karacaören	28	
Toplam	1	100	
Kangal	Merkez	25	
	Akpınar	19	

²⁹⁴ Bkz. 1967 Sivas İl Yıllığı, s. 42; Yurt Ansiklopedisi, IX, 6858-6859, 6870-6871, 6907. Ayrıca bkz. Nâfiz, a.g.e., s. 113.

²⁹⁵ 1967 Sivas İl Yıllığı, s. 42.

	Alacahan	23	
	Çetinkaya	19	
	Deliktaş	14	
	Kavak	31	
Toplam	5	131	
Koyulhisar	Merkez	37	
	Ortakent	11	
Toplam	1	48	
Suşehri	Merkez	51	
	Akıncılar	35	1
	Gölova	34	
	Gökçekent	15	
Toplam	3	135	
Şarkışla	Merkez	60	
	Akçakışla	24	
	Altınyayla	16	1
	Orta	13	
Toplam	3	113	
Yıldızeli	Merkez	42	
	Belcik	44	
	Çırçır	24	
	Direkli	24	
Toplam	3	134	
Zara	Merkez	62	
	Beypınar	15	
	Bolucan	27	
	Şerefiye	30	
Toplam	3	131	
Genel Toplam	32	1279	7
Kaynak: 1967 Sivas Yıllığı, s. 43.			

Aşağıda ise, 1980 yılı Sivas İli'ne bağlı bucak isimleri, bucağa bağlı köylerin sayısı ve nüfusu da aşağıda tablo halinde verilmektedir.

Sivas İli'nde İdari Bölünme Bucak Nüfusları ve Köy Sayıları (1980)

İlçesi	Bucağı	Bağlı Köy Sayısı*	Nüfusu*
Merkez	Merkez	60	20.066
	Bedirli	17	7.643
	Karaçayır	17	10.389
	Karayün	19	3.956
	Kayadibi	21	9.585
	Ulaş	35	15.314
Toplam	5	169	66.953
Divriği	Merkez	43	11.468
	Danişment	12	3.704
	Gedikbaşı	12	3.416
	Mursal	11	2.860

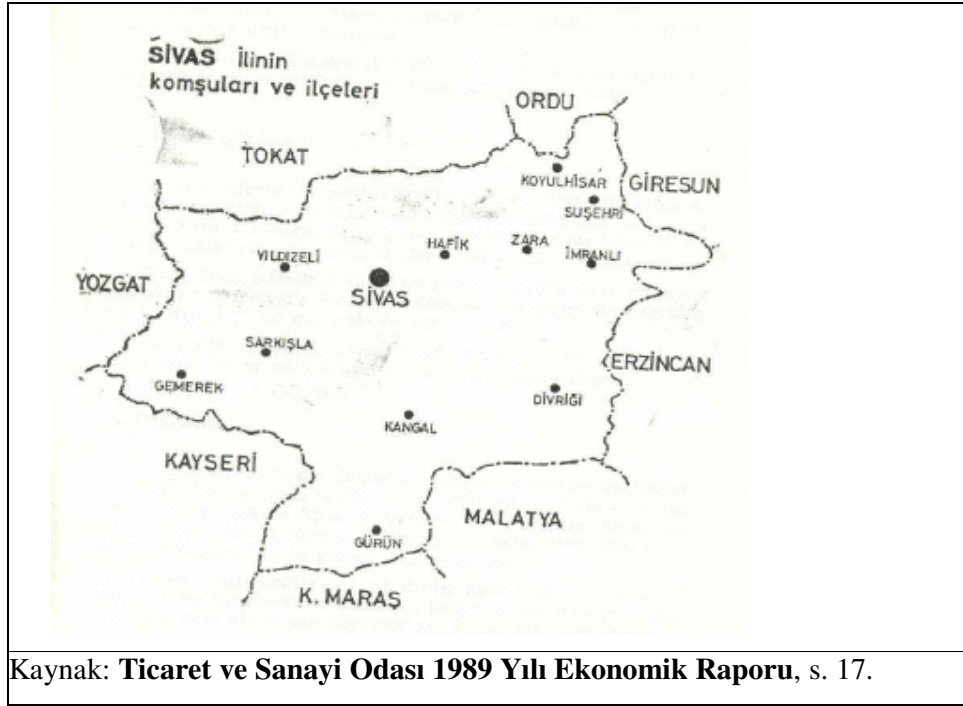
	Sincan	29	5.293
Toplam	4	107	26.741
Gemerek	Merkez	38	31.156
Toplam	-	38	31.156
Gürün	Merkez	16	10.271
	Konakpınar	18	6.917
	Yazyurdu	27	8.844
Toplam	2	61	26.032
Hafik	Merkez	57	24.160
	Celallı	26	3.260
	Doğanşar	23	8.446
Toplam	2	106	35.866
İmranlı	Merkez	72	19.007
	Karacaören	27	4.229
Toplam	1	99	23.236
Kangal	Merkez	25	8.067
	Alacahan	21	11.368
	Çetinkaya	18	8.099
	Deliktaş	12	5.559
	Kavak	30	6.521
	Kuşkayası	18	8.307
Toplam	5	124	47.921
Koyulhisar	Merkez	35	16.541
	Ortakent	10	6.643
Toplam	1	45	23.184
Suşehri	Merkez	53	21.150
	Akıncılar	33	10.738
	Gökçekent	14	6.188
	Gölova	31	8.465
Toplam	3	131	46.541
Şarkışla	Merkez	60	26.158
	Akçakışla	23	8.803
	Altınyayla	16	13.136
	Orta	12	3.519
Toplam	3	111	51.616
Yıldızeli	Merkez	44	19.313
	Çırçır	19	14.019
	Direkli	23	10.522
	Yavu	42	18.266
Toplam	3	128	62.120
Zara	Merkez	70	19.984
	Beypınar	14	2.694
	Bulucan	25	5.417
	Şerefiye	22	7.468
Toplam	3	131	35.563

* Bağlı köy sayısında bucak merkezi olan köyler yer almamakta, ancak nüfus oranı, bu köyleri de kapsamaktadır.

Kaynak: **Yurt Ansiklopedisi**, IX, 6906.

1984-1985 Yılı itibariyle Sivas'la ilgili idârî yapılanma hakkında ise şunu söyleyebiliriz: İç Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Kızılırmak kesiminde, 38-41 enlem ve 36-39 boylam dereceleri arasında yer alan Sivas, Kuzeyde Tokat, Ordu, Giresun, Doğusunda Erzincan, Batıda Yozgat, Güneyde Maraş, Güney Doğuda Malatya, Güneybatıda da Kayseri illeri ile çevrili bir ildir²⁹⁶. Merkez ilçe ile beraber 12 ilçe, 1.278 daha alt idarî birim ve 767 mezra ile Türkiye'nin en çok yerleşim noktasına sahip vilâyetidir. 32 Bucak merkezi bulunan Sivas'ın 2 bucağında Bucak, 12'sinde ise belediye teşkilatı bulunmaktadır²⁹⁷.

Aşağıda, Sivas İli'nin ilçelerini ve komşu illerini gösteren bir harita verilmiştir.

Kaynak: **Ticaret ve Sanayi Odası 1989 Yılı Ekonomik Raporu**, s. 17.

302. Okullaşma Süreci

Sivas geçmişte, eğitim-öğretim açısından en parlak dönemini Selçuklular döneminde yaşamıştır²⁹⁸. Osmanlı devrinde ise nispeten önemini korumuş, belli eğitim kurumları

²⁹⁶ Sivas İli 1984-1985 Yılı Ekonomik Raporu, s. 25.

²⁹⁷ Sivas İli 1984-1985 Yılı Ekonomik Raporu, s. 33.

²⁹⁸ Sivas, Selçukluların pek gözde eyâlet merkezi ve Anadolu'nun en büyük şehirlerinden biri olmuş üniversite derecesinde tahsil kuruluşları ve her türlü Bayındırlık eserleri ile bezenmiştir. İl bir sanat ve kültür merkezi haline gelmiştir. Şifaiye, Buruciye, Çifte Minare, Gökmedrese bu devrin eserleridir. Bkz. Sivas İli 1984-1985 Yılı Ekonomik Raporu, s. 22.

açılmıştır. Cumhuriyet döneminden önce bölgenin ilk rüştiye, idadî ve sultanîleri burada açılmıştır. 1881 yılında Erkek İlk Öğretmen Okulu, 1887 yılında Sivas Lisesi, 1902 yılında Sanat Enstitüsü kurulmuştur.

Cumhuriyet'le birlikte eğitime süratle eğilen yeni devlet, bir taraftan savaş nedeniyle kapanan okulları işler hale getirirken diğer taraftan da yeni okulların yapımına başlamıştır. Sivas İlinde Cumhuriyet'in ilanından 1943 yılına kadar öğretmenli 63, eğitimli 81 okul yapılmıştır²⁹⁹.

1984-1985 eğitim-öğretim yılında, Sivas ili hudutları içerisinde 56 adedi il ve ilçe merkezlerinde, 57 adedi köylerde olmak üzere toplam 113 ortaöğretim okulu mevcuttur. Bu okullarda 12.664'ü kız 29.387'si erkek olmak üzere toplam 42.051 öğrenci öğrenim görmüş, bu okullarda toplam 1.677 öğretmen görev yapmıştır. Bu duruma göre her 372 öğrenciye 1 okul, her 25 öğrenciye de 1 öğretmen düşmektedir³⁰⁰.

İlçenin Adı	Okul Sayısı Köy+Şehir: Toplam	Öğretmen Sayı	Öğrenci Sayısı	Mezun Öğrenci Sayısı	Yeni Kayıt Öğrenci Sayısı
Merkez	8+15: 23	762	22.718	4.575	7.608
Divriği	5+5: 10	107	2.891	301	847
Gemerek	9+3: 12	112	2.668	487	812
Gürün	4+4: 8	82	1.625	317	603
Hafik	2+3: 5	49	773	150	273
İmranlı	1+2: 3	30	756	111	200
Kangal	7+3: 10	67	1.909	368	583
Koyulhisar	2+2: 4	44	485	133	166
Suşehri	6+5: 11	116	2.308	438	798
Şarkışla	9+5: 14	141	2.884	564	1.057
Yıldızeli	3+4: 7	75	1.553	313	478
Zara	1+5: 6	92	1.478	256	488
Toplam	113	1677	42.051		
Mevcut ortaöğretim okulları ve dağılımını gösterir tablo (1984-1985 öğrenim yılında. Bkz. Sivas İli 1984-1985 Yılı Ekonomik Raporu , s. 38.					

Aşağıda, Sivas İl Merkezinde Ortaöğretim başlığı altında, Sivas vilayetinde 1997 yılına kadar açılan (bunlara, sonradan adları değiştirilenler dâhil) okulların isimleri verilecek, bunlardan Sivas il merkezinde bulunanlar hakkında daha ayrıntılı bilgi verilecektir.

303. Bütçe ve Yatırımlar

²⁹⁹ TC Maârifî 1923-1943: Yıldırım, a.g.e., s. 296.

³⁰⁰ Bkz. **Sivas İli 1984-1985 Yılı Ekonomik Raporu**, s. 38.

Eğitimle en yakın ilişkisi bulunan konulardan biri ekonomidir. Dolayısıyla eğitim de ekonomiden çok etkilenmektedir. Bütçe ve yatırımlar, ekonomik gelişmeye paralel olarak gelişecektir. Aşağıda, Sivas'ta eğitimle ilgili bütçe ve yatırımlarla ilgili veriler verilecektir.

Bu çerçevede, Sivas Özel İdâresi'nin 1923 yılından 1941 yılına kadar vâridatından kültür-eğitim işleri için ayırdığı para durumunu burada zikrelelim³⁰¹:

YILLAR	LİRA
1923	115.441
1924	29.223
1925	46.050
1926	131.120
1927	311.664
1928	308.601
1929	300.817
1930	226.284
1931	246.961
1932	226.587
1933	181.224
1934	188.757
1935	186.131
1936	183.050
1937	223.971
1938	248.691
1939	259.257
1940	342.177
1941	348.260

Burada, Millet mekteplerinin Sivas'taki bütçe durumundan³⁰² bahsetmek yerinde olacaktır.

Yıllar	Ödenek (Lira)	Giderler (Lira)
1928	-	16.982
1929	-	26.280
1930	-	20.000
1931	-	1.100
1932	-	1.100
1937	500	500
1938	500	498

³⁰¹ Bkz. Tokat, a.g.e., s. 80; Yıldırım, a.g.e., s. 299.

³⁰² Bkz. Tokat, a.g.e., s. 87.

1941	150	110
1943	200	160
1944	3.400	3.375
1945	3.000	1.606
1946	3.050	2.786
1947	2.500	850

Sivas ili sanayi bakımından ülkemizin gelişmemiş bölgeleri arasında yer almakla birlikte son yıllarda gözle görülür bir gelişme ve potansiyelin olduğu da görülmektedir. 1990 yatırım programında Sivas, 4 trilyon proje bedeli ve 450 milyar yatırım ödeneği ile önemli bir yer tutmaktadır. Yıllık yatırım tutarlarının, 106 milyarı enerji, 100 milyarı tarım, 74 milyarı imalat, 66 milyon ulaştırma, 14 milyarı eğitim, 13 milyarı sosyal altyapı, 11 milyarı sağlık, 7 milyarı konut, 10 milyarı da diğer sektörlerle tahsis edilmiştir. 1991 yılında da 233 milyar program ödeneği ve 306 milyar 423 milyon rezerv ödeneği ayrılmıştır. Bunların yüzde payı ise sırasıyla % 1.8 ve % 2.1'dir. Nakdi ödenek ise 254 milyar 530 milyon ve payı % 2.0'dir. 1991 yılı ödeneklerinin gerçekleşme oranı ise % 83.1'dir³⁰³.

31. SİVAS İL MERKEZİNDE ORTAÖĞRETİM

Biz bu çalışmada, aşağıdaki bölümlerde, dönemlere göre Sivas İl Merkezindeki ortaöğretim kurumlarını inceleyeceğiz. Dönemlere göre Sivas merkezde bulunan orta ve lise okullarına geçmeden önce, 1997 yılına kadar Sivas vilayetinde açılan ortaokul ve liselerin isimlerini vermek istiyoruz. Bu okullardan Sivas il merkezinde bulunanlar hakkında biraz sonra daha ayrıntılı bilgi verilecektir. Fakat şunu da hatırlatmakta yarar görüyoruz: Okullardan bazılarının ismi zaman zaman değişikliğe uğramıştır.

Aşağıda, açılış tarihlerine göre 1997 yılına kadar, Sivas vilayetindeki ortaokulların isimleri verilmektedir.

Okulun Adı	Öğretime Açılış Tarihi
Sivas Lisesi (Orta Kısmı)	1924
Kız Ortaokulu	1933
Sivas Ortaokulu	1937
Nuri Demirağ Ortaokulu (Divriği)	1937

³⁰³ Ökmen, a.g.m., s. 248.

Zara Ortaokulu	1948
Gürün Ortaokulu	1949
Kangal Ortaokulu	1949
Koyulhisar Ortaokulu	1949
Sivas Erkek Ortaokulu	1952
Şarkışla Ortaokulu	1953
Yıldızeli Ortaokulu	1953
Selçuk Ortaokulu	1955
Gemerek Ortaokulu	1956
Hafik Ortaokulu	1956
İmranlı Ortaokulu	1958
Ulaş Ortaokulu	1959
Karaözü Ortaokulu (Gemerek)	1959
Atatürk Ortaokulu	1959
Demir Ortaokulu	1960
Dört Eylül Ortaokulu	1965
İmam-Hatip	1962
Akıncılar Ortaokulu	1966
Ortabucak Ortaokulu	1966
Cürek Ortaokulu	1966
Yeniçubuk Ortaokulu (Gemerek)	1966
Çepni Ortaokulu (Gemerek)	1966
Sızır Ortaokulu (Gemerek)	1967
Behrampaşa Ortaokulu	1968
Danişmentgazi Ortaokulu	1971
Karşıyaka Ortaokulu	1980
Fevzipaşa Ortaokulu	1986
Başöğretmen Ortaokulu	1987
Sivas Merkez Buruciye İşitme Engelliler İÖÖ	1987
Kadıburhanettin İlköğretim Okulu	1990
İzzettin Keykavus Ortaokulu	1992

Aşağıda da açılış tarihlerine göre 1997 yılına kadar, Sivas vilayetindeki liselerin isimleri verilmektedir.

Okulun Adı	Öğretime Açılış Tarihi
Mıntıka Ziraat Okulu	1829
İlk Öğretmen Okulu	1881
Erkek Öğretmen Okulu	1891
Erkek Sanat Enstitüsü	1897
Sanatlar Evi	1902
Kız Öğretmen Okulu	1915
Sivas Lisesi	1924
Küçük Sıhhiye Memurları Okulu	1925
İlk Musiki Okulu	1926
Trakit Makinist Okulu	1926
Akşam Kız Sanat Okulu	1939

Kız Sanat Enstitüsü	1939
Sağlık Komiserleri Okulu	1946
Şarkışla Anadolu Lisesi	1954
Şarkışla Kız Meslek Lisesi	1958
Akşam Tekniker Okulu	1959
Akşam Ticaret Lisesi	1959
Ticaret Lisesi	1961
Kongre Lisesi	1970
İmam-Hatip Okulu	1962
Gürün Akşam Kız Sanat Okulu	1964
Suşehri Lisesi	1966
Gemerek Lisesi Özel	1967
Divriği Akşam Kız Sanat Okulu	1967
Suşehri İmam-Hatip Lisesi	1970
Sivas Teknik Lise ve Endüstri Meslek Lisesi	1973
Sivas Kız Teknik Lise ve Kız Meslek Lisesi	1974
Hafik Lisesi	1974
Kangal Lisesi	1974
Şarkışla İmam-Hatip Lisesi	1975
Sivas Atatürk Lisesi	1975
Şarkışla Lisesi	1975
Hafik İmam-Hatip Lisesi	1977
Şarkışla Ticaret Meslek Lisesi	1978
Çetinkaya Lisesi	1978
Suşehri Ticaret Meslek Lisesi	1979
Kangal Endüstri Meslek Lisesi	1981
Şarkışla Endüstri Meslek Lisesi	1983
Selçuk Anadolu Lisesi	1984
Cumhuriyet Lisesi	1986
Hacı Mehmet Sabancı	1987
Sivas Fen Lisesi	1992
Şehit Üsteğmen Celalettin Yılmaz Anadolu İletişim Meslek Lisesi	1992
Prof. Dr. Ahmet Necati Erşan Anadolu Öğretmen Lisesi	1992
Suşehri Anadolu Ticaret Lisesi	1992
Alacahan 80. Yıl Lisesi	1992

310. 1923-1950 ARASI ORTAÖĞRETİM KURUMLARI

1923-1950 yılları arası, I. Dünya Savaşı'ndan sonra verilen Kurtuluş Mücadelesi'nin kazanıldığı, yeni bir hükümetin kurulduğu, Cumhuriyet'in ilan edildiği devrimler devridir. Bu dönemde, Tevhîd-i Tedrîsat Kanunu çıkarılmış, Maârif Kongresi yapılmış, harf inkılabı yapılmış ve Tanzimat'tan itibaren başlayan yenileşme ve modernleşme hareketi, belli bir

sisteme oturtulmaya çalışılmıştır. Okuma-yazma seferberliği çerçevesinde Millet Mektepleri kurulmuş, yeni ilkokullar, ortaokul ve liseler açılmıştır.

1928 Yılında Türk Alfabeti kabul edildikten sonra açılan Millet Mektepleriyle, halkın okur-yazar hale gelmesi sağlanmaya çalışılmıştır. 1929 yılında ise Millet Mektepleri Tüzüğü çıkartılmıştır.

1930 Yılında çıkarılan 1702 sayılı kanunla öğretmenlik meslek haline getirilmiş, 1933 tarihinde yürürlüğe giren 2287 sayılı yasa ile Milli Eğitim Bakanlığı'nın düzenleme ile ilgili hizmetlerini yapmakla Talim Terbiye Kurulu ile birlikte Milli Eğitim Şûrası görevlendirilmiş ve bu yasa ile Milli Eğitimle ilgili işler sistemleştirilmiştir.

1937-1938 Eğitim-öğretim yılında ilk kez köy enstitüleri kurulmuş ve 4274 sayılı yasanın 10. maddesi gereğince bu okul mezunlarının görev ve sorumlulukları belirlenmiştir.

1930'lu yılların ardından kalkınma tipi eğitime önem verilmiş; köy eğitimi, halk eğitimi ve teknik eğitimin yanı sıra genel eğitim kurumları da yaygınlaştırılmıştır.

1950'li yılların ardından genellikle ilkokul, ortaokul, lise ve meslek okullarının yaygınlaştırılmasına önem verilmiştir.

Sayım yıllarına göre, okuma-yazma oranındaki artış için şöyle bir tablo verilmiştir³⁰⁴:

	Sayım Yılları	Erkekler						Kadınlar						Toplam					
		Okuma Bilen		Okuma Bilmeyen		Toplam		Okuma Bilen		Okuma Bilmeyen		Toplam		Okuma Bilen		Okuma Bilmeyen		Toplam	
		Sayı	%	Sayı	%			Sayı	%	Sayı	%			Sayı	%	Sayı	%		
Sivas Şehri	1927	4114	28.4	10390	71.6	14504		1208	8.6	12786	91.4	13994		5322	18.7	23176	81.3	28498	
	1935	7235	41.5	10209	58.5	17444		2848	17.1	13638	82.9	16446		10043	29.6	23847	70.4	33890	
	1945	14976	70	6404	30	21380		7254	42.9	9668	57.1	16922		22230	58	16072	42	38302	
Sivas İli	1927	13272	8.6	140569	91.4	153841		1864	1.1	173846	98.9	175710		15136	4.6	314415	95.4	329551	
	1935	30911	14.6	180883	85.4	211794		6051	2.7	214788	97.3	220839		36962	8.5	395671	91.5	432633	
	1940	68567	37.1	116205	62.9	184772		22567	11.7	171083	88.3	193650		91134	24.1	287288	75.9	378422	
	1945	75573	34.1	146332	65.9	221905		22084	9.7	205637	90.3	227721		97657	21.7	351969	78.3	449626	

3100. Ortaokullar ve Dengi Okullar

Cumhuriyetin ilan edildiği ve Tevhid-i Tedrisât Kanunu'nun kabul edildiği 1923 ve 1924 yıllarında Sivas'a, ortaokullar düzeyindeki eğitim kurumları açısından baktığımız zaman sadece Sivas Lisesi bünyesinde, lisenin birinci kademesi olarak bir tek okul olduğunu görüyoruz. Bu da bize gösteriyor ki bu dönemler içerisinde, içinde bulunan

³⁰⁴ 1973 Sivas İl Yıllığı, s. 141; Tokat, a.g.e., s. 88.

sosyo-ekonomik bozukluklar ve özellikle Kurtuluş Savaşının etkilerinin hâlâ devam ettiğini göstermektedir.

Bunun yanı sıra, 1935’li yıllara gelindiğinde ise okul sayısında bir artışın olduğunu rahatlıkla görebiliyoruz.

Eğitim Öğretim Yılı	Toplam Ortaokul
1923-1927	1
1927-1935	2
1935-1940	5
1940-1945	5
1945-1950	10

Sivas'ta 1933 yılında Kız Ortaokulu, 1937’de Sivas Ortaokulu, 1938’de Nuri Demirağ Ortaokul (Divriği) ve 1939'da Erkek Sanat Ortaokulu açılmıştır. Okul sayısındaki artış, öğrenci sayısındaki artışın bir yansımasıdır. Zira yeni bir okulun açılabilmesi, genellikle mevcut okulların öğrenci talebini karşılayamamasıyla direkt olarak ilişkilidir. Cumhuriyetin ilk yıllarında 1 tane ortaokul varken, 1939 yılında bu sayı 5’e çıkmıştır.

Ortaokul sayısındaki asıl artış ise 1949 yılında yaşanmıştır. Çünkü bu tarihe geldiğimiz zaman ortaokul sayısı 9’a ulaşmıştır. Ayrıca şunu da belirtmek gerekir ki, ortaokullar ilçe merkezlere de açılmaya başlamıştır. 1948’de Zara Ortaokulu, 1949’da Gürün Ortaokulu, 1949’da Kangal Ortaokulu, 1949’da Koyulhisar Ortaokulu açılmıştır.

Cumhuriyet sonrası 16 Mart 1924 tarihli kanun hükümlerine göre İmam-Hatip Okulları açılmıştı. Vilayetlerde ki Dârül Hilafetil İslamiye medreselerinden birisi İmam-Hatip Okulu olmuştur³⁰⁵. Sivas'ta da bunlar doğrultusunda bir İmam-Hatip Okulu'nun açıldığını görüyoruz. Fakat bu okul hakkında bilgi edinemedik. 1924–1925 yılında 48 öğrencinin eğitim-öğretim gördüğü okul³⁰⁶ en son 1925-1926 eğitim-öğretim yılında hizmet vermiş, ondan sonra kapanmıştır³⁰⁷.

Merkezde açılan ortaokullar daha çok sanat okulu hüviyetindedir. İlçelerdekiler ise normal bir eğitim vermektedirler. Aşağıdaki tabloda öğrenci sayılarına ulaşabildiğimiz il merkezindeki okulların, bu dönemde mezun ettiği öğrenci sayıları belirtilmiştir:

³⁰⁵ Ergin, a.g.e., V, 2124.

³⁰⁶ **TC Devlet Salnamesi 1926-1927**, s. 336 sonrası tablo (ilgili kaynak, "Sivas'ta da bunlar doğrultusunda bir İmam-Hatip Okulu'nun açıldığını görüyoruz. Fakat bu okul hakkında bilgi edinemedik. 1924-1925 yılında 48 öğrencinin eğitim-öğretim gördüğü okul...", şeklinde bilgi verilmektedir.).

³⁰⁷ Yücel, a.g.e., 563. "İmam Hatip Okulları en son 1925-1926 eğitim-öğretim yılında hizmet vermiş ondan sonra kapanmıştır."

Eğitim Öğretim Yılı	Sivas Lisesi -Orta Kısım	Kız Ortaokulu ³⁰⁸	Kız Öğretmen Okulu	Erkek Sanat Ortaokulu	Sivas Ortaokulu	İmam Hatip Okulu I. Devre	Aksam Erkek Sanat Enstitüsü	Toplam Mezun Öğrenci Sayısı
Açılış Tarihi	?	1933	1915	1939	1937	1924	1946	
Kapanış Tarihi	1957	1937	1933	1966	1952	1926		
1923-1924	28	-	0	-	-		-	28
1924-1925	35	-	0	-	-		-	35
1925-1926	37	-	0	-	-		-	37
1926-1927	21	-	0	-	-		-	21
1927-1928	65	-	50	-	-		-	115
1928-1929	57	-	37	-	-		-	94
1929-1930	61	-	28	-	-		-	89
1930-1931	76	-	34	-	-		-	110
1931-1932	46	-	38	-	-		-	84
1932-1933	70	-	0	-	-		-	70
1933-1934	70	23	-	-	-		-	93
1934-1935	46	25	-	-	-		-	71
1935-1936	94	37	-	-	-		-	131
1936-1937	70	58	-	-	-		-	128
1937-1938	90	76	-	-	80		-	246
1938-1939	90	-	-	-	144		-	234
1939-1940	110	-	-	225	112		-	447
1940-1941	70	-	-	405	74		-	549
1941-1942	90	-	-	358	69		-	517
1942-1943	66	-	-	369	90		-	525
1943-1944	66	-	-	405	51		-	522
1944-1945	72	-	-	523	46		-	641
1945-1946	60	-	-	635	41		-	736
1946-1947	66	-	-	726	30		-	822
1947-1948	80	-	-	645	22		19	766
1948-1949	123	-	-	534	27		-	684
1949-1950	105	-	-	0	42		-	147

Aşağıda, 1923-1950 arası dönemde eğitim-öğretim hizmeti vermiş il merkezindeki ortaokullar daha ayrıntılı olarak incelenecektir.

31000. Kız Öğretmen Okulu

Sivas Valisi Muammer Bey zamanında 1915 yılında özel idâreden verilen tahsisatla Hasekizadelerin kiralık evinde Kız Öğretmen Okulu adı ile açılmıştır. İlk şekli, biri hazırlık olmak üzere ortaokul derecesinde beş sınıftan ibaret, yalnız hanım öğretmenlerden oluşan bir heyet tarafından idâre edilmekte idi. 1917-1922 yılları arasında kadın ve erkek öğretmenlerden oluşan bir heyet tarafından idâre edilmiş, 1923 yılında yapılan teşkilat sonucu okul, eski Erkek Öğretmen Okulu binasına nakledilmiştir. Burası yatılı hayatına

³⁰⁸ Okulun adı, 1937 yılında “Sivas Ortaokulu” olarak değiştirilmiştir.

elverişli olmadığından dolayı kendi binası yapılana kadar yatılı öğrencisinin meslekî üçüncü sınıfı Konya Kız öğretmen Okulu'na, ikinci sınıfı İzmir Kız Öğretmen Okulu'na, birinci sınıfı da Edirne Kız Öğretmen Okulu'na gönderilmiştir³⁰⁹. 1932-1933 eğitim ve öğretim yılına kadar faaliyette bulunan okul 1 Eylül 1933 tarihinden itibaren Kız Ortaokulu adıyla eğitimine devam etmiştir³¹⁰.

Okulunun bazı yıllardaki öğrenci durumu şöyledir³¹¹:

Öğretim Yılı	Öğrenci Durumu	Diploma Alanlar
1924-1925	160	-
1925-1926	200	-
1927-1928	176	50
1928-1929	207	37
1929-1930	219	28
1930-1931	230	34
1931-1932	234	38
1932-1933	236	

31001. Kız Orta Okulu

1915 yılında açılan Kız Öğretmen Okulu³¹², 1932 yılına kadar bu adla eğitim öğretimini sürdürmüştür. Okul 1 Eylül 1933 tarihinde Kız Orta Okulu adını almış 1937 yılına kadar 5 yıl faaliyette bulunmuştur. Aralık 1937 tarihinde ortaokul adını alan okulun 5 yıllık eğitim-öğretim durumu şöyledir³¹³.

Öğretim Yılı	Birinci Sınıfı Yeniden Giren			Bir Yıl İçinde Okuldan Ayrılan			Ders Kesiminde Öğrenci Durumu			Diploma Alan			Dışarıdan Sınava Girip Diploma Alan			Öğretmen Durumu			Bir Yılda Verilen Ödenek	Masraflar
	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T				E	K	T	Lira	Lira
1933-1934	135	77	212	26	30	56	125	113	238	8	15	23	2	7	2	9			11705	11598
1934-1935	65	42	107	39	10	49	160	140	300	6	19	25	-	8	3	11			12246	12069
1935-1936	76	36	114	48	13	61	249	142	391	20	17	37	-	12	4	16			16066	16009
1936-1937	176	52	228	58	28	84	356	124	480	28	30	58	1	13	2	15			17266	16722
1937-1938	215	71	286	38	8	46	446	170	616	50	26	76	3	16	3	19			21064	20999

³⁰⁹ Yücel, a.g.e., s. 637.

³¹⁰ Ortayayla 16, s.14; Tokat, a.g.e., s. 92.

³¹¹ Eğitim İstatistikleri. Ayrıca bkz. Tokat, a.g.e., s. 92.

³¹² Hasan Ali Yücel, Türkiye'de Ortaöğretim, Ankara 1994, s. 687

³¹³ Ortayayla 16, s. 14; Maârif İstatistikleri.

31002. Sivas Ortaokulu

Aralık 1937 tarihinde kapatılan Kız Orta Okulu, sonradan Sivas Ortaokulu olarak adı değiştirilmiştir³¹⁴. Okul, umumi bütçeden verilen dokuz bin küsur liralık tahsisatla 1941 yılında baştanbaşa tamir edilmiş; eskiden ancak bir halı tezgâhına elverişli olan bu bina, okula yaraşır, içinde talebe oturabilir bir hale getirilmiştir³¹⁵. Okul, halkevinde verdiği müsamereler ve açtığı biçki-dikiş sergileriyle halkın sürekli ilgi odağı olmuştur³¹⁶. Okulun bazı yıllardaki eğitim-öğretim durumu şöyledir³¹⁷

Yıllar	Toplam Öğrenci Sayısı			Son Sınıf Öğrenci Sayısı			Mezun Sayısı
	E	K	T	E	K	T	
1937-1938	471	143	614	80	40	120	80
1938-1939	591	162	753	140	39	179	144
1939-1940	608	150	758	152	51	203	112
1940-1941	636	135	771	115	57	172	74
1941-1942	601	143	744	142	28	170	69
1942-1943	577	151	728	143	40	183	90
1943-1944	454	149	603	130	42	172	51
1944-1945	405	152	557	109	43	152	46
1945-1946	362	106	468	95	22	117	41
1946-1947	317	124	441	89	27	116	30
1947-1948	311	110	421	77	26	103	22
1948-1949	308	140	448	59	21	80	27
1949-1950	315	145	460	78	33	111	42
1950-1951	362	120	482	99	35	134	48
1951-1952	424	127	551	86	40	126	63

31003. Akşam Erkek Sanat Enstitüsü

İlkokul mezunu çocukları kabul eden Akşam Erkek Sanat Enstitüsü okulu, 1946-1947 eğitim-öğretim yılında Erkek Sanat Enstitüsü'ne bağlı olarak, tesviyecilik, marangozluk, elektrikçilik ve demircilik öğretmek üzere açılmıştır³¹⁸. Açıldığı yıl 30 öğrenciye hizmet veren okul, 1948'de 19 mezun vermiştir³¹⁹.

³¹⁴ Ortayayla 16, s. 14.

³¹⁵ Sivas Postası, 22 İkkânun 1941.

³¹⁶ Ortayayla 16 (Mart-Nisan 1938), s. 31.

³¹⁷ Sivas Atatürk Lisesi Arşivi, Sınıf Geçme Defterleri.

³¹⁸ Kızılrnak, 16 Nisan 1946; Ülke, 11 Eylül 1947 ("Sivas Erkek Sanat Enstitüsü Müdürlüğü'nden: ... Akşam Sanat Okulu kayıt ve kabul işlemleri başladı").

³¹⁹ Ülke, 15 Temmuz 1946.

31004. İmam-Hatip Okulu (Birinci Devre)

Cumhuriyet sonrası 16 Mart 1924 tarihli kanun hükümlerine göre İmam-Hatip Okulları açılmıştı. Vilayetlerdeki Darül-Hilafetil-İslamiye medreselerinden birisi İmam-Hatip Okulu olmuştu³²⁰. Sivas'ta da bunlar doğrultusunda bir İmam-Hatip Okulu'nun açıldığını görüyoruz. Fakat bu okul hakkında bilgi edinemedik. 1924-1925 yılında 48 öğrencinin eğitim-öğretim gördüğü okul³²¹ en son 1925-1926 eğitim-öğretim yılında hizmet vermiş ondan sonra kapanmıştır³²².

31005. Erkek Sanat Ortaokulu

Erkek Sanat Ortaokulu, gerçekte Erkek Sanat Enstitüsü'nün orta kısmıdır. Erkek Sanat Enstitüsü hakkında ilgili yerde bilgi verilecektir. Okulun, ortaokul kısmındaki öğrenci durumu aşağıdaki tabloda gösterilmiştir³²³:

Öğretim Yılı	Erkek Sanat Ortaokulu		
	Birinci Sınıfa Yeniden Giren	Son Sınıf Öğrenci Sayısı	Mezun Olan Öğrenci Sayısı
1939-40	-	28	225
1940-41	-	57	405
1941-42	-	38	358
1942-43	163	76	369
1943-44	177	61	405
1944-45	195	49	523
1945-46	216	96	635
1946-47	199	102	726
1947-48	139	110	645
1948-49	88	132	534
1949-50	-	-	-

31006. Sivas Lisesi (Birinci Devre)

1894'te Mülkî İdadî yani sivil lise olarak öğrenime açılmıştır. Okul ilkönce idadî, sonra sultanî, daha sonra da Atatürk'ün direktifi üzerine 1924-1925 ders yılında Sivas Lisesi adını almıştır³²⁴. Aşağıda lise kısmı incelenirken [Sivas Lisesi (ikinci devre)] hakkında

³²⁰ Ergin, a.g.e., V, 2124.

³²¹ TC Devlet Salnamesi 1926-1927.

³²² Yücel, a.g.e., s. 62.

³²³ Sivas Anadolu Teknik Lisesi, Teknik Lise ve Endüstri Meslek Lisesi arşivlerinden, yanmamış ve karışık haldeki dosyalardan tespit edebildiğimiz kadarıyla.

³²⁴ Sivas Lisesi (100. Yılı Özel Sayısı). (1887-1987). Sivas Lisesi'nin binasının yapımı ve masrafları hakkında şu kaynakta da bilgi bulunmaktadır. Bkz. Yücel, a.g.e., s. 516-517.

daha fazla bilgi verilecektir. Okuldan, orta kısmının kapandığı 1955 tarihine kadar 1.138 öğrencisi mezun olmuştur. Genel değerlendirme içerisinde okulun, Ortaokul kısmının 1923-1950 yılları arasındaki beşer yıllık dönemler halinde incelendiğinde şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır³²⁵:

Yıllar	Öğrenci Mevcudu		Mezun Olan Öğrenci Sayısı	
	Erkek	Kız	Erkek	Kız
1923-1927	236	36	107	14
1927-1935	508	112	405	85
1935-1940	396	143	246	96
1940-1945	375	121	375	78
1945-1950	402	157	236	93

3101. Liseler ve Dengi Okullar

Cumhuriyetin ilan edildiği ve Tevhid-i Tedrisat Kanununun kabul edildiği 1923 ve 1924 yıllarında Sivas'a lise ve lise düzeyindeki eğitim kurumları açısından baktığımız zaman Sivas Lisesi hâriç diğer okulların, bir mesleğe yönelik eğitim verdiğini görmekteyiz. Bu okullardan Mıntika Ziraat Okulu 1829'da, İlk Öğretmen Okulu 1881'de, Erkek Öğretmen Okulu 1891'de, Erkek Sanat Enstitüsü 1897'de, Sanatlar Evi 1902'de, Kız Öğretmen Okulu 1915'te açılmış; Cumhuriyetten sonra da eğitim öğretime devam etmiştir. Aynı şekilde Sivas Lisesi de Cumhuriyetten önce açılmış ve cumhuriyetten sonra da eğitim-öğretime devam etmiştir. Okulun ismi Mülkî İdadi iken bizzat Atatürk tarafından Sivas Lisesi olarak değiştirilmiştir.

Bunun yanı sıra, 1935 yıllardan sonra okul sayısında fazla bir artışın olmadığını rahatlıkla söyleyebiliriz:

Eğitim Öğretim Yılı	Toplam Lise Sayısı
1923-1927	10
1927-1935	10
1935-1940	12
1940-1945	13
1945-1950	15

³²⁵ Sivas 1973 İl Yıllığı, s. 148.

Cumhuriyetten sonra özellikle sanayi alanında büyük çapta kalkınmanın sağlanabilmesi amacıyla bu alanda yetişmiş eleman ihtiyacını karşılayabilmek için meslekî liselerin açılmasına ağırlık verilmiştir. Bu sebeple de Sivas'ta 1925'te Küçük Sıhhiye Memurları Okulu, 1926'da İlk Musiki Okulu, 1926'da Trakit Makinist Okulu, 1939'da Akşam Kız Sanat Okulu, 1939'da Kız Sanat Enstitüsü, 1942'de Yıldızeli Pamukpınar İlköğretmen Okulu, 1946'da Akşam Sanat Enstitüsü, 1946'da Sağlık Komiserleri Okulu açılmıştır.

Bu dönemde faaliyetlerine devam eden okullar ile yeni açılan okullar merkezde yer almaktadır. Sadece bunlardan Pamukpınar İlköğretmen Okulu Yıldızeli İlçesi'nde (okuldan 1967 yılına kadar 1.612 kişi mezun olmuştur) yer almaktadır.

Aşağıdaki tabloda, bu dönem için, öğrenci sayılarına ulaşabildiğimiz il merkezindeki okulların mezun ettiği öğrenci sayıları belirtilmiştir:

Eğitim Öğretim Yılı	Mıntika Ziraat Okulu	İlk Öğretmen Okulu	Erkek Öğretmen Okulu	Erkek Sanat Enstitüsü	Sanatlar Evi	Sivas Lisesi	Küçük Sıhhiye Memurları Okulu	İlk Musiki Okulu	Trakit Makinist Okulu	Akşam Kız Sanat Okulu ³²⁶	Kız Sanat Enstitüsü	Sağlık Komiserleri Okulu	Toplam Mezun Olan Öğr. Sayıları
Açılış Tarihi	1829	1881	1891	1314 h. (1897)	1902	1924	1925	1926	1926	1938	1939	1946	
Kapanış Tarihi	1927	1972		1972	1939			1932	1932		1974	1948	
1923-1924	-	50	20	-	-	65	-	-	-	-	-	-	135
1924-1925	8	50	10	-	-	76	-	-	-	-	-	-	144
1925-1926	39	50	30	-	-	71	18	-	-	-	-	-	208
1926-1927	56	50	25	-	-	45	20	-	-	-	-	-	196
1927-1928	-	50	55	-	-	53	16	-	-	-	-	-	174
1928-1929	-	50	37	-	-	37	-	-	-	-	-	-	124
1929-1930	-	50	0	-	-	64	-	-	-	-	-	-	114
1930-1931	-	50	40	-	-	62	-	50	-	-	-	-	202
1931-1932	-	50	63	-	-	77	27	50	-	-	-	-	267
1932-1933	-	50	0	-	-	150	-	-	-	-	-	-	200
1933-1934	-	50	25	-	-	271	-	-	-	-	-	-	346
1934-1935	-	50	64	-	64	316	-	-	-	-	-	-	494
1935-1936	-	50	39	-	22	212	-	-	-	-	-	-	323
1936-1937	-	50	27	-	12	196	-	-	-	-	-	-	285
1937-1938	-	50	-	-	23	205	-	-	-	-	-	-	278
1938-1939	-	50	-	-	-	117	-	-	-	-	-	-	167
1939-1940	-	50	-	7	-	157	-	-	-	38	0	-	252
1940-1941	-	50	-	10	-	198	-	-	-	38	44	-	340
1941-1942	-	50	-	16	-	112	-	-	-	38	27	-	243
1942-1943	-	50	25	22	-	83	-	-	-	38	24	-	242
1943-1944	-	50	32	30	-	98	-	-	-	38	13	-	261
1944-1945	-	50	38	37	-	123	-	-	-	38	25	-	311
1945-1946	-	50	50	44	-	136	-	-	-	38	10	-	328
1946-1947	-	50	39	46	-	107	-	-	-	38	18	79	377
1947-1948	-	50	63	32	-	96	-	-	-	38	22	98	418
1948-1949	-	50	86	36	-	75	-	-	-	38	24	-	309
1949-1950	-	50	-	46	-	75	-	-	-	38	25	-	234

Tespit edilen bilgilere göre bu dönemde 4 okul açılıp bir süre sonra tekrar kapatılmıştır. 1 okul da Cumhuriyet öncesinde açılmış ve bu dönemde kapatılmıştır. Bunlar şunlardır: Mıntika Ziraat Okulu, İlk Musiki Okulu, Küçük Sıhhiye Memurları Okulu, Trakit Makinist Okulu, Sağlık Komiserleri Okulu.

³²⁶ Sayılar, Sivas Kız Meslek Lisesi okul yönetiminden alınamadığı için, Sivas 1967 İl Yıllığı'nda belirtilen sayı, yıllara göre ortalama bir değerle belirtilmiştir.

Aşağıda, 1923-1950 arası dönemde eğitim-öğretim hizmeti vermiş il merkezindeki lise ve dengi okullar daha ayrıntılı olarak incelenecektir.

31010. Sivas Lisesi (İkinci Devre)

1894'te Mülkî İdadî, yani sivil lise olarak öğrenime açılmıştır. Okul ilkönce idadî, sonra sultanî, daha sonra da Atatürk'ün direktifi üzerine 1924-1925 ders yılında Sivas Lisesi adını almıştır³²⁷. Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren geçen 1924 yılından 1934 yılına kadar 10 yıl içinde toplam 515 öğrenci yetiştirmiştir. 1935-1950 yılları arası ise toplam 1.249 öğrenciyi mezun etmiştir³²⁸. Sivas Kongresi de, 1919 yılında Sivas Lisesi'nin kendi binasında yapılmıştır.

Okulun lise kısmından, 1967 yılına kadar 3.491 öğrenci mezun olmuş, 53 kişi de okul dışından imtihana girerek diploma almışlardır. Orta kısmı ile birlikte okulun eğitim-öğretim durumu şöyledir³²⁹:

Öğretim Yılı	Birinci Sınıfı Yeniden Giren			Bir Yıl İçinde Okuldan Ayrılan			Ders Kesiminde Öğrenci Durumu			Sınav Sonunda Öğrenci Durumu			Diploma Alan			Dışarıdan Sınava Girip Diploma Alan	Öğretmen Durumu			Bir Yılda Verilen Ödenek	Masraflar
	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T		E	K	T	Lira	Lira
1927-1928												300			53						
1928-1929												322			37	1					
1929-1930												481			64						
1930-1931												371			62	1					
1931-1932												468			47						
1932-1933										534		534	121	29	150		19	-	19	38200	28111
1933-1934	182	-	182	142	-	142	488	-	488	488	-	488	271	-	271	2	21	2	23	66257	63836
1934-1935	176	-	176	98	-	98	488	-	488	488	-	488				4	23	2	25	52243	49166
1935-1936	169	31	200	1	-	1	461	32	493	361	32	493				8	24	4	28	60569	55371
1936-1937	124	26	150	118	13	131	489	52	541	489	50	539				9	22	4	26	61937	55710
1937-1938	141	26	167	58	5	63	505	70	575	503	66	569				-	17	3	20	74289	70616
1938-1939				219	24	243	498	64	562	491	61	552				4	16	1	17	63685	62375
1939-1940				237	21	258	458	58	516	456	58	514				3	16	2	18	61038	58354
1940-				228	24	252	433	49	482	426	47	473				4	14	6	20	68098	68855

³²⁷ Sivas Lisesi Dergisi (100. Yılı Özel Sayısı) (1887-1987). Sivas Lisesi'nin binasının yapımı ve masrafları hakkında şu kaynakta bilgi bulunmaktadır. Bkz. Yücel, a.g.e., s. 516-517.

³²⁸ Sivas Lisesi Dergisi (100. Yılı Özel Sayısı).

³²⁹ Milli Eğitim İstatistikleri. Ayrıca bkz. 1967 Sivas İl Yıllığı, s. 126.

1941																					
1941-1942				212	22	234	486	46	532	470	46	516				5	16	7	23	74914	74899
1942-1943	219	20	239	190	12	202	462	40	502	451	40	491	74	9	83	3	9	9	18	102347	97988
1943-1944																2					
1944-1945				153	9	162	463	40	503	460	39	499				1	17	7	24	126213	114819
1945-1946				98	6	104	498	35	533	476	35	511				1	14	9	23	97638	87587
1946-1947	182	13	195	103	6	109	501	39	540	462	32	494				3	21	8	29	150706	145828
1947-1948	153	17	170	7	3	10	464	41	505	440	30	470				3	21	8	29	242510	216355
1948-1949				156	18	174	421	23	444	416	23	439				1	19	8	27		267795
1949-1950							277	25	302	97	6	103					11	9	20		

Okulun, 1923-1950 arası 5'er yıllık değerlendirilmesi şu şekilde yapılmıştır³³⁰:

Yıllar	Öğrenci Mevcudu		Mezun Olan Öğrenci Sayısı		Öğretmen Sayısı
	Erkek	Kız	Erkek	Kız	
1923-1927	143	15	214	43	20
1927-1935	276	76	229	64	21
1935-1940	357	71	266	54	18
1940-1945	463	40	419	51	24
1945-1950	324	29	421	68	24
1950-1955	412	63	243	56	26
1955-1960	671	101	298	69	33
1960-1965	1.289	187	654	106	51

31011. Sanatlar Evi

Cumhuriyet öncesine dayanan bir okuldur. İlk defa Vali Hacı Hasan Hilmi Paşa tarafından düşünülp başlanılan ve Sanatlar Mektebi olarak kurulmak istenen bu ev, uzun süre geçirdiği imkânsızlıklardan sonra Vali Reşit Akif Paşa tarafından 1902 yılında tamamlanarak Sanayi Mektebi olarak kurulmuştur. 1913 yılında, Vali Muammer Bey tarafından daha güçlendirilmiş ve okulda demircilik, marangozluk ve halıcılık için çeşitli atölyeler açılmıştır. I. Dünya Savaşı'nda durgunluğa uğrayan okulun faaliyeti 1927

³³⁰ Sivas 1973 İl Yıllığı, s. 141.

yılından sonra yeniden başlayarak çok büyük yardım ve hizmetleri gecen Vali Süleyman Sami Kepenek zamanında doruk noktasına ulaşmıştır³³¹.

Okulun bazı yıllardaki eğitim-öğretim durumu şöyledir³³²:

YILLAR	Öğrenci Sayısı	Diploma Alan Sayısı	Öğretmen Sayısı	Gelir Lira	Gider Lira
	Erkek	Erkek	Erkek		
1932-1933	50		8	29598	29598
1933-1934	72	-	8	28283	28283
1934-1935	67	64	9	26300	26300
1935-1936	101	22	9	24580	24580
1936-1937	89	12	9	23696	23696
1937-1938	120	23	-		-
1938-1939	97		9	22216	22216

1320 yılından itibaren çalışmaya başlayan evin 10 yıllık çalışma faaliyeti ise şöyle idi:

Yıllar	Ustalık Diploması Alanlar	Yapılan İş (Lira Olarak)	Halı Atölyesinde Üretilen Halı (m ² Olarak)
1928	15	913	
1929	8	5254	240
1930	15	11410	203
1931	7	8466	223
1932	8	9316	255
1933	11	12190	158
1934	12	14287	316
1935	2	16545	290
1936	21	10512	305
1937	12	14781	393
1938	23	12033	410

1939 yılında kadar Sanatlar Evi olarak çalışmalarını sürdüren okul bu tarihten sonra Bölge Sanat Okulu adını almış³³³, Özel İdare'den Milli Eğitim Bakanlığı'na devredilmiş³³⁴, 1941 yılında Edirne Sanat Okulu'nun Sivas'a nakli üzerine tam teşekküllü bir okul halinde Erkek Sanat Enstitüsüne dönüştürülmüştür³³⁵.

31012. Erkek Öğretmen Okulu (Dârül Muallimîn-i Sıbyân)

Kuruluşu çok eskilere dayanan bir okuldur. Bu okulun kuruluş ve gelişim süreci ile ilgili şu bilgiler verilmiştir: Sivas'ta 1891 yılına kadar okul olarak Harbiye Okulu adı altında Rüşdiye-i Askeriye ile Rüşdiye-i Mülkiye vardı. Bu okullar Sivas'ın Murdar ırmak

³³¹ Başel, a.g.e., s. 96-97.

³³² Maârif İstatistikleri.

³³³ "Sivas Sanatlar Evi, "Bölge Sanat Okulu" olmuştur. Direktör, yarıdirektör ve öğretmenleri tayin edilmiştir. Bu yeni mektebe Kızılırmak okulunun bulunduğu bina verilmiş ve Kızılırmak okulu eski Sanatlar Evi'ne nakledilmiştir." 4 Eylül (1.7.1939), s. 16.

³³⁴ Ülke (15 Temmuz 1948).

³³⁵ Yayıla 15 (1 Ağustos 1944), s.6.

kenarındaki Harbiye önü namıyla anılan yerde idi. Bu iki okulun işgal ettiği binanın üst katında o zamanki Maârif Müdürü Atıf Bey'in girişimleri ile bütün idâresi hususî muhasebe tarafından olmak üzere 20 Kasım 1891 tarihinde Darül Muallimîn-i Sıbyân adı altında İlkokul Öğretmen Okulu açıldı ve vilayetçe Rasih isminde Sivas'lı bir öğretmenle 1891-1892 ders yılında ilk defa öğrenime başladı. Okulun bütün derslerini o zaman Sivas'ta bulunan Mekteb-i İdadî, Rüşdiye-i Askeriye öğretmenleri ile başlıca hükümet memurları vermiş ve bu durum, 1899-1900 eğitim-öğretim yılına kadar devam etmiştir. Öğretim süresi iki yıl olan bu okul, yatılısız idi. İlk açıldığı 1891-1892 ders yılında yalnız birinci sınıf, 1892-1893 ders yılında ikinci sınıfı açılmış ve ilk mezununu 1893-1894 ders yılında vermiştir. İki sınıflı olmak üzere 1909-1910 eğitim-öğretim yılına kadar aynı şekilde devam etmiştir. 1909-1910 yılının ders yılı başında müdürlük oluşturulmuş ve yine yatılısız olmak üzere bir sınıf daha ilave edilerek üç yıla çıkarılmış ve öğrencisine de aylık 40 kuruş maaş verilmek suretiyle yeni bir teşkilata tabi tutulmuştur. Bu dönemde Dârül-Muallimin-i Sıbyân adı değiştirilerek Dârül-Muallimîn-i İbtidaiye denilmiştir³³⁶.

1912 yılında okul yatılı olmuş, 1913-1914 eğitim-öğretim yılında öğrenim süresi 4 yıla çıkarılmış ve dördüncü sınıfa evvelce üçten mezun olanlar alınarak öğretmenlik hakları muhafaza edilmiştir. 1921-1922 ders yılında Kabakyazısı denilen yerde bulunan Sanatlar Evi olan binaya nakledilmiştir. 1922-1923 ders yılında Kızılırmak İlkokulu'nun binasına taşınmış, bu tarihten itibaren müfredat programları genişletilmiş, 1923-1924 ders yılında öğrenci mevcudu 250 yatılıya yükselmiştir. Bu yıldan itibaren maaşları ve bütün masrafları hususi muhasebe tarafından temin edilirken bu yıldan sonra umumî muvâzeneye geçmiştir. 1924-1925 eğitim-öğretim yılında yapılan asıl binasına geçen okula bu yılda bir sınıf daha ilave edilerek beş sınıflı olmuş ve bir de beş sınıflı tatbikat okulu ilave edilmiştir³³⁷. 1931-1932 ders yılında ise bir sınıf daha ilave edilerek altı sınıflı ve iki devreli öğretmen okulu olmuştur- 1931-1932'de birinci devre birinci sınıf, 1932-1933'de birinci devre ikinci sınıf, 1933-1934'de birinci devre üçüncü sınıf lağvedilerek yalnız ikinci devre mesleki bir, iki ve üçüncü sınıflar kalmıştır.

Yine 1931'den itibaren 250 öğrenci mevcudu, dereceli olarak azaltılmış, nihayet 1934-1935'de öğrenci kadrosu 160 olarak tespit edilmiştir. 1937-1938 ders yılı başında da meslekî birinci sınıf lağvedilerek öğrenci mevcudu 115'e indirilmiş ve bu suretle yıl

³³⁶ Yücel, a.g.e., s. 554-556; Tokat, a.g.e., s. 73-74.

³³⁷ Yücel, a.g.e., s. 554-557; Tokat, a.g.e., s. 75. "Bu okulun 1926-1927'de öğrenci sayısı 362'dir". Bkz. **Devlet Salnamesi 1926-1927**, s. 920.

sonuna kadar meslekî ikinci sınıf bir ve mesleki ikinci sınıf iki şube olarak öğretime devam edilmiştir³³⁸. Okulun 1934 yılına kadar yetiştirdiği öğrenci sayısı 361 kişidir.

İlk mezununu 1309-1310 yılında veren okulun, mezun verdiği yıllara göre öğrenci sayısı ve mezun olduğu sınıf şöyledir³³⁹:

Ders Yılı	Mezun Sayısı	Mezun Olduğu Sınıf
1309-1310	9	2
1315-1316	9	2
1324-1325	8	2
1327-1328	26	3
1328-1329	33	3
1329-1330	13	4
1330-1331	25	4
1331-1332	11	4
1332-1333	12	4
1333-1334	6	4
1334-1335	2	4
1335-1336	4	4
1336-1337	7	4
1337-1338	9	4
1338-1339	14	5
1339-1340	20	5
1340-1341	10	5
1925-1926	30	5
1926- 1927	25	5
1927-1928	55	5
1928-1929	37	5
1930-1931	40	5
1931-1932	63	5
1933-1934	25	6
1934-1935	64	6
1935-1936	39	6
1936-1937	27	6

Okulun bazı yıllardaki eğitim-öğretim durumu ise şu şekilde gerçekleşmiştir³⁴⁰:

Eğitim Öğretim Yılı	Birinci Sınıf Yeniden Giren			Bir Yıl İçinde Okuldan Ayrılan			Ders Kesiminde Öğrenci Durumu			Sınav Sonunda Öğrenci Durumu			Diploma Alan			Öğretmen Durumu			Bir Yılda Verilen Ödenek	Masraflar
	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T		
1923-1924	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	20	-	20	-	-	-	-	-
1924-1925	-	-	-	-	-	-	-	-	273	-	-	-	10	-	10	-	-	-	-	-

³³⁸ Yücel, a.g.e., s. 556-558; Tokat, a.g.e., s. 75-76.

³³⁹ Yücel, a.g.e., s. 558-559; Tokat, a.g.e., s. 76-77.

³⁴⁰ Milli Eğitim İstatistikleri.

1925-1926	-	-	-	-	-	-	-	-	362	-	-	-	30	-	30	-	-	-	-	-
1926-1927	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	25	-	25	-	-	-	-	-
1927-1928	-	-	-	-	-	-	273	-	273	-	-	-	55	-	55	-	-	-	-	-
1928-1929	-	-	-	-	-	-	268	-	268	-	-	-	37	-	37	-	-	-	-	-
1929-1930	-	-	-	-	-	-	192	-	192	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1930-1931	-	-	-	-	-	-	188	-	188	-	-	-	40	-	40	-	-	-	-	-
1931-1932	-	-	-	-	-	-	142	-	142	-	-	-	63	-	63	-	-	-	-	-
1932-1933	-	-	-	-	-	-	187	-	187	-	-	-	-	-	-	13	-	13	45291	42788
1933-1934	-	-	-	5	-	5	180	-	180	180	-	180	25	-	25	10	-	10	40904	40213
1934-1935	10	-	10	4	-	-	128	-	-	128	-	-	64	-	-	10	-	-	36629	37971
1935-1936	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	155	39	-	-	13	-	13	47686	45188
1936-1937	44	-	44	15	-	-	151	-	-	151	-	-	27	-	-	14	-	14	40040	40040
1937-1938	-	-	-	-	-	-	116	-	-	116	-	-	-	-	-	13	1	14	37634	37634
1938-1939	-	-	-	5	4	9	125	12	137	125	12	137	-	-	-	7	-	7	40643	40643
1939-1940	-	-	-	9	2	11	143	23	166	143	23	166	-	-	-	7	1	8	38261	38261
1940-1941	-	-	-	6	4	10	176	36	212	176	36	212	-	-	-	9	2	11	41897	41897
1941-1942	-	-	-	9	6	15	155	41	196	153	41	194	-	-	-	10	1	11	50159	50159
1942-1943	64	18	82	6	7	13	135	38	173	135	37	172	25	7	32	11	1	12		
1943-1944	67	7	74	14	4	18	162	34	196	161	34	195	32	13	45	11	1	12	79892	79892
1944-1945	31	9	40	10	2	12	145	28	173	144	27	171	38	10	48	10	1	11	84669	84669
1945-1946	34	3	37	20	3	23	121	18	139	121	18	139	50	8	58	10	3	13	47477	47477
1946-1947	-	-	-	11	-	11	81	11	92	81	11	92	39	7	46	10	3	13	85673	85673
1947-1948	-	-	-	5	-	5	139	5	144	139	5	144	63	4	67	8	3	11	88933	88933
1948-1949	24	4	28	8	-	8	151	16	167	151	16	167	86	3	89	7	3	10	122686	122686

31013. Erkek Sanat Enstitüsü

1314-1317 yıllarında Vali Reşit Akif Paşa tarafından bugün açık cezaevi olarak kullanılan binada sanayi mektebi adıyla kurulmuştur. Marangozluk, Demircilik ve Kunduracılık dallarında öğrenim yapmıştır³⁴¹. I. Dünya Savaşı'nda kapatılmak zorunda kalınan okul, Cumhuriyet devrinde yine aynı ad altında aynı programla faaliyette bulunmuş³⁴² ve 1939 yılına kadar bu şekilde devam etmiştir. Bu tarihten sonra Bölge Sanat Okulu adını alan okul, Özel İdâre'den Millî Eğitim Bakanlığı'na devredilmiştir³⁴³. Nihayet 1941 yılında Edirne Sanat Okulu'nun Sivas'a nakli üzerine tam teşekküllü bir okul halini almıştır³⁴⁴.

Okul, iki dönemli olup, üç yıl orta, iki yıl enstitü kısmıdır. Birinci devresini bitirenler serbest hayata atılabilirler. Devam edenler iki sene daha okuyarak sanat enstitüsü mezunu olurlar. Bu durum, okulda serbest ve gündüzlü öğrenci içindir. Yatılılara gelince bunlar,

³⁴¹ Sivas Vilayet Salnamesi 1325, s. 242-245; 1967 Sivas İl Yıllığı, s. 127-128.

³⁴² Kızılırmak, 10 Kanun-ı Evvel 1925; Tokat, a.g.e., s. 92.

³⁴³ Ülke, 15 Temmuz 1948; Tokat, a.g.e., s. 92-93.

³⁴⁴ Tokat, a.g.e., s. 93.

masrafları Maârif, Milli Müdafaa Vekillikleri, askerî fabrikalar, Sümerbank, Şeker fabrikaları tarafından karşılanan talebelerdir. Bu talebeler, okulu bitirdiklerinde hangi vekillik veya müessese hesabına okumuşlarsa oraya hizmet etmek zorundadırlar. 1948 yılında okulda bulunan 644 öğrencinin dağılımı şöyle idi: 226'sı yatılı, 367'si kendi, geri kalanı çeşitli kurumlar hesabınadır. Yatılı öğrencilerden 84'ü Millî Eğitim, 87'si Millî Savunma, 55'i de askerî fabrikaların okuttuğu çocuklardır³⁴⁵.

1948 yılında 1 tesviye, 1 demir, 1 motor, 1 marangozluk ve 1 elektrikçilik olmak üzere toplam 5 atölyede, tesviye atölyesinde 238, demir atölyesinde 118, motor atölyesinde 57, marangozluk atölyesinde 152, elektrikçilik atölyesinde 79 öğrenci çalışmıştır³⁴⁶.

Okuldan 1967'ye kadar orta sanat ve sanat ortaokulundan 1.480, Erkek Sanat Enstitüsü'nden 1.886 kişi mezun olmuştur. Okulda sınıfını geçen öğrencilerin okulun öğretim yılı sonu öğrenci sayılarına göre yüzdelik oranı şu şekildeydi³⁴⁷.

1944-1945	1945-1946	1946-1947	1947-1948	1948-1949	1949-1950
%	%	%	%	%	%
82	86	76	71	69	85

Okulun bazı yıllara ait öğrenci hareketliliği şu şekildedir³⁴⁸:

Öğretim Yılı	Erkek Sanat Enstitüsü		
	Birinci Sınıfa Yeniden Giren	Son Sınıf Öğrenci Sayısı	Mezun Olan Öğrenci Sayısı
1939-40	222	-	7
1940-41	404	-	10
1941-42	355	-	16
1942-43	369	-	22
1943-44	405	96	30
1944-45	523	84	37
1945-46	635	128	44
1946-47	725	189	46
1947-48	639	205	32
1948-49	534	218	36
1949-50	-	100	46

³⁴⁵ Ülke (15 Temmuz 1948); Tokat, a.g.e., s. 93.

³⁴⁶ Ülke (15 Temmuz 1948); Tokat, a.g.e., s. 93.

³⁴⁷ Kesat Özalp, **Rakamlarla Türkiye'de Mesleki ve Teknik Öğretim**, Ankara 1956, s. 83; **1967 Sivas İl Yılığ**, s. 128.

³⁴⁸ Sivas Anadolu Teknik Lisesi, Teknik Lise ve Endüstri Meslek Lisesi arşivlerinden, yanmamış dosyalardan ve karışık dosyalardan tespit edebildiğimiz kadarıyla.

31014. Akşam Kız Sanat Okulu

Akşam Kız Sanat Okulu, kızları, kadın sanatlarında hayatlarını kazanabilecek şekilde yetiştirmek, aile hayatında becerikli, bilgili birer ev kadını olarak hazırlamak amacıyla 1938 yılında açılmıştır. Okul, 1939-1940 eğitim-öğretim yılından itibaren Kız Sanat Enstitüsüne dönüştürülmüştür³⁴⁹. Verilen bilgiye göre, Kız Sanat Enstitüsü bünyesine alınan okuldan 1967 yılına kadar 1.050 kişi mezun olmuştur³⁵⁰.

31015. Kız Sanat Enstitüsü

1938 yılında açılan Akşam Kız Sanat Okulu, 1939-1940 eğitim-öğretim yılından itibaren Kız Sanat Enstitüsüne dönüştürülmüştür³⁵¹. 1967 yılına kadar Enstitüden 637 kişi mezun olmuştur. Okulun bazı yıllardaki eğitim-öğretim durumu şöyledir³⁵²:

Öğretim Yılı	Birinci Sınıfa Yeniden Giren	Bir Yıl İçinde Okuldan Ayrılan	Ders Kesiminde Öğrenci Durumu	Sınav Sonunda Öğrenci Durumu	Diploma Alan	Öğretmen Durumu	Bir Yılda Verilen Ödenek	Masraflar
1939-40	-	2	36	36		4	11041	9293
1940-41	-	-	75	75	44	11	15772	15762
1941-42	-	1	63	63	27	11	19036	17931
1942-43	24	9	108	108	24	18	21553	19342
1943-44	45	15	122	122	13	12	28604	9023
1944-45	34	8	115	115	25	9	15055	10016
1945-46	31	11	129	129	10	12	15245	10016
1946-47	51	4	131	131	18	17	87059	83432
1947-48	65	18	160	160	22	16	105218	39547
1948-49	29	25	122	122	24	19		42486

31016. Mıntıka Ziraat Okulu

Sivas'a 9 km uzaklıkta, 1889 yılında Numune tarlası olarak açılan yerde bir de Ziraat Okulu açılmış, 1924 yılına kadar özel idâreye bağlı olarak çalışmıştır. 1927 yılında kapatılan okulun, son üç yıla ait öğrenci sayısı, 1924-1925 eğitim-öğretim yılında 8, 1925-1926 eğitim-öğretim yılında 39, 1924-1925 eğitim-öğretim yılında ise 56'dır. Okul, 1927 yılında lağvedilerek ona ait binalarla arazi, aygır deposuna devredilmiştir³⁵³.

³⁴⁹ Tokat, a.g.e., s. 94.

³⁵⁰ Bkz. Kız Sanat Enstitüsü.

³⁵¹ Tokat, a.g.e., s. 94.

³⁵² Eğitim İstatistikleri.

³⁵³ Bkz. Kızılırmak (24 Ağustos 1925); Yıldırım, a.g.e., s. 347; Tokat, a.g.e., s. 96.

31017. İlk Musiki Okulu

Sivas gazetesinin verdiği habere göre, Batı musikisi eğitim vermek amacıyla özel teşebbüsle açılan ve karma eğitim veren bir okuldur. İlk yıl okulun öğrenci kadrosunda 20 kız ve 30 erkek olmak üzere 50 öğrenci vardı. 1930 yılı Cumhuriyet bayramında okulun yetiştirdiği öğrenciler ilk konserlerini vermişlerdir³⁵⁴.

31018. Küçük Sıhhiye Memurları Okulu

1925-1932 yılları arasında eğitim-öğretim veren okullardan bir tanesi de Sivas'ta Sağlık Bakanlığı'na bağlı bir Küçük Sıhhiye Memurları Okulu'dur. Fakat ne zaman açıldığı ve ne zaman kapandığı dair bir bilgi bulunmamaktadır. Elde edilen bilgilere göre, okuldaki 1926 yılında 18 kişi, 1927 yılında 20 kişi, 1928 yılında 16 kişi ve 1932 yılında da 27 kişi diploma almıştır³⁵⁵. Maârif İstatistikleri 1923-1932'de (bkz. s. 48.) verilen bilgiye göre -ki toplam 50 öğrenci, 2 öğretmen'in bulunduğu belirtilmektedir-, okul, büyük bir ihtimalle 2 yıllık bir okuldur.

31019. Trakit Makinist Okulu

Traktör Makinist Okulu (1 Mart 1926), yılda 3'er aylık iki dönem ve gece eğitim-öğretim veren okul, Sanayi Okulu'nun bir şubesi ve Ziraat teşkilatı dâhilinde açılan kurs niteliğindedir. 15-25 arası fakir öğrencilerin kabul edileceği kursa ilk dönemde 63 kişi katılmıştır³⁵⁶.

31020. Sağlık Komiserleri Okulu

Sağlık Komiserleri Okulu (1946), Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nca 1 Nisan 1946 yılında açılıp eğitim ve öğretime başlamış³⁵⁷, Eski Kuduz hastanesinde iki yıl eğitim verdikten sonra Sağlık Bakanlığı'nın emri ile hastane yapılmak üzere kapatılmıştır³⁵⁸.

Okulun bu iki yıllık eğitim-öğretim durumu ise şöyledir:

³⁵⁴ Yıldırım, a.g.e., s. 343-344; Tokat, a.g.e., s. 95.

³⁵⁵ Bkz. **Kızılırmak** (29 Teşrin-i Evvel 1925); **Sivas** (26 Temmuz 1926); **Kızılırmak** (29 Ağustos 1927); **Maârif İstatistikleri 1923-1932**, İstanbul, 1933, s. 48; Yıldırım, a.g.e., s. 344-345; Tokat, a.g.e., s. 96.

³⁵⁶ Bkz. **Sivas** (1 Şubat, 8 Şubat, 22 Şubat, 4 Mart, 3 Mayıs, 24 Mayıs 1926 sayıları); **Kızılırmak** (29 Ağustos 1927); Yıldırım, a.g.e., s. 345-346; Tokat, a.g.e., s. 96.

³⁵⁷ Bkz. **Kızılırmak** (2 Nisan 1946); **Ülke** (2 Nisan 1946); Yıldırım, a.g.e., s. 347-348.

³⁵⁸ Bkz. **Ülke** (2 Ekim 1948); Yıldırım, a.g.e., s. 347-348; Tokat, a.g.e., s. 96.

Yıllar	Birinci Sınıfa Yeniden Giren			Bir Yıl İçinde Okuldan Ayrılan			Ders Kesiminde Öğrenci Durumu			Sınav Sonunda Öğrenci Durumu			Öğretmen Durumu			Bir Yılda Verilen Ödenek Lira	Masraflar (Lira)
	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T		
1946-1947	49		49	2	-	2	96	-	96	79	-	79	11	2	13	90.692	83.570
1947-1948	54	-	54	-	-		98	-	98	98	-	98	12	2	14	132.443	132.443

311. 1950-1960 YILLARI ARASI ORTAÖĞRETİM KURUMLARI

Sivas, bu dönemde nüfus açısından artmaya başlamıştır. Bunun temel etkenlerinden biri, bölgedeki fabrikaların genişletilmesi, yeni birçok sınai tesislerin kurulmasıdır. Şöyle ki, Sivas'a yapılan yatırımlar, Sivas nüfusunun 1950-1960 arasında 52.234'ten % 79'luk bir artışla 93.368'e yükselmesini ve alanının yaklaşık olarak 600 hektara yayılmasını sağlamıştır. Bu tarihte hektar başına 156 kişi düşüyordu. 1958-1964 yılları arasında meskun alan sınırları gerek tek tek, kooperatif olarak, gerekse gecekondü yapımlarıyla yaklaşık olarak 180 hektar arttığı belirtilmektedir³⁵⁹.

II. Dünya Savaşı yıllarında azalan nüfus, daha sonraki dönemde tekrar artma eğilimi göstermiştir. Örneğin 1940-1945 arasında % 1.4, 1945-1950'de % 3.2 olan nüfus, 1950-1955'de % 5.6, 1955-1960'da % 8'dir³⁶⁰.

Aşağıda bu dönemde Sivas il merkezinde açılan ya da bu dönemde de eğitim-öğretimine devam eden, ortaokul, lise ve dengi okullar hakkında bilgi verilecektir.

3110. Ortaokullar ve Dengi Okullar

1950-1960 yılları arasına geldiğimiz zaman okul sayılarında hızlı bir artışın yakalandığı gözlenmektedir. Zira daha önce açılmış olan ortaokullara ilaveten, bu dönem içerisinde 8 yeni ortaokul açılmıştır. Bu okulların açıldığı yerler ise, bulunduğu ilçelerde ortaokul olmaması ve şehirdeki imkânların karşılanmasında zorluk çekilmesi sebebiyle okuyamayan ilçe öğrencilerine imkân sunmak amacıyla daha çok ilçe merkezler olmuştur. Bu

³⁵⁹ Bkz. Ökmen, a.g.m., s. 242.

³⁶⁰ Bkz. Ökmen, a.g.m., s. 249.

doğrultuda, 1953'te Şarkışla Ortaokulu, 1953'te Yıldızeli Ortaokulu, 1956'da Gemerek Ortaokulu, 1956'da Hafik Ortaokulu, 1958'de İmranlı Ortaokulu, 1959'da Ulaş Ortaokulu, 1959'da Karaözü Ortaokulu – Gemerek okulları açılmıştır.

Ayrıca bu dönemde ortaokullar sanat okulu statüsünden çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda yeni bir okul açılmamıştır.

Okul sayılarının artması okur-yazar oranlarını da doğru orantıda artırmaktadır.

Eğitim-Öğretim Yılı	Toplam Ortaokul
1950-1955	11
1955-1960	19

Aşağıda, öğrenci sayılarına ulaşabildiğimiz il merkezindeki okulların, bu dönemde mezun ettiği öğrenci sayıları tablo halinde gösterilmiştir:

Eğitim Öğretim Yılı	Sivas Lisesi (Orta kısmı)	Erkek Sanat Ortaokulu ³⁶¹	Sivas Ortaokulu ³⁶²	Sivas Erkek Ortaokulu ³⁶³	Atatürk Ortaokulu	Demir Ortaokulu	Aksam Erkek Sanat Enstitüsü ³⁶⁴	Selçuk Ortaokulu ³⁶⁵	Toplam
Açılış Tarihi	?	1939	1937	1952	1959	1960	1946	1955	
Kapanış Tarihi	1957	1966	1952	1959	1992	1965			
1950-1951	37	0	48	-	-	-	0	-	85
1951-1952	55	0	63	-	-	-	0	-	118
1952-1953	66	0	-	71	-	-	0	-	137
1953-1954	49	0	-	37	-	-	0	-	86
1954-1955	58	0	-	52	-	-	0	-	110
1955-1956	33	0	-	82	-	-	0	0	115
1956-1957	10	0	-	159	-	-	0	0	169
1957-1958	-	0	-	98	-	-	0	130	228
1958-1959	-	0	-	169	-	-	0	130	299
1959-1960	-	98	-	-	152	0	0	130	380

³⁶¹ 1964'te çıkan yangın sonucunda arşiv belgelerinin de yanması sebebiyle 1949-1959 yılları arasındaki mezun öğrenci sayıları tespit edilememiştir. Sivas Anadolu Teknik Lisesi, Teknik Lise ve Endüstri Meslek Lisesi okulunda 1964 yılında yangın çıkmıştır. Evrakların çoğunluğu, tahrip olmuş ve yanmıştır. Arşivlerinden, yanmamış dosyalardan ve karışık dosyalardan tespit edebildiğimiz verileri değerlendiriyoruz.

³⁶² Okulun ismi 1952 yılından itibaren Sivas Erkek Ortaokulu olarak değiştirilmiştir.

³⁶³ Okulun ismi 1959 yılından itibaren Atatürk Ortaokulu olarak değiştirilmiştir.

³⁶⁴ Okul idaresinin arşiv belgelerini gösteremeyeceklerini belirtmeleri sebebiyle mezun öğrenci sayıları alınamamıştır.

³⁶⁵ Sayılar, okul yönetiminden alınamadığı için, Sivas 1967 İl Yıllığı'nda belirtilen sayı, yıllara göre ortalama bir değerle belirtilmiştir.

Aşağıda, 1950-1960 arası dönemde eğitim-öğretim hizmeti vermiş il merkezindeki ortaokul ve dengi okullar daha ayrıntılı olarak incelenecektir.

31100. Erkek Sanat Ortaokulu

Erkek Sanat Ortaokulu, -daha önce de belirttiğimiz üzere- gerçekte Erkek Sanat Enstitüsü'nün orta kısmıdır. Okulun 1950-1960 arası yıllara göre öğrenci hareketliliği şu şekilde gerçekleşmiştir³⁶⁶:

Öğretim Yılı	Erkek Sanat Ortaokulu		
	Birinci Sınıfa Yeniden Giren	Son Sınıf Öğrenci Sayısı	Mezun Olan Öğrenci Sayısı
1950-51	-	-	-
1951-52	-	-	-
1952-53	-	-	-
1953-54	-	-	-
1954-55	-	-	-
1955-56	-	-	-
1956-57	-	-	-
1957-58	-	-	-
1958-59	-	-	-
1959-60	-	145	98

31101. Sivas Ortaokulu

Aralık 1937 tarihinde kapatılan Kız Orta Okulunun yerine açılan Sivas Ortaokulu, 1952-1953 eğitim-öğretim yılında Sivas Erkek Ortaokulu olarak ad değiştirecektir³⁶⁷. Okulun, bu tarihe kadar; yani 1950-1952 arası öğrenci eğitim-öğretim durumu şöyledir³⁶⁸

Yıllar	Toplam Öğrenci Sayısı			Son Sınıf Öğrenci Sayısı			Mezun Sayısı
	E	K	T	E	K	T	T
1950-1951	362	120	482	99	35	134	48
1951-1952	424	127	551	86	40	126	63

31102. Sivas Erkek Ortaokulu

Aralık 1937 tarihinde açılan Sivas Ortaokulu, 1952-1953 eğitim-öğretim yılında ad değiştirmiş, sadece erkek öğrencilerin alındığı Sivas Erkek Ortaokulu olarak 7 yıl faaliyet göstermiştir. 1952-1953 eğitim-öğretim yılında Sivas Erkek Ortaokulu adıyla faaliyete başlayan okul, 1958-1959 eğitim öğretim yılında son mezunlarını vermiştir.

³⁶⁶ Sivas Anadolu Teknik Lisesi, Teknik Lise ve Endüstri Meslek Lisesi arşivlerinden, yanmamış dosyalardan ve karışık dosyalardan tespit edebildiğimiz kadarıyla.

³⁶⁷ Ortayayla 16, s. 14.

³⁶⁸ Sivas Atatürk Lisesi Arşivi, Sınıf Geçme Defterleri.

Faaliyet gösterdiği eğitim öğretim yıllarında 5.265 öğrenci okumuş, bunlardan 668 öğrenci mezun olmuştur. Okulun 7 yıllık vermiş olduğu eğitim öğretim öğrenci sayıları yıllara göre şöyledir³⁶⁹:

Yıllar	Toplam Öğrenci Sayısı			Son Sınıf Öğrenci Sayısı			Mezun Sayısı
	E	K	T	E	K	T	
1952-1953	540	0	540	159	0	159	71
1953-1954	544	0	544	100	0	100	37
1954-1955	585	0	585	118	0	118	52
1955-1956	634	0	634	110	0	110	82
1956-1957	841	0	841	208	0	208	159
1957-1958	939	0	939	156	0	156	98
1958-1959	1169	13	1182	219	0	219	169

31103. Sivas Atatürk Ortaokulu

Sivas Erkek Ortaokulu, 7 yıl faaliyet gösterdikten sonra, 1959-1960 eğitim-öğretim yılından itibaren Sivas Atatürk Ortaokulu olarak ad değiştirmiştir. Okul, 1975-1976 eğitim-öğretim yılından itibaren bünyesinde açılan Sivas Atatürk Lisesi ile birlikte lise ve ortaokul olarak birlikte eğitim-öğretime devam edecek ve 1991-1992 eğitim-öğretim yılına kadar eğitim-öğretime devam edecektir. Okulun 1959-1960 eğitim-öğretim yılında öğrenci durumu şu şekildedir: ³⁷⁰

Yıllar	Toplam Öğrenci Sayısı			Son Sınıf Öğrenci Sayısı			Mezun Sayısı
	E	K	T	E	K	T	
1959-1960	991	259	1250	245	0	245	152

31104. Selçuk Ortaokulu

1955 yılında eski Halkevi binasında öğrenime başlayan okulun yeni binası 1967 yılında tamamlanmıştır. Binada, 12 dersane ve 1 laboratuvar, 2 iş atölyesi vardır. Okulda halen 474'ü kız olmak üzere 1.712 öğrenci öğrenim görmektedir. Okuldan şimdiye kadar 1.300 öğrenci mezun olmuştur³⁷¹.

³⁶⁹ Sivas Atatürk Lisesi Arşivi, Sınıf Geçme Defterleri.

³⁷⁰ Sivas Atatürk Lisesi Arşivi, Sınıf Geçme Defterleri.

³⁷¹ Öğrenci sayıları, idârenin işlerinin yoğunluğunu ve tahsis edebilecek müsait bir yerin olmadığını belirtmesi sebebiyle alınamamıştır.

31105. Sivas Lisesi (Birinci Devre)

Okul, 1955 yılında kapanacaktır. Okuldan, orta kısmının kapandığı 1955 tarihine kadar 1.138 öğrenci mezun olmuştur. Okulun, ortaokul kısmının 1950-1955 yılları arasında 276 erkek, 157 kız öğrenciye sahip olduğu ve aynı dönemde 236 erkek ve 93 kız öğrenciyi mezun ettiği belirtilmektedir³⁷². Biz, okulun diploma defterlerini³⁷³ inceledik ve 1950-1955 yıllarında mezun olan 308 öğrenci tespit edebildik.

3111. Liseler ve Dengi Okullar

1950-1960 yılları arasına geldiğimiz zaman okul sayılarında bir düşüşün olduğu gözlenmektedir. Zira daha önce açılmış olan liselerden Mıntıka Ziraat Okulu 1927'de, Sanatlar Evi 1939'da, Kız Öğretmen Okulu 1933'te Küçük Sıhhiye Memurları Okulu 1933'te, İlk Musiki Okulu 1932'de, Trakit Makinist Okulu 1932'de, Sağlık Komiserleri Okulu 1948'de kapatılmıştır. Bunun yanında ilçelerde 1954'te Şarkışla Anadolu Lisesi ve 1958'de Şarkışla Kız Meslek Lisesi okulları açılmış; sanat okullarının ilçelere de yayılmasına çalışılmıştır.

Eğitim Öğretim Yılı	Toplam Lise Sayısı
1950-1955	11
1955-1960	12

Aşağıda, bu dönem için, sayılarına ulaşabildiğimiz il merkezindeki okulların mezun ettiği öğrenci sayıları verilmiştir:

Eğitim Öğretim Yılı	İlk Öğretmen Okulu	Erkek Sanat Enstitüsü	Sivas Lisesi	Akşam Kız Sanat Okulu ³⁷⁴	Kız Sanat Enstitüsü ³⁷⁵	Akşam Tekniker Okulu	Akşam Ticaret Lisesi	Toplam Mezun Olan Öğrenci Sayıları
Açılış Tarihi	1881	1314-h.(1897)	1924	1939	1939	1959	1959	
Kapanış Tarihi	1972	1972			1974	1969	1983	
1950-1951	50	65	224	38	25	-	-	402
1951-1952	50	85	105	38	25	-	-	303
1952-1953	50	25	143	38	25	-	-	281
1953-1954	50	44	187	38	25	-	-	344

³⁷² Bkz. Sivas 1973 İl Yıllığı, s. 148.

³⁷³ Sivas Lisesi, Diploma Defterleri.

³⁷⁴ Sivas 1967 İl Yıllığı'nda belirtilen oranın yıllara göre ortalaması alınarak değerlendirilmiştir.

³⁷⁵ Sayılar, Sivas Kız Meslek Lisesi okul yönetiminden alınmadığı için, 1950-1960 yıllarına ait öğrenci sayıları, Sivas 1967 İl Yıllığı'nda belirtilen oranın yıllara göre ortalaması alınarak değerlendirilmiştir.

1954-1955	50	27	232	38	25	-	-	372
1955-1956	50	20	188	38	25	-	-	321
1956-1957	50	35	189	38	25	-	-	337
1957-1958	50	46	165	38	25	-	-	324
1958-1959	50	64	139	38	25	-	-	316
1959-1960	50	46	166	38	25	0	0	325

Aşağıda, 1950-1960 arası dönemde eğitim-öğretim hizmeti vermiş il merkezindeki lise ve dengi okullar daha ayrıntılı olarak incelenecektir.

31110. Erkek Sanat Enstitüsü

Okulun, 1950-1960 arası son sınıf ve mezun olan öğrencilerinin sayıları şu şekilde tespit edilmiştir:

Öğretim Yılı	Erkek Sanat Enstitüsü		
	Birinci Sınıfa Yeniden Giren	Son Sınıf Öğrenci Sayısı	Mezun Olan Öğrenci Sayısı
1950-51	-	197	65
1951-52	-	146	85
1952-53	-	51	25
1953-54	-	78	44
1954-55	-	69	27
1955-56	-	71	20
1956-57	-	-	35
1957-58	-	-	46
1958-59	-	-	64
1959-60	-	-	46

31111. Akşam Tekniker Okulu

1959 yılında açılan okul 1968-1969 ders yılında kapatılacaktır. Açık olduğu süre boyunca 278 öğrenci mezun etmiştir. 1959-1960 eğitim-öğretim yılında 60 öğrencisi bulunan okulda 10 öğretmen görev yapmıştır³⁷⁶.

31112. İlköğretmen Okulu

1881 tarihinde açılmıştır. Verilen bilgilere göre, 1958'de bir pansiyon binası yapılmıştır³⁷⁷. 1950-1960 yılları arasında öğrenci sayıları hakkında herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

³⁷⁶ Sivas 1973 İl Yıllığı, s. 141.

³⁷⁷ Sivas 1967 Yıllığı, s. 126

31113. Sivas Lisesi (İkinci Devre)

Verilen bilgilere göre, okulun lise kısmının 1950-1960 arası 5'er yıllık durumuna göre öğrenci-öğretmen gelişimi şu şekilde gerçekleşmiştir³⁷⁸:

Yıllar	Öğrenci Mevcudu		Mezun Olan Öğrenci Sayısı		Öğretmen Sayısı
	Erkek	Kız	Erkek	Kız	
1950-1955	412	63	243	56	26
1955-1960	671	101	298	69	33

Sivas Lisesi diploma defterlerini³⁷⁹ incelediğimizde, 1950-1960 yılları arasında mezun olan öğrencilerin sayılarını aşağıdaki şekilde tespit ettik

Eğitim – Öğretim Yılı	Diploma Alan Öğrenci Sayıları
1950 – 1951	224
1951 – 1952	105
1952 – 1953	143
1953 – 1954	187
1954 – 1955	232
1955 – 1956	188
1956 – 1957	189
1957 – 1958	165
1958 – 1959	139
1959 – 1960	166

31114. Kız Sanat Enstitüsü

1939-1940 yılından itibaren 1949 yılına kadar olan öğrenci sayıları hakkında yukarıda bilgi verilmişti. Okulun, bu tarihten sonraki öğrenci sayıları hakkında bir bilgi sahibi olamadık. Fakat, 1967 yılına kadar Enstitüden 637 kişinin mezun olduğu belirtilmiştir³⁸⁰:

31115. Akşam Kız Sanat Okulu

1938 yılında açılan Akşam Kız Sanat Okulu, 1939-1940 eğitim-öğretim yılından itibaren Kız Sanat Enstitüsü bünyesine alınmıştı. Yukarıda bu konuda bilgi verilmişti. Okulun bu dönemde (1950-1960) yıllara göre öğrenci sayıları ve mezunları hakkında

³⁷⁸ Sivas 1973 İl Yıllığı, s. 141.

³⁷⁹ Sivas Lisesi Diploma Defterleri.

³⁸⁰ Eğitim İstatistikleri.

ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır. Fakat verilen bilgiye göre, Kız Sanat Enstitüsü bünyesine alınan okuldan, 1967 yılına kadar 1.050 kişi mezun olmuştur³⁸¹.

31116. Akşam Ticaret Lisesi

Akşam Ticaret Lisesi, 1959 yılında açılmıştır. Açıldığı yıl kayıt yaptıran öğrenci sayısı hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Fakat, 1963 yılına kadar öğretime devam eden okuldan 1'i kız olmak üzere 61 öğrencinin mezun olduğu belirtilmiştir³⁸².

312. 1960-1980 ARASI ORTAÖĞRETİM KURUMLARI

1973 yılı değerlendirmesine bakıldığı zaman, ilde okuma yazma oranını 1965 nüfus sayımı sonuçlarına göre % 38 olup, Türkiye ortalamasının altında olduğu görülüyor. 1970 nüfus sayımı sonuçlarına göre de % 43'tür.

İl'de, 6 s s ilçelerde olmak üzere 8 lise, 17 meslek okulu, 12'si ilçe merkezlerinde, 10 u Bucak merkezlerinde, 6 s s belediye teşkilâtı bulunan kasabalarda olmak üzere 36 ortaokul (6 ortaokul liselerin bünyesindedir) vardır. Bu okullarda 26.328 öğrenci, 678 öğretmen tarafından eğitilmektedir. Öğretmen, öğrenci oranlaşması % 45'dir. İlkokul mezunlarının orta dereceli okullara devam oranlaşması % 57, Ortaokul mezunlarının Lise ve dengi okullara devam oranlaşması ise % 65'dir.

Cumhuriyetin ilk dönemlerinde kamu yatırımlarının Sivas'ta ağırlıklı bir yer tutmasına rağmen son dönemlerde azalması ve özel sektörün de fazla rağbet etmemesi nedeniyle özellikle sınaî hareket canlılık arz etmemektedir. 1965 yılında Sivas, "Kalkınmakta Öncelikli Yörelere" kapsamına alınmış, vergi muafiyetleri ve teşviklerde bir gelişme görülmüştür. Bu dönemde de şehirde tüketime yönelik bir ticaret ve tarım öncelikli bir ekonomik hayat hâkimdir³⁸³.

Sivas, 1960'dan sonra gerçek kent kimliğine bürünmeye başlamıştır. Bu dönemde (1935-1965 yılları arasında) kentleşme, oldukça hızlı olduğu görülmekle birlikte, miktar olarak Sivas kentinin çok fazla büyüdüğü söylenemez³⁸⁴. Bu dönemin nüfusun meydana

³⁸¹ Bkz. Kız Sanat Enstitüsü. Ayrıca bkz. **1967 Sivas İl Yıllığı**, s. 127 (kaynakta, "Enstitü bölümünde 105, Kız Sanat Orta'da 179, Akşam Kız Sanat'ta 350 öğrenci öğrenime devam etmektedir", şeklinde bilgi de yer almaktadır. a.g.y.)

³⁸² **1967 Sivas İl Yıllığı**, s. 127.

³⁸³ Ökmen, a.g.e., s. 244.

³⁸⁴ Bkz. Ökmen, a.g.e., s. 249.

gelen artış-azalış'a baktığımızda, Sivas'ın 1960-1965'de % 3.4 ve 1965-1970 döneminde % 4.9 oranında arttığını görüyoruz³⁸⁵.

Sivas, Cumhuriyet döneminde hep dışarı göç veren bir ilimiz olmuştur. Net göç oranları 1970-1975 yıllarında binde -46.00, 1975-1980 yıllarında binde -67.37 ve 1980-1985 yıllarında binde -49.49 olan Sivas, bu konuda Türkiye'de ön sıralarda yer almaktadır. Sosyal, ekonomik, siyasal, kültürel ve psikolojik birçok sorun ortaya çıkaran bu göç olgusu Sivas ile adeta özdeşleşmiştir. Bu olgu, bir noktadan sonra sosyal ve ekonomik erozyon niteliğine dönüşerek çeşitli sorunlar şeklinde kendini hissettirmektedir³⁸⁶.

Aşağıda bu dönemde Sivas il merkezinde açılan ya da bu dönemde de eğitim-öğretimine devam eden, ortaokul, lise ve dengi okullar hakkında bilgi verilecektir.

3120. Ortaokullar ve Dengi Okullar

1960-1980 yılları arası döneme geldiğimiz zaman okul sayılarında 1960-1965 yıllarında fazla bir artış görmüyoruz. Bu dönemde 2 yeni ortaokul açılmıştır. Fakat, 1965-1970 yılları arasında 7'si ilçe ve beldelerde, 4'ü merkezde olmak üzere toplam 13 ortaokul açılmıştır.

Eğitim Öğretim Yılı	Toplam Ortaokul
1960-1965	19
1965-1970	29

Bu okulların açıldığı yerler, bulunduğu ilçelerde ortaokul olmaması ve şehirdeki imkânların karşılanmasında zorluk çekilmesi sebebiyle okuyamayan ilçe öğrencilerine imkân sunmak amacıyla daha çok ilçe merkezler olmuştur. Bu doğrultuda; Akıncılar Ortaokulu 1966'da, Ortabucak Ortaokulu 1966'da, Cürek Ortaokulu 1966'da, Yeniçubuk Ortaokulu (Gemerek) 1966'da, Çepni Ortaokulu (Gemerek) 1966'da, Sızır Ortaokulu (Gemerek) 1967'de ve Çetinkaya Ortaokulu 1968'de açılmıştır.

Bu dönemin en önemli özelliklerinden biri, 1932'li yıllarda ortaokullardan Din Dersi kaldırılmasına karşın, bu yıllarda bir İmam-Hatip Okulu'nun açılmasıdır. Yukarıda bahsettiğimiz okul sayısındaki bu artış, öğrenci sayısındaki gelişmeyi beraberinde getirmektedir.

Aşağıda, öğrenci sayılarına ulaşabildiğimiz il merkezindeki okulların, bu dönemde mezun ettiği öğrenci sayıları tablo halinde gösterilmiştir:

³⁸⁵ Bkz. Ökmen, a.g.e., s. 249.

³⁸⁶ Mustafa, a.g.e., s. 248.

Eğitim Öğretim Yılı	Erkek Sanat Ortaokulu	Selçuk Ortaokulu ³⁸⁷	Atatürk Ortaokulu	Demir Ortaokulu ³⁸⁸	Dört-eylül Ortaokulu	İmam-Hatip Okulları	Behram-paşa Ortaokulu	Danişment-gazi Ortaokulu	Cumhuriyet Ortaokulu	Toplam Mezun Öğrenci Sayısı
Açılış Tarihi	1939	1955	1959	1960	1965	1962	1968	1971	1975	
Kapanış Tarihi	1966		1992	1965				1990	1992	
1960-1961	112	130	155	116	-	-	-	-	-	513
1961-1962	55	130	254	105	-	23	-	-	-	567
1962-1963	34	130	322	76	-	25	-	-	-	587
1963-1964	15	130	145	91	-	39	-	-	-	420
1964-1965	7	130	186	32	-	62	-	-	-	417
1965-1966	63	130	206	-	216	57	-	-	-	672
1966-1967	-	130	309	-	34	51	-	-	-	524
1967-1968	-	0	395	-	190	44	-	-	-	629
1968-1969	-	0	278	-	348	49	72	-	-	747
1969-1970	-	0	404	-	396	47	109	-	-	956
1970-1971	-	0	320	-	395	56	170	-	-	941
1971-1972	-	0	336	-	437	51	164	0	-	988
1972-1973	-	0	366	-	381	46	246	0	-	1039
1973-1974	-	0	286	-	300	54	428	161	-	1229
1974-1975	-	0	468	-	324	47	430	200	242	1711
1975-1976	-	0	366	-	483	66	481	171	192	1759
1976-1977	-	0	302	-	536	68	429	195	141	1671
1977-1978	-	0	420	-	589	48	392	181	220	1850
1978-1979	-	0	295	-	487	66	467	194	224	1733
1979-1980	-	0	295	-	497	73	486	232	173	1756

Aşağıda, 1960-1980 arası dönemde eğitim-öğretim hizmeti vermiş il merkezindeki ortaokul ve dengi okullar daha ayrıntılı olarak incelenecektir.

31200. Sivas Atatürk Ortaokulu

7 yıl faaliyet gösteren Sivas Erkek Ortaokulu, 1959-1960 eğitim-öğretim yılından itibaren Sivas Atatürk Ortaokulu olarak ad değiştirmiştir. Okul, 1975-1976 eğitim-öğretim yılından itibaren bünyesinde açılan Sivas Atatürk Lisesi ile birlikte lise ve ortaokul olarak birlikte eğitim-öğretime devam etmiştir. 1991-1992 eğitim-öğretim yılına kadar eğitim

³⁸⁷ Sayılar, okul yönetiminden alınamadığı için, Sivas 1967 İl Yıllığı'nda belirtilen sayı, yıllara göre ortalama bir değerle belirtilmiştir. 1966-1980 yılları arasındaki sayılar başka kaynaklarda rastlanılamamıştır.

³⁸⁸ Okulun adı, 1965 yılında "Dört Eylül Ortaokulu" olarak değiştirilmiştir.

öğretime devam etmiştir. 1993-1994 eğitim öğretim yılından itibaren de Sivas Atatürk Lisesi olarak devam edecektir. 1960 yılında kurulan okulda, 22 dersane ve yeteri kadar laboratuvar ve işlik bulunmaktadır. 1992 yılına kadar 49.693 öğrenci okumuş, bunlardan 9.442 öğrenci mezun olmuştur. 33 yıllık eğitim-öğretim faaliyetinde bulunan okulun 1959-1980 yılları arası öğrenci durumu yıllara göre şu şekildedir³⁸⁹:

Yıllar	Toplam Öğrenci Sayısı			Son Sınıf Öğrenci Sayısı			Mezun Sayısı
	E	K	T	E	K	T	
1960-1961	1002	231	1233	195	45	240	155
1961-1962	1175	315	1490	262	87	349	254
1962-1963	1237	357	1594	318	105	423	322
1963-1964	1061	330	1391	254	72	326	145
1964-1965	1162	342	1504	174	52	226	186
1965-1966	1547	499	2046	272	102	374	206
1966-1967	1702	567	2269	287	96	383	309
1967-1968	1815	600	2415	460	180	640	395
1968-1969	1604	534	2138	285	121	406	278
1969-1970	1585	553	2138	325	128	453	404
1970-1971	1645	592	2237	346	129	475	320
1971-1972	1767	600	2367	274	131	405	336
1972-1973	1822	549	2371	334	150	484	366
1973-1974	1652	592	2244	345	141	486	286
1974-1975	1534	643	2177	343	159	502	468
1975-1976	972	420	1392	271	114	385	366
1976-1977	870	372	1242	213	113	326	302
1977-1978	780	347	1127	303	138	441	420
1978-1979	641	327	968	215	113	328	295
1979-1980	620	351	971	214	118	332	295

31201. Dörteylül Ortaokulu

Okul'un asıl ismi Demir Ortaokuludur. 01 Mart 1960 tarihinde verilen karar³⁹⁰ ile Demir Ortaokulu ismi verilmek kaydıyla 04 Mart 1960 tarihinde eğitim-öğretime açılmıştır. Fakat, 5 yıl sonra, Sivas Kongresinin yapıldığı ve Cumhuriyetin temellerinin atıldığı tarih olan 4 Eylül 1919'a istinaden, alınan bir kararla 18.06.1965 tarihinde Dörteylül Ortaokulu³⁹¹ olarak değiştirilmiştir.

³⁸⁹ Sivas Atatürk Lisesi Arşivi, Sınıf Geçme Defterleri. Ayrıca, bazı yıllara ait şu kaynakta da bilgi verilmektedir. Bkz. **1967 Sivas İl Yıllığı**, s. 128.

³⁹⁰ 01 Mart 1960 tarih ve 230.61/4676 sayılı karar.

³⁹¹ 18.06.1965 tarih ve 405.1/244 sayılı karar.

Okulun bazı yıllardaki eğitim-öğretim durumu şöyledir³⁹²:

Eğitim- Öğretim Yılı	Yeni Kayıt Yaptıran Öğrenci Sayısı	Son Sınıf Öğrenci Sayısı	Mezun Öğrenci Sayısı
Demir Ortaokulu			
1959-1960	229	-	-
1960-1961	167	146	116
1961-1962	142	172	105
1962-1963	362	82	76
1963-1964	284	98	91
1964-1965	693	98	32
Dört Eylül Ortaokulu			
1965-1966	651	226	216
1966-1967	860	216	34
1967-1968	705	280	190
1968-1969	782	400	348
1969-1970	1015	455	396
1970-1971	1023	400	395
1971-1972	493	547	437
1972-1973	861	432	381
1973-1974	900	357	300
1974-1975	879	436	324
1975-1976	776	603	483
1976-1977	917	536	536
1977-1978	846	589	589
1978-1979	742	624	487
1979-1980	495	569	497

31202. Selçuk Ortaokulu

1955 yılında eski Halkevi binasında öğrenime başlayan okulun yeni binası 1967 yılında tamamlanmıştır. Binada, 12 dersane ve 1 laboratuvar, 2 iş atölyesi vardır. Okulda halen 474'ü kız olmak üzere 1.712 öğrenci öğrenim görmektedir. Okuldan şimdiye kadar 1.300 öğrenci mezun olmuştur³⁹³.

31203. Cumhuriyet Ortaokulu

Cumhuriyet Ortaokulu, 1975 yılında açılmıştır. Okul, 1992 yılında kapatılacak ve öğrencileri Başöğretmen Ortaokulu'na aktarılacaktır.

³⁹² Sınıf Geçme Defterleri ve Diploma Defterleri. Okuldan 1967 yılına kadar 691 öğrencinin mezun olduğu kaydedilmektedir. Bkz. **1967 Sivas İl Yıllığı**, s. 129.

³⁹³ Öğrenci sayıları, idârenin işlerinin yoğunluğunu ve tahsis edebilecek müsait bir yerlerinin olmadığını belirtmesi sebebiyle alınamamıştır.

Cumhuriyet Ortaokulu'nun 1975-1980 yılları arası eğitim-öğretim durumu şöyledir³⁹⁴:

Eğitim-Öğretim Yılı	Toplam Son Sınıf Öğrenci Sayıları	Toplam Mezun Sayısı
1975-1976	262	242
1976-1977	200	192
1977-1978	232	141
1978-1979	245	220
1979-1980	239	224

31204. Danişment Gazi Ortaokulu

Danişment Gazi Ortaokulu, 1971-1972 eğitim-öğretim yılında hizmete girmiştir. Kadıburhanettin İlkokulu ile birleştirilmek suretiyle kurulan Kadıburhanettin İlköğretim Okulu'nun açılışına kadar devam etmiştir.

Okulun, 1971-1980 yılları arası öğrenci akışı şu şekilde gerçekleşmiştir³⁹⁵:

Eğitim-Öğretim Yılı	Yeni Kayıt Yaptıran Öğrenci Sayısı	Son Sınıf Öğrenci Sayısı	Mezun Öğrenci Sayısı
1971-1972	314	-	-
1972-1973	374	-	-
1973-1974	278	164	161
1974-1975	233	201	200
1975-1976	199	175	171
1976-1977	273	198	195
1977-1978	354	185	181
1978-1979	231	200	194
1979-1980	272	240	232

31205. Behrampaşa Ortaokulu

1968-1969 eğitim öğretim yılında ihtiyaç sebebiyle açılmıştır. Okul, halen ilk açıldığı binasında eğitim öğretime devam etmektedir.

Okulun öğrenci durumu ise şöyledir³⁹⁶:

Yıllar	Toplam Öğrenci Sayısı			Son Sınıf Öğrenci Sayısı			Mezun Sayısı
	E	K	T	E	K	T	T
1968-1969	379	195	574	50	33	83	72
1969-1970	503	237	740	68	43	111	109
1970-1971	738	330	1068	110	73	183	170
1971-1972	1162	431	1593	115	56	171	164
1972-1973	1226	473	1699	190	95	285	246

³⁹⁴ Sınıf Geçme Defterleri ve Diploma Defterleri.

³⁹⁵ Sınıf Geçme Defterleri ve Diploma Defterleri.

³⁹⁶ Sivas Behrampaşa İÖO Arşivi, Sınıf Geçme Defterleri.

1973-1974	1232	458	1690	333	133	466	428
1974-1975	1164	439	1603	317	131	448	430
1975-1976	1228	487	1715	340	155	495	481
1976-1977	1313	530	1843	324	152	476	429
1977-1978	1334	516	1850	281	154	435	392
1978-1979	1262	532	1794	323	176	499	467
1979-1980	1304	497	1801	403	165	568	486

31206. Erkek Sanat Ortaokulu

Erkek Sanat Ortaokulu, -daha önce de belirttiğimiz üzere- gerçekte Erkek Sanat Enstitüsü'nün orta kısmıdır. Okulun 1960'tan sonraki dönemde gerçekleşen öğrenci akışı şu şekildedir³⁹⁷:

Öğretim Yılı	Erkek Sanat Ortaokulu		
	Birinci Sınıfa Yeniden Giren	Son Sınıf Öğrenci Sayısı	Mezun Olan Öğrenci Sayısı
1960-61	-	136	112
1961-62	-	70	55
1962-63	-	67	34
1963-64	-	56	15
1964-65	-	38	7
1965-66	-	157	63
1966-67	-	-	-
1967-68	-	-	-
1968-69	-	-	-
1969-70	-	-	-
1970-71	-	-	-
1971-72	-	-	-
1972-73	-	-	-

31207. İmam-Hatip Okulu (Birinci Devre)

Okul, eğitim-öğretime 1962 yılında 133 öğrenci başlamıştır. Başlangıçta gündüzlü olarak eğitim-öğretim faaliyetini yürüten okul 1965 yılında Devlet Parasız Yatılılığa geçmiştir. Adı, 1975-1976 eğitim-öğretim yılında İmam-Hatip Lisesi olarak değiştirilecektir. Bu yıllar (1967-1975) arası verdiği ortaokul mezunların sayısı aşağıdaki tabloda verilmiştir³⁹⁸:

³⁹⁷ Sivas Anadolu Teknik Lisesi, Teknik Lise ve Endüstri Meslek Lisesi arşivlerinden, yanmamış dosyalardan ve karışık dosyalardan tespit edebildiğimiz kadarıyla.

³⁹⁸ Diploma Defterleri. Ayrıca bkz. **1967 Sivas İl Yıllığı**, s. 128.

Yıllar	Ortaokul Mezun Sayısı			Genel Toplam
	E	K	T	
1967- 1968	23	-	23	
1968- 1969	25	-	25	25
1969- 1970	39	-	39	39
1970- 1971	62	-	62	62
1971- 1972	57	-	57	57
1972- 1973	51	-	51	51
1973- 1974	44	-	44	44
1974- 1975	49	-	49	49

31208. İmam-Hatip Lisesi (Birinci Devre)

1975-1976 öğretim yılından itibaren yapılan yasa değişikliği ile İmam-Hatip Okullarının adı İmam-Hatip Liseleri olarak değiştirilmiştir. Sivas'taki İmam Hatip Okulu ise 1962'de açılmıştı. Yukarıda 1962-1975 yılları arası öğrenci akışı hakkında bilgi verilmişti. 1975 yılında ad değiştiren okulun (yeni adıyla İmam Hatip Lisesi) 1975-1980 yılları arası ortaokul kısmının öğrenci akışı şu şekilde gerçekleşmiştir³⁹⁹:

Yıllar	Ortaokul Mezun Sayısı			Genel Toplam
	E	K	T	
1975- 1976	47	-	47	47
1976- 1977	92	-	92	92
1977- 1978	51	-	51	51
1978- 1979	46	-	46	46
1979- 1980	54	-	54	54

3121. Liseler ve Dengi Okullar

1960-1980 yılları arasına geldiğimiz zaman, okul sayılarında 1960-1965 yılları küçük bir artış olmuş; 2 yeni lise açılmış, 1965-1970 yıllarında ise 4'ü ilçelere, 2'si merkeze olmak üzere toplam 6 lise açılmıştır.

Lise okul sayılarının asıl artış olduğu dönem, 1970-1975 yılları arasına denk gelmektedir. Zira bu dönemde 6'sı ilçelere olmak üzere 10 lise daha açılmıştır.

Eğitim Öğretim Yılı	Toplam Lise Sayısı
1960-1965	15
1965-1970	19
1970-1975	25
1975-1980	29

³⁹⁹ Diploma Defterleri.

Bu dönem içerisinde açılan okulların büyük çoğunluğu meslekî liselerdir. Bu dönemde yeni açılan okul sayısı 21'dir. Bunlardan 11 tanesi meslek lisesidir.

Bu dönemde merkezde açılan okulların isimleri şöyledir: Sivas Teknik Lise ve Endüstri Meslek Lisesi 1973'de, Sivas Kız Teknik Lise ve Kız Meslek Lisesi 1974'te, Kongre Lisesi 1970'de, Sivas Ticaret Meslek Lisesi 1961'te, Sivas Atatürk Lisesi 1975'te açılmıştır.

Bu dönemde ilçelerde açılan okulların isimleri şunlardır: Gürün Akşam Kız Sanat Okulu (1964), Suşehri Lisesi (1966), Gemerek Lisesi Özel (1967), Divriği Akşam Kız Sanat Okulu (1967), Suşehri İmam-Hatip Lisesi (1970), Hafik Lisesi (1974), Kangal Lisesi (1974), Şarkışla İmam-Hatip Lisesi (1975), Hafik İmam-Hatip Lisesi (1977), Şarkışla Ticaret Meslek Lisesi (1978), Çetinkaya Lisesi (1978), Şarkışla Lisesi (1975), Suşehri Ticaret Meslek Lisesi (1979).

Bu dönemin en önemli özelliklerinden biri, yeni İmam-Hatip Okulları açılmasına devam edilmesidir.

Aşağıda, bu döneme ait, il merkezinde ulaşabildiğimiz okulların mezun ettiği öğrenci sayılarını gösteren bir tablo verilmiştir:

Eğitim Öğretim Yılı	İlk Öğretmen Okulu	Erkek Sanat Enst.	Sivas Teknik Lise ve Endüstri Meslek Lisesi	Sivas Lisesi	Akşam Kız Sanat Okulu	Kız Sanat Enst. ⁴⁰⁰	Sivas Kız Teknik Lise ve Kız Meslek Lisesi ⁴⁰¹	Akşam Ticaret Lisesi	Ticaret Lisesi	Akşam Tekniker Okulu	Kongre Lisesi	İmam-Hatip Okulu-İkinci Devre ⁴⁰²	İmam Hatip Lisesi	Sivas Atatürk Lisesi	Toplam Mezun Olan Öğrenci Sayıları
Açılış Tarihi	1881	1314-h.(1897)	1973	1924	1939	1939	1974	1959	1961	1959	1970	1962	1975	1975	
Kapanış Tarihi	1972	1972				1974		1983	1992	1969		1975			
1960-1961	50	143	-	187	38	25		0	-	144	-		-	-	587
1961-1962	50	67	-	195	38	25		11	0	36	-		-	-	422
1962-1963	50	12	-	223	38	25		18	0	36	-		-	-	402
1963-1964	50	73	-	292	38	25		12	31	36	-		-	-	557
1964-1965	50	97	-	243	38	25		21	27	36	-		-	-	537
1965-1966	50	33	-	268	38	25		5	51	34	-		-	-	504
1966-1967	50	104	-	271	38	25		14	82	34	-		-	-	618
1967-1968	0	121	-	235	-	0		13	44	34	-		-	-	447
1968-1969	0	230	-	289	-	0		4	56	32	-		-	-	611
1969-1970	0	207	-	292	-	0		10	56	-	-		-	-	565
1970-	0	221	-	392	-	0		-	59	-	0		-	-	672

⁴⁰⁰ 1960-1967 yıllarına ait öğrenci sayıları, Sivas 1967 İl Yıllığı'nda belirtilen oranın, yıllara göre ortalaması alınarak değerlendirilmiştir. Ayrıca, 1974 yılında okulun adı "Sivas Kız Teknik Lise ve Kız Meslek Lisesi" olarak değiştirilmiştir.

⁴⁰¹ Okulun 1974-1980 yılları arası mezun öğrenci sayıları -"Sınıf Geçme ve Diploma Defterleri'nin karışık olduğu gerekçe gösterilerek" verilmediği için-, belirtilememiştir.

⁴⁰² 1973'te yönetmelikle İmam Hatip Okulu'nun ismi İmam-Hatip Lisesi olarak değiştirilmiştir.

1971															
1971-1972	0	123	-	286	-	0		56	50	-	77		-	-	592
1972-1973	-	153	-	261	-	0		46	76	-	167		-	-	703
1973-1974	-	-	0	215	-	0		47	75	-	171		-	-	508
1974-1975	-	-	0	313	-	-		59	244	-	370		-	-	986
1975-1976	-	-	0	314	-	-		6	518	-	305	-		0	1143
1976-1977	-	-	0	345	-	-		70	464	-	390	-		0	1269
1977-1978	-	-	0	278	-	-		109	294	-	205	-		186	1072
1978-1979	-	-	0	312	-	-		131	212	-	268	-		221	1144
1979-1980	-	-	0	456	-	-		115	280	-	214	-		236	1301

Aşağıda, 1960-1980 arası dönemde eğitim-öğretim hizmeti vermiş il merkezindeki lise ve dengi okullar incelenecektir.

31210. Akşam Tekniker Okulu

1959 yılında açılan okul 1968-1969 ders yılında kapatılmıştır. Açık olduğu süre boyunca 278 öğrenci mezun etmiştir. 1960-1969 yıllarına ait 5'er yıllık öğrenci durumu şu şekildedir⁴⁰³:

Yıllar	Öğrenci Mevcudu		Mezun Olan Öğrenci Sayısı		Öğretmen Sayısı
	Erkek	Kız	Erkek	Kız	
1960-1965	158	-	144	-	39
1965-1969	53	-	134	-	19

31211. İlköğretmen Okulu

1881 tarihinde açılan okulla ilgili verilen bilgilere göre, 1966'da esaslı bir onarıma tabi tutularak, laboratuvar tesisleri eklenmiştir. 1966 yılında, okulda öğrenim gören öğrenci sayısı 728'dir. Bunlardan 302'si gündüzlüdür. 426 yatılı öğrenci erkektir. 1966 yılı sonu itibarıyla mezun olanların sayısı 4.100'e ulaşmıştır⁴⁰⁴.

⁴⁰³ Sivas 1973 İl Yıllığı, s. 141.

⁴⁰⁴ Sivas 1967 Yıllığı, s. 126

31212. Erkek Sanat Enstitüsü

Okuldan 1967'ye kadar orta sanat ve sanat ortaokulundan 1.480, Erkek Sanat Enstitüsü'nden 1.886 kişi mezun olmuştur⁴⁰⁵. 1960 yılından itibaren öğrenci hareketlenmesi, aşağıda tablo halinde gösterilmiştir.

Öğretim Yılı	Erkek Sanat Enstitüsü		
	Birinci Sınıfa Yeniden Giren	Son Sınıf Öğrenci Sayısı	Mezun Olan Öğrenci Sayısı
1960-61	-	-	143
1961-62	-	160	67
1962-63	-	80	12
1963-64	-	150	73
1964-65	-	263	97
1965-66	-	82	33
1966-67	-	303	104
1967-68	-	298	121
1968-69	-	315	230
1969-70	-	306	207
1970-71	-	256	221
1971-72	-	275	123
1972-73	-	246	153

31213. Atatürk Lisesi

Okul, Atatürk Ortaokulu bünyesinde 1975-1976 eğitim öğretim yılı başında ilin lise ihtiyacını bir nebze olsun karşılayabilmek için Sivas Atatürk Lisesi olarak başladı. Okulun açıldığı yıldan 1997 yılına kadarki, ortaokul kısmı hariç, öğrenci durumu şöyledir:

Yıllar	Toplam Öğrenci Sayısı			Son Sınıf Öğrenci Sayısı			Mezun Sayısı
	E	K	T	E	K	T	T
1975-1976	215	113	328	-	-	-	-
1976-1977	214	118	332	-	-	-	-
1977-1978	285	189	474	215	113	228	186
1978-1979	243	209	452	214	118	232	221
1979-1980	203	166	369	185	89	274	236

⁴⁰⁵ Kesat Özalp, **Rakamlarla Türkiye'de Mesleki ve Teknik Öğretim**, Ankara 1956. s. 83.

31214. Kongre Lisesi

1970 tarihinde yapılan okul, diğer okullardan yapılan nakille öğrenci almış ve bu sebeple de 1971-1972 eğitim öğretim yılında ilk mezunlarını vermiştir. Diploma alan öğrenci sayıları şu şekildedir⁴⁰⁶:

Eğitim- Öğretim Yılı	Yeni kayıt öğrenci sayıları			Son Sınıf Öğrenci Sayıları			Diploma Almayı Hak Kazanan öğrenci Sayıları		
	Erkek	Kız	Toplam	Erkek	Kız	Toplam	Erkek	Kız	Toplam
1971-1972	-	-	-	-	-	-	50	27	77
1972-1973	-	-	-	-	-	-	115	52	167
1973-1974	-	-	-	-	-	-	137	34	171
1974-1975	-	-	-	-	-	-	253	117	370
1975-1976	-	-	-	-	-	-	218	87	305
1976-1977	-	-	-	-	-	-	258	132	390
1977-1978	-	-	-	-	-	-	136	69	205
1978-1979	-	-	-	-	-	-	156	112	268
1979-1980	-	-	-	-	-	-	136	78	214

31215. İmam-Hatip Okulu (İkinci Devre)

İmam-Hatip Okulu'nun bu döneme (1962-1975) ait, ikinci devresi öğrencileri hakkında herhangi bir malumata sahip değiliz. Yukarıda birinci devresine ait öğrenciler hakkında bilgi verilmişti. Okul, 1975-1976 eğitim-öğretim yılından itibaren İmam-Hatip Lisesi adıyla eğitim-öğretime devam edecektir.

31216. İmam-Hatip Lisesi

1975-1976 öğretim yılından itibaren yapılan yasa değişikliği ile İmam-Hatip Okullarının adı İmam-Hatip Liseleri olarak değiştirilmiştir. Sivas'taki İmam-Hatip Okulu ise 1962'de açılmıştı. Yukarıda 1962-1975 yıllarına ait, okulun ikinci devresi öğrencileri hakkında herhangi bir malumata sahip olmadığımızı belirtmiştik. Bu dönemde, yeni adıyla

⁴⁰⁶ Kongre Lisesi, Diploma Defteri. Önemli Not: Diğer sayılar, okul idâresinin Ders Geçme Defterini arşivden çıkaracak kimsenin olmadığını belirtmesi sebebiyle incelenememiştir.

İmam-Hatip Lisesi'nin 1975-1980 yılları arası öğrenci akışı hakkında da bilgi sahibi olmadığımız belirtelim.

31217. Sivas Teknik Lisesi, Teknik Lise ve Endüstri Meslek Lisesi

Erkek Sanat Enstitüsü'nün devamı olan ve 1973 yılında açılan okulun, 1973'den sonraki arşiv dosyalarını incelememize sorumlu müdür yardımcısı tarafından izin verilmemiştir. Dolayısıyla, okulun 1973-1980 yıllarına ait bilgilere, tezimizde yer verilememiştir. Bu konuda ulaşabildiğimiz diğer kaynaklarda da, öğrenci sayılarına dair bir bilgiye rastlanmamıştır.

31218. Akşam Kız Sanat Okulu

Okulun bu dönemdeki eğitim-öğretim yönelik bildiğimiz tek bilgi şudur: Okul, 1938 yılında açılmış, 1939-1940 eğitim-öğretim yılından itibaren Kız Sanat Enstitüsü bünyesine alınmıştır. Okulun bu dönemde (1960 sonrası) yıllara göre öğrenci sayıları ve mezunları hakkında ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır. Fakat verilen bir bilgiye göre, Kız Sanat Enstitüsü bünyesine alınan okuldaki, 1967 yılına kadar 1.050 kişi mezun olmuştur⁴⁰⁷.

31219. Kız Sanat Enstitüsü

Kız Sanat Enstitüsü hakkında bu döneme (1960 sonrası) ait bulabildiğimiz tek bilgi, 1967 yılına kadar Enstitüden 637 kişinin mezun olduğudur. Yukarıda bu konuya değinilmişti.

31220. Sivas Kız Teknik Lise ve Kız Meslek Lisesi

“Eğitim insanın geleceğine yapılan en iyi yatırımdır. Türk kadını için eğitim görmek, yalnızca bir hak değil, aynı zamanda bir ödevdir. Çocukların ilk eğitici olarak O, erkek kadar hatta ondan da fazla kendini yetiştirmelidir.” Atatürk’ün bu sözlerinden yola çıkarak Türkiye’nin dört bir tarafında açılan kız meslek liselerinden biri olan Sivas Kız Teknik Lise ve Kız Meslek Lisesi, başka bir okulun 1974-1975 eğitim-öğretim yılında adının değiştirilmesiyle kurulmuştur. Okulun daha önceki ismi, Kız Enstitüsü'dür. Kız Enstitüsü

⁴⁰⁷ Bkz. Kız Sanat Enstitüsü.

de gerçekte, 1938 yılında öğretime başlayan Akşam Kız Sanat Okulu'nun 1940 yılında adının değiştirilmesiyle ortaya çıkmıştır. Okul, sadece kız öğrencilere eğitim vermektedir⁴⁰⁸.

31221. Akşam Ticaret Lisesi

1959 yılında açılan Akşam Ticaret Lisesi, 1982–1983 eğitim-öğretim yılı sonuna kadar eğitim-öğretim faaliyetlerine devam edecektir. Okulun 1980 yılına kadar mezun ettiği öğrenci sayısı şu şekildedir⁴⁰⁹:

Eğitim-Öğretim Yılı	Mezun Olan Öğrenci Sayıları ⁴¹⁰
1960 – 1961	-
1961 – 1962	11
1962 – 1963	18
1963 – 1964	12
1964 – 1965	21
1965 – 1966	5
1966 – 1967	14
1967 – 1968	13
1968 – 1969	4
1969 – 1970	10
1970 – 1971	-
1971 – 1972	56
1972 – 1973	46
1973 – 1974	47
1974 – 1975	59
1975 – 1976	6
1976 – 1977	70
1977 – 1978	109
1978 – 1979	131
1979 – 1980	115

31222. Ticaret Lisesi

Eğitim-öğretim faaliyetlerine 1961 yılında başlamıştır. 1991–1992 eğitim-öğretim yılı sonunda 12.05.1992 tarih ve 21226 sayılı resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Milli Eğitim

⁴⁰⁸ Sivas Kız Teknik Lise ve Kız Meslek Lisesi, Diploma Defterleri (1990 yılı öncesine yıllara ait öğrenci sayıları, müdür yardımcılarının "diğer defterlerin düzenini bilmiyoruz" dedikleri için alınamamıştır.)

⁴⁰⁹ Akşam Ticaret Lisesi, Diploma Defterleri.

⁴¹⁰ Akşam Ticaret Lisesi, Diploma Defterleri.

Bakanlığı Teşkilat ve görevleri hakkındaki kanunla okulun ismi Meslek kelimesi eklenerek Ticaret Meslek Lisesine dönüşmüştür. Okulun, ilgili yıllara ait mezun ettiği öğrenci sayıları ise şöyledir⁴¹¹:

Eğitim-Öğretim Yılı	Mezun Olan Öğrenci Sayıları
1961 – 1962	-
1962 – 1963	-
1963 – 1964	31
1964 – 1965	27
1965 – 1966	51
1966 – 1967	82
1967 – 1968	44
1968 – 1969	56
1969 – 1970	56
1970 – 1971	59
1971 – 1972	50
1972 – 1973	76
1973 – 1974	75
1974 – 1975	244
1975 – 1976	518
1976 – 1977	464
1977 – 1978	294
1978 – 1979	212
1979 – 1980	280

31223. Sivas Lisesi

Okulun lise kısmından, 1967 yılına kadar 3.491 öğrenci mezun olmuş, 53 kişi de okul dışından imtihana girerek diploma almışlardır⁴¹². Yaptığımız tetkiklere göre, 1960–1980 arası yıllarda mezun olan öğrencilerin sayıları şu şekildedir⁴¹³:

Eğitim-Öğretim Yılı	Diploma Alan Öğrenci Sayıları
1960 – 1961	187
1961 – 1962	195
1962 – 1963	223
1963 – 1964	292
1964 – 1965	243
1965 – 1966	268
1966 – 1967	271
1967 – 1968	235
1968 – 1969	289

⁴¹¹ Sivas Ticaret Lisesi, Diploma Defterleri. Ticaret Lisesi'nin 167'ye kadar 1'inci devreden 71 kişi mezun olduğu bilgisi de verilmektedir. Bkz. **1967 Sivas İl Yıllığı**, s. 127.

⁴¹² **Milli Eğitim İstatistikleri**.

⁴¹³ Sivas Lisesi Diploma Defterleri.

1969 – 1970	292
1970 – 1971	392
1971 – 1972	286
1972 – 1973	261
1973 – 1974	215
1974 – 1975	313
1975 – 1976	314
1976 – 1977	345
1977 – 1978	278
1978 – 1979	312
1979 – 1980	456

313. 1980–1997 ARASI ORTAÖĞRETİM KURUMLARI

Toprak büyüklüğü açısından Türkiye'nin en büyük illerinden biri olan Sivas için, nüfus bakımından aynı şeyi söylemek mümkün değildir. 28.488 km² alana sahip ilde, -aşağıdaki tabloda da görüleceği üzere- 1980 yılında 750.144 kişi yaşamaktayken bu sayı 1985 yılında yıllık binde 2.63 artarak 771.555'e ulaşmıştır. Aynı dönemde Türkiye nüfusu artış hızı yıllık binde 24.88'dir. Buna göre, 1980–1985 yılları arasında Sivas ili yıllık nüfus artış hızı, Türkiye Nüfus artış hızının çok altındadır. Benzer şekilde 1985–1990 yılları arasında Türkiye nüfusunun yıllık artış hızı binde 21.71 iken bu oran Sivas'ta yıllık binde -1.06'lık bir azalma göstererek 767.841'e düşmüştür⁴¹⁴.

1980-1997 Arası Sivas ve Türkiye'nin Yıllara Göre Nüfusu ve Artış Hızı

Yıllara Göre Nüfus					Yıllar Arası Artış Hızı % 0		
	1980	1985	1990	1997	1980–1985	1985–1990	1990-1997
Sivas	750.144	771.555	767.481	697.317	-0,5.63	-0,1.0	-1.40
Türkiye	44.736.957	50.644.458	56.473.035	62.810.111	24.88	21.71	15.33
Kaynak: DİE İlgili Yıllar Nüfus Sayımları.							

Nüfus yoğunluğu açısından bir değerlendirmede bulunacak olursak, nüfus artışı ile ilgili değerlendirmelere paralel sonuçların ortaya çıktığını görürüz. 1960 yılında Sivas'ta km²'ye 24 kişi düşmektedir. Bu oran Türkiye ortalamasının altındadır ve Tokat, Yozgat ve Kayseri gibi komşu illerden de daha az bulunmaktadır. 1980 yılına geldiğimizde Türkiye'nin nüfus yoğunluğu 58 iken, bu sayının 1985 yılında 65, 1990 yılında ise 73 olduğunu görüyoruz. Bu rakamlar, Sivas için sırasıyla 26, 27 ve 27 olarak belirlenmiştir. Yine bu rakam 1997'de -aşağıdaki tabloda görüleceği üzere- 26'ya düşmüş bulunmaktadır. Buna göre, geçen 10 yıl içinde Sivas'ta nüfus yönünden hiçbir gelişme olmamış, il adeta

⁴¹⁴ Ökmen, a.g.m., s. 249-250.

yerinde saymıştır. Sivas ilinin Türkiye nüfusu içindeki payı ise aynı yıllarda sırasıyla % 1.68, % 1.52 ve % 1.36 olmuştur. Bu oran 1997’de ise % 1.12’ye kadar düşmüştür⁴¹⁵. Dolayısıyla Sivas’ın nüfus payı, bu yıllarda da azalmaktadır⁴¹⁶.

Sivas Nüfusunun Türkiye İçindeki Payı ve Yoğunluğu

	1980	1985	1990	1997
Sivas	1.68	1.52	1.36	1.12
Türkiye	100	100	100	100
Yoğunluk (Sivas)	26	27	27	26
Yoğunluk (Türkiye)	58	65	73	80
Kaynak: DİE İlgili Yıllar Nüfus Sayımı.				

Sivas’ın il nüfusunun Türkiye geneline kıyasla yüzdelik oranında meydana gelen azalmaya rağmen, kırdan merkeze göçler sebebiyle, kent merkezlerinde yoğunluk yaşanmaktadır. 1985 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına bakacak olursak Sivas ili genel nüfusunun % 42.65’i kentsel niteliktedir. Aynı oran yani kent merkezlerinde yaşayan nüfus 1990 yılında % 49.65’e ulaşmış bulunmaktadır. Bu oran hem Türkiye genelinde hem de Sivas’ta artmıştır. 1985 yılında % 55.77 olan Türkiye geneli kentleşme oranı % 3.47’lik bir artışla 1990 yılında % 59.14’e ulaşmıştır. Aynı oran 1990 yılında Sivas’ta ise % 49.77 olmuştur. % 7.12’lik bir artışa karşılık gelen bu oran Sivas ilinin Türkiye geneline göre daha hızlı kentleştiğini göstermektedir. Sivas’ta kentli nüfus oranı 1997’de ise % 56’ya yükselmiştir⁴¹⁷. Bu göstergeler, ülkenin okullaşma siyasetinde mevcut imkânların kullanımında dikkate alınması gereken değerlerdir.

İlçeler İtibariyle Kentli Nüfus Artışı

İlçeler	1985	1990	1997
Merkez	198.553	221.512	232.352
Akıncılar	4.559	5.321	4.721
Altınyayla	2.297	3.017	5.609
Divriği	15.974	17.664	15.199
Doğanşar	2.252	4.421	3.164

⁴¹⁵ Ökmen, a.g.m., s. 250.

⁴¹⁶ Sivas, Cumhuriyet döneminde hep dışarı göç veren bir ilimiz olmuştur. Net göç oranları 1970-1975 yıllarında binde -46.00, 1975-1980 yıllarında binde -67,37 ve 1980-1985 yıllarında binde -49,49 olan Sivas, bu konuda Türkiye’de ön sıralarda yer almaktadır. Sosyal, ekonomik, siyasal, kültürel ve psikolojik birçok sorun ortaya çıkaran bu göç olgusu Sivas ile adeta özdeşleşmiştir. Bu olgu, bir noktadan sonra sosyal ve ekonomik erozyon niteliğine dönüşerek çeşitli sorunlar şeklinde kendini hissettirmektedir.

Ökmen, a.g.m., s. 248.

⁴¹⁷ Ökmen, a.g.e., s. 243.

Gemerek	6.114	8.646	10.270
Gölova	1.873	2.554	3.354
Gürün	10.073	9.886	10.371
Hafik	8.882	10.002	8.143
İmranlı	6.806	7.414	6.926
Kangal	9.812	12.276	14.066
Koyulhisar	4.558	6.042	5.146
Suşehri	14.961	23.202	26.200
Şarkışla	15.917	16.181	18.797
Ulaş	2.726	2.488	2.493
Yıldızeli	12.044	15.246	12.115
Zara	11.704	16.073	16.535
SİVAS	329.043	381.947	395.461
TÜRKİYE	28.140.464	33.326.351	40.630.435

1950’de % 18.5 olan Türkiye kentsel nüfusu, 1990’da % 59’a ve 1997’de % 64’e ulaşmış bulunmaktadır⁴¹⁸. Buna göre, il genelinde meydana gelen azalma ya da durağanlığa rağmen kent nüfusunda meydana gelen artışa paralel olarak, il merkezine yapılacak eğitim yatırımlarının artması gerekmektedir.

Sivas, mevcut eğitim kurumları, bu kurumların sahip oldukları öğretmen ve okul sayıları bakımından günümüz şartlarına göre yeterli bir seviyeye ulaşamamıştır.

Okuma ve yazma oranı yüksek (% 77.97) olmakla birlikte, Türkiye ve İç Anadolu Bölgesi ortalamalarının da altında okullaşma oranlarına sahiptir.

İldeki okullaşma oranının, kentler ile kırsal kesimlerde farklılık gösterdiği ve kentlerdeki okullaşma oranının kırsal kesimlerdeki okullaşma oranından daha yüksek olduğu bilinmektedir. Ayrıca, erkek öğrenciler bakımından okullaşma oranının kız öğrenciler bakımından okullaşma oranından daha yüksek olduğu görülmektedir.

Sivas'ta yıllara göre eğitim göstergeleri incelendiğinde, özellikle ilkokul sayılarında ve öğrencilerinde bir azalma olduğu görülmektedir. Öğrenci sayısındaki azalma sebeplerinin başında göç gelmektedir. Öğrenci mevcudunda azalmalar olunca, okul binaları da başka amaçlar için kullanılmaya başlanmıştır. Ancak ilkokuldan sonraki okul, öğrenci ve öğretmen sayılarındaki artış Sivas'ta eğitim seviyesinin giderek arttığının göstergesidir.

⁴¹⁸ Ökmen, a.g.m., s. 242.

Öğretim Kurumlarında Öğretmen, Öğrenci ve Mezun Olanlar (1994–1995)

	Türkiye	Sivas
Genel Ortaokullar		
Okul	7.993	125
Öğretmen	61.433	734
Şube	55.355	738
Öğrenci	2.318.915	26575
Mezun olan (1993-1994)	695.931	8064
Meslekî ve Teknik Ortaokullar		
Okul	904	18
Öğretmen	351	3
Şube	8.050	149
Öğrenci	356.071	6.264
Mezun olan (1993–1994)	93.338	2.063
Genel Liseler		
Okul	2.137	29
Öğretmen	66.628	648
Şube	31.688	363
Öğrenci	1.155.827	12.873
Mezun olan (1993–1994)	289.529	3.223
Meslekî ve teknik liseler		
Okul	2.576	41
Öğretmen	64.944	843
Şube	27.046	375
Öğrenci	894.738	12.547
Mezun olan (1993–1994)	201.010	2.859
Kaynak: DİE; Sivas Ekonomisi, s. 39-40.		

1986–1987 öğretim yılında ilkokul sayısı 1.389, öğretmen sayısı 3.416, öğrenci sayısı 115.231 olarak belirlenmiştir. 1991–1992 öğretim yılına gelindiğinde ilkokul sayısı 1.216'ya, Öğretmen sayısı 3.788'e, öğrenci sayısı 97.587'ye düşmüştür. Sivas genelinde 1991–1992 eğitim yılı itibarıyla 30 genel lise, 727 öğretmen, 10.420 Öğrenci ve 29 teknik lisede 650 öğretmen ve 8.891 öğrenci mevcuttur⁴¹⁹.

1992 yılında 1 Fen Lisesi, 1 Anadolu Öğretmen Lisesi, 1 Basın Yayın Reklâmcılık Meslek Lisesi ve 2 genel lise hizmete açılmıştır. 1994–1995 öğretim yılında okul sayısı, öğretmen, öğrenci ve mezun olanların sayıları ise aşağıda tabloda belirtilmektedir. Tabloda dikkati çeken mesleki ve teknik lise sayısının genel lise sayısına göre daha fazla olmasına rağmen, öğrenci sayısının birbirine yakın olmasıdır. Yani, genel lise sayısının yetersiz olduğu söylenebilir.

⁴¹⁹ Sivas Ekonomisi, s. 40.

Okul Gruplarına Göre Şube Başına Düşen Öğrenci Sayısı (1994–1995)

	Türkiye	Sivas
Toplam	27.83	20.79
Ortaokul	42.19	37.02
Lise	34.91	34.44
Kaynak: DİE; Sivas Ekonomisi , s. 41.		

Diğer taraftan, şube başına düşen öğrenci sayıları ortaokul ve liselerde çok yüksektir. Buradan ortaokul ve lise sayılarının yetersiz olduğu söylenebilir. Toplam şube başına düşen öğrenci sayılarına bakıldığında Sivas, Türkiye ve İç Anadolu'ya göre daha iyi durumdadır. Türkiye'de şube başına 27.83 öğrenci düşerken, Sivas'ta şube başına 20.79 öğrenci düşmektedir.

Okul Gruplarına ve Cinsiyete Göre Okullaşma Oranları (%), (1994–1995)

	Türkiye	Sivas
Ortaokul	53.44	48.97
Erkek	61.90	61.90
Kişi	44.58	36.14
Lise	36.69	34.97
Erkek	42.29	45.80
Kız	30.84	24.91
Kaynak: DİE; Sivas Ekonomisi , s. 41.		

Aşağıda bu dönemde Sivas il merkezinde açılan ya da bu dönemde de eğitim-öğretimine devam eden, ortaokul, lise ve dengi okullar hakkında bilgi verilecektir.

3130. Ortaokullar ve Dengi Okullar

1980–1997 yılları arasına geldiğimiz zaman okul sayılarında karşılaştığımız tablo şudur:

Eğitim Öğretim Yılı	Ortaokul Sayısı
1980–1985	27
1985-1990	30
1990–1997	34

Bu dönemde açılan ortaokulların çoğu merkezde açılmıştır. Bunun sebebi, ilçe ve köylerden sürekli olarak il merkezine ve il dışına yönelik göçlerdir. Böylelikle il merkez nüfusu artmış ve mevcut okullar ihtiyacı karşılayamayacak duruma gelmiştir. İhtiyacı karşılayabilmek için bu dönemde, 1980 yılında Karşıyaka Ortaokulu, 1986'da Fevzipaşa Ortaokulu, 1987'de Başöğretmen Atatürk Ortaokulu, 1990'da İzzettin Keykavus Ortaokulu ve İşitme Engelliler için Merkez Buruciye İşitme İlköğretim Okulu açılmıştır.

Aşağıdaki tabloda öğrenci sayılarına ulaşabildiğimiz okulların mezun ettiği öğrenci sayıları belirtilmiştir:

Eğitim Öğretim Yılı	Selçuk Ort.O. ⁴²⁰	Atatürk Ort.O.	Dört-eylül Ort.O.	İmam-Hatip Lisesi Birinci Devre	Behram-paşa Ort.O.	Danişment-gazi Ort.O. ⁴²¹	Kadıburhanettin İlköğr. Okulu	Cumhuriyet Ort.O.	Karşı-yaka Ort.O.	Fevzi-paşa Ort.O.	Baş-öğretmen Ort.O.	Sivas Merkez Buruciye İşitme Engelliler İÖO	İzzettin Keykavus Ort.O.	Toplam Mezun Öğrenci Sayısı
Açılış Tarihi	1955	1959	1960	1962	1968	1971	1990	1975	1980	1986	1987	1993	1990	
Kapanış Tarihi		1992		1996		1990		1992						
1980–1981	0	236	251	91	340	225	-	124	0	-	-	-	-	1267
1981–1982	0	189	342	92	235	153	-	114	0	-	-	-	-	1125
1982–1983	0	138	211	107	318	194	-	197	0	-	-	-	-	1165
1983–1984	0	255	225	0	412	204	-	216	40	-	-	-	-	1352
1984–1985	0	244	386	0	612	213	-	269	56	-	-	-	-	1780
1985–1986	0	240	349	0	501	175	-	430	54	-	-	-	-	1749
1986–1987	0	412	286	0	395	155	-	330	50	0	-	-	-	1628
1987–1988	0	189	311	0	511	211	-	365	52	170	0	-	-	1809
1988–1989	0	301	389	0	557	178	-	283	44	128	0	-	-	1880
1989–1990	0	416	201	0	478	173	-	230	44	148	94	-	-	1784
1990–1991	0	258	435	0	474	-	224	226	53	257	168	-	0	2095
1991–1992	0	304	375	0	573	-	201	0	52	225	161	-	0	1891
1992–1993	0	-	486	0	607	-	183	-	53	258	429	-	45	2061
1993–1994	0	-	424	0	618	-	172	-	57	280	390	16	41	1998
1994–1995	0	-	447	0	556	-	171	-	44	319	271	9	40	1857
1995–1996	0	-	414	0	408	-	134	-	52	270	280	14	28	1600
1996–1997	0	-	461	-	457	-	139	-	41	305	209	13	49	1674

Aşağıda, 1980–1997 arası dönemde eğitim-öğretim hizmeti vermiş il merkezindeki ortaokul ve dengi okullar incelenecektir.

31300. Sivas Atatürk Ortaokulu

1959–1960 yılından itibaren yılından itibaren Sivas Atatürk Ortaokulu adıyla eğitim-öğretim faaliyetlerine devam eden okul, 1993–1994 eğitim öğretim yılından itibaren de Sivas Atatürk Lisesinin kapsamına alınacak ve ortaokul kısmı kapatılacaktır. Yukarıda okulun 1959–1980 yılları arası öğrenci durumu yıllara göre verilmişti. 1960–1992 yılı arası

⁴²⁰ Okul idaresinin arşiv belgelerini gösteremeyeceklerini belirtmeleri sebebiyle mezun öğrenci sayıları alınamamıştır.

⁴²¹ Okulun adı, 1990 yılında “Kadıburhanettin İlköğretim Okulu” haline dönüştürülmüştür.

49.693 öğrencinin okuduğu ve bunlardan 9442'unun mezun olduğu okulun 1980-1992 arası öğrenci durumu aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.⁴²²

Yıllar	Toplam Öğrenci Sayısı			Son Sınıf Öğrenci Sayısı			Mezun Sayısı
	E	K	T	E	K	T	
1980-1981	535	287	822	185	89	274	236
1981-1982	565	333	898	143	109	252	189
1982-1983	636	350	986	103	66	169	138
1983-1984	783	430	1213	159	114	273	255
1984-1985	970	515	1485	235	137	372	244
1985-1986	752	417	1169	219	141	360	240
1986-1987	808	477	1285	290	192	482	412
1987-1988	834	435	1269	164	82	246	189
1988-1989	776	411	1187	187	126	313	301
1989-1990	729	425	1154	285	156	441	416
1990-1991	549	307	856	172	92	264	258
1991-1992	541	264	805	202	115	317	304

31301. Dörteylül Ortaokulu

Okul'un 1965'den önceki ismi Demir Ortaokulu'dur. Dörteylül ortaokulunun 1980–1997 yılları arası öğrenci durumu gösteren tablo aşağıdadır:

Eğitim- Öğretim Yılı	Yeni Kayıt Yaptıran Öğrenci Sayısı	Son Sınıf Öğrenci Sayısı	Mezun Öğrenci Sayısı
1980-1981	512	481	251
1981-1982	508	407	342
1982-1983	716	216	211
1983-1984	788	228	225
1984-1985	887	470	386
1985-1986	743	358	349
1986-1987	582	444	286
1987-1988	463	408	311
1988-1989	528	404	389
1989-1990	606	298	201
1990-1991	726	438	435
1991-1992	575	522	375
1992-1993	632	587	486
1993-1994	663	474	424
1994-1995	612	482	447
1995-1996	594	480	414
1996-1997	575	466	461

⁴²² Sivas Atatürk Lisesi Arşivi, Sınıf Geçme Defterleri.

31302. Selçuk Ortaokulu

1955 yılında eski Halkevi binasında öğrenime başlayan okulun yeni binası 1967 yılında tamamlanmıştır. Binada, 12 dersane ve 1 laboratuvar, 2 iş atölyesi vardır. Okulda halen 474'ü kız olmak üzere 1.712 öğrenci öğrenim görmektedir. Okuldan şimdiye kadar 1.300 öğrenci mezun olmuştur⁴²³.

31303. Cumhuriyet Ortaokulu

1975 yılında açılan ve 1992 yılında kapatılan Cumhuriyet Ortaokulu'nun 1980 yılından sonraki öğrenci akışı şu şekilde gerçekleşmiştir⁴²⁴:

Eğitim-Öğretim Yılı	Toplam Son Sınıf Öğrenci Sayıları	Toplam Mezun Sayısı
1980-1981	225	173
1981-1982	128	124
1982-1983	131	114
1983-1984	202	197
1984-1985	352	216
1985-1986	289	269
1986-1987	472	430
1987-1988	352	330
1988-1989	403	365
1989-1990	341	283
1990-1991	235	230
1991-1992	229	226

31304. Danişment Gazi Ortaokulu

Okulun, 1980-1990 yılları arası öğrenci akışı şu şekilde gerçekleşmiştir⁴²⁵:

Eğitim-Öğretim Yılı	Yeni Kayıt Yaptıran Öğrenci Sayısı	Son Sınıf Öğrenci Sayısı	Mezun Öğrenci Sayısı
1980-1981	294	252	225
1981-1982	255	182	153

⁴²³ Öğrenci sayıları, idârenin işlerinin yoğunluğunu ve tahsis edebilecek müsait bir yerlerinin olmadığını belirtmesi sebebiyle alınamamıştır.

⁴²⁴ Sınıf Geçme Defterleri ve Diploma Defterleri.

⁴²⁵ Sınıf Geçme Defterleri ve Diploma Defterleri.

1982-1983	282	223	194
1983-1984	252	215	204
1984-1985	257	234	213
1985-1986	325	200	175
1986-1987	277	184	155
1987-1988	255	229	211
1988-1989	209	192	178
1989-1990	294	187	173

31305. Kadıburhanettin İlköğretim Okulu (İkinci Kademe)

10.08.1990 tarihinde Kadıburhanettin İlkokulu ile Danişment Gazi Ortaokulu'nun birleştirilmesi suretiyle kurulan Kadıburhanettin İlköğretim Okulu, Sivas'ta ilköğretim okuluna dönüştürülen birinci okuldur.

Kadıburhanettin İlköğretim Okulu'nun ikinci devresinin, 1990-1997 arası eğitim-öğretim durumu şu şekilde gerçekleşmiştir⁴²⁶:

Eğitim-Öğretim Yılı	Yeni Kayıt Yaptıran Öğrenci Sayısı	Son Sınıf Öğrenci Sayısı	Mezun Öğrenci Sayısı
1990-1991	199	233	224
1991-1992	194	205	201
1992-1993	186	187	183
1993-1994	160	182	172
1994-1995	174	179	171
1995-1996	146	140	134
1996-1997	122	156	139

31306. Buruciye İlkokulu ve Sanat Ortaokulu

Buruciye İlkokulu ve Sanat Ortaokulu, 1972 yılında açılan ve ilkokul düzeyinde eğitim-öğretim yapan Sağırılar Okulu'nun 1994 yılında ortaokula dönüştürülmesiyle kurulmuştur. 1997 yılında, 18.08.1997 tarih ve 4306 sayılı kanuna uygun olarak okulun ismi, Buruciye İşitme Engelliler İlköğretim Okulu olarak değiştirilecektir.

Okulun, 1993-1997 yılları arası öğrenci sayıları şu şekildedir⁴²⁷:

Öğretim Yılı	Öğrenci Durumu									Mezuniyet Durumu					
	Yatılı			Gündüzlü			Toplam			İlkokul			Ortaokul		
	K	E	T	K	E	T	K	E	T	K	E	T	K	E	T
1993-1994	34	80	114	8	18	26	42	98	140	7	8	15	1	15	16

⁴²⁶ Sınıf Geçme Defterleri ve Diploma Defterleri.

⁴²⁷ TC Sivas Valiliği Buruciye İşitme Engelliler İlköğretim Okulu Müdürlüğü Web adresi: <http://www.buruciye.k12.tr/> (10.05.2006)

1994-1995	37	76	113	8	14	22	45	90	135	4	11	15	2	7	9
1995-1996	37	75	112	6	19	25	43	94	137	4	7	11	5	9	14
1996-1997	31	68	99	9	21	30	40	89	129	1	8	9	6	7	13

31307. Başöğretmen Ortaokulu

1987-1988 eğitim öğretim yılında ihtiyaç sebebiyle açılmıştır. Okul, halen ilk açıldığı binasında eğitim öğretime devam etmektedir.

Okulun öğrenci durumu ise şöyledir⁴²⁸:

Yıllar	Toplam Öğrenci Sayısı			Son Sınıf Öğrenci Sayısı			Mezun Sayısı
	E	K	T	E	K	T	Toplam
1987-1988	107	42	149	0	0	0	0
1988-1989	284	113	397	0	0	0	0
1989-1990	355	147	502	64	32	96	94
1990-1991	433	180	613	112	57	169	168
1991-1992	467	185	652	131	50	181	161
1992-1993	970	459	1429	324	139	463	429
1993-1994	871	405	1276	276	161	437	390
1994-1995	734	316	1050	207	87	294	271
1995-1996	619	303	922	192	102	294	280
1996-1997	405	251	656	120	89	209	209
1997-1998	437	253	690	156	83	239	230

1992'den itibaren meydana gelen öğrenci artışındaki fazlalık, bu tarihte kapatılan Cumhuriyet Ortaokulu'nun öğrencilerinin buraya aktarılmasından kaynaklanmaktadır.

31308. Behrampaşa Ortaokulu

1968-1969 yılında eğitim-öğretime başlayan Behrampaşa Ortaokulu, bu dönemde de faaliyetlerine devam etmektedir.

Okulun öğrenci durumu ise şöyledir⁴²⁹:

Yıllar	Toplam Öğrenci Sayısı			Son Sınıf Öğrenci Sayısı			Mezun Sayısı
	E	K	T	E	K	T	T
1980-1981	1226	499	1725	262	129	391	340
1981-1982	1267	522	1789	222	115	337	235
1982-1983	1330	585	1915	228	138	366	318
1983-1984	1374	677	2051	337	154	491	412
1984-1985	1550	602	2152	441	192	633	612
1985-1986	1560	704	2264	388	178	566	501
1986-1987	1521	721	2242	372	179	551	395

⁴²⁸ Sivas Başöğretmen İÖÖ Arşivi, Sınıf Geçme Defterleri.

⁴²⁹ Sivas Behrampaşa İÖÖ Arşivi, Sınıf Geçme Defterleri.

1987-1988	1464	800	2264	353	208	561	511
1988-1989	1314	740	2054	353	249	602	557
1989-1990	1179	677	1856	379	185	564	478
1990-1991	1114	729	1843	287	208	495	474
1991-1992	1221	794	2015	373	210	583	573
1992-1993	1227	872	2099	371	267	638	607
1993-1994	991	766	1757	328	266	594	618
1994-1995	935	722	1657	340	275	615	556
1995-1996	855	630	1485	248	177	425	408
1996-1997	902	711	1613	254	209	463	457
1997-1998	796	628	1424	262	220	482	482

31309. Fevzipaşa Ortaokulu

1986-1987 eğitim-öğretim yılında açılan okul, halen ilk açıldığı binasında eğitim öğretime devam etmektedir.

1987-1997 yılları arası okulun öğrenci akışı şu şekilde gerçekleşmiştir⁴³⁰:

Yıllar	Toplam Öğrenci Sayısı			Son Sınıf Öğrenci Sayısı			Mezun Sayısı
	E	K	T	E	K	T	T
1986-1987	229	168	397	0	0	0	0
1987-1988	318	202	520	83	87	170	170
1988-1989	432	255	687	81	47	128	128
1989-1990	442	282	724	99	49	148	148
1990-1991	435	303	738	140	117	257	257
1991-1992	467	299	766	135	90	225	225
1992-1993	533	324	857	153	105	258	258
1993-1994	545	324	869	177	103	280	280
1994-1995	541	353	894	203	116	319	319
1995-1996	475	323	798	165	105	270	270
1996-1997	469	322	791	173	132	305	305
1997-1998	405	283	688	137	86	223	223

⁴³⁰ Sivas Fevzipaşa İÖO Arşivi, Sınıf Geçme Defterleri.

31310. İmam-Hatip Lisesi (Birinci Devre)

Okulun orta kısmının 1980-1983 yılları arası yıllara göre mezun olan öğrencilerinin sayıları aşağıda verilmiştir.

Yıllar	Ortaokul Mezun Sayısı			Genel Toplam
	E	K	T	
1980- 1981	92	-	92	92
1981- 1982	66	-	66	66
1982- 1983	107	-	107	107

31311. Karşıyaka Ortaokulu

1980 yılında, bulunduğu Karşıyaka Mahallesi'nin şehir merkezine uzak olması ve artan talebi karşılayabilmek üzere açılan okul, ilk mezununu 1983-1984 eğitim-öğretim yılında vermiştir. Okulun 1997 yılına kadar verdiği mezun durumu şu şekildedir⁴³¹:

Eğitim-Öğretim Yılı	Mezun Olan Öğrenci Sayıları
1981-1982	-
1982-1983	-
1983-1984	40
1984-1985	56
1985-1986	54
1986-1987	50
1987-1988	52
1988-1989	44
1989-1990	44
1990-1991	53
1991-1992	52
1992-1993	53
1993-1994	57
1994-1995	44
1995-1996	52
1996-1997	41

31312. İzzettin Keykavus Ortaokulu

1990 yılında, bulunduğu Gültepe Mahallesi'nin şehir merkezine uzak olması ve artan talebi karşılayabilmek üzere açılmıştır. Okul, ilk mezununu 1992-1993 eğitim-öğretim yılında vermiştir. Okulun 1997 yılına kadar verdiği mezun durumu şöyledir⁴³²:

⁴³¹ Karşıyaka İÖO, Diploma Defterleri.

⁴³² İzzettin Keykavus İÖO, Diploma Defterleri.

Eğitim-Öğretim Yılı	Mezun Olan Öğrenci Sayıları
1990 – 1991	-
1991 – 1992	-
1992 – 1993	45
1993 – 1994	41
1994 – 1995	40
1995 – 1996	28
1996 – 1997	49

3131. Liseler ve Dengi Okullar

1980 dönemine geldiğimizde, 1980-1997 yılları arasında Sivas'taki okullaşma oranının aşağıdaki duruma geldiğini görüyoruz:

Eğitim Öğretim Yılı	Toplam Lise Sayısı
1980-1985	31
1985-1990	33
1990-1997	38

Bu dönemde açılan liselerin çoğu merkezde açılmıştır. Bunun sebebi, ilçe ve köylerden sürekli olarak il merkezine ve il dışı göçler meydana gelmektedir. Böylelikle il merkez nüfusu artmış ve mevcut okullar ihtiyacı karşılayamamıştır. İhtiyacı karşılayabilmek için ise 1984'te Selçuk Anadolu Lisesi, 1986'da Cumhuriyet Lisesi, 1987'de Hacı Mehmet Sabancı, 1992'de Sivas Fen Lisesi, 1992'de Şehit Üsteğmen Celalettin Yılmaz Anadolu İletişim Meslek Lisesi ve 1992'de Prof. Dr. Ahmet Necati Erşan Anadolu Öğretmen Lisesi açılmıştır.

İlçelerde açılan okullar ise şunlardır: Kangal Endüstri Meslek Lisesi (1981), Şarkışla Endüstri Meslek Lisesi (1983), Suşehri Anadolu Ticaret Lisesi (1992), Alacahan 80. Yıl Lisesi (1992).

Aşağıda, 1980 sonrası döneme ait, Sivas il merkezinde bulunan okulların, ulaştığımız öğrenci sayıları gösterir bir tablo verilmiştir:

Eğitim Öğretim Yılı	Sivas Lisesi	Sivas Anadolu Teknik Lise ve Endüstri Meslek Lisesi	Sivas Kız Teknik Lise ve Kız Meslek Lisesi ⁴³³	Akşam Ticaret Lisesi	Ticaret Lisesi	Ticaret Meslek Lisesi	İmam-Hatip Lisesi		Kongre Lisesi	Sivas Atatürk Lisesi	Selçuk Anadolu Lisesi	Cumhuriyet Lisesi	Hacı Mehmet Sabancı	Sivas Fen Lisesi	Şehit Üsteğmen Celalettin Yılmaz Anadolu İletişim Meslek Lisesi	Prof. Dr. Ahmet Necati Erşan Anadolu Öğretmen Lisesi	Toplam Mezun Olan Öğrenci Sayıları
							Erkek	Kız									
Açılış Tarihi	1924	1973	1974	1959	1961	1992	1962		1970	1975	1984	1986	1987	1992	1992	1992	932
Kapanış Tarihi				1983	1992	-											
1980-1981	370	0	0	121	155	-	-	-	111	175	-	-	-	-	-	-	
1981-1982	317	0	0	126	151	-	-	-	143	110	-	-	-	-	-	-	
1982-	347	0	0	75	159	-	-	-	113	262	-	-	-	-	-	-	956

⁴³³ Okulun 1980-1990 yılları arası mezun öğrenci sayıları elde edilememiştir.

1983																	
1983-1984	455	0	0	25	170	-	103	47	104	270	-	-	-	-	-	-	1174
1984-1985	374	0	0	-	141	-	109	43	99	245	-	-	-	-	-	-	1011
1985-1986	385	0	0	-	141	-	150	50	51	217	-	-	-	-	-	-	994
1986-1987	390	0	0	-	94	-	165	51	96	181	-	-	-	-	-	-	977
1987-1988	371	0	0	-	267	-	225	85	90	106	-	61	-	-	-	-	1205
1988-1989	407	0	0	-	225	-	132	31	140	166	-	130	23	-	-	-	1254
1989-1990	374	0	0	-	358	-	158	26	103	224	-	154	95	-	-	-	1492
1990-1991	416	0	107	-	352	-	142	33	146	245	106	138	116	-	-	-	1801
1991-1992	397	0	86	-	307	-	144	31	189	212	91	183	137	-	-	-	1777
1992-1993	685	0	123	-	-	357	172	59	316	247	60	173	236	-	-	-	2428
1993-1994	634	0	97	-	-	267	201	54	268	205	58	148	246	-	-	-	2178
1994-1995	408	0	143	-	-	275	167	99	263	268	149	136	233	56	38	-	2235
1995-1996	539	0	120	-	-	275	138	93	441	231	181	-	276	44	40	72	2450
1996-1997	361	0	163	-	-	210	54	81	463	302	75	-	249	31	70	75	2134

Aşağıda, 1980-1997 arası dönemde eğitim-öğretim hizmeti vermiş il merkezindeki lise ve dengi okullar daha ayrıntılı olarak incelenecektir.

31310. Atatürk Lisesi

1975-1976 yılında eğitim-öğretime başlayan Atatürk Lisesi'nin 1980'den itibaren 1997 yılına kadarki -ortaokul kısmı hâriç- öğrenci durumu şöyledir:

Yıllar	Toplam Öğrenci Sayısı			Son Sınıf Öğrenci Sayısı			Mezun Sayısı
	E	K	T	E	K	T	
1980-1981	259	214	473	143	109	252	175
1981-1982	335	237	572	103	66	169	110
1982-1983	319	241	560	159	114	273	262
1983-1984	390	192	582	235	137	272	270
1984-1985	437	267	704	219	141	260	245
1985- 1986	427	238	665	290	192	282	217
1986- 1987	464	290	754	110	79	189	181
1987- 1988	333	282	615	59	56	115	106
1988-1989	357	334	691	88	84	172	166
1989-1990	389	400	789	120	113	233	224
1990-1991	413	312	725	135	118	253	245
1991-1992	386	430	816	127	110	237	212
1992-1993	325	430	755	159	130	289	247
1993-1994	459	327	786	173	92	265	205
1994-1995	340	354	694	166	116	282	268
1995-1996	367	306	673	112	131	243	231
1996-1997	401	335	736	177	139	316	302

31311. Selçuk Anadolu Lisesi

Selçuk Anadolu Lisesi, 1984-1985 öğretim yılında açılmıştır⁴³⁴. Okulun öğrenci mezun sayıları şöyledir⁴³⁵:

Eğitim-Öğretim Yılı	Mezun Öğrenci Sayısı		
	Erkek	Kız	Toplam
1990-1991	66	40	106
1991-1992	46	45	91
1992-1993	35	25	60
1993-1994	35	23	58
1994-1995	84	65	149
1995-1996	104	77	181
1996-1997	40	35	75
1997-1998	63	37	100

31312. Sivas Fen Lisesi

1992 yılında eğitim-öğretime başlayan okulun mezun ettiği öğrenci sayılarına ilişkin bilgiler aşağıda tablo olarak verilmiştir⁴³⁶:

Öğretim Yılı	Mezun Olan Öğrenci Sayısı		
	Erkek	Kız	Toplam
1994-1995	36	20	56
1995-1996	33	11	44
1996-1997	25	6	31

31313. Sivas Anadolu Teknik Lisesi, Teknik Lise ve Endüstri Meslek Lisesi

1973 yılında açılan okulun, 1973'den sonraki arşiv dosyalarını incelememize sorumlu müdür yardımcısı tarafından izin verilmemiştir. Dolayısıyla, 1980-1997 yıllarına ait bilgileri, tezimizde verilememiştir. Bu konuda ulaşabildiğimiz diğer kaynaklarda da, öğrenci sayılarına dair bir bilgiye rastlanmamıştır.

⁴³⁴ 1973 yılına kadar Erkek Muallim Okulu olarak ilköğretim öğretmeni yetiştiren okul, 1973-1974 öğretim yılında öğretmen lisesi haline dönüştürülmüş; 1974-1979 tarihleri arasında Eğitim Enstitüsü, 1981-1982'de Meslek Yüksek Okulu, 1982-1984'de Milli Eğitim Gençlik ve Spor Müdürlüğü hizmet binası olarak kullanılmış, 1984-1985 öğretim yılında Selçuk Anadolu Lisesi olarak öğretime yeniden açılmıştır. Bkz. www.selcukanadolu.k12.tr (08.05.2006)

⁴³⁵ www.selcukanadolu.k12.tr (08.05.2006)

⁴³⁶ www.sivasfenlisesi.com (08.05.2006)

31314. Sivas Kız Teknik Lise ve Kız Meslek Lisesi

1974-1975 yılından itibaren aynı adla eğitim-öğretim faaliyetlerini sürdüren okulun 1990-1997 yılları arası mezun öğrenci sayıları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir⁴³⁷:

Eğitim-Öğretim Yılı	Mezun Olan Öğrenci Sayıları
1990-1991	107
1991-1992	86
1992-1993	123
1993-1994	97
1994-1995	143
1995-1996	120
1996-1997	163

31315. Cumhuriyet Lisesi

1986-1987 eğitim-öğretim yılında açılmıştır. Cumhuriyet Lisesi, 1997-1998 eğitim-öğretim yılında Anadolu Lisesi haline getirilerek, Cumhuriyet Anadolu Lisesi adını almıştır. 2000-2001 yılında Anadolu Lisesi olarak ilk mezununu vermiştir. Okulun 1988-1996 yılları arası öğrenci akışı şu şekilde gerçekleşmiştir⁴³⁸:

Eğitim-Öğretim Yılı	Toplam Son Sınıf Öğrenci Sayıları	Toplam Mezun Sayısı
1988-1989	61	61
1989-1990	142	130
1990-1991	160	154
1991-1992	144	138
1992-1993	206	183
1993-1994	185	173
1994-1995	157	148
1995-1996	136	136

31316. Kongre Lisesi

1970 tarihinde yapılan okul, diğer okullardan nakille öğrenci almış ve bu sebeple de 1971-1972 eğitim öğretim yılında ilk mezunlarını vermiştir. 1980-1996 yılları arasında okuldan diploma alan öğrenci sayıları şöyledir⁴³⁹:

⁴³⁷ Sivas Kız Teknik Lise ve Kız Meslek Lisesi, Diploma Defterleri (Diğer yıllara ait sayılar, müdür yardımcılarının "diğer defterlerin düzenini bilmiyoruz" dedikleri için alınamamıştır.)

⁴³⁸ Sınıf Geçme Defterleri ve Diploma Defterleri.

⁴³⁹ Kongre Lisesi, Diploma Defteri (diğer sayılar, okul idâresinin Ders Geçme Defterini arşivden çıkaracak kimsenin olmadığını belirtmesi sebebiyle alınamamıştır.)

Eğitim- Öğretim Yılı	Yeni Kayıt Öğrenci Sayıları			Son Sınıf Öğrenci Sayıları			Diploma Almayı Hak Kazanan Öğrenci Sayıları		
	Erkek	Kız	Toplam	Erkek	Kız	Toplam	Erkek	Kız	Toplam
1980-1981	-	-	-	-	-	-	53	58	111
1981-1982	-	-	-	-	-	-	110	33	143
1982-1983	-	-	-	-	-	-	72	41	113
1983-1984	-	-	-	-	-	-	64	44	104
1984-1985	-	-	-	-	-	-	60	39	99
1985-1986	-	-	-	-	-	-	30	21	51
1986-1987	-	-	-	-	-	-	55	41	96
1987-1988	-	-	-	-	-	-	50	40	90
1988-1989	-	-	-	-	-	-	102	38	140
1989-1990	-	-	-	-	-	-	76	27	103
1990-1991	-	-	-	-	-	-	104	42	146
1991-1992	-	-	-	-	-	-	110	79	189
1992-1993	-	-	-	-	-	-	208	108	316
1993-1994	-	-	-	-	-	-	154	114	268
1994-1995	-	-	-	-	-	-	172	91	263
1995-1996	-	-	-	-	-	-	242	199	441

31317. Hacı Mehmet Sabancı Lisesi

1987 yılında hizmete giren okulun yıllara göre öğrenci akışını gösteren tablo aşağıya çıkarılmıştır⁴⁴⁰:

Eğitim- Öğretim Yılı	Yeni Kayıt Öğrenci Sayıları	Son Sınıf Öğrenci Sayıları			Mezun Öğrenci Sayıları		
	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	Kız	Erkek	Toplam
1987-1988	51	-	-	-	-	-	-
1988-1989	68	15	9	24	14	9	23
1989-1990	193	51	44	95	51	44	95
1990-1991	258	73	74	147	73	43	116
1991-1992	263	67	72	139	67	70	137
1992-1993	246	127	113	240	127	109	236
1993-1994	297	115	141	256	111	135	246
1994-1995	265	105	143	248	103	130	233
1995-	248	112	185	297	112	164	276

⁴⁴⁰ Sınıf Geçme Defterleri ve Diploma Defterleri.

1996							
1996-1997	296	145	130	275	132	117	249

31318. Prof. Dr. Ahmet Necati Erşan Anadolu Öğretmen Lisesi

Okul, 1992 yılında açılan okulun öğrenci sayıları ile ilgili veriler şu şekildedir⁴⁴¹:

Eğitim-Öğretim Yılı	Yeni Kayıt Yaptıran Öğrenci Sayısı	Son Sınıf Öğrenci Sayısı	Mezun Öğrenci Sayısı
1992-1993	72	-	-
1993-1994	72	-	-
1994-1995	72	-	-
1995-1996	72	72	72
1996-1997	72	75	75

31319. İmam-Hatip Lisesi

1962 yılında açılan İmam-Hatip Okulu'nun adının 1975-1976 eğitim-öğretim yılında Sivas İmam-Hatip Lisesi olarak değiştirilmesiyle kurulan okul, bu ad altında 1993 yılına kadar eğitim-öğretime devam edecektir. 04.10.1993 tarihinden itibaren okulun bünyesinde Anadolu İmam-Hatip Lisesi açılmıştır. Bu tarihten itibaren okulun adı Anadolu İmam-Hatip Lisesi ve İmam-Hatip Lisesi olarak değiştirilmiştir.

Bu arada, Bakanlıkça 1974 yılında inşaatına başlanan Alibaba Caddesi üzerinde bulunan ikinci bina 1978 yılında tamamlanarak 1979 yılında eğitim-öğretime açılmıştır. Süreç içerisinde Devlet Parasız Yatılı öğrenci kontenjanı sürekli artmış 1990-1991 öğretim yılında 200 kişilik kapasiteye ulaşmıştır.

1990'lara gelindiğinde ise mevcut binaların ihtiyaca cevap verememesi nedeniyle Kümbet Mevkiinde Merhum Abdussamed Bal tarafından 42 derslik binanın temeli atılmış, 1992-1993 öğretim yılında eğitim öğretime başlanmıştır.

1975 yılında ad değiştiren okulun (yeni adıyla İmam-Hatip Lisesi) 1980-1993 yılları arası öğrenci mezunlarını gösterir tablo aşağıdadır⁴⁴².

Yıllar	Ortaokul Mezun Sayısı			Lise Mezun Sayısı			Dışardan Bitirenler			Genel Toplam
	E	K	T	E	K	T	E	K	T	
1980-1981	92	-	92	-	-	-	-	-	-	92

⁴⁴¹ Sınıf Geçme Defterleri ve Diploma Defterleri.

⁴⁴² Kız mezunları sayıları, Diploma Defterleri'nden tespit edilmiş, erkek mezunları sayıları " <http://www.sivasimamhatiplisesi.k12.tr/> (10.04.2006)" adresinden alınmıştır.

1981-1982	66	-	66	-	-	-	-	-	-	66
1982-1983	107	-	107	-	-	-	-	-	-	107
1983-1984	-	-	-	103	-	103	-	-	-	103
1984-1985	-	-	-	109	-	109	-	-	-	109
1985-1986	-	-	-	150	-	150	-	-	-	150
1986-1987	-	-	-	165	-	165	-	-	-	165
1987-1988	-	-	-	225	-	225	-	-	-	225
1988- 1989	-	-	-	132	-	132	-	-	-	132
1989-1990	-	-	-	158	-	158	-	-	-	158
1990-1991	-	-	-	142	-	142	-	-	-	142
1991-1992	-	-	-	124	-	124	20	-	20	144
1992-1993	-	-	-	153	-	153	19	-	19	172

31320. Anadolu İmam-Hatip Lisesi ve İmam-Hatip Lisesi

04.10.1993 tarihinde İmam-Hatip Lisesi'nin bünyesinde Anadolu İmam-Hatip Lisesi açılınca, bu tarihten itibaren okul, **Anadolu İmam-Hatip Lisesi ve İmam-Hatip Lisesi** olarak değiştirilmiştir. 1995 yılından itibaren Abdussamed Bal İmam-Hatip Lisesi, müstakil müdürlük olarak okulun bünyesinden ayrıldığından, ilde İmam Hatip Lisesi sayısı ikiye çıkmıştır. Okul, halen iki okul ve bir pansiyon olmak üzere üç binada hizmet vermektedir. 4 Aralık 2005 tarihi itibarıyla Mezun Öğrenci Sayısı toplam 5.471 kişidir.

1993-1997 yılları arasın mezun sayıları, aşağıda tablo olarak verilmiştir⁴⁴³:

Yıllar	Ortaokul Mezun Sayısı			Lise Mezun Sayısı			Dışardan Bitirenler			Genel Toplam
	E	K	T	E	K	T	E	K	T	
1993-1994	-	-	-	160	-	160	41	-	41	201
1994-1995	-	-	-	123	-	123	44	-	44	167
1995-1996	-	-	-	104	-	104	34	-	34	138
1996-1997	-	-	-	33	-	33	21	-	21	54

İmam Hatip Lisesi'nin kız şubesi ise 1983-1984 eğitim öğretim yılında öğrenci kayıtlarına başlamıştır. Aşağıda, İmam-Hatip Lisesi'nin kız şubesinden mezun olanların yıllara göre sayıları verilmektedir⁴⁴⁴:

⁴⁴³ Kız mezunları sayıları, Diploma Defterleri'nden tespit edilmiş, erkek mezunları sayıları " <http://www.sivasimamhatiplisesi.k12.tr/> (10.04.2006)" adresinden alınmıştır.

⁴⁴⁴ Kız mezunları sayıları, Diploma Defterleri'nden tespit edilmiş, erkek mezunları sayıları " <http://www.sivasimamhatiplisesi.k12.tr/> (10.04.2006)" adresinden alınmıştır.

Eğitim öğretim yılı	Diploma alan öğrenci sayısı
1984	47
1985	43
1986	50
1987	51
1988	85
1989	31
1990	26
1991	33
1992	31
1993	59
1994	54
1995	99
1996	93
1997	81

31321. Sivas Lisesi

Günümüze kadar eğitim-öğretim faaliyetlerine devam eden okulun 1980-1997 yılları arasında diploma alan öğrencilerinin sayıları aşağıdaki şekilde tespit edilmiştir⁴⁴⁵.

Eğitim – Öğretim Yılı	Diploma Alan Öğrenci Sayıları
1980 – 1981	370
1981 – 1982	317
1982 – 1983	347
1983 – 1984	455
1984 – 1985	374
1985 – 1986	385
1986 – 1987	390
1987 – 1988	371
1988 – 1989	407
1989 – 1990	374
1990 – 1991	416
1991 – 1992	397
1992 – 1993	685
1993 – 1994	634
1994 – 1995	408
1995 – 1996	539
1996 – 1997	361

⁴⁴⁵ Sivas Lisesi Diploma Defterleri.

31322. Akşam Ticaret Lisesi

1959'da açılan okul, 1982-1983 eğitim-öğretim yılı sonunda kapatılacaktır. Kapatılmadan önceki 1980-1983 yılı arası ve kapatıldıktan sonra beklemeleri olan öğrencilerin mezuniyet durumu aşağıda tablo olarak verilmiştir⁴⁴⁶:

Eğitim-Öğretim Yılı	Mezun Olan Öğrenci Sayıları
1980 – 1981	121
1981 – 1982	126
1982 – 1983	75
1983 – 1984	25

31323. Ticaret Lisesi

Ticaret Lisesi, 1991 yılından itibaren Meslek kelimesinin eklenmesiyle Ticaret Meslek Lisesi adını alacaktır. Bu tarihten önce Ticaret Lisesi'nin mezun ettiği öğrenci sayısı aşağıya çıkarılmıştır⁴⁴⁷:

Eğitim-Öğretim Yılı	Mezun Olan Öğrenci Sayıları
1980 – 1981	155
1981 – 1982	151
1982 – 1983	159
1983 – 1984	170
1984 – 1985	141
1985 – 1986	141
1986 – 1987	94
1987 – 1988	267
1988 – 1989	225
1989 – 1990	358
1990 – 1991	352

31324. Ticaret Meslek Lisesi

Okulun önceki adı Ticaret Lisesi'dir. 1991-1992 eğitim-öğretim yılı sonunda, 12.05.1992 tarih ve 21226 sayılı resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe Milli Eğitim Bakanlığı Teşkilat ve

⁴⁴⁶ Akşam Ticaret Lisesi, Diploma Defterleri.

⁴⁴⁷ Sivas Ticaret Lisesi, Diploma Defterleri.

görevleri hakkındaki kanunda, okulun ismi "Meslek" kelimesi eklenerek Ticaret Meslek Lisesi ismini almıştır. Ticaret Meslek Lisesi'nin mezun ettiği öğrenci sayıları ise şöyledir⁴⁴⁸:

Eğitim – Öğretim Yılı	Mezun Olan Öğrenci Sayıları
1992 – 1993	357
1993 – 1994	267
1994 – 1995	275
1995 – 1996	275
1996 – 1997	210

31325. Şehit Üsteğmen Celalettin Yılmaz Anadolu İletişim Meslek Lisesi

Okul, 1992-1993 eğitim-öğretim yılında açılmıştır. Okula öğrenci kayıtları MEB'in yaptığı OKS sınavını kazanan öğrencilerden yapılmaktadır. Kontenjan dolmadığı zaman, dışarıdan başvuru alınarak diploma notlarına göre, okulda idâre ve öğretmenlerden oluşturulan kurul tarafından seçilen öğrencilerden karşılanmaktadır. İlk mezununu 1994-1995 eğitim-öğretim yılında vermiştir. Okulun 1997 yılına kadar verdiği mezun durumu şöyledir⁴⁴⁹:

Eğitim-Öğretim Yılı	Mezun Olan Öğrenci Sayıları
1992 – 1993	-
1993 – 1994	-
1994 – 1995	38
1995 – 1996	40
1996 – 1997	70

⁴⁴⁸ Sivas Anadolu Ticaret ve Ticaret Meslek Lisesi, Diploma Defterleri (Sivas Ticaret Lisesi (Gündüzlü).

⁴⁴⁹ Şehit Üsteğmen Celalettin Yılmaz Anadolu İletişim Meslek Lisesi, Diploma Defterleri.

4. SONUÇ

Çağlar boyunca eğitim süreci, toplumsal yapı açısından şekillendirilerek, bireyin topluma kazandırılmasını hedef alan, genel anlamda onda meydana gelmesi istenen değişikliklerin hâl, hareket ve tavırlarına da yansımaları isteyen bir yönelimle biçimlenmiştir. Eğitim, çok yönlü işlevsel bir süreç olarak toplumun beklentilerini de karşılama sorumluluğunu üstlenmiştir.

Hem toplumsal hem de bireysel öneme sahip olan eğitim, devlet unsurunun teşekkül etmesiyle birlikte, hem toplumun bireylerinin hem de siyasal otoritenin gündeminde kalmıştır. XX. yüzyılla birlikte, gerek tüm dünyada gerekse ülkemizde, hak ettiği ilgiyi almaya başlamıştır. M. Kemal Atatürk'ün önderliğinde teşekkül eden Türkiye Cumhuriyeti de kurulduğundan beri tüm zorluklara ve yetersizliklere rağmen, eğitime gereken ilgiyi verebilmenin çabası içerisinde olmuştur.

Giriş ve üç bölümden oluşan çalışmamızda verdiğimiz bilgilerden de anlaşılacağı üzere, bir yerleşim yeri olarak geçmişi M.Ö. 7000-5000'li yıllara (Neolitik Döneme) kadar götürülebilen Sivas (bölgesi), tarih boyunca farklı dönemlerde hâkimiyeti altında bulunduğu farklı krallık, devlet ya da beyliğe göre çeşitli isimler anılmıştır. M.Ö. Hititlerin yerleşim alanları içerisinde bulunan Sivas, sırasıyla Firigyalıların, Lidyalıların, Romalıların, Bizanslıların, Selçukluların ve Osmanlıların toprakları içinde kalmış, zaman zaman daha küçük devlet, krallık ve beyliklerin hâkimiyeti altına girmiştir.

Güney ile kuzeyi ve doğu ile batıyı birbirine bağlaması ve ticaret yolları üzerinde bulunması sebebiyle gözde bir şehir olmuş, en parlak dönemini XIII. ve XIV. yüzyıllar arası Danişmendliler ve Selçuklular döneminde yaşamıştır. Bununla birlikte, XIV. yüzyılın sonları ile birlikte özellikle Moğolların zaman zaman saldırılarına maruz kalan, yağmalanan ve harap edilen Sivas, daha önceki yıllarda da çeşitli baskınlara, yağmalara ve savaşımlara tanık olmuş, harap edilmiştir. XVI. yüzyıldan itibaren daha sakin bir ortamın hâkim olduğu Sivas, Osmanlılar döneminde de bir süre önemini devam ettirmiş olsa da, ticaret yollarının değişmesi, Osmanlıların batıya yönelmeleriyle hem nüfus hem ekonomik hem de eğitim yönünden, Selçuklular dönemindeki düzeyine ulaşamamıştır.

Selçuklu devrinde 1150'li yıllarda, daha genel bir ifadeyle XII. yüzyılın ilk yarısında 10-15 bin, 1221'li yıllarda, daha genel bir ifadeyle XIII. yüzyıllarda yaklaşık 30-40 bin kişi yaşadığı tahmin edilmektedir. Verilen rakamların çok üzerinde bir nüfusun varlığından da bahsedilmektedir. XIV. yüzyıl başında Türkiye'nin en kalabalık şehri olan Sivas, Türklerin Batı Anadolu'ya göç etmeye başlaması ile XIV. yüzyıl sonlarından itibaren buradaki nüfus azalmaya başlamış, hatta 1454 tarihli Tahrîr Defteri'ne göre azınlık durumuna düşen Türk nüfusunun 1.100 kişi ve gayr-ı Müslim nüfusun ise 1.700 kişiden oluştuğu belirtilmiştir. Bu bilgiye göre 1454 tarihinde Sivas'ta yaklaşık 3.000 kişi yaşarken, bir başka bilgiye göre 1485 yılında şehir nüfusu, 3.500 kişiye çıkmıştır. XVI. yüzyıldan itibaren daha sakin bir ortamın hâkim olmasına paralel olarak, Sivas'ın nüfus ve ekonomisinde de bir durağanlık gözlenmektedir. Cumhuriyet döneminde ise, Anadolu'nun diğer kentlerine ve ülke genelinin nüfus artış hızına oranla giderek düştüğü görülmektedir. İş alanlarının azlığı, işsizliğin büyük boyutlara ulaşması üzerine büyük kentlere ve yurt dışına nüfus akışı olmuştur. 1927 nüfus sayımlarına göre 329.551 kişilik nüfusa sahip olan Sivas'ın, 2000 yılı genel nüfus sayımı sonuçlarına göre bu rakam, 707.645'e ulaşmıştır.

Tarihî seyri içerisinde çeşitli devletlerin egemenliğine giren Sivas, bu devletlerin birçoğuna ya başkentlik yapmış ya da askerî, siyasî, ekonomik ve kültürel açıdan önemli ve büyük bir şehir kimliğine sahip olmuştur.

Birinci bölümünde de görüleceği üzere, eğitim, ekonomi ve nüfusla direkt olarak ilişkilidir; her üç olgu da, birbiriyle yakından bağlantılıdır. Nasıl ki, ekonomi eğitimi ve nüfusu etkiliyorsa aynı şekilde eğitim de ekonomi ve nüfusu etkilemektedir. Sivas'taki eğitime bu çerçevede yaklaşınca, çalışmanın birinci bölümünün alt başlıkları Sivas'ın tarihsel geçmişi, idârî yapısı, nüfus ve nüfus gelişimi ve Cumhuriyet öncesi eğitimi şeklinde dört alt başlığa ayrılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, Türkiye Cumhuriyeti'nde eğitim ve ortaöğretimin yeri ele alınmıştır. Bu bölümde ortaya verilen göre, kuruluşundan itibaren Cumhuriyet, tüm olumsuzluklara ve yetersizliklere rağmen eğitime ayrı bir önem vermiş ve gerekeni yapma gayretine girmiştir. Savaştan yeni çıktığı ve ekonomik darboğaza girildiği bir ortamda olunması rağmen, yeni kurulan devleti, çağdaş medeniyete ulaştırmaya yönelik birçok devrimler yapılmıştır. Harf inkılâbı, Tevhîd-i Tedrîsât Kanunu ve okuma-yazma seferberliği -eğitimle ilgili olarak- bunların, en önemlilerindendir.

Sivas'ın bu yıllardaki konumu ise şu şekildedir: Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'ya geçip Milli Mücadele'yi başlatmasından sonra her Anadolu şehri gibi Sivas da kısa sürede O'na katılmakta gecikmemiş ve bir anda kendini Milli Mücadele'nin merkezi olarak bulmuştur. Tüm kadroları ile bu hareketi destekleyen Sivas, Mustafa Kemal Atatürk'ün de dediği gibi "Cumhuriyetin Temelini Burada Attık" sözleriyle tarihteki yerini almıştır. Sivas'ın özellikle harf inkılâbına karşı göstermiş olduğu ilgi de burada hatırlanmalıdır.

Tanzîmat'la başlayan eğitimde modernleşme çabaları, Cumhuriyet döneminde daha da hızlanmıştır. Cumhuriyetle birlikte sadece nüfusta değil, hem ekonomide hem de eğitimde olumlu gelişmeler yaşanmıştır. Fakat şu da bir gerçek ki, hiçbir şey, ne âniden iyileşir, ne de âniden kötüleşir; her iki durum da süreç içinde gerçekleşir. İyileşme ve kötüleşmenin, geçmişte meydana gelen olaylarla sıkı bağlantısı vardır.

Cumhuriyetle birlikte gerek ilköğretime, gerek ortaöğretime, gerekse yükseköğretime, özellikle ekonomik gelişmelerin paralelinde önem verilmiştir. Günümüzde ulaşılan hedefler, geçmişte yapılanların bir sonucudur. Her ne kadar her yeni gelen gün, geçen güne kıyasla daha ümit verici bir tablo çizse de, yapılması gereken daha çok işin olduğu da bir gerçektir. Ekonomik iyileşmenin, eğitim düzeyindeki iyileşmeyi getireceği bir vakıadır, ama şu da bilinmelidir ki, ekonominin gelişmesi isteniyorsa, bunun yollarından biri de eğitimidir. Eğitim, hem bireyi hem de toplumu, hem ekonomik, hem de sosyal açılardan arzu edilen düzeye çıkaracaktır.

İkinci Bölüm'de ülkenin siyasî yapısını, nüfusunu, okullaşma oranını verirken gördük ki, her alanda iyileşmeler sağlanmaktadır. Şu günlerde konuştuğumuz AB süreci, Atatürk'ün, Cumhuriyet'in ilk yıllarında söz ettiği ve arzuladığı muasır medeniyetin habercisi olmalıdır. Yapılan devrimlerle, eğitimin dinî alandan çıkarılıp dünyevîleştirilmesinin siyasal alt yapısı o dönemde atılmış, eğitimde Tanzimat'la başlayan süreçte geleceğe yön verecek yollar çizilmiştir.

Bununla birlikte görüldü ki, ister Cumhuriyet'in ilk yıllarında isterse sonraki dönemlerde, eğitim düzeyinde arzu edilen seviye ile mevcut seviye, her zaman olumsuz yönde gerçekleşmiştir. Ekonomik yetersizlikler yanında siyasal istikrarsızlık ve kaynakların sağlıksız kullanılmasını, arzulanan düzeye ulaşamamasının sebepleri arasında görülmektedir.

Eğitim alanında hedeflenen ile mevcut gerçek arasındaki olumsuzluğun yaşandığı alanlardan biri de ortaöğretimdir. Nüfus ile okullaşma oranı, birbiriyle kıyaslandığında,

okullaşma oranının nüfus oranının çok altında olduğu görülmektedir. İkinci Bölüm'de, ele aldığımız konulardan biri de ortaöğretimin tarihsel süreci olmuştur. Bu bağlamda, ülke genelinde 1923-1997 arası okullaşma oranları verilmiş, ilgili yıllara ait genel değerlendirmeler yapılmıştır.

Üçüncü Bölüm'de, Sivas'ta ortaöğretimin (ortaokul ve lisenin) geçirdiği süreç incelenmiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren ortaöğretim kurumları, dört döneme ayrılarak incelenmiştir. Bu dönemler, 1950'lere kadar olan dönem, 50-60 arası dönem, 60-80 arası dönem ve 80'den sonraki dönem şeklinde olmuştur. Her dört dönem, ayrı ayrı incelenmiş ve her başlık altında o dönemin genel özellikleri verildikten sonra ortaöğretim açısından ayrıntılı olarak ele alınmış, Sivas'ın o dönemki orta ve lise okulları çerçevesinde okullaşma yapısı çıkarılmaya çalışılmıştır.

Bu çalışma, özelde 1923-1997 yılları arası Sivas'taki ortaöğretim kurumlarının genel yapısını ortaya koymaktadır. Cumhuriyet dönemi şehrin okullaşma oranına baktığımızda sayısal açıdan son yıllara kadar fazla bir gelişmenin olmadığı görülmektedir. Fakat Cumhuriyet öncesi dikkate alınarak Cumhuriyet sonrası gelişmelere baktığımızda, nüfus artışı ve ekonomik kalkınmaya paralel olarak iyileşmeler her alanda gözlemlenmektedir. Buna rağmen, farklı dönemlerin nüfus ve ekonomik şartları dikkate alındığında Sivas'ın, Danişmendliler ve Selçuklular dönemindeki düzeyine günümüzde bile ulaşamadığı söylenebilir. Bunun en önemli sebeplerinden biri, o günün Sivas'ının, ülkenin idâre merkezi olmasıdır. Doğal olarak, sonraki dönemlerde; ne Osmanlı döneminde ne de Cumhuriyet döneminde Sivas'ın eski gelişmiş düzeyine bir daha ulaşamayacaktır. Çünkü, ülkenin idare merkezi artık batıya kaymıştır. Batıya yönelme sadece idare merkezinin yer değişmesi sonucunu doğurmamış, nüfus ve ekonomik gerileme de beraberinde gelmiştir. Son yıllarda, Anadolu'nun doğuya yaptığı ve yapmakta olduğu yatırımlardan Sivas da kendine düşen payı almaktadır.

Sivas'la ilgili olarak dikkatimizi çeken diğer bir gelişme de, -yukarıda da değinildiği gibi- Cumhuriyet dönemi ile birlikte atılan adımların, bu bölgede de olumlu bir karşılık bulmasıdır. Tanzimat'la birlikte başlayan eğitimde lâik ve dünyevîleşme hareketi, Cumhuriyet döneminde zirvesine çıkmıştır. Bu dönemde sadece eğitim alanında değil, siyasal ve ekonomik alanlarda yeni ve radikal adımlar atılmıştır. Bütün bunlara rağmen, Sivas'ın hem eğitim hem de ekonomik alanlarda gelişmesini hâla tamamlayamamış olması, sürekli batıya göç vermesi, ülkenin mevcut kaynaklarının kullanımında bazı problemlerin

varlığını ortaya çıkarmaktadır. Aşağıda Sivas'ta ortaöğretim kurumları çerçevesinde okullaşma oranıyla ilgili vereceğimiz bilgiler, her ne kadar olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmesi mümkün olsa da, şehrin artan nüfus oranına göre yeterli olmadığı açıktır.

Yaptığımız çalışma, yıllara göre Sivas'ta ortaöğretim kurumlarıyla ilgili olarak şöyle bir tablo ortaya koymaktadır:

1923-1950 yılları arası, I. Dünya Savaşı'ndan sonra verilen Kurtuluş Mücadelesi'nin kazanıldığı, yeni bir hükümetin kurulduğu, Cumhuriyet'in ilan edildiği devrimler devridir. Bu dönemde, Tevhîd-i Tedrîsat Kanunu çıkarılmış, Maârif Kongresi yapılmış, harf inkılabı yapılmış ve Tanzimat'tan itibaren başlayan yenileşme ve modernleşme hareketi, belli bir sisteme oturtulmaya çalışılmıştır. Yurt geleninde okuma-yazma seferberliği çerçevesinde Millet Mektepleri kurulmuş, yeni ilkokullar, ortaokul ve liseler açılmıştır. 1928 yılında Türk Alfabesi kabul edildikten sonra açılan Millet Mektepleriyle, halkın okur-yazar hale gelmesi sağlanmaya çalışılmıştır. 1929 yılında ise Millet Mektepleri Tüzüğü çıkartılmıştır. 1930 yılında çıkarılan 1702 sayılı kanunla öğretmenlik meslek haline getirilmiş, 1933 tarihinde yürürlüğe giren 2287 sayılı yasa ile Milli Eğitim Bakanlığı'nın düzenleme ile ilgili hizmetlerini yapmakla Talim Terbiye Kurulu ile birlikte Milli Eğitim Şûrası görevlendirilmiş ve bu yasa ile Milli Eğitimle ilgili işler sistemleştirilmiştir. 1937-1938 Eğitim-öğretim yılında ilk kez köy enstitüleri kurulmuş ve 4274 sayılı yasanın 10. maddesi gereğince bu okul mezunlarının görev ve sorumlulukları belirlenmiştir. 1930'lu yılların ardından kalkınma tipi eğitime önem verilmiş; köy eğitimi, halk eğitimi ve teknik eğitimin yanı sıra genel eğitim kurumları da yaygınlaştırılmıştır. 1950'li yılların ardından genellikle ilkokul, ortaokul, lise ve meslek okullarının yaygınlaştırılmasına önem verilmiştir.

Bu dönemde sayım yıllarına göre Sivas İli okuma yazma bilenlerin oranları 1927 yılında % 4.6 iken 1935 yılında % 8.5, 1945 yılında % 24.1, 1945 yılında % 21.7 şeklinde gerçekleşmiştir. Sivas merkez ilçenin aynı sayım yıllarına göre okuma yazma bilenlerin oranları ise 1927 yılında % 18.7 iken 1935 yılında % 29.6 ve 1945 yılında % 58'dir.

Cumhuriyetin ilan edildiği ve Tevhid-i Tedrisât Kanunu'nun kabul edildiği 1923 ve 1924 yıllarında Sivas'a, ortaokullar düzeyindeki eğitim kurumları açısından baktığımız zaman sadece Sivas Lisesi bünyesinde, lisenin birinci kademesi olarak bir tek okul olduğunu görüyoruz. Bu da bize gösteriyor ki bu dönemler içerisinde, içinde bulunan sosyo-ekonomik bozukluklar ve özellikle Kurtuluş Savaşının etkilerinin hâlâ devam ettiğini göstermektedir. Bunun yanı sıra, 1935'li yıllara gelindiğinde ise okul sayısında bir

artışın olduğunu rahatlıkla görebiliyoruz. Şöyle ki, Cumhuriyetin ilk yıllarında 1 tane ortaokul varken, 1939 yılında bu sayı 5'e çıkmıştır. Ortaokul sayısındaki asıl artış ise 1949 yılında yaşanmıştır. Çünkü bu tarihe geldiğimiz zaman ortaokul sayısı 9'a ulaşmıştır. Ayrıca şunu da belirtmek gerekir ki, ortaokullar ilçe merkezlere de açılmaya başlamıştır.

Sivas'ta aynı dönemlere ait lise ve lise düzeyindeki eğitim kurumlarının durumu ise şu şekildedir: 1923-1927 yılları arası lise sayısı 10 iken, 1927-1935 yılları arasında yine 10, 1935-1940 yılları arasında 12, 1940-1945 yılları arasında 13 ve 1945-1950 yılları arasında ise 15'tir. 1927-1950 yılları arasında, tespit edilen bilgilere göre 4 okul açılıp bir süre sonra tekrar kapatılmıştır. 1 okul da Cumhuriyet öncesinde açılmış ve bu dönemde kapatılmıştır. Bunlar şunlardır: Mıntika Ziraat Okulu, İlk Musiki Okulu, Küçük Sıhhiye Memurları Okulu, Trakit Makinist Okulu, Sağlık Komiserleri Okulu.

1950-1960 yılları arasına geldiğimiz zaman okul sayılarında hızlı bir artışın yakalandığı gözlenmektedir. Zira daha önce açılmış olan ortaokullara ek olarak, bu dönem içerisinde 8 yeni ortaokul açılmıştır. Bu okulların açıldığı yerler ise, bulunduğu ilçelerde ortaokul olmaması ve şehirdeki imkânların karşılanmasında zorluk çekilmesi sebebiyle okuyamayan ilçe öğrencilerine imkân sunmak amacıyla daha çok ilçe merkezler olmuştur. 1953'te Şarkışla Ortaokulu, 1953'te Yıldızeli Ortaokulu, 1956'da Gemerek Ortaokulu, 1956'da Hafik Ortaokulu, 1958'de İmranlı Ortaokulu, 1959'da Ulaş Ortaokulu, 1959'da Karaözü Ortaokulu (Gemerek) okulları açılmıştır. Bu dönemde 1950-1955 yıllarında ortaokul sayısı 11 iken, 1955-1960 yılları arasında ise 19'a ulaşmıştır.

1950-1960 yılları arasına geldiğimiz zaman lise düzeyindeki okul sayılarında bir düşüşün olduğu gözlenmektedir. Zira daha önce açılmış olan liselerden Mıntika Ziraat Okulu 1927'de, Sanatlar Evi 1939'da, Kız Öğretmen Okulu 1933'te Küçük Sıhhiye Memurları Okulu 1933'te, İlk Musiki Okulu 1932'de, Trakit Makinist Okulu 1932'de, Sağlık Komiserleri Okulu 1948'de kapatılmıştır. Bunun yanında ilçelerde 1954'te Şarkışla Anadolu Lisesi ve 1958'de Şarkışla Kız Meslek Lisesi okulları açılmış; sanat okullarının ilçelere de yayılmasına çalışılmıştır. 1950-1955 yıllarındaki lise sayısı 11, 1955-1960 yıllarında ise 12'dir.

1960-1980 yılları arası döneme geldiğimiz zaman okul sayılarında 1960-1965 yıllarındakinden fazla bir artış görmüyoruz. Bu dönemde 2 yeni ortaokul açılmıştır. Fakat, 1965-1970 yılları arasında 7'si ilçe ve beldelerde, 4'ü merkezde olmak üzere toplam 13 ortaokul açılmıştır. 1960-1965 yılları arasındaki toplam ortaokul sayısı 19 iken, 1965-1970

yıllarında bu sayı 29'a ulaşmıştır. Bu okulların açıldığı yerler, bulunduğu ilçelerde ortaokul olmaması ve şehirdeki imkânların karşılanmasında zorluk çekilmesi sebebiyle okuyamayan ilçe öğrencilerine imkân sunmak amacıyla daha çok ilçe merkezler olmuştur. Bu doğrultuda; Akıncılar Ortaokulu 1966'da, Ortabucak Ortaokulu 1966'da, Cürek Ortaokulu 1966'da, Yeniçubuk Ortaokulu (Gemerek) 1966'da, Çepni Ortaokulu (Gemerek) 1966'da, Sızır Ortaokulu (Gemerek) 1967'de ve Çetinkaya Ortaokulu 1968'de açılmıştır.

1960-1980 yılları arasına geldiğimiz zaman, okul sayılarında 1960-1965 yılları küçük bir artış olmuş; 2 yeni lise açılmış, 1965-1970 yıllarında ise 4'ü ilçelere, 2'si merkeze olmak üzere toplam 6 lise açılmıştır. Lise okul sayılarının asıl artış olduğu dönem, 1970-1975 yılları arasına denk gelmektedir. Zira bu dönemde 6'sı ilçelere olmak üzere 10 lise daha açılmıştır. Bu dönemde 1960-1965 yıllarında 15 olan okul sayısı 1965-1970 yıllarında 19, 1970-1975 yıllarında 25, 1975-1980 yıllarında ise 29'a ulaşmıştır. Bu dönem içerisinde açılan okulların büyük çoğunluğu meslekî liselerdir. Bu dönemde yeni açılan okul sayısı 21'dir. Bunlardan 11 tanesi meslek lisesidir.

1980-1997 yılları arasına geldiğimiz zaman okul sayılarında şu şekilde bir gelişme gerçekleşmiştir: 1980-1985 yıllarında 27 olan sayı, 1985-1990 yıllarında 30'a, 1990-1997 yıllarında ise 34'e ulaşmıştır. Bu dönemde açılan ortaokulların çoğu merkezde açılmıştır. Bunun sebebi, ilçe ve köylerden sürekli olarak il merkezine ve il dışına yönelik göçlerdir. Böylelikle il merkez nüfusu artmış ve mevcut okullar ihtiyacı karşılayamayacak duruma gelmiştir. Aynı yıllara ait lise düzeyindeki okullaşma oranları ise şu şekildedir: 1980-1985 yıllarında lise düzeyi okul sayısı 31'dir. Bu sayı, 1985-1990 yıllarında 33'e, 1990-1997 yıllarında ise 38'e ulaşmıştır. Bu dönemde açılan liselerin çoğu merkezde açılmıştır. Bunun sebebi de yine, ilçe ve köylerden sürekli olarak il merkezine ve il dışı göçlerdir.

5. YARARLANILAN KAYNAKLAR

a. Kitap

ATAUZ, Akın: Eğitim-Nüfus ve Kalkınma İlişkileri [web adresi: http://www.kbam.metu.edu.tr/published/egitim_nufus_kalkinma.pdf (5/30/2006)].

AKYÜZ, Yahya: Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1999'a), Genişletilmiş 7. baskı, İstanbul 1999.

BALTACI, Cahid: XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri, İstanbul 1976.

BAŞGÖZ, İlhan: Türkiye'nin Eğitim Çıkması ve Atatürk, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1995.

BİNBAŞIOĞLU, Cavit: Türkiye'de Eğitim Bilimleri Tarihi, MEB Yayınları, İstanbul 1995, s. 184.

BULURMAN, Banu: Enformasyon Toplumu ve Eğitim [web adresi: <http://www.bekirhoca.com/ogretmen/uzman/strateji/enformasyon.asp> (30.05.2006)]

Cumhuriyet Döneminde Türk Millî Eğitim Sistemindeki Gelişmeler (1923–1988) (Bir komisyon tarafından hazırlanmıştır), Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988.

EVLİYA ÇELEBİ: Seyahatname, İkra Yayıncılık, İstanbul 1986.

ÇUBUKÇU, Necmettin: Sivas İli Yakın Çevre İncelemesi, Zühal Yayınları, Sivas trs.

DAĞLI, Nuran; Aktürk, Belma: Hükümetler ve Programları (1920–1960), Ankara 1988.

Darülhilafeti'l-Aliyye Medresesi Nizamname-Ders Cetveli-Suret-i Tedrîs ve Kitaplar-Talimatname, Matbaa-i Ahmet Kamil-İstanbul 1330–1333 (Hızlı, Mefail, Mahkeme Sicillerine Göre Osmanlı Klasik

Dönemi Bursa Medreselerinde Eğitim-Öğretim, Esra Fakülte Kitabevi, Bursa 1997 içinde).

DEMİR, Mustafa: Türkiye Selçukluları ve Beylikler Devrinde Sivas Şehri, (Basılmamış Doktora Tezi), Ege Ün. SBE, İzmir 1996.

DEMİREL, Ömer: Osmanlı Dönemi Sivas Şehri ve Esnaf Teşkilatı, Sivas Belediyesi Kültür Yayınları, Sivas 1998.

DENİZLİ, Hikmet: Sivas Tarihi ve Anıtları, Özbelsan AŞ Kültür Hizmeti, Sivas trs.

ER, Hamit: Medreseden Mektebe Geçiş Sürecinde Darülhilafe Medreseleri, Rağbet Yayınları, İstanbul 2003.

ERGİN, Osman: Türkiye Maarif Tarihi, Eser Matbaası, İstanbul 1977.

ERGÜN, Mustafa: Atatürk Devri Türk Eğitimi [web adresi:
<http://www.egitim.aku.edu.tr/ata1.htm> (ata2.htm ve ata3.htm)
(05.06.2006)].

EROĞLU, Hamza: Türk İnkılâp Tarihi, İstanbul 1982.

GÖKALP, Ziya: Türkiye'nin Sosyal ve Kültürel Temelleri I, MEB Yayınları, İstanbul 1997.

HIZLI, Mefail: Mahkeme Sicillerine Göre Osmanlı Klasik Dönemi Bursa Medreselerinde Eğitim-Öğretim, Esra Fakülte Kitabevi, Bursa 1997.

KARAMAN, Fikri: Salname-i Vilâyet-i Sivas (1308/1890) (Sivas, Amasya, Tokat ve Karahisar-ı Şarkî), İstanbul 2001.

KAYA, Yahya Kemal: İnsan Yetiştirme Düzenimiz (Politika, Eğitim, Kalkınma), Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve İdarî Bilimler Yayınları, Ankara 1984.

KOÇER, Hasan Ali: Türkiye'de Modern Eğitimin Doğusu ve Gelişimi (1773–1923), MEB Yayınları, İstanbul 1992.

KODAMAN, Bayram: Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi, TTK Basımevi, Ankara 1991.

LEWIS, Bernard: Modern Türkiye'nin Doğuşu, TTK Yayınları, Ankara 1996.

- NÂFİZ, R.: HAKKI, İ.: Sivas Şehri (Haz. Recep Toparlı), Seyran Yayınları, 2005.
- OĞUZKAN, Turhan: Türkiye'de Ortaöğretim ve Sorunları, Ekler ve en son yeniliklerle ikinci basım, Dünya Tıp Kitapevi, 1986.
- ÖZALP, Kesat: Rakamlarla Türkiye'de Mesleki ve Teknik Öğretim, Ankara 1956.
- PALAZOĞLU, A. B.: Atatürk'ün Eğitimle İlgili Düşünceleri, MEB Eğitim Araçları ve Donatım Dairesi Başkanlığı Yayını, Ankara 1999.
- PAÇACIOĞLU, Burhan: Sivas Basımında Harf İnkılâbı, Sivas, 1990.
- SİVAS TİCARET VE SANAYİ ODASI 1989 YILI EKONOMİK RAPORU, Sivas Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları, Sivas.
- TOKAT, M.; DURSUN, E.: Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Sivas'ta Eğitim, Sivas 1998.
- TÜRER, Ali: Osmanlı-Türk Modernleşme Sürecinde Eğitim Düşüncesi, Balıkesir 1999.
- TÜRKMEN, Fatih: Eğitimin Ekonomik ve Sosyal Faydaları ve Türkiye'de Eğitim Ekonomik Büyüme İlişkisinin Araştırılması, DPT Yayınları, Ankara Eylül 2002.
- YASAK, İbrahim; KALELİ, Ahmet: Dünden Bugüne Sivas İli, Seyran Yayınları, Sivas 1988.
- YILDIRIM, Hüseyin: Cumhuriyet Döneminde Sivas Şehri (1923–1950), (Basılmamış Doktora Tezi), 9 Eylül Üniv. Atatürk İlkeleri İnkılâpları Enstitüsü, İzmir 1993.
- YURT ANSİKLOPEDİSİ, "Sivas", C. IX, ss. 6835–6963, Anadolu Yayıncılık, İstanbul 1981.
- YÜCEL, Hasan Ali: Türkiye'de Ortaöğretim, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1994.

b. Makale ve Bildiriler

- 1973 SİVAS İL YILLIĞI, Sivas Valiliği Yayınları, Sivas 1974.
- 1967 SİVAS İL YILLIĞI, Sivas Valiliği Yayınları, Sivas 1968.

4 EYLÜL SİVAS KONGRESİ (Metin Yazarı: Necip Günaydın), Sivas Valiliği Yayınları, trs.

4 EYLÜL GAZETESİ, (1.7.1939).

BARAN, Tülay Alim: "Cumhuriyetin Eğitim Politikasına Kısa Bir Tarihçe ve Mustafa Necati", **Trakya Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Dergisi C Serisi Sosyal Bilimler**, C. II, S. 1, (Aralık 2002), ss. 1–10.

ÇETİN, Halis: "Devlet, İdeoloji ve Eğitim", **CÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, C. XXV, S. 2, (Sivas Aralık 2001), ss. 201–211.

DİPLOMA DEFTERLERİ (İlgili Okullar).

HİNDİSTAN, Sertaç: Türk Eğitim Sisteminde Bir Değişim Girişimi Örneği Olarak “Ders Geçme ve Kredili Sistem”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitimde Reform Dersi Ödevi, Ankara 2003.
[web adresi: <http://education.ankara.edu.tr/~aksoy/hindistan03.doc> (05.06.2006)].

KIZILIRMAK GAZETESİ, İlgili Sayılar: (29 Teşrin-i Evvel 1925).

(10 Kanun-ı Evvel 1925).

(24 Ağustos 1925).

(29 Ağustos 1927).

(2 Nisan 1946).

(16 Nisan 1946).

KIZILOLUK, Hakkı: "Sınıf Ortamında Öğretmen Öğrenci İletişiminin Yatay Veya Dikey Olmasının Öğrenme Üzerindeki Etkileri", **CÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, C. XXV, S. 1, (Sivas Mayıs 2001), ss. 151–159 [Ayrıca bkz. web adresi: <http://www.cumhuriyet.edu.tr/edergi/makale/45.pdf> (30/05/2006)].

MAÂRİF İSTATİSTİKLERİ 1923–1932, İstanbul, 1933.

MİLLÎ EĞİTİM ŞÛRALARI (1939–1995), Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Şûra Genel Sekreterliği, Ankara 1995.

ORTAYAYLA DERGİSİ S: 16 (Mart-Nisan 1938).

ÖKMEN, Mustafa: "Sivas'ta Kentsel Gelişme", **CÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C. II, S. 1, (Sivas 2001), ss. 239–264.

SAĞ, Vahap: "Toplumsal Değişim ve Eğitim Üzerine", **CÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, C. XXVII, S. 1, (Sivas Mayıs 2003) ss. 11–25.

SEKİZİNCİ BEŞ YILLIK KALKINMA PLANI ORTAÖĞRETİM: Genel Eğitim, Meslek Eğitimi, Teknik Eğitim Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara 2001.

SINIF GEÇME DEFTERLERİ (İlgili Okullar).

SİVAS GAZETESİ, İlgili Sayılar: (1 Şubat 1926).

(8 Şubat 1926).

(22 Şubat 1926).

(4 Mart 1926).

(3 Mayıs 1926).

(24 Mayıs 1926).

(26 Temmuz 1926).

SİVAS EKONOMİSİ (Editör: Adem Esen), Sivas Belediyesi Kültür Yayınları, Sivas 1999.

SİVAS İLİ 1984–1985 YILI EKONOMİK RAPORU, Sivas Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları, Sivas.

SİVAS LİSESİ DERGİSİ (100. Yılı Özel Sayısı).

TÜRKİYE CUMHURİYETİ HÜKÜMETLERİ

[<http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler.htm> (04.06.2006)].

ÜLKE GAZETESİ, İlgili Sayılar: (2 Nisan 1946).

(15 Temmuz 1946).

(11 Eylül 1947).

(15 Temmuz 1948).

(2 Ekim 1948).

YAYLA DERGİSİ, S.15 (1 Ağustos 1944)

c. Kanun, Tebliğ, Yönetmelik, Tüzük ve Diğerleri

2002 YILI BAŞINDA MİLLÎ EĞİTİM, MEB, Aralık 2001.

24 Ekim 1983 tarih ve 2150 sayılı TEBLİĞLER DERGİSİ.

27 Şubat 1984 tarih ve 2159 sayılı TEBLİĞLER DERGİSİ.

28 Ocak 1985 tarih ve 2181 sayılı TEBLİĞLER DERGİSİ.

9 Eylül 1985 tarih ve 2195 sayılı TEBLİĞLER DERGİSİ.

ORTA ÖĞRETİM KURUMLARINDA DERS GEÇME VE KREDİ UYGULAMASI
İLE İLGİLİ MEVZUAT. MEB Yayınları, Ankara 1994.

EKLER

Ek 1: Cumhuriyet'e Kadar Sivas Kronolojisi

İÖ. 5000-3000 Kalkolitik Dönem.

İÖ. 3000-2000 İlk Tunç Çağ.

İÖ. 2000-1650 Orta Tunç Çağ.

İÖ. 1650-1200 Hititler Dönemi.

İÖ. 1000-695 Geç Hitit Prenslikleri Dönemi.

İÖ. 695-550 Kimmer-İskit Akınları ve Medler Dönemi.

İÖ. 550-332 Persler Dönemi.

İÖ. 332-İS 17 Kapadokya Krallığı Dönemi.

İS 17-395 Romalılar Dönemi.

İS 395 Bizans egemenliğinin başlaması.

1059 Sivas'ın kısa bir süre için Türklerin eline geçmesi.

1072 Artuk Bey'in, Norman reisi Russel'i Sivas yöresinden çekilmeye zorlaması.

1075 Sivas'ın Danişmendlilerin eline geçmesi.

1143 Yağıbasan'ın Sivas'ta egemen olması.

1144 Anadolu Selçuklu Hükümdarı I. Mesud'un Sivas'ı kısa bir süre için işgal etmesi.

1152 Sivas'ın Anadolu Selçukluları'na bağlanması.

1163 II. Kılıç Arslan'ın Sivas'ı ele geçirmesi. Yağıbasan'ın kenti terk etmesi ve Sivas'ta başa Emir İsmail'in geçmesi.

1172 Halkın ayaklanarak Emir İsmail'i öldürmesi ve başa Zunnûn'u geçirmesi.

1175 II. Kılıç Arslan'ın Sivas, Tokat ve Niksar'ı Anadolu Selçuklu topraklarına katması.

1186 Kutbeddin Melikşah'ın Sivas'ta egemen olması.

1196 Kutbeddin Melikşah'ın ölümü ve Sivas'ın Konya'ya bağlanması.

1224 I. Alaeddin Keykubad'ın Sivas'ı surlarla çevirtmesi.

1232 Moğolların Sivas'a saldırması.

1240 Baba İshak ayaklanması sırasında Sivas'ın başkaldıranlarca yağmalanması.

1243 Sivas'ın Moğollarca yağmalanması.

1277 Divriği ve Sivas'ın Moğollarca yeniden yağmalanması.

- 1292 İlhanlılara karşı ayaklanan Türkmen boylarının Sivas'ı yağmalaması.
- 1298 İlhanlıların Anadolu Valisi Sülemiş'in ayaklanarak Sivas'ı kuşatması. İlhanlı ordusunun yetişmesiyle Sülemiş'in kuşatmayı kaldırarak Memlukler'e sığınması.
- 1340 Sivas'ın Eratna Beyliği'nin toprakları içinde kalması.
- 1378 Alaeddin Ali Bey'le Kadı Burhaneddin'in, Hacı Mukbil'i saf dışı bırakarak Sivas'ı egemenlikleri altına almaları.
- 1381 Kadı Burhaneddin'in hükümdarlığını ilan etmesi.
- 1388 Memluklerin Sivas'ı 40 gün süreyle kuşatmaları.
- 1398 Kadı Burhaneddin'in ölümü üzerine Akkoyunlu Kara Yülük Osman Bey'in Sivas'ı kuşatması. Sivaslıların kenti Osmanlılara teslim etmeleri
- 1400 Timur'un Sivas'ta binlerce kişiyi öldürtmesi.
- 1408 Çelebi Mehmed'in Sivas'ı Mezid Bey'in elinden alması.
- 1418 Çelebi Mehmed'in Sivas'ı onartması.
- 1472 Akkoyunluların Sivas'ı yağmalamaları.
- 1512 Yavuz Sultan Selim'in Sivas yöresinde bulunan Şah yanlısı Alevileri öldürtmesi.
- 1574-1576 İmparatorlukta baş gösteren kıtlık yüzünden Sivas'ın büyük sıkıntılar çekmesi.
- 1622 Abaza Mehmed Paşa'nın Sivas yöresinde bulunan kapıkullarını öldürtmesi.
- 1854 Sivas Vilâyeti'nin oluşturulması.
- 4-11 Eylül 1919 Sivas'ta Mustafa Kemal önderliğinde bir kongre toplanması.
- 18 Ekim 1919 Şeyh Recep'in ayaklanma girişimi.
- 4 Mart 1921 Koçgiri ayaklanmasının başlaması.
- Haziran 1921 Ayaklanmanın Merkez Ordusu'nca bastırılması.
- Kaynak: Bkz. **Yurt Ansiklopedisi**, IX, 6852. Ayrıca bkz. Tokat, a.g.e., s. 23-24.

Ek 2: Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri

Sıra	Hükümetin Adı	Dönemi
1	I. İnönü Hük.	(30.10.1923-06.03.1924)
2	II. İnönü Hük.	(06.03.1924-22.11.1924)
3	Okyar Hük.	(22.11.1924-03.03.1925)
4	III. İnönü Hük.	(03.03.1925-01.11.1927)
5	IV. İnönü Hük.	(01.11.1927-27.09.1930)

6	V. İnönü Hük.	(27.09.1930-04.05.1931)
7	VI. İnönü Hük.	(04.05.1931-01.03.1935)
8	VII. İnönü Hük.	(01.03.1935-01.11.1937)
9	I. Bayar Hük.	(01.11.1937-11.11.1938)
10	II. Bayar Hük.	(11.11.1938-25.01.1939)
11	I. Saydam Hük.	(25.01.1939-03.04.1939)
12	II. Saydam Hük.	(03.04.1939-09.07.1942)
13	I. Saraçoğlu Hük.	(09.07.1942-09.03.1943)
14	II. Saraçoğlu Hük.	(09.03.1943-07.08.1946)
15	Peker Hük.	(07.08.1946-10.09.1947)
16	I. Saka Hük.	(10.09.1947-10.06.1948)
17	II. Saka Hük.	(10.06.1948-16.01.1949)
18	Günaltay Hük.	(16.01.1949-22.05.1950)
19	I. Menderes Hük.	(22.05.1950-09.03.1951)
20	II. Menderes Hük.	(09.03.1951-17.05.1954)
21	III. Menderes Hük.	(17.05.1954-09.12.1955)
22	IV. Menderes Hük.	(09.12.1955-25.11.1957)
23	V. Menderes Hük.	(25.11.1957-27.05.1960)
24	I. Gürsel Hük.	(30.05.1960-05.01.1961)
25	II. Gürsel Hük.	(05.01.1961-20.11.1961)
26	VIII. İnönü Hük.	(20.11.1961-25.06.1962)
27	IX. İnönü Hük.	(25.06.1962-25.12.1963)
28	X. İnönü Hük.	(25.12.1963-20.02.1965)
29	Ürgüplü Hük.	(20.02.1965-27.10.1965)
30	I. Demirel Hük.	(27.10.1965-03.11.1969)
31	II. Demirel Hük.	(03.11.1969-06.03.1970)
32	III. Demirel Hük.	(06.03.1970-26.03.1971)
33	I. Erim Hük.	(26.03.1971-11.12.1971)
34	II. Erim Hük.	(11.12.1971-22.05.1972)
35	Melen Hük.	(22.05.1972-15.04.1973)
36	Talu Hük.	(15.04.1973-26.01.1974)
37	I. Ecevit Hük.	(26.01.1974-17.11.1974)
38	Irmak Hük.	(17.11.1974-31.03.1975)

- 39 IV. Demirel Hük. (31.03.1975-21.06.1977)
- 40 II. Ecevit Hük. (21.06.1977-21.07.1977)
- 41 V. Demirel Hük. (21.07.1977-05.01.1978)
- 42 III. Ecevit Hük. (05.01.1978-12.11.1979)
- 43 VI. Demirel Hük. (12.11.1979-12.09.1980)
- 44 Ulusu Hük. (20.09.1980-13.12.1983)
- 45 I. Özal Hük. (13.12.1983-21.12.1987)
- 46 II. Özal Hük. (21.12.1987-09.11.1989)
- 47 Akbulut Hük. (09.11.1989-23.06.1991)
- 48 I. Yılmaz Hük. (23.06.1991-20.11.1991)
- 49 VII. Demirel Hük. (21.11.1991-25.06.1993)
- 50 I. Çiller Hük. (25.06.1993-05.10.1995)
- 51 II. Çiller Hük. (05.10.1995-30.10.1995)
- 52 III. Çiller Hük. (30.10.1995-06.03.1996)
- 53 II. Yılmaz Hük. (06.03.1996-28.06.1996)
- 54 Erbakan Hük. (28.06.1996-30.06.1997)
- 55 III. Yılmaz Hük. (30.06.1997-11.01.1999)
- 56 IV. Ecevit Hük. (11.01.1999-28.05.1999)
- 57 V. Ecevit Hük. (28.05.1999-18.11.2002)
- 58 Gül Hük. (18.11.2002-14.03.2003)
- 59 Erdoğan Hük. (14.03.2003- ...)

Kaynak: <http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/hukumetler.htm> (01.06.2006)

Ek 3: Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal, Sivas'ta yeni Türk harflerini halka bizzat öğretirken

(20 Eylül 1928)

ÖZGEÇMİŞ

04.08.1977 yılında Bozüyük (Bilecik)'te doğdu. İlkokulu Karacaali Köyü İlkokulu'nda, ortaokulu Orhan Gazi İmam Hatip Ortaokulu'nda okudu. Lise eğitimine, 1991-1992 eğitim-öğretim yılında Yalova İmam Hatip Lisesi'nde başladı ve buradan mezun oldu.

1995-1996 öğretim yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fatih Eğitim Fakültesi Tarih Öğretmenliği Bölümü'ne kayıt yaptırdı. Bu bölümden 1999 yılında mezun olduktan sonra 2000-2001 eğitim-öğretim yılında aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı Tarih Öğretmenliği programında Yüksek Lisans'a başladı.

Halen, Sivas Kazım Karabekir Paşa İlköğretim Okulu'nda Sosyal Bilgiler Öğretmeni olarak görev yapmaktadır.